

UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIZERTAČNÍ PRÁCE

TÉMA : PROTIPRÁVNOST A ŠKODA JAKO PŘEDPOKLADY VZNIKU ODPOVĚDNOSTI
ZA ŠKODU – ČESKÁ ÚPRAVA VE SVĚTLE EVROPSKÝCH DELIKTNÍCH TRENDŮ

ŠKOLITEL : Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Knihovna UK PF

3125091842

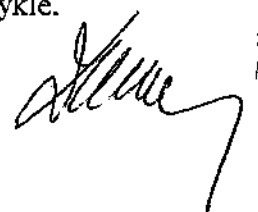
AUTOR : JUDr. PhDr. David Elischer

Větrná 30

Ústí nad Labem 40011

Čestné prohlášení :

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny prameny a zdroje, jak je tomu ve vědecké práci obvyklé.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'J. Dvořák', written in a cursive style.

Poděkování :

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli Prof. Janu Dvořákovi za jeho cenné rady a připomínky a za poskytnutí pomoci při obstarávání literatury.

Věnování :

Tuto práci věnuji své mamince a prarodičům, kteří mne morálně podporovali při jejím napsání.

Motto:

„Docto homini et erudito vivere est cogitare“

Cicero, Tuskulské hovory

Seznam používaných zkratek

1. ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch: Všeobecný občanský zákoník rakouský
2. BGB – Bürgerliches Gesetzbuch: Německý občanský zákoník
3. BGH – Bundesgerichtshof: Německý Nejvyšší soud
4. BGHZ – Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen: Sbíрка rozhodnutí německého NS ve věcech občanskoprávních
5. BW – Burgerlijk Woetboek: Nizozemský občanský zákoník
6. B2B – Business to business: vztah podnikatel – podnikatel
7. B2C – Business to consumer: vztah podnikatel – spotřebitel
8. CC – Code civil francais: Francouzský občanský zákoník
9. CCI – Codice civile italiano: Italský občanský zákoník
10. CFR – Common Frame of Reference: Společný referenční rámec
11. COS – Code des obligations suisse: Švýcarský obligační zákoník
12. DCFR – Draft of Common Frame of Reference: Návrh Společného referenčního rámce
13. KS – Krajský soud
14. NS – Nejvyšší soud ČR
15. OGH – Oberster Gerichtshof: Rakouský Nejvyšší soud
16. ObchZ – Obchodní zákoník
17. OZ – Občanský zákoník
18. PETL – Principles of European Tort Law: Principy evropského deliktního práva
19. TGI – Tribunal de Grande Instance : francouzský soud 1.stupně
20. ÚS – Ústavní soud ČR
21. ZPr – Zákoník práce

Obsah

- I. Úvod do problematiky

- II. Geneze a historický vývoj moderního konceptu odpovědnosti
  1. Od jednotného pojetí odpovědnosti k dualitě trestní a civilní odpovědnosti
    - 1.1 Pojem deliktu a obrany poškozeného v římském právu
    - 1.2 Lex Aquilia a počátky rozlišování mezi trestem a náhradou škody ? - Historický mezník v římskoprávním pojetí delikttní odpovědnosti
    - 1.3 Vztah soukromé msty a peněžní náhrady ve středověkém schématu odpovědnosti
    - 1.4 Státní monopol na represí a postupná emancipace občanskoprávní odpovědnosti

  2. Od kolektivního charakteru odpovědnosti ke konceptu ryze individuální odpovědnosti
    - 2.1 Starověký Řím – pojetí individualizované represe: trest stíhá pachatele
    - 2.2 Středověké schéma kolektivní odpovědnosti
    - 2.3 Konec feudalismu a zrod konceptu individuální odpovědnosti

- III. Protiprávnost a škoda jako základní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu v současných delikttních trendech
  1. Protiprávnost
    - 1.1. Průřez vybranými národními delikttními úpravami
      - 1.1.1. Rakousko
      - 1.1.2. Francie
      - 1.1.3. Německo
      - 1.1.4. Belgie
      - 1.1.5. Itálie

- 1.1.6. Švýcarsko
- 1.1.7. Nizozemí
- 1.2. Principy evropského deliktního práva (PETL) a Návrh Společného referenčního rámce (DCFR)
  - 1.2.1. Pojetí protiprávnosti v PETL
  - 1.2.2. Pojetí protiprávnosti v DCFR
- 1.3. Česká právní úprava
  - 1.3.1. Právní úprava de lege lata
    - 1.3.1.1. Koncepce protiprávnosti
    - 1.3.1.2. Jak udržet protiprávnost v rozumných mezích – aneb limity generální prevenční povinnosti
  - 1.3.2. Právní úprava de lege ferenda
- 2. Škoda
  - 2.1. Průřez vybranými národními deliktními úpravami
    - 2.1.1. Rakousko
      - 2.1.1.1. Pojetí škody a její typologie v rakouském právu
      - 2.1.1.2. Náhrada škody – základní principy
      - 2.1.1.3. Některé zvláštní případy náhrady škody
    - 2.1.2. Francie
      - 2.1.2.1. Pojetí škody ve francouzském právu – obecné předpoklady
      - 2.1.2.2. Typologie škody a újmy ve francouzském systému de lege lata
        - 2.1.2.2.1. Majetková újma a její náhrada
        - 2.1.2.2.2. Nemajetková újma a její odškodnění
        - 2.1.2.2.3. Reflexní újma (újma vzniklá „oklikou“)
      - 2.1.2.3. Avant-projet Catala aneb úvahy de lege ferenda
    - 2.1.3. Německo
      - 2.1.3.1. Německé pojetí škody
      - 2.1.3.2. Vybrané zvláštní případy náhrady škody
      - 2.1.3.3. Závěr
    - 2.1.4. Itálie
      - 2.1.4.1. Italské pojetí škody – definice a koncepce

- 2.1.4.2. Typologie újmy dle italské úpravy
- 2.1.5. Nizozemsko
  - 2.1.5.1. Pojetí škody v nizozemském právu
  - 2.1.5.2. Základní principy náhrady škody dle BW
- 2.1.6. Švýcarsko
- 2.2. Principy evropského deliktního práva (PETL) a Návrh Společného referenčního rámce (DCFR)
  - 2.2.1. Pojetí škody v PETL
    - 2.2.1.1. Materiální újma
    - 2.2.1.2. Újma na zdraví a na životě
    - 2.2.1.3. Škoda na věci
    - 2.2.1.4. Nemateriální újma
  - 2.2.2. Pojetí škody v DCFR
- 2.3. Česká právní úprava
  - 2.3.1. Pojetí škody v české úpravě de lege lata
    - 2.3.1.1. Škoda materiální (majetková)
      - 2.3.1.1.2. Újma na zdraví a na životě
        - 2.3.1.1.2.1. Majetkové nároky při újmě na zdraví/životě
          - 2.3.1.1.2.1.1. Ztráta na výdělku
          - 2.3.1.1.2.1.2. Náhrada za dobu pracovní neschopnosti
          - 2.3.1.1.2.1.3. Náhrada za dobu po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě
          - 2.3.1.1.2.1.4. Náhrada za ztrátu na důchodu
          - 2.3.1.1.2.1.5. Náhrada nákladů spojených s léčením
          - 2.3.1.1.2.1.6. Náklady na výživu pozůstalým
          - 2.3.1.1.2.1.7. Náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem
        - 2.3.1.1.2.2. Nemateriální nároky při újmě na zdraví/životě
          - 2.3.1.1.2.2.1. Bolestné – náhrada za vytrpěné bolesti (pretium doloris)
          - 2.3.1.1.2.2.2. Náhrada za ztížení společenského uplatnění
          - 2.3.1.1.2.2.3. Jednorázová náhrada pozůstalým při usmrcení
    - 2.3.1.1.3. Újma na zdraví a na životě
  - 2.3.1.2. Újma na zdraví a na životě
    - 2.3.1.2.1. Majetkové nároky při újmě na zdraví/životě
  - 2.3.1.3. Nemajetková újma
  - 2.3.1.4. Škoda smluvní a mimosmluvní

2.3.2. Základní východiska koncepce škody de lege ferenda

IV. Závěrečné shrnutí

V. Seznam použité literatury

VI. Resumé

I. Úvod do problematiky z hlediska záměru dizertace

Tématem následujícího pojednání je „Protiprávnost a škoda jako základní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu: česká právní úprava ve světle moderních evropských trendů deliktního práva“. Zkoumat odpovědnost za škodu a deliktní otázky obecně je úkol nelehký již proto, že deliktní právo ve své současné podobě představuje nesmírně širokou, různorodou a v rámci občanského práva relativně samostatnou právní oblast ovládanou specifickými principy sledující neměnně svůj existenciální zájem, jímž je plná a spravedlivá náhrada způsobené škody. Instituty deliktního práva se dosti rychle vyvíjí ve zřejmé snaze reagovat na společenský a ekonomický vývoj.

Deliktní právo patří v tomto ohledu – vedle práva smluvního – k nejdynamičtějším složkám občanského práva vůbec. Na jedné straně se přizpůsobuje více či méně úspěšně tempu postindustriálních ekonomik, aby odpovídalo potřebám informační a vzdělanostní společnosti, a na straně druhé nemůže upouštět ze zřetele dlouhotrvající tradiční funkce a cíle, které tato oblast občanského práva naplňuje, aby adekvátně (tj. spravedlivě a přiměřeně) regulovalo odpovědnostní vztahy. Přitom každý jednotlivý institut deliktního práva, ať již jej koncipujeme jakkoli široce či naopak úzce (majetková škoda, nemateriální újma, újma na zdraví a na životě, čistě ekonomická újma, ztráta naděje, ušlý zisk, skutečná škoda, zavinění, promlčení, kauzalita, protiprávnost, škoda/újma, přísná odpovědnost etc.) by vydal na samostatné dizertační pojednání. Nemůže proto být naší ambicí podat na tomto místě zevrubnou analýzu celé deliktní matérie, nýbrž uvážlivě a skromně (s ohledem na rozsah a jednotící obsahovou ideu) zaměřit svou pozornost na jeden, resp. dva jevy a tyto podrobit bližšímu analytickému a komparativnímu pohledu.

Zkoumanou problematiku proto nakonec představuje toliko koncepce **protiprávnosti** a **škody**, coby dvou fundamentálních institutů deliktního práva a současně předpokladů vzniku civilní odpovědnosti za škodu. Ovšem i tato dvě témata reprezentují látku natolik rozsáhlou a rozličnou, že je zapotřebí zvolit jako primární a jednotící přístup syntetickou metodu práce. Předností syntetizujícího pohledu je zejména to, že umožňuje velmi široký a komplexní vhled do zkoumané látky a dokáže při patřičném zobecnění identifikovat a vystihnout téměř všechny zásadní trendy a tendence deliktního práva, aby nakonec poskytl relativně ucelený obraz předkládané problematiky. Úskalím však bývá jeho imanentní náchyllost k paušálnosti, generalizaci a jisté povrchnosti. Vědomi si tohoto

nebezpečí, jemuž se nelze na všech místech vyhnout, zvolili jsme kombinaci dalších dvou dílčích přístupů, které doplňují základní syntetické uchopení.

Naše syntéza deliktálních trendů v oblasti zvoleného tématu se proto opírá jednak o dílčí vertikální analýzy jednotlivých jádrových institutů tvořících obsah právních pojmů „protiprávnosti“ a „škody“ (zejména koncepcí materiální/majetkové újmy, nemateriální/nemajetkové újmy a újmy na zdraví a na životě) a dále o poměrně široký komparatistický (horizontální) přístup. Metoda srovnávací (komparace) je aplikována ve dvojí rovině: jednak jsou srovnávány vybrané evropské národní právní úpravy mající pro nás určitou tradiční či aktuální relevanci danou geografickou či intelektuální blízkostí nebo faktem recentního kodifikačního úsilí (Rakousko, Německo, Francie, Nizozemí, Švýcarsko, Itálie, Belgie) a dále celoevropské harmonizační projekty vzešlé z iniciativ akademických kruhů (Principy evropského deliktálního práva – PETL a Návrh Společného referenčního rámce – DCFR), jež jsou pro nás plnohodnotnou inspirací výstižně a synteticky shrnující moderní trendy evropského deliktálního práva apelující současně na evropsky sdílené standardy a principy v oblasti práva odpovědnosti za škodu (způsob a rozsah náhrady škody, koncepce nemateriální újmy, nároky z újmy na zdraví, důkazní břemeno, promlčení práv atp.), aniž by přitom zamlčovaly národní legislativní diference a přehlížely existující pluralitu názorů a pojetí zkoumaných otázek.

Máme za to, že teprve kombinací **vertikální analytické metody** (zkoumání jednotlivých institutů) a **horizontální komparativní metody** (zkoumání vybraných zahraničních právních úprav a evropských projektů) se lze dobrat určitých obecněji platných závěrů o aktuálním směřování vývoje deliktálního práva na evropské úrovni a tímto pohledem následně analyzovat českou právní úpravu, jak z hlediska její platné podoby tak de lege ferenda. Obě metody se prolínají a konstatované podobnosti stejně jako odchylky ve zkoumaných úpravách by měly být dávány do patřičné souvislosti s ostatními úpravami tam, kde se taková poznámka jeví vhodnou. Komparace tak není jednostranná, ve smyslu srovnání české úpravy vis-à-vis všechny ostatní probírané právní řády nebo evropské projekty, ale je víceúrovňová, obousměrná a poukazuje na podobnost či rozdílnost jednotlivých zkoumaných úprav vůči sobě navzájem, jakož i vůči PETL či DCFR.

Dizertační práce s takto pojatou metodou přístupu se ovšem nemůže omezit jen na analýzu legislativních úprav, ale musí se ponořit hlouběji do zkoumaného deliktálního

systému, aby dokázala rozkrýt jeho základní funkční prvky, tak jak pracují a fungují ve vzájemné interakci (zkoumání prizmatem *law in action*), tj. především musí obligatorně vyhodnocovat dlouhodobější tendence judikatury v rozhodování nejvyšších soudních institucí (jakož i nezřídka se vyskytující obraty v této rozhodovací praxi) a nemůže přitom rezignovat ani na rozbor základních doktrinárních tezí traktovaných právní teorií toho kterého státu. Jen tak lze dosáhnout úspěšnosti komparativní metody.

Smyslem této práce je tedy představení hodnotící syntézy současných převažujících tendencí a trendů deliktního práva v oblasti koncepce protiprávnosti a škody s ohledem na český deliktní systém. Za tímto účelem jsme definovali tři dílčí cíle, jejichž sledováním usilujeme o naplnění uvedeného dizertačního záměru:

1. **Seznámit se s trendy deliktního práva** v otázkách koncepce protiprávnosti a škody ve vybraných zahraničních právních řádech, a to nejen z hlediska stávající úpravy, judikatury a doktríny, ale i s ohledem na případné zamýšlené revize či novelizace deliktních úprav (Rakousko, Francie, Švýcarsko).
2. **Zhodnotit vhodnost a dosah principů a standardů evropského deliktního práva**, tak jak je nalézáme v dosud publikovaných výsledcích dlouholeté vědecké práce několika skupin evropských akademiků. Pozornost je soustředěna na dva stěžejní do konce dotažené evropské projekty: PETL a DCFR.
3. **Analyzovat českou právní úpravu** a vyhodnotit její koncepci protiprávnosti a škody právě ve světle výše uvedených trendů. Je třeba poukázat na její originální koncepci a progresivní přístupy, ať již jsou výsledkem ustálené rozhodovací praxe nebo doktrínou podporovaných legislativních řešení, stejně jako upozornit na existující anomálie a nedostatky. To vše vzhledem k připravované rekodifikaci českého soukromého práva, v jejímž ohnisku leží předložený návrh nového občanského zákoníku. Politická situace a politická vůle pro případné přijetí navržené právní úpravy je vzhledem k obrovské vědecké hodnotě osnovy a pro účely teoretického zkoumání zcela irelevantní.

Zvoleného přístupu jsme se nicméně nebudeme držet úzkostlivě a všude tam, kde se to bude jevit užitečné, bude učiněn hlubší a detailnější exkurz přesahující syntetickou povahu práce.

Ze systematického hlediska je – pro větší přehlednost – zvolen tématický přístup (včetně patřičné historické propedeutiky) objasňující genezi institutu občanskopravní

odpovědnosti od římskoprávních kořenů, přes středověká schémata až po vznik svébytné civilní odpovědnosti za škodu), který preferuje oddělené zkoumání jednoho tématu (koncepte protiprávnosti) od druhého (pojetí škody). V první polovině práce se proto zaměřujeme na analyticko-komparativní pohled na koncepci protiprávnosti ve vybraných zahraničních úpravách, abychom následně za použití týchž metod podrobili zkoumání otázku konceptu škody. Po defilé vybraných relevantních národních úprav a analýze evropských dokumentů obsahujících principy evropského deliktního práva je zařazen vždy rozbor českého deliktního modelu se zřetelem k probíranému tématu.

II. Geneze a historický vývoj moderního konceptu odpovědnosti:

1. Od jednotného pojmání odpovědnosti k dualitě trestní a civilní odpovědnosti

1.1 Pojem deliktu a obrany poškozeného v římském právu

Současné deliktní právo se opírá o zásadní bipartici deliktů : civilní delikt a trestný čin, respektive tripartici, vezmeme-li v úvahu správněprávní odpovědnost, kdy ke zmíněné dvojici přistoupí ještě správní delikt. Kategorie civilního deliktu a trestného činu, potažmo správního deliktu, jsou přitom v současných právních řádech zpravidla velmi důsledně a systematicky od sebe oddělovány, samostatně traktovány a mívají svébytné konstitutivní znaky. Zatímco trestní odpovědnost nastoupí v případě takového jednání, které zákonodárství zakazuje pod sankcí trestu, civilní delikt vyvstává pokaždé, když v zásadě zaviněným protiprávním jednáním vznikne škoda či újma na úkor druhého. Smyslem civilního práva není dosáhnout trestu pro viníka, ale výlučně zjednat nápravu v podobě náhrady škody. Nicméně to neznamená, že by se vzájemně tyto různé odpovědnostní systémy vylučovaly. Je dobře možné, aby jedno jednání bylo civilním deliktem a současně naplnilo skutkové znaky trestného činu, eventuálně administrativního deliktu a tím vyvolalo kumulaci zmíněných odpovědností. Souběh dvou nebo více odpovědností bude přitom výsledkem povahy, rozsahu a intenzity jednání, kterého se škůdce dopouští, a nikoliv odrazem jakési jednoduše odpovědnosti, která by charakterizovala postoj společnosti či poškozeného globálně a komplexně k danému činu. Právě tento postoj byl vlastní právu římskému.

Římský právník Gaius ve svých Institucích podává následující typicky kazuistické vysvětlení: „Přístupme nyní k obligacím, které vznikají z deliktu. Například pokud se někdo dopustí krádeže, násilím odejme nějaké věci, způsobí škodu a dopustí se urážky na cti. Všechny tyto právní skutečnosti zakládají jeden **jediný druh obligace**, zatímco obligace smluvní jsou rozděleny do čtyř kategorií¹, jak jsme vysvětlili výše²“. Gaius ve svém výkladu poukazuje na jednotnost kategorie deliktních obligací, a to ve smyslu, že právní skutečností, která založí právní vztah, je vždy určitá příhoda, resp. incident³ spočívající v

¹ Gaius na jiném místě probírá kontrakty reálné, konsenzuální, verbální a literární.

² Gaius Instituce (III. 182).

³ Srov. Chevreau, E.a kol.: Introduction historique au droit des obligations, Litec Paris 2007, str. 85

bezprávním zásahu do cizí zájmové sféry. Zásah, který je vědomý, a tudíž zaviněný. Na rozdíl od obligací kontraktních, nespočívá tak pramen závazkověprávního vztahu na dobrovolném vytvoření právního pouta mezi stranami (*iuris vinculum*). Římané uvykli tento druh závazků označovat termínem delikt (*delictum, maleficium*). Delikt v sobě nesl znaky jednání, které škodilo druhému nebo poškozovalo majetek jiného.

Pokud starověké římské právo neznalo pojmově než jeden druh deliktní obligace, pak delikt v sobě ztělesňoval několik různorodých aspektů, které dokládají, že existovalo rozlišení mezi jednotlivými bezprávními činy. Velmi záhy totiž římské právo počalo rozlišovat mezi zájmem obecným a zájmy soukromými. Bylo evidentní, že určitá protiprávní jednání poškozují římskou společnost jako celek a zasahují tak zájem obecný, kdežto jistá jednání směřují toliko proti soukromníkovi a ohrožují jeho zájem partikulární¹. Protiprávní činy směřující proti celému společenství, jako například vlastizrada (*perduellio*), vražda (*parricidium*), křivé svědectví, noční krádež sklizně, žhářství atp. byly označovány jako delikty veřejné (*delicta publica*) nebo též kriminální činy (*crimina*) na rozdíl od protiprávního jednání zasahující pouze zájmy jednotlivce, typicky krádež (*furtum*), urážka na cti (*iniuria*) či poškození cizí věci (*damnum iniuria datum*), které se nazývaly delikty soukromé (*delicta privata*)². Dělení bylo významné i z hlediska stíhání daného protiprávního jednání. Delikty veřejné byly stíhány ve jménu celého společenství, ve veřejném procesu a byly zásadně trestány veřejnými tresty (smrt, vyhnanství), které ukádal stát. Delikty soukromé byly řešeny v rámci civilního procesu a ukládány byly tresty

---

¹ Blíže viz Lebigre, Arlette : Quelques aspects de la responsabilité pénale en droit romain classique, PUF Paris 1967, str. 71 an.

² Ani v právu římském ani v právu většiny starých civilizací však rozlišení mezi dvěma druhy deliktů nebylo očividné, definitivní a exaktní, jak by se mohlo teoreticky jevit. Vezmeme-li v úvahu Codex Hammurapiho (okolo 1750 př.n.l.) jako jeden z nejstarších známých klínopisných pramenů – stranou ponecháme jemu předcházející klínové kodifikace některých městských států Mezopotámie, jako byly kodex z Urukaginy (kol. 2350 př.n.l.), z Gudey (kol. 2100 př.n.l.), z Ur-Nammu (kol. 2050 př.n.l.) či z Lipit-Ištaru (kol. 1875 př.n.l.) – i při poměrně zběžné četbě zjišťujeme z jeho obsahu, že k potlačení protiprávních jednání směřující proti osobám bylo využíváno právo odvety, kdy viníka stíhal grosso modo tentýž osud, jako poškozeného. V článcích 192, 214 a 230 je stanoveno, že zabití syna nebo dcery jiného musí být vykoupeno usmrcením dítěte viníka. Tento trest patrně stihl i nešikovného stavitele odpovědného za zřícení budovy a usmrcení dítěte. Nikde ovšem není řečeno, zda potrestání se děje v zájmu celé společnosti či zda jde o zájem soukromý. Ostatní články kodexu se pak týkají takových bezprávních činů, že bychom je a priori zařadili mezi veřejnoprávní delikty (loupež, svatokrádež, krádež při požáru). Ovšem co se týče deliktů pomluvy nebo incestu, jejich klasifikace zůstává poněkud zastřena. Je to dáno tím, že babylónské právo, jakkoli rozvinuté a propracované, uniklo jakékoli vlastní systematizaci. Dále viz Gaudemet, Jean : Les institutions de l'Antiquité, 7.vyd., Montchrestien, Paris, 2002, str. 30 an.; Cardascia, Guillaume: Réparation et peine dans les droits cunéiformes et le droit romain, in: La responsabilité à travers les âges, Economica, Paris 1989

soukromé směřující ku prospěchu poškozeného, ať již jde o soukromou pokutu nebo o tresty tělesné (smrt, odplata), jež vykonával po své úvaze poškozený.

Rozdělení na delikty soukromé a veřejné se v římském právu udrží až do pozdního císařství, přinejmenším v teoretické rovině. Nicméně hranice mezi oběma kategoriemi se vyvíjela dosti pružně již od konce Republiky s ohledem na rostoucí roli státního aparátu a na významnou extenzi, kterou zažívá v tomto období trestní právo. Bylo zásadně možné překvalifikovat protiprávní čin z původního soukromého deliktu na delikt veřejný, pokaždé když v takovém jednání začalo být spatřováno ohrožení celé pospolitosti. Jako jeden příklad za všechny uvedme delikt krádeže (*furtum*). Základní skutková podstata krádeže – řečeno dnešní trestněprávní terminologií – byla a zůstala považována za delikt soukromý, za útok proti hmotným statkům druhého. Všechny její kvalifikované podstaty, jak byly v průběhu vývoje definovány císařskými výnosy měly již ale jednoznačně povahu deliktu veřejného¹.

I navzdory tomuto vývoji, kdy v souvislosti s posilováním role státu dochází pozvolna k rozšiřování seznamu veřejných deliktů, ještě v právu justiniánském nacházíme stopy myšlenky, že represe protiprávního činu, který je kvalifikován jako delikt veřejný, je nesena v duchu ochrany konkrétního zájmu poškozeného, tedy i zde přetrvává dosavadní splývání trestního i reparačního charakteru římskoprávní odpovědnosti.

Nic na tomto vnímání nemění skutečnost, že římscí právníci posléze zavedli rozlišení deliktů matérie, spíše z hlediska chronologického, na **delikty civilní**, tj. ty nejstarší a původní (jak je nalézáme zejména v Lex XII tabularum – Zákon 12 desek) spadající do oblasti *ius civile*², a **delikty praetorské**, kterými praetor ad hoc sankcionoval určitá společensky škodlivá jednání pokaždé, když se jevílo spravedlivé, aby došlo k odčinění nastalé majetkové újmy³. Praetorské edikty tak propůjčovaly poškozeným žalobní právo *in factum* na základě principu ekvity. Přívlastek civilní u nejstarších deliktů nesmí však budít

---

¹ Ať již šlo o krádež dobytka (*abigeatus*), krádež vloupáním (*effractura*), krádež v lázních (*furtum balnearium*), chrámovou krádež (*sacrilegium*) či krádež státního majetku (*peculatus*). Všechny tyto formy krádeže byly trestány přísnými veřejnými tresty. Naznačený vývoj směřoval k publicizaci deliktu krádeže do té míry, že doména původního soukromého deliktu *furtum* zůstala značně okleštěna. Někteří autoři dokonce soudí, že šlo o postupné vyprazdňování samé podstaty deliktu krádeže, jakožto původního typicky soukromoprávního deliktu. K tomu srov. Carbasse, Jean-Marie.: *Introduction historique au droit*, 2. vyd., PUF Paris 1999, str. 29-31

² Mezi klasické delikty civilní řadíme krádež (*furtum*), urážku na cti (*iniuria*) a protiprávní poškození cizí věci (*damnum iniuria datum*), které se objevují v podobě obecných a typizovaných skutkových podstat v právu republikánském. Viz Kincl - Urfus - Skřejpek, : *Římské právo*, C.H.Beck Praha 1995, str. 261

³ Praetor svými edikty poskytoval ochranu před deliktním jednáním spočívajícím v donucení či vydírání druhého (*vis ac metus*), v podvodu (*dolus*) nebo v násilném odejmutí cizí věci (*loupež – rapina*).

zdání, že jde o civilní delikty v dnešním slova smyslu. I delikty civilní v římskoprávní nauce v sobě původně nesly dominující aspekt trestněprávní.

Charakteristickým rysem římskoprávního pojetí odpovědnosti je nerozlišování jeho trestněprávního a občanskoprávního aspektu, jejich úzké vzájemné sepětí, které dominuje celému období. Asi nejtřetelněji bude tento rys patrný z pozornějšího zkoumání římskoprávních žalob, coby obrany proti bezprávním činům a zejména pak z analýzy sankce za deliktní jednání aplikované v tomto období.

Na úsvitu římských dějin v období před Zákonem 12 desek, umožňovalo římské právo zvykové mstu. Poškozenému resp. oběti deliktu vznikalo spácháním protiprávního činu právo na mstu. Poškozený po svém uvážení přistoupil k výkonu odvety sledující de facto soukromé potrestání pachatele. Odveta ve své čisté podobě přicházela v úvahu při deliktech namířených proti osobám. Při škodách způsobených na cizím majetku se represivní složka – stále převažující – mísí s reparační složkou trestu, která byla nejčastěji realizována formou naturálního plnění. Viník se zavázal k tomu, že bude pracovat v domě poškozeného tak dlouho, dokud neodčiní škodu vzniklou v důsledku svého jednání. Platila zásada, že delikvent odpovídá za spáchaný delikt svým tělem (*corpus obnoxium*).

Dalším vývojovým stadiem nesoucím v sobě již známky pokroku směrem k peněžité náhradě trestu bylo připuštění možnosti vyplatit osobu viníka jistou peněžitou sumou. Varianta vykoupení se z deliktu resp. vyplacení se z vendety dospěla po jistých peripetiích do fáze obecně přijímané sankce. Tento penežitý trest měl formu pokuty, kterou viník či jeho rodina platili poškozenému a jeho rodině a vykupovali tím možnost soukromé odvety, která by jinak rozpoutala válku mezi rodinami. Nutno dodat, že dohoda o soukromé pokutě rozhodně neplnila funkci náhrady škody, jak by se mohlo jevit na první pohled. Peněžitý trest – nazývaný pokuta (*poena*¹) – i když představoval sumu peněz (svou povahou byl výkupným), nebyl v žádné relaci ke způsobené škodě a nebyl tedy považován za náhradu vzniklé újmy, byl prostým potrestáním pachatele deliktu, jeho trestem. Výše pokuty totiž odrážela cenu odvety a klíčovou roli při jejím stanovení hrálo vyjednávání mezi poškozeným a viníkem deliktu. Z hlediska vývoje je významným faktem, že protiprávní činy (delikty) mohou být nadále potlačovány i cestou peněžité pokuty (*poena*), kterou stát

---

¹ Etymologicky má poena svůj původ ve starořeckém slově „poine“ označující pokutu, výkupné či peněžitou částku poskytovanou za spáchaný zločin.

nabízí jako alternativu soukromým válkám a která se postupně stane variantou zobecněnou a ústřední.

Zákon 12 desek je dokladem, že obě formy trestu, tj. odvěta i peněžitá pokuta, vedle sebe po relativně dlouhou dobu koexistovaly a byly rovnocennou deliktní sankcí¹. Prosazující se státní moc zasáhne do dalšího vývoje peněžní pokuty toliko ve smyslu autoritativního stanovení její výše. Způsob výkonu a realizace takového trestu nicméně dále vyplýval ze vzájemné dohody² mezi hlavami rodin obou zúčastněných stran, eventuálně vycházel ze soudního rozhodnutí prostřednictvím ocenění žalobcova nároku soudem (*litis aestimatio*), nebylo-li takové dohody dosaženo.

Římští právníci ovšem zkoumají při deliktním jednání vzniklou škodu jako kategorii objektivní. Osoba škůdce ani osoba poškozeného, tedy subjektivní prvek, nevstupují do úvahy a nemají tak žádný vliv na stanovení výše peněžitého trestu. Někdy dokonce pokuta odpovídá paušální částce, kterou stanovil Zákon 12 desek³, jindy byla ekvivalentní hodnotě věci poškozené nebo násobku škody. U tohoto posledního aspektu je třeba se déle zastavit, jelikož představuje další známku progresu ve vývoji odškodňování deliktů.

Římské právo přiznávalo poškozeným z deliktu žalobní právo. Poměrně záhy se vyvinul specifický druh soukromých žalob (*actiones poenales*) sledujících zaplacení pokuty a potrestání protiprávního činu. Trestní aspekt u těchto žalob byl určující a tím se právě významně odlišovaly od klasických žalob znějících na obligační plnění. Otázka vlastní náhrady škody, tj. reparační funkce takové žaloby buď neexistovala nebo byla zcela upozaděna jejím prvořadým účinkem spočívajícím v potrestání delikventa. Na příkladu jednoho typického civilního deliktu, jakým byla krádež, lze nicméně demonstrovat zárodek pozdějšího vývoje významného z hlediska geneze principu náhrady škody a reparační funkce odpovědnosti.

V případě deliktu krádeže příslušela oběti principiálně **žaloba poenálního charakteru** (*actio furti*), jejímž smyslem bylo uložení peněžité pokuty potrestat autora

---

¹ Zákon 12 desek nabízel právo legalizované msty v případě zmrzačení nebo zohydění osoby, připouštěl možnost zabít zloděje při noční krádeži, ale současně již upravoval i peněžní trest (pokutu). Dále viz Chevreau, E. a kol.: op.cit., str. 87

² Tyto dohody se označovaly jako pakta. „Pactum“ je v preatorském právu obdobou pojmu „contractus“ v ius civile. Termínu pacta se užívalo právě pro tyto neformální, netypizované a tudíž nezálohovatelné úmluvy. Více viz Kincl - Urfus - Skřejpek, : Římské právo, C.H.Beck Praha 1995, str. 214

³ Například 25 asů jako pokuta za protiprávně poražený strom nebo za lehké poranění osoby.

deliktu. Fakt, že poškozenému vznikla zásadně majetková újma spočívající ve zmenšení jeho majetkové sféry o odcizenou věc, zůstával zpočátku stranou vší pozornosti. Přesto zde byl posléze vytvořen jakýsi žalobní pandán k základní žalobě na pokutu, jehož cílem bylo domoci se vrácení ukradené věci. Jednalo se o žaloby druhově označované jako reipersekutorní (*actiones reipersecutoriae*), neboť vymáhaly toliko vydání věci (*reipersequimur*). V případě krádeže tak vedle sebe existovala žaloba ryze poenálního charakteru (*actio furti*) znějící na pokutu a **žaloba na vydání ukradené věci** (*condictio furtiva*). Celková výše pokuty u *actio furti* byla činěna závislou na určitých skutkových okolnostech krádeže a byla přitom vždy příslušným násobkem hodnoty ukradené věci. *Condictio furtiva*, jako pasivně zděditelná žaloba svědčící především vlastníkovi ukradené věci, v sobě nese již stopy „indemnačního“, resp. reparačního poslání.

Někteří autoři dokonce proponují tezi, že římské právo znalo ono rozlišení mezi trestem a náhradou škody. Dovozejí, že toto rozlišení bylo latentně v římském právu přítomno, třebaže nebylo nijak zásadně akcentováno. Guillaume Cardascia se v této souvislosti domnívá, že sankce stanovená pro neúmyslný delikt je vlastně prostou reparací škody a peněžitá pokuta je trestem do té míry, do které přesahuje hranici skutečné náhrady škody, jak vidíme u deliktů úmyslných a u závažných protiprávních zásahů do tělesné integrity¹. Jakkoli je snadné se s touto tezí ztotožnit in concreto, není možné její význam přeceňovat. Co pokládáme za rozhodné pro zhodnocení římskoprávního pojetí odpovědnosti za protiprávní jednání je skutečnost, že vzájemný vztah obou výše popsaných žalob byl nahodilý, nikterak nesystematizovaný a až do konce popisovaného období zcela kazuistický. Drtivá většina deliktů totiž nenabízela onu subsidiární žalobní možnost v podobě kondikce, jak jsme ukázali v případě krádeže, která – ač sama dobře popsána – zůstávala spíše výjimkou. V období pozdního císařství bylo možno vysledovat dokonce tendenci opačnou vedoucí v podstatě ke stírání rozdílu mezi sankcí poenálního charakteru a náhradou škody². Prostřednictvím tzv. smíšených žalob (*actiones mixtae*³) spojujících oba aspekty byl soudy vysloven trest a současně došlo k odsouzení delikventa k náhradě škody.

---

¹ Cardascia, Guillaume: Réparation et peine dans les droits cunéiformes et le droit romain, in: La responsabilité à travers les âges, Economica, Paris 1989, str. 14 an.

² Srov. Lévy, Jean-Philippe a Castaldo, André. : Histoire du droit civil, Paris, Précis Dalloz, 2002 marg. 607-609

³ Za typický příklad smíšené žaloby se uvádí *actio legis Aquiliae*, žaloby na základě zákona tribuna Aquilia. O ní podrobněji viz dále (bod 1.2)

Tento druh žalob z deliktů se posléze v justiniánském období stal pravidlem a za žalobu ryze peonální se napříště pokládala jen ta, k níž existovala reipersekutorní modalita (viz vztah *actio furti a condictio furtiva*).

1.2 Lex Aquilia a počátky rozlišování mezi trestem a náhradou škody ? -

Historický mezník v římskoprávním pojetí deliktní odpovědnosti

Při zkoumání geneze a vývoje odpovědnosti za škodu narazíme již v římském právu na mezník zásadnější povahy. Jde o rozvíjení myšlenky, že jedinec je odpovědný za jakoukoli škodu, kterou způsobí druhému, aniž by přitom šlo o zlý úmysl (*dolus*). Až dosud byly předmětem zájmu delikty dolózní, u nichž byl přítomen úmysl škodit – krádež a urážka na cti. Aby se někdo stal subjektem deliktní odpovědnosti bylo třeba naplnit skutkové znaky nějakého definovaného deliktu. Pro vznik moderního konceptu odpovědnosti v jeho úplnosti hraje však významnou roli uznání odpovědnosti za nedbalost, neopatrnost či nepozornost. Římští právníci pomalu a postupně uchopují pojem *culpa* v užším slova smyslu, aby jej pak dále třídili a různě kvalifikovali. Tomuto druhu uvažování se cesta otevřela až v souvislosti s přijetím *lex Aquilia*.

Lex Aquilia – navzdory označení – je ve skutečnosti plebiscitem nadaným nicméně normativní silou, který byl odhlasován kolem roku 287 př.n.l.¹ Obecně řečeno, *Aquiliův* zákon byl jakousi sumarizací a vlastně pokusem o kodifikaci deliktu spočívajícím v protiprávním poškození cizího majetku (*damnum iniuria datum*). Nepředstavoval ve své době žádnou revoluční normu, nakořik byl ve své podstatě shrnutím dosavadního vývoje v oblasti tohoto deliktu. Jeho význam tedy více spatřujeme ve vlivu, jaký měl na právní myšlení doby své a té nadcházející, zejména justiniánské, která se pokusila s odkazem akvilského zákona tvůrčím a progresivním způsobem naložit.

Aby přicházel v úvahu delikt *damnum iniuria datum* podle *lex Aquilia*, bylo zapotřebí ovšem naplnit tři předpoklady, na nichž byl zákon vystavěn. Především muselo být původem škody nějaké protiprávní jednání komisivní (*iniuria*), pouhé opomenutí

---

¹ Jeho navrhovatelem byl tribun plebis Aquilius Gallus. Během posledního lidového shromáždění konaném v jeho funkčním období byl odhlasován tento plebiscit s původně jediným cílem, který byl veskrze politický. Zákon měl eliminovat škody, kterých se dopouštěli patricijové na majetku a zejména pak na pozemkovém vlastnictví plebejů žijících na venkově. Blíže k tomu Raymond Monier, *Manuel élémentaire de droit romain*, díl 2., Les Obligations, 3.vyd., Domat-Montchrestien, Paris, 1944, str. 67; Chevreau, E. a kol.: *op.cit.*, str. 95

nestačilo k založení odpovědnosti podle akvilského zákona. Další podmínka kladla nároky na konání jako takové. Bylo vyžadováno *damnum corpore corpori datum*, jinými slovy škoda musela vzniknout jako následek fyzického působení viníka (*corpore*) na cizí věc (*corpori*), která byla v důsledku buď zcela zničena nebo poškozena. Nedošlo-li k přímému tělesnému kontaktu mezi pachatelem deliktu a poškozenou věcí, nebyla založena odpovědnost. Z podaného výkladu je patrné, že zákon ve svém znění a prvotní interpretaci byl značně omezeně aplikovatelný a nepokrýval celou řadu škod¹. Posledním předpokladem aplikace akvilské odpovědnosti bylo způsobení škody vlastníkov, neboť jen ten byl v duchu tohoto zákona aktivně legitimován k podání příslušné žaloby.

Ze systematického hlediska zákon obsahoval celkem tři hlavy upravující různé modality reprobovaného deliktního jednání, nestejného významu a užitečnosti. První hlava sleduje potlačování deliktů protiprávního zabití cizího otroka nebo zvířete patřící do kategorie čtyřnohých zvířat žijících ve stádech (dobytek). Sankcí za zabití je zde finanční pokuta, jejíž výše je dána do přímé souvislosti s hodnotou poškození či zničení věci. Stádium fixně stanovených peněžitých pokut, jak je známe z dob Zákona 12 desek, je pomalu překonáváno a o slovo se hlásí systém tendující k náhradě ztráty reálně pocítěné poškozeným, neboť výše pokuty se rovnala nejvyšší ceně poškozené či zničené věci v roce předcházejícím spáchání předmětného deliktu (*quanti plurimi*). V tomto případě se poškozenému poprvé dostává z titulu pokuty reparace skutečné škody oceněné nad to objektivním a nutno říci pro oběť i relativně příznivým způsobem. Hlavu druhou ponecháme pro její zanedbatelný význam zcela stranou naší pozornosti² a přejdeme rovnou k hlavě třetí. Ta pokrývala v podstatě nejširší deliktní doménu. Dopadala totiž na všechny škody méně závažného charakteru než bylo zabití otroka nebo dobytčete uvedené v hlavě první. Každé poškození, zhoršení či zničení věci – ať již se jednalo o prosté poranění otroka či dobytčete, o zabití zvířete jiného než dobytčete žijícího ve stádech nebo o zhoršení vlastností vína či oleje přidáním látek snižujících jeho kvalitu – bylo sankcionováno taktéž pokutou, jejíž výše se ovšem odvozovala od ceny (hodnoty) věci v době 30 dní

---

¹ Např. odváže-li někdo připoutaného otroka a tento uteče, vznikne sice jeho majiteli škoda, zajisté i protiprávní, ale nebyla výsledkem přímého působení *corpore* a *corpori*. Taktéž vystraší-li někdo cizí domestikované zvíře do té míry, že zvíře se uleknutím dá na útěk či uhynie, opět chybí *element corpori* a viník ujde bez sankce.

² Jednalo se o škodu způsobenou vedlejším věřitelem (*adstipulatore*) hlavnímu věřiteli tím, že prvně jmenovaný prominul dlužníkovi dluh bez vědomí následně uvedeného.

předcházejících deliktu. Praktickým přínosem lex Aquilia bylo vytvoření speciální žaloby (*Actio legis Aquiliae*), která sloužila vlastníkově poškozené či zničené věci k vymáhání výše definovaného nároku. Žaloba dle akvilského zákona je významná i z teoretického pohledu. Jde o první zásadní upravenou žalobu smíšeného typu (*actio mixta*). Jsou v ní totiž obsaženy prvky jak reipersekutorní žaloby tak žaloby poenální. Žaloba mohla znít v nejjednodušším případě na zaplacení pokuty ve výši oceněného nároku poškozeného, jak vyplýval z „hmotněprávního“ základu Aquiliova zákona za předpokladu, že viník svůj delikt nijak nepopírá a svoji vinu zcela uznal. Mohla také znít na dvojnásobek takto oceněného nároku, pokud pachatel svoji vinu nedůvodně popírá a k deliktu se nezná¹. O takto koncipované žalobě již nelze říci, že je ryze poenální. Její dvojjaká povaha zřetelně vynikne, uvědomíme-li si, že byla svou povahou reipersekutorní do té míry, pokud zněla na pokutu rovnající se náhradě skutečné škody a charakteru trestní žaloby nabývala až v tom, co převyšovalo nárok poškozeného z titulu prosté náhrady škody.

Jakkoli je učiněný závěr o povaze této žaloby elegantní, jde o závěr zjednodušující, který je nutno podrobit hlubšímu zkoumání a který lze do značné míry problematizovat. Nebylo by správné jedním tahem odstranit z *Actio legis Aquiliae* její poenální charakter. I žaloba znějící na pokutu v základní hodnotě nároku má *stricto sensu* i svůj poenální charakter. Nelze přehlížet, že se žaluje pokuta (trest), která i ve svém „reipersekutorním“ hávu stále jasně odráží koncepci pokuty – sankce stanovené jako nejvyšší hodnota věci dosažená po relativně dlouhou dobu a nikoli určená v okamžiku soudního procesu. Kromě toho i z procesního hlediska se na žalobu dle akvilského zákona pohlíželo jako na poenální a aplikoval se na ní adekvátní procesní režim². Příležitější je hovořit o *Actio legis Aquiliae* jako o smíšené žalobě až v době justiniánské, kam dospěla díky odvážné interpretaci, tvůrčímu přístupu římských juristů a občasným zásahům přetora.

Lex Aquilia ve své původní podobě, při prvotním restriktivním výkladu a přes splnění všech nezbytných podmínek nemohl se rozhodně jevit jako zlomový okamžik pro

---

¹ Smyslem stanovení rizika kondemnice k dvojnásobku pro viníka bylo dosáhnout v řízení co nejrychleji doznání pachatele, coby důkazu nejcennějšího, neboť v mnoha případech škod vzniklých na vzdálených pastvinách a pozemcích bylo jinak značně obtížné pachatelovi vinu dokázat.

² Což implikuje zejména následující: je možné žalovat po sobě i několik osob a domáhat se přitom všeho, byli-li spolupachateli příslušného deliktu, dále zachování žaloby i po „*capitis deminutio*“, žaloba přitom zanikala nejpozději smrtí viníka a mohla být podána i proti *pater familias*, pokud delikt byl spáchán osobami pod jeho mocí.

vývoj konceptu odpovědnosti za škodu. Teprve následný vývoj, léta frekventované aplikace akvilského zákona a aktivní činnost prétorská z něj učinily ústřední pojem římského deliktního práva. Období post legis Aquiliae se vyznačuje neustálým rozšiřováním jeho působnosti na stále větší množství případů, které se v praxi opakovaně vynořovaly a na které původním zákonem pamatováno nebylo. Růst významu legis Aquiliae probíhal cestou zjemňování a přizpůsobování původních přísných podmínek nutných pro konstatování *damnum iniuria datum*.

Adaptace na nové poměry se odvíjela ve trojí rovině. Především došlo díky prétorovi k postupnému rozšíření okruhu aktivně legitimovaných subjektů k podání Actio legis Aquiliae, a tak vedle vlastníka postupně defilují usufruktář, zástavní věřitel či držitel v dobré víře (*bona fide possessor*). Druhou rovinu zbytnujícího se aplikačního rámce vyjadřuje snaha nesetrvávat rigidně na požadavku škody způsobené *corpore a corpori*. Tzn. šlo o to, připustit žalobu v mnoha případech analogických ke skutkovým podstatám definovaným v hlavě 1 a 3 citovaného zákona majícím jedno společné: absenci přímého fyzického kontaktu mezi škůdcem a cizí věcí¹ (prétor sám přiznával v těchto případech „*actiones in factum*“). Ovšem zdaleka nejvýznamnější změnu doznalo **pojetí protiprávnosti** (*iniuria*), jakožto elementárního předpokladu pro vznik odpovědnosti za tento delikt. Ve smyslu lex Aquilia byla *iniuria* – bezprávnost chápána vcelku jednoznačně jako zlý úmysl (*dolus*), záměr škodu způsobit. Škoda (*damnum*) se posuzovala objektivně, subjektivní aspekty nebyly vůbec zohledňovány.

Další vývoj – vzhledem ke kazuistické metodě římských právníků a díky odvážné argumentaci ve prospěch spravedlivého řešení případů – odpoutal pozornost od čistě objektivního nazírání směrem k subjektivnímu zhodnocení jednání deliktně způsobilé osoby. Římský právník Mucius Scaevola (D 9.2.31) v jedné ze svých brilantních právních analýz v konkrétním případě dospěl k závěru mimořádně důležitém pro celý koncept odpovědnosti. Aby demonstroval aplikační limity akvilského zákona, zvolil příklad dřevorubce, který – odřezáváje suché větve stromů podél silnice (nezáleží zda veřejné či soukromé) a odhazuje je rovnou na silnici – zabije otroka, jenž právě procházel kolem. Při standardním a ve své době konvenčním výkladu bychom dospěli nutně k závěru, že

---

¹ Např. podání jedu otrokovi bez přímého tělesného působení traviče, uvěznění otroka a jeho následná smrt hladem (tj. případy *damnum corpori non corpore datum*); puštění zvířete drženého v zajetí na svobodu (*damnum non corpori nec corpore datum*). Viz Kincl – Urfus – Skřejpek : op. cit., str. 264

dřevorubec – nemaje žádný zlý úmysl – nemůže být činěn odpovědným za poškození resp. zničení věci (náhoda). Mucius ovšem tvrdí, že i v tomto případě je na místě podání *Actio legis Aquiliae*, neboť dřevorubec se dopustil nedbalého jednání (*culpa*). Svůj závěr opírá o rozvinutou argumentaci, z níž kromě jiného vyplývá, co zde přesně nedbalostí rozumí: Je chybou (proviněním) nepředvídat, co by člověk rozumný předvídal a nebo neupozornit na nebezpečí než ve chvíli, kdy se mu již nelze vyhnout. Je to dřevorubcově nedbalé počínání, jež je zdrojem jeho viny¹ a zakládá tak jeho odpovědnost. Pojem *culpa* posléze absorbuje i protiprávnost (tento trend je evidentní u současné francouzské koncepce „faute“).

Vrcholné stadium římskoprávního vývoje se neslo v justiniánském období v pozitivním trendu odškodňování stále většího počtu újem. Převážnou měrou se na tom podíleli samotní právníci, kteří působili na extenzivní výklad zákonného textu, a dále prétor, jenž propůjčoval v mnoha případech žaloby *ad exemplum legis Aquiliae*. Navzdory tomu všemu se však římské právo nikdy nevymanilo z kazuistického pojetí a nedovodilo obecný princip odpovědnosti za civilní delikt.

1.3 Vztah soukromé msty a peněžní náhrady ve středověkém schématu odpovědnosti

Středověké právo nedokázalo plynule navázat na římskoprávní dědictví a rozvést jeho progresivní prvky a tendence, jak byly popsány v předchozím výkladu. Z hlediska koncepce občanskoprávní odpovědnosti jakoby se naopak navrátilo do forem dřívějších a primitivnějších. Znovu ožívá, ba dokonce sílí význam vendety jako soukromé msty a více než kdy jindy se prosazují fixně stanovené tarify pro peněžité pokuty. Tak je tomu v řadě případů barbarských zákonů a zákoníků platných na území tehdejší Francké říše. Nejvýznamnější z nich – Sálský zákoník je v podstatě sumou více či méně přesně definovaných deliktů a aplikovaných sankcí.

Vztah mezi odpovědností civilní a trestní zůstává bytostně sevřený, jedna od druhé se neodlišují a jejich role, smysl a cíl splývají. Jakékoli deliktní chování zakládalo trestný

---

¹ Poku by ovšem došlo ke změně skutkových okolností případu, stejná logika by velela učinit závěr o dřevorubcově neodpovědnosti. Pokud by totiž větve odhazoval na nevyznačenou cestu a zabil přitom otroka, žádnou vinu mu nelze přičítat, neboť nemohl předvídat, že se někdo zrovna vydá neraženou cestou. Odpovědným by byl toliko za *dolus*, pokud by větve na náhodně kolemjdoucího otroka hodil záměrně. Viz Chevreu, op. cit., str. 96-97

čin, takže odpovědnostní právo je naplno ovládáno zásadami trestními a obsah deliktního vztahu je podroben principu trestní represe.

Výčet reprobovaných deliktů včetně pevně stanovených pokut nalzáme již v raně středověkém pojetí odpovědnosti. Pokuta, jejíž výše se odvíjí od různých objektivně stanovených a posuzovaných okolností¹, označovaná jako **wergeld**, sloužila k potrestání pachatele protiprávního činu namířeného proti osobě². Wergeld představoval vykoupení se z práva odvety a byl tedy vykoupením trestu a nikoli náhradou škody či újmy, jak tomu již bylo v pozdní fázi římskoprávního vývoje. Stanovená výše pokuty nijak nereflektovala skutečně vzniklou škodu. Trestní povaha této sankce je umocněna faktem, že celá 1/3 někdy dokonce 1/2 wergeldu byla odváděna králi, resp. byla vyhrazeným příjmem královské pokladny³. Třebaže je reparační aspekt zjevně upozaděn, přesto nelze říci, že by zcela absentoval. Raně středověké germánské národy myšlenku náhrady škody znaly a *faidus* (viz pozn. pod čarou 1.) koneckonců jisté zárodky reparační funkce nese. Již na konci 5. století se u Wisigótů setkáme s konceptem dělené pokuty, kdy jedna část je stanovena pevně, coby reflex trestu za spáchaný delikt (*poena*) a druhá část (*damnum*) představuje jakousi pohyblivou složku měnící se z ohledem na způsobenou škodu⁴. Jakkoli nevýrazně, lze v tomto pojetí vysledovat kořeny reparační funkce takto chápané sankce.

Jisté je, že ani středověká schémata odpovědnosti nikdy ideu reparace dočista neopustila, i když odpovědnost civilní je zcela ve stínu té trestněprávní. Jednalo se stále v zásadních rysech o odpovědnost objektivní, nikoli nepodobnou původní římskoprávní koncepci, neboť každý delikt byl určen svými materiálními znaky (útok na tu kterou část lidského těla, zničení či poškození jednotlivé věci atp.) a prakticky žádný prostor se nenabízel pro zkoumání subjektivních aspektů odpovědnosti. Původní římskoprávní

---

¹ Povaha, typ a závažnost škody, její rozsah, postavení pachatele, jeho národnost atp. Pokuta byla kupř. výrazně nižší za zabití otroka než za usmrcení králova stoupence. Dále viz Fabre-Magnan, M.: *Droit des obligations, Responsabilité civile et quasi-contrats*, PUF, 2007, str. 38

² Viz Carbasse, J.-M.: *Histoire du droit pénal et de la justice criminelle*, PUF Paris, 2.vyd., 2006, marg. 62

³ Wergeld se skládal ze dvou složek: první z nich tzv. *fredus* příslušela králi jako trest za porušení veřejného pořádku a míru v zemi a druhá část, zpravidla větší – *faidus* se poskytovala oběti deliktu nebo jeho rodině. Dále viz Gazzaniga, J.-L.: *Introduction historique au droit des obligations*, PUF Paris, 1992, marg. 208 an.

⁴ Analogický systém objevíme i u Burgundů a konečně, pokud jde o delikty materiální (škoda na věcech) i Sálský zákoník připojuje k peněžité pokutě povinnost vydat poškozenému hodnotu věci (*capitale*) a poskytnout mu odškodnění za odejmutí možnosti užívat věc (*dilatatura*). K tomu srov. Chevreau, E.a kol.: *op.cit.*, str. 117

rozlišení deliktů na civilní a trestní (veřejné) bylo zde veskrze rozvolněno, přičemž žalobní iniciativa byla v zásadě záležitostí oběti nebo její rodiny.

Jak jsme již uvedli výše, příchod středověkých kmenů a národů s sebou přinesl znovuoobnovení nástroje legalizované msty. Odvetné právo se v tomto období skutečně vykonávalo ve formě soukromé msty mezi rodinou oběti a viníkem a případně jeho rodinou¹. Existence pokut sice poněkud zmírňovala dopady realizace práva msty, přesto jej zcela nikdy nevytlačila. Oběť deliktu mohla pokutu jako náhradu za právo odvety přijmout, ale nemusela tak učinit. Vendeta (*faida*) proto zůstává přinejmenším na úsvitu barbarských říší vysoce populární.

Toto veskrze veřejnoprávní nahlížení na odpovědnost u raně středověkých národů, rozšířené praktiky soukromé msty, tarifkace pokut atp. sice přetrvávají na mnoha místech až do pozdního středověku, nicméně kontury moderního pojetí se již zde začínají vynořovat z jinak jednotného pojetí civilního a trestního postihu. Svou roli v tomto vývoji sehrává i právo zvykové rozšířené v různých částech francké říše². Podobně delikty civilní se postupně více a více vydělují z množiny trestněprávní odpovědnosti, a to i v tom smyslu, že jsou jim uzpůsobovány i procesní formule, což následně velmi významně přispěje ke vzniku svébytné, tj. emancipované občanskoprávní odpovědnosti³. Na stranu druhou však nelze tento závěr příliš přeceňovat, pokud jde o důslednou – teoretickou či praktickou – diferenciaci mezi oběma druhy právní odpovědnosti. Prakticky až do 17. století právnický vzdělaná veřejnost ne vždy důsledně odlišuje zavinění občanskoprávní od zavinění trestního a myšlenka pokuty jako soukromého trestu zůstává po celý středověk aktuální. K utlumení těchto praktik vede nakonec až poznání, že existují takové delikty ohrožující veřejný pořádek⁴, že je nutno sankcionovat již jejich prosté spáchání bez zvláštní pozornosti k eventuální škodě deliktem samým způsobené. Odtud vede úvaha k odmítnutí možnosti

---

¹ Viz Viney, G.: *Introduction à la Responsabilité*, LGDJ, 3.vyd., Paris 2008, str. 12

² Například bretaňské obyčejové právo již na počátku 14. století zní velmi moderně. *Grosso modo*, je mu již vlastní myšlenka, že každá škoda způsobená jinému by měla být principiálně odškodněna. Blíže viz Lévy-Castaldo: *op.cit.*, marg. 637

³ Viz Descamps, O.: *Les origines de la responsabilité pour faute personnelle dans le Code civil de 1804*, LGDJ Paris 2004. První část této dizertační teze je věnována právě středověkým kořenům občanskoprávní odpovědnosti.

⁴ Jednalo se kupř. o takové delikty jako zabití, zhárství a únos a někdy i závažné případy krádeží či loupeží.

vykoupit se z trestu za delikt narušivší sociální mír a k nutnosti trestu veřejného bez jakékoli soukromoprávní příchuti¹.

1.4 Státní monopol na represí a postupná emancipace občanskoprávní odpovědnosti

Cílem této části je ve stručnosti vykreslit trajektorii, kterou urazila odpovědnost a její koncepce až do podoby dnešní striktně oddělené občanskoprávní odpovědnosti za civilní delikt a odpovědnosti trestněprávní za delikt kriminální. Jde o první významný zachytitelný vývojový trend – z hlediska evropské kontinentální tradice značně dlouhodobý – plný různých zvrátů, vedoucí nicméně k uznání specifické civilní odpovědnosti nezávislé na trestní represí. Tento z dnešního pohledu již historický trend nebyl vždycky evidentní.

Tendence, jež vyústí v samostatnou kategorii ryze občanskoprávní odpovědnosti za delikt, se završuje na konci 18. století v předvečer první velké kodifikace občanského práva, kterou je francouzský Code Civil (1804). Popisovaný trend má ireverzibilní charakter, nakolik je nemyslitelná obnova ideje jednotnosti právní odpovědnosti za protiprávní a tedy společensky nežádoucí jednání. Tím ovšem neříkáme, že by se obě na sobě nezávislé kategorie právní odpovědnosti hermeticky uzavřely a že by neexistoval žádný průchod či přesah. Ostatně i v současné době jsme svědky vzájemného prolínání trestní a civilní odpovědnosti. Obvyklá úprava tzv. adhezního řízení, které je možno vést společně v rámci trestního procesu a jehož posláním je v určitých případech umožnit poškozenému domoci se náhrady škody v rámci tohoto řízení, je toho praktickým důkazem.

Růst královské moci a zkvalitnění soudnictví a zvýšení jeho prestiže ve společnosti se ukazuje být nezbytným prekurzorem naznačené tendence. V předchozí části jsme konstatovali, že do konce středověké epochy bylo možno velmi často narazit na reziduální praxi soukromých válek, uplatňování práva odvety, existenci duelu coby řešení určitých rozepří a některé další atributy dokládající vysokou variabilitu v potírání protispolečenských jevů. Přesto, obecná tendence konce středověku byla poznamenána ústupem těchto heterogenních odpovědnostních schémat akcentujících roli soukromé represe a legalizovaného soukromého násilí.

---

¹ Tento trend je nejprve doložen u „právnícky“ relativně rozvinutých Wisigótů, posléze Burgundů a nakonec i Franků.

Katalyzátorem posledně zmíněného trendu spočívajícího v ústupu privátního trestání bylo zavedení tzv. královské karantény¹ ve 14. století pro vytlačení soukromých represí a favorizaci finančních řešení. Nezanedbatelnou pozitivní úlohu zde sehrály i soudní instituce, které v této době již fungují tak, že strany odpovědnostního vztahu mohou sami zvolit dobrovolné podřízení se soudní autoritě a jejím prostřednictvím dosáhnout určité dohody implikující výši následné peněžní pokuty. Smířlivější řešení konfliktů pramenících z deliktů bylo ostatně v zájmu posilující se královské moci a jako takové bylo podporováno a chráněno².

Soudní moc si záhy vybuduje silné postavení, soudcovský stav získá postupně důvěru lidí a role soudce vynikne zvláště v deliktivní materii, kdy je justice vykonávána stále s velkým zřetelem k právu zvykovému. Soudce se stává účinným a váženým profesionálem, kterému se dostává čím dál více kompetencí a nástrojů pro řešení sporů a zejména při trestání deliktů. Již zde vznikají zárodky toho, co se bude později nazývat zásada volného soudcovského uvážení,³ a soudce pomalu ale jistě začíná ukládat tresty individualizovaně se zřetelem k mnoha přitěžujícím či polehčujícím okolnostem. S rostoucí autoritou soudů a zlepšujícím se fungováním justice jako takové, které ostatně podporuje i královská moc, dochází k obecnějšímu sdílení postoje, že represe protiprávního jednání by měla být v co nejširší míře – nejlépe výlučně – svěřena státu, který by tuto funkci ze své autority zajišťoval pro zachování veřejného pořádku a míru v zemi.

Druhým stěžejním momentem pro položení základů civilní odpovědnosti – vedle preference represivní role státu – bylo důslednější oddělování trestu od náhrady škody. Hybnou silou tohoto vývoje se stalo přesvědčení, že zatímco trest má pachatelé ukládat stát z moci úřední, náhrada vzniklé škody je věcí soukromoprávní, kde je především angažován

---

¹ Král Filip August zamýšlel oněch 40 dní jako dobu, po kterou se nesměly zahájit žádné represivní akce proti pachateli deliktu a jeho rodině. Smyslem bylo poskytnout dostatek času k naleznutí jiných, mírumilovnějších řešení než byla soukromá odvěta.

² Panovník za použití tzv. ochranného listu (glejtu) poskytoval ochranu zaštitěnou přímo královskou mocí tomu, kdo přijal smírné (tj. judicializované) řešení za své a podrobil se tak působnosti soudní jurisdikce. Viz Carbasse, J.-M.: Histoire du droit pénal et de la justice criminelle, PUF Paris 2006, 2.vyd.

³ Pochopitelně nejde o plné a bezvýhradné přijetí této procesní zásady. S různou intenzitou se prosazuje v odlišných místech pozdně středověké Evropy. Zásada volného hodnocení je dlouho v raně novověké epoše opomíjena při deliktu zabití, kdy jsou soudci povinni vyslovit trest smrti (*peine capitale*) bez ohledu na jejich vnitřní přesvědčení a skutkový průběh. Blíže viz Gazzaniga, J.-L.: Introduction historique au droit des obligations, PUF Paris, 1992

zvýšený zájem stran deliktu¹. Někteří právní historici spatřují v nástupu civilní náhrady škody spíše důsledek rozvinutí a posléze plného uplatnění novodobé teorie trestu. V trestu začala být spatřována souvztažná položka deliktu, jeho protihodnota sloužící přímo k obnovení celkové společenské rovnováhy, která byla spácháním deliktu rozrušena. Trest jsoucí osobní a adekvátní by měl být v korelaci s osobou a osobností pachatele deliktu a současně reflektovat dopad předmětného protiprávního jednání. Právě v tomto smyslu se náhrada škody může jevit jako vyústění sankce trestní, neboť jejím prostřednictvím je dosahováno obnovení žádoucí rovnováhy tím, že oběti je zásadně nahrazena vzniklá škoda².

Odčinění újmy deliktem způsobené je považováno za přirozený a logický důsledek existence zavinění při jejím vzniku. Pakliže je deliktní chování výsledkem dokonce přímého úmyslu pachatele, civilněprávní náhrada škody doprovází ukládaný trest a je svou povahou k němu akcesorická. Ovšem tam, kde úmysl chybí, stává se odsouzení pachatele k náhradě škody jediným „trestem“, coby negativním následkem deliktního jednání. Právě v tomto okamžik se díky tomuto pojetí počíná občanskoprávní odpovědnost za škodu osvobozovat a odpoutávat od svého trestněprávního základu. Třebaže se podobné závěry vyskytují již v díle některých autorů konce 17. století³, legislativní posvěcení se těmito teoriím dostane až v první vlivné kodifikaci občanského práva (Code Civil 1804).

2. Od kolektivního charakteru odpovědnosti ke konceptu ryze individuální odpovědnosti

2.1 Starověký Řím – pojetí individualizované represe: trest stíhá pachatele

V právu starověkého Říma na kolektivní odpovědnost za protiprávní čin v pravém slova smyslu nenarazíme. Od svého prvopočátku byla totiž římskoprávní deliktní odpovědnost individualizována a její následky stíhaly toliko pachatele deliktu (odpovídal

---

¹ Lévy, Jean-Philippe a Castaldo, André. : op.cit., marg. 637

² Chevreau, E.a kol.: op.cit., str.179

³ Bezesporně nejvýznamnějším a neznámějším teoretikem své doby byl Jean Domat. Ve svém velmi inspirativním a pokrokovém díle „*Les lois civiles dans leur ordre naturel*“ nejenže rozlišuje zavinění smluvní a zavinění deliktní jako základ pro rozdílné pojmání odpovědnosti smluvní a mimosmluvní, ale plně respektuje rozdíl mezi trestem, coby výrazem poenální represe a náhradou škody jako prostým civilněprávním následkem. Ani zde však není oddělení naprosto důsledné a systematické a občas narazíme na pozůstatky dřívějšího sepětí obou aspektů právní odpovědnosti. Dále viz Descamps, O.: op.cit., str. 368 an.; Viney, G.: op. cit., str. 15

svým tělem a majetkem), nikoli jeho rodinu, klan či obec, v níž žil, nebo jinak definovanou širší skupinu osob, jak tomu bylo ve starověkém Řecku¹ či jak tomu bude po pádu Římské civilizace u mnoha barbarských národů.

Je nesporné, že tresty a jejich ukládání má svůj zásadní společenský rozměr, lze říci téměř kolektivní dimenzi. Od počátku hraje širší pospolitosť nezastupitelnou roli při vlastním trestání a při výkonu trestu, ať již šlo o výkon legalizované msty nebo o vynucení zaplacení peněžité pokuty. Přesto však není možno hovořit na tomto místě o kolektivní odpovědnosti, jelikož již v období předcházejícím přijetí Zákona 12 desek, byl v poměrně široké míře znám a aplikován princip individualizované, tj. na subjekt pachatele zacílené represe, jak v oblasti civilních deliktů tak trestných činů. Římské právo trestní vycházelo přitom z hodnocení, že trestný čin není jen prostý materiální akt, nýbrž je skutkem páchaným vědomě a se znalostí věci. To přivedlo římské právníky nejen k rozvinutí teorie přičitatelnosti trestného činu, ale i k přijetí teze o individuální povaze deliktu a sankce². Obligate ex delicto zanikala nejpozději smrtí viníka, a to smrtí fyzickou, nestačilo pouhé *capitis deminutio*.

Jediným aspektem vybočujícím z naznačeného konceptu se může jevit odpovědnost osoby v postavení *pater familias* za činy spáchané osobami jeho moci podřízenými nebo věcmi v jeho majetku se nacházejícími. Na první pohled by se totiž mohlo zdát, že potrestání jiné osoby než té, která spáchala delikt, nese v sobě jisté prvky kolektivně chápané odpovědnosti. Takový závěr by byl nicméně zjednodušující. Pravdou je, že žalobní právo může být uplatněno jen proti otci rodiny, neboť neemancipovaný syn nacházející se pod jeho mocí není osobou svého práva, a netěší se proto ani způsobilosti procesní. Podobně, způsobil-li škodu domácí otrok, považovaný za movitou věc, odpovídal za něj z pochopitelných důvodů jeho pán. Ovšem, ať již hovoříme o odpovědnosti *pater familias* za delikty osob jeho moci podřízených nebo o odpovědnosti pána za protiprávní akty jeho otroka, vždy máme na mysli toliko majetkovou resp. peněžní odpovědnost. Nelze opomíjet

---

¹ Platón ve svých „Zákonech“ popisuje následující situaci: Pokud nějaká neživá věc zabije člověka, osoba nejbližší příbuzná mrtvého musí povolát za soudce jednoho ze svých sousedů, aby bylo vyloučeno poskvrnění celé rodiny. K tomu také srov. Fauconnet Paul: *La Responsabilité, étude de sociologie*, Alcan 1920, Paris

² V Digestech nacházíme tuto zásadu: veřejná žaloba zaniká smrtí pachatele (Digesta 48,4,11: *Crimen extinguitur mortalitate*). Důsledkem této zásady je, že žaloba nemohla být podána proti dědicům zemřelého, čímž byly případné náznaky kolektivní odpovědnosti od počátku eliminovány.

široce uplatňovanou zásadu, že za závazek (dluh) se neodpovídá tělem (*corpori*). *Pater familias* se nadto mohl vždy snadno „vyvléci“ i z negativních finančních následků dopadající odpovědnosti jednoduše tím, že syna či otroka ponechal dočasně oběti deliktu (*noxilatur*), kde si tíživé následky odpovědnosti odčiňovali viníci deliktu sami. Uvedený případ proto nelze pokládat za neochvějný důkaz o kolektivním charakteru římskoprávní odpovědnosti, ale spatřujeme v něm toliko zárodky konstruktů posléze uznané a traktované odpovědnosti za jiného.

2.2 Středověké schéma kolektivní odpovědnosti

Pakliže jsme konstatovali, že římské právo pracovalo s rozvinutým konceptem individuální odpovědnosti, nelze totéž říci o právu středověkých barbarských států, které se zformovaly na troskách bývalé Říše římské. U většiny germánských i franckých národů se v rané fázi jejich existence setkáváme s poměrně propracovaným systémem kolektivní odpovědnosti¹. Zaměříme se na dva příklady, které dostatečně ilustrují podstatu středověkého chápání ideje odpovědnosti.

Zdaleka nejpozoruhodnějším dokladem kolektivně chápané odpovědnosti je institut Sálského zákoníku – tzv. **chrenecruda**. Velmi komplikovaným způsobem řešil tento institut otázku zaplacení peněžité pokuty jako trestu za spáchaný delikt zabití, když pachatel sám nebyl s to – vzhledem ke své finanční situaci – tomuto závazku dostát. Podrobně jsou upraveny postupy, jak a v jakém pořadí jsou povolávány k odpovědnosti další osoby z pachatelova okruhu². Z důvodu nejbližší příbuznosti je pozornost obrácena k delikventově matce a jejímu bratrovi (strýci pachatele), poté byla k odpovědnosti hnána matčina sestra nebo její synové (bratrance pachatele). Nebylo-li sestry z matčiny strany, dopadala povinnost platit peněžitý trest na tři nejbližší příbuzné členy rodiny z matčiny strany a tři členy rodiny z otcovy strany. Nejsou-li ani tyto osoby způsobilé zapravit finančně celou pokutu, pak oprávněný z pohledávky na zaplacení pokuty (oběť deliktu) předvede pachatele před soud s tím, že během čtyř líčení může dojít k přistoupení závazku, kdy osoby jiné

---

¹ Nejdříve se tento rys projevil u trestů peněžitých, jak plyne z práva zvykového, jakož i z prvních barbarských kodifikací. Časté jsou případy, kdy všichni obyvatelé jedné vesnice či dokonce celého regionu platí pokuty za delikty jimi spáchané na jejich území. Bez zajímavosti není ani adaptovaná odpovědnost hlavy rodiny za všechny členy jeho domu. Viz Chevreau, E.a kol.: op. cit., str. 113

² Tomu musela nicméně předcházet spolupřísaaha 12 osob, které svorně potvrdily, že pachatel již nemá žádné další prostředky na zaplacení pokuty.

uhradí za pachatele zbytek pokuty, aby se pak samy staly jeho věřiteli namísto původního oprávněného. Nenajdou-li se ani během soudní fáze chrenecrudy¹ osoby, které by pomohly pachateli vykoupit se z trestu, musí tento dostát odpovědnosti svým životem². Z analyzovaného institutu chrenecrudy plyne zřetelně kolektivní povaha odpovědnosti, kdy je okruh odpovědných subjektů postupně rozšiřován na různé členy nejširší pachatelovy rodiny, případně na osoby cizí mimo rodinný klan stojící.

Druhým typickým případem je situace, kdy odpovídá hlava rodiny za případné delikty jejích členů. I tato odpovědnost se pochopitelně vyvíjela od římskoprávního modelu do svého raněstředověkého stadia, které však již – narozdíl od římského práva – citelný nádech kolektivní odpovědnosti nese, neboť se přestala týkat jen hlavy rodiny a byla postupně vztažena i na ostatní její členy. Ve středověkém pojetí je hlava rodiny odpovědná jaksi jménem celé rodiny, kterou reprezentuje navenek, avšak pokud není pokuta uhrazena viníkem nebo v případech, kdy je vykonáváno právo odvety, stávají se rázem všichni její členové objektem msty. Zřejmý kolektivní aspekt je navíc zesílen v případě útěku pachatele deliktu. Někteří členové jeho rodiny, eventuálně jeho nejbližší přátelé, kteří se za něj zaručují, se tímto stávají rukojmími a putují do vězení, kde jsou nuceni vyčkat jeho zadržení. Břímě odpovědnosti tak dolehne v plné míře na celou rodinnou pospolitost. Nemluvě o obecně stanovené povinnosti předvést nepotrestaného viníka (pachatele na útěku) před soud, kterou měl každý, kdo vykonával jakoukoli autoritu nad uprchlým. Z hlediska popsaných důsledků byla rodina významně odrazována od poskytování pomoci uprchlému nebo dokonce od jeho ukrývání. Ze sociologického a antropologického hlediska měla tato koncepce vedlejší efekt v podobě semknutí rodinné pospolitosti a posílení rodinné koheze, jež již nikdy nebude v dějinách rodiny tak dokonale pevná.

2.3 Konec feudalismu a zrod konceptu individuální odpovědnosti

Kolektivní odpovědnost v pravém slova smyslu (v intenci předchozího výkladu) se stala v pozdním období středověku jevem přeci jen okrajovým a geograficky limitovaným³,

---

¹ Vlastní akt chrenecrudy totiž spočíval v házení hroudy země ze čtyř světových stran na osoby povolávané ke kolektivní odpovědnosti za delikt.

² Viz Sálský zákoník (*Lex salica*), Hlava 58: Chrenecruda

³ Kolektivní odpovědnost měla v této době v Západní Evropě skutečně již jen regionální charakter. V 15. století jsou její dozvuky např. přítomny ve Flandrech, Normandii, Bretani či Alsasku, i když i zde s poměrně vzácným výskytem. Viz Chevreau, E.a kol.: op. cit., str. 113 an.

který s příchodem renesančního myšlení, znovu objeveným zájmem o římské právo, ustoupí úplně a koncept individuální odpovědnosti jedince za jeho činy se prosadí naplno jako obecný princip právní odpovědnosti. Než k tomu však dojde, bude delikt ní právo po jistou dobu svědkem koexistence obou aspektů odpovědnosti, kdy odpovědnost kolektivního charakteru bude hrát toliko roli subsidiárního prostředku k jinak prosazující se aplikaci individuálního přístupu. Na tento fenomén narazíme zejména u kolektivní odpovědnosti obcí případně obecních svazů – ať již venkovských (častěji) nebo městských (řidčeji) – které musely čelit hromadným represáliím, kolektivnímu trestu ve formě tzv. trestných výprav (případně odevzdávání určitého počtu rukojmích), došlo-li ke spáchání deliktu někým z obecní pospolitosti nebo zůstal-li pachatel určitého závažného deliktu¹ neznámý, avšak bylo jisto, že pochází z dotyčné obce.

Je třeba uvést, že do vývoje konceptu odpovědnosti v tomto smyslu zasáhly i předpisy kanonického práva týkající se Božího míru. V teorii o Božím míru je nutno spatřovat rovněž snahu o pacifikaci odbojného venkova a vynucování si poddanské loajality tam, kde se vrchnost sama dostala do konfliktu s panovníkem nebo svým lenním pánem. Východiskem byla premisa, že ten, kdo jakkoli poruší Boží mír, riskuje odpovědnost celého společenství, jemuž svou příslušností podléhá². I v tom je třeba spatřovat kolektivní charakter odpovědnosti, který nicméně do konce 14. století vymizí úplně.

Z hlediska dalšího vývoje je zřejmé, že výše popsaný trend směřující k uznání striktně individuální odpovědnosti jedince za jeho činy byl rovněž nevratný. V moderním pojetí odpovědnosti se čas od času setkáváme s tendencemi oslabujícími individuální chrakter civilní odpovědnosti. Dochází ke kolektivizaci, resp. zespolečenštění rizik plynoucích z delikt ního jednání cestou obecných i zvláštních pojišťovacích mechanismů nebo díky rozvinutému systému sociálního zabezpečení, kdy dochází k výrazné solidarizaci celé společnosti s následky deliktů nejrůznější povahy. Neděje se tak ovšem prostřednictvím ožívování konceptu středověké kolektivní odpovědnosti ve smyslu rozložení viny a trestu na rodinu či širší pospolitost. Tento vývojový trend byl taktěž dovršen až moderní

---

¹ Zpravidla šlo o delikty zemědělské povahy páchané na půdě, úrodě či dobytku, které mohly mít pro obyvatelstvo závislé na zemědělské produkci fatální důsledky.

² Carbasse J.-M.: *la Responsabilité du communauté en cas de „méfais clandestins“ dans les coutumes du Midi de le France*, in: *Diritto comune et diritto locali nella storia dell'Europa*, Milán 1980, str. 139-152. Svůj největší rozmach dosáhlo toto pojetí u italských městských států, odkud pak cestou obyčejového práva ovlivnilo jih Francie a sever Španělska (oblast Pyrenejí).

kontinentální kodifikací občanského práva¹. Význam jeho sledování spočívá v jeho přímém vlivu na vznik koncepce odpovědnosti za jiného, jak ji zná většina moderních právních řádů: odpovědnost rodičů za děti, učitelů za žáky, zaměstnavatelů za zaměstnance, odpovědnost za osoby použité při plnění závazku atp.

---

¹ Geneviève Viney správně poznamenává, že ve francouzském Code Civil v jeho původní redakci nenalezneme žádný odkaz ani sebemenší náznak kolektivní odpovědnosti, a to ani v podobě zakotvení odpovědnosti nejrůznějších uskupení (společnosti či sdružení); kterým posléze bude přiznána povaha právnických osob. Dále viz Viney, G.: op. cit., str. 22

III. Protiprávnost a škoda jako základní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu v současných deliktních trendech

1. Protiprávnost

Protiprávnost¹ je většinou právních řádů pokládána vedle existence škody, příčinné souvislosti a zavinění (jde-li o subjektivní odpovědnost), za základní předpoklad odpovědnosti za škodu. Na stejném východisku je postaven i český deliktní systém, který chápe prvek protiprávnosti jako nezbytnou podmínku vzniku odpovědnosti. Ovšem nikoli všechny evropské národní právní úpravy s tímto předpokladem stejně nakládají a jsou i takové, které předpoklad protiprávnosti coby samostatné kategorie ke vzniku odpovědnosti nevyžadují.

Z následující analýzy vybraných zahraničních právních úprav jsou patrné kromě jiného stěžejní modely uplatňované v evropských deliktních úpravách, jejich vzájemné působení a význam, jaký je kladen domácí doktrínou či judikaturou na aspekt protiprávnosti. Do komparativní analýzy byly zařazeny státy a jejich národní právní úpravy dle kritéria jejich významu v evropském kontinentálním prostoru (Německo, Francie), novosti (Nizozemí), zamýšlené reformy či revize stávajících deliktních systémů (Švýcarsko, Francie, Rakousko) nebo vzhledem k určité zvláštní invenci a netradičnosti v přístupu (Itálie, Belgie). Z rozboru vynikne skutečnost, že v Evropě se uplatňují zásadně tři odchylné systémy (anglický, francouzský a německý) s tím, že pro kontinentální Evropu jsou determinující posledně zmíněné dva modely. Ostatní právní úpravy zpravidla tendují k jednomu či druhému, eventuálně se snaží najít jakýsi průnik obou systémů a pracují tak často s hybridními schémata (Itálie, Švýcarsko, Rakousko) nebo nejrůznějším způsobem kombinují prvky obou případně všech tří modelů současně, aby tak dospěly k jakémusi autonomnímu národnímu modelu. S ohledem na rekodifikační úsilí českého zákonodárce, které se nevyhýbá pochopitelně ani deliktnímu právu, je zajímavé sledovat právě tyto legislativní tendence, jejich doktrinální ukotvení a interpretace a případné konsekvence plynoucí ze soudní praxe.

---

¹ Angl.: „wrongfulness“ nebo též „unlawfulness“; něm.: „widerrechtlichkeit“ nebo „rechtswidrigkeit“; fr.: „illicéité“ nebo „illégalité“; it. „illiceità“ nebo „illicito“.

1.1. Průřez vybranými národními deliktními úpravami

Srovnávací analýzu přístupů ke konceptu protiprávnosti začneme u sousedního Rakouska, neboť rakouský ABGB se v mnoha ohledech stal vzorem pro stávající českou právní úpravu a jeho vliv na středoevropskou legislativu je i v současnosti nepominutelný.

1.1.1. Rakousko

Význam protiprávnosti jako základního předpokladu vzniku občanskoprávní odpovědnosti plyne v rakouském občanském právu z pozitivněprávního vymezení jednání, z něž vychází škoda. Protiprávnost je výslovně zmíněna v § 1294 ABGB: „Škoda vzniká buď z **protiprávního jednání** nebo opomenutí jiného, nebo náhodou. Protiprávní poškození je způsobeno buď úmyslně, nebo neúmyslně. Úmyslné poškození spočívá buď ve zlém úmyslu, byla-li škoda způsobena vědomě a s vůlí, nebo v nedbalosti (nedopatření), byla-li způsobena zaviněnou nevědomostí nebo nedostatkem náležité pozornosti či náležité péče. Obojí se nazývá zavinění¹.“

Základní norma rakouského deliktního práva činí rozdíl mezi způsobením škody protiprávním jednáním/opomenutím a náhodou. Vzhledem k tomu, že jen zaviněné protiprávní jednání (včetně opomenutí), tj. delikt v přísném slova smyslu, může generovat odpovědnost, dostává se do popředí právě prvek protiprávnosti. Zavinění je v rakouském občanském právu chápáno obdobně jako v českém deliktním systému, totiž jako subjektivní předpoklad odpovědnosti tam, kde se k zavinění přihlíží. Přitom v zavinění samém je spatřován spíše postoj, resp. subjektivní psychický vztah pachatele deliktu k jeho protiprávnímu jednání. Jde o kategorii samostatnou a na protiprávnosti, která je naopak objektivním předpokladem odpovědnosti, zcela nezávislou². Prostý vztah příčiny a následku

---

¹ § 1294 ABGB: „Der Schade entspringt entweder aus einer **widerrechtlichen** Handlung, oder Unterlassung eines Andern; oder aus einem Zufalle. Die widerrechtliche Beschädigung wird entweder willkürlich, oder unwillkürlich zugefügt. Die willkürliche Beschädigung aber gründet sich theils in einer bösen Absicht, wenn der Schade mit Wissen und Willen; theils in einem Versehen, wenn er aus schuldbarer Unwissenheit, oder aus Mangel der gehörigen Aufmerksamkeit, oder des gehörigen Fleißes verursacht worden ist. Beydes wird ein Verschulden genannt.“

² V tomto pojetí se právě nejvýrazněji liší francouzský systém od zbytku Evropy. O francouzském konceptu „faute“, jenž v sobě spojuje element protiprávnosti se zaviněním, resp. přičitatelností (l'imputabilité) viz dále.

mezi jednáním a škodou k založení odpovědnosti nepostačuje a musí tedy přistoupit další okolnosti, které odůvodní povinnost jiného k náhradě škody¹. Tyto okolnosti se v rakouské teorii označují jako základní předpoklady vzniku odpovědnosti (*zurechnungsgründe*). Protiprávnost jako objektivně nahlížená okolnost jednání je právě jedním z těchto předpokladů². Prof. Helmut Koziol dokonce pokládá protiprávnost společně se zaviněním za esenciální a umisťuje je do samotného srdce deliktního práva, zejména tam, kde je odpovědnost opírána o zavinění škůdce (§§ 1295, 1311 ABGB) nebo tam, kde jde o odpovědnost za jednání jiného³.

Pokud jde o teoretické pojetí protiprávnosti, soupeří v rakouské doktríně o pozornost zásadně dva odlišné přístupy. Zatímco **teorie protiprávnosti v jednání** (*verhaltensunrechtslehre*) spatřuje protiprávnost v samotném lidském chování, ať již aktivním (konání) nebo pasivním (opomenutí), **teorie protiprávnosti v následku** (*erfolgsunrechtslehre*) staví jako základ protiprávnosti toliko škodlivý výsledek/účinek. Z pohledu převažující rakouské teorie nicméně přesvědčivěji vyznívají závěry teorie první, dovozující, že atributem protiprávnosti lze opatřit jenom lidské jednání samo o sobě, nikoli až výsledek takového jednání⁴. Tento přístup jeví se přiléhavější i s ohledem na odpovědnost za zavinění, kdy je podrobováno detailnímu zkoumání – i se zřetelem k analýze kauzality – právě škůdcovo jednání a jeho vnitřní vztah k takovému jednání. Analogicky přistupujeme i ke zkoumání protiprávnosti, kterou se kvalifikuje samotné škůdcovo jednání⁵. Přesvědčivěji se daří touto tezí objasnit i existence okolností vylučujících protiprávnost⁶. Kritické názory zaznívají pochopitelně i na adresu teorie protiprávnosti v jednání a míří zejména na fakt, že plné ztotožnění se s ideou protiprávnosti

---

¹ Platí totiž jinak princip, že každý jedinec si nese ztráty ve své sféře sám. Jedná se o rozvinutí starořímské zásady „*casum sentit dominus*“, jež našla svůj výraz v ustanovení § 1311 ABGB první věta: Pouhá náhoda postihuje toho, v jehož jmění nebo osobě se přihodila. „Der bloße Zufall trifft denjenigen, in dessen Vermögen oder Person er sich ereignet.“

² K tomu dále Bydliński, Franz: *System und Prinzipien des Privatrechts*, Springer, Wien. 1996, str. 185 an

³ H. Koziol : *Wrongfulness under Austrian Law*, in: Helmut Koziol (Ed.) *Unification of Tort Law: Wrongfulness*, Kluwer Law International, The Hague 1998, str. 11-23

⁴ Více k tomu H. Koziol : *Österreichisches Haftpflichtrecht* vol. I, Manz, 3.vyd., Wien 1997, str. 4 an.

⁵ K obdobnému závěru dospěl i Antonín rytíř Randa: „Jednání musí být o sobě objektivně protiprávní a jest jím každý zásah do sféry jiného.“ Viz Randa, A.: *O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského s ohledem na cizozemské zákonodárství*, 7.vyd., J. Otta, Praha 1912

⁶ Způsobí-li někdo jinému škodu v krajní nouzi, v nutné obraně či se svolením poškozeného, pak zcela zjevně dojde ke škodlivému účinku ve sféře poškozeného a jeho chráněných statků, přesto nepůjde o protiprávní jednání.

v samotném jednání vlastně vede ke smazání rozdílu mezi protiprávností na jedné straně a zaviněním na straně druhé a rozlišení samo tak ztrácí svůj *raison d'être*. Najednou bychom se ocitli ve francouzském systému, kde protiprávnost jako samostatná kategorie vedle zavinění neobstojí. Koziol nicméně v této souvislosti velmi správně upozorňuje na ono základní distinktivní znaménko: protiprávnost je kategorie objektivní, zatímco zavinění je atributem subjektivním¹. Nikoli každé jednání, jež bude objektivně v rozporu s právem (bude protiprávní), bude zaviněné. Stejný náhled je vlastní i české doktríně, kde je situace ovšem komplikovanější při existenci nejrůznějších událostí, které – ač mají původ v legální činnosti – vyvolávají protiprávní stavy (viz dále bod 1.3.1.1).

V rakouském deliktním právu figuruje zvláštnost, kterou je nutno v kontextu úvah o protiprávnosti zmínit. Bylo předesláno, že protiprávnost v kombinaci se zaviněním typicky generují, za splnění dalších předpokladů, vznik odpovědnostního vztahu. Existují nicméně zvláštní případy, kdy – i při nedostatku subjektivního předpokladu (zavinění) – může protiprávnost v kombinaci s jinou právní skutečností založit odpovědnost rovněž. Tou skutečností je tzv. finanční způsobilost nést škodu (*wirtschaftlichen Tragfähigkeit*). Legislativní oporou pro tento závěr je ustanovení § 1310 ABGB². V souladu s tímto ustanovením může soudce pohnat k odpovědnosti a k povinnosti náhrady škody, ať již zcela nebo z části, i jinak neodpovědného škůdce, jestliže poškozený nemůže z nějakého důvodu³ získat náhradu škody od osoby, která měla o pachatele škody pečovat či nad ním vykonávat dohled. Cestou soudcovské úvahy může být učiněn odpovědným a tedy povinným k náhradě škody i nezletilec či osoba trpící duševní poruchou. Jedná se o mimořádný nástroj soudcovské pravomoci vedený snahou vyrovnávat zjevně nepřiměřené a v důsledku tedy

---

¹ Jako příklad lze uvést (ne)odpovědnost nezletilce nebo osob stížených duševní poruchou. Je evidentní, že i tyto osoby mohou jednat protiprávně a způsobit škodu (objektivní kritérium), přesto budou jednat nezaviněně. Koziol: *Wrongfulness under Austrian Law*, in: Helmut Koziol (Ed.) *Unification of Tort Law: Wrongfulness*, Kluwer Law International, The Hague 1998, str. 14

² § 1310 ABGB: Kann der Beschädigte auf solche Art den Ersatz nicht erhalten; so soll der Richter mit Erwägung des Umstandes, ob dem Beschädiger, ungeachtet er gewöhnlich seines Verstandes nicht mächtig ist, in dem bestimmten Falle nicht dennoch ein Verschulden zur Last liege; oder, ob der Beschädigte aus Schonung des Beschädigers die Verteidigung unterlassen habe; oder endlich, mit Rücksicht auf das Vermögen des Beschädigers und des Beschädigten; auf den ganzen Ersatz, oder doch einen billigen Teil desselben erkennen

³ Tyto důvody v praxi shledáváme zásadně tři: buď není žádné dozorující osoby in concreto nebo dozorující osoba vykonávala řádnou péči a ničím se neprovinila nebo je důvodem majetková nedostatečnost dozorující osoby. K tomu blíže: Rouček, F., Sedláček, J.: *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, V díl., Linhart, Praha 1935–1937, str. 830

nespravedlivé dopady neodpovědnosti jedněch na úkor druhých v duchu principů ekvity. První okruh situací, na něž významně dopadá citované ustanovení, je stav, kdy škůdce – nemaje jinak způsobilost k právním úkonům, tedy ani deliktní způsobilost – přesto v době páchaní deliktu byl v takovém rozpoložení mysli a vědomí, že si byl vědom, že činí něco nedovoleného. Jde o situaci známou jako jednání nezpůsobilého subjektu v tzv. světlém okamžiku (*intervallum lucidum*)¹. Druhou okolností vzniku škody je stav, kdy poškozený se škůdci nebrání v obavě, aby mu neublížil nebo jeho pomatení nezvýšil, a tak vlastně trpěně přihlíží ke vzniku škody, ačkoli za jiných okolností by škodu svépomocí úspěšně odvrátil. Konečně třetím a velmi podstatným aspektem jsou majetkové poměry poškozeného a škůdce. V situaci, kdy škůdce je mohovitý a finančně způsobilý nést následky svého protiprávního jednání, zatímco majetkové poměry poškozeného jsou spíše skrovné, jeví se žádoucí, aby soudce mohl vyslovit povinnost nahradit škodu i vůči deliktně nezpůsobilému jedinci.

Nyní si položíme otázku, co tvoří z materiálního hlediska podstatu protiprávnosti v rakouském systému. Ponecháme-li stranou, že protiprávním je i porušení smluvní povinnosti (*lex contractus*), dostáváme se v oblasti mimosmluvní odpovědnosti ke třem vedle sebe působícím komplementárním pojmům tvořícím obsah a základ rakouského konceptu protiprávnosti².

Současné rakouské právo tak konstruuje jednu velkou množinu protiprávních jednání na základě porušení zvláštního kogentního právního pravidla, které je normou obsahující limity lidského chování v různých situacích³. Tyto normy jsou napříč právním řádem obsaženy v různých zákonech, resp. ochranných předpisech (*Schutzgesetze*), typicky správněprávních (např. dopravní aj. bezpečnostní předpisy) nebo trestněprávních. Porušení takto imperativně stanoveného pravidla chování zakládá bez dalšího protiprávnost.

---

¹ Nutno dodat, že s tímto závěrem počítá i česká doktrína a praxe, aniž by české právo znalo tuto specifickou protitvrdoštní klauzuli obsaženou v § 1310 ABGB. Český OZ zakotvuje výslovně toliko solidární odpovědnost škůdce a těch, kdo nad ním měli vykonávat dozor (§ 422 OZ)

² Všechny tři zmíněné aspekty protiprávnosti mají nicméně svůj původ a společné východisko v jusnaturalistických teoriích, jak o tom svědčí původní teorie Ehrenzweigova dovozující, že protiprávnost jednak spočívá v jednání, které odporuje daným povinnostem (spíše právní kritérium) a jednak v jednání, které by žádný člověk neučinil (kritérium morální, etické). Viz A. A. Ehrenzweig: *Die Schuldhaftung im Schadensatzrecht*, 1936, str. 62

³ Srov. § 1311 ABGB: Der bloße Zufall trifft denjenigen, in dessen Vermögen oder Person er sich ereignet. Hat aber jemand den Zufall durch ein Verschulden veranlaßt; hat er ein Gesetz, das den zufälligen Beschädigungen vorzubeugen sucht, übertreten; oder, sich ohne Not in fremde Geschäfte gemengt; so haftet er für allen Nachteil, welcher außer dem nicht erfolgt wäre.

V právní úpravě neznající pojetí tzv. generálního deliktu (jak funguje ve Francii, Belgii) musí být systém opírající se v konstrukci protiprávnosti o speciální ochranné normy vhodně doplněn o další prvek. V rakouském právu tuto roli plní obecné ustanovení o tom, že každé úmyslné jednání přičící se dobrým mravům je protiprávní. Úpravu nalézáme explicitně v ustanovení § 1295 (2) ABGB: „Také ten, kdo způsobí úmyslně škodu způsobem přičícím se dobrým mravům, je za ni odpovědný, ale pokud se tak stalo při výkonu práva, je odpovědný jen tehdy, pokud bylo zřejmým účelem výkonu práva poškodit jiného.“¹ Tato množina protiprávních jednání se zdá být otevřenější a propustnější než kategorie prvá, avšak je méně jasná, protože dopředu neznáme její hranice a zůstává tak zcela na uvážení soudcově. Ani tato množina nejeví se být dostatečným „protideliktním deštníkem“ chránícím před společensky nežádoucím chováním vzhledem k požadavku úmyslnosti, který je zde kladen jako předpoklad protiprávnosti.

Pojetí protiprávnosti dle rakouského civilního práva se tak v úplnosti uzavírá až postupně se prosazující a rozšiřující koncepcí právem chráněných zájmů a hodnot², jejichž poškození je chápáno jako protiprávní, pakliže nabude takové intenzity, že bude kvalifikovatelné jako porušení **objektivního standardu chování**. Jisté úskalí této koncepce je třeba spatřovat v nejasném a nepřesném vymezení těchto práv a právem chráněných zájmů. Na větší potíže se nenaráží tam, kde je existence práva či chráněného statku evidentní a tyto jsou snadno identifikovatelné (vlastnictví či fyzická integrita). Mnohem hůře jsou ovšem rozpoznatelné takové hodnoty a zájmy, o jejichž existenci a významu se dosud nevědělo vůbec nebo jen mlhavě, což může být případ mnoha složek práv osobnostní povahy. Jejich výčet ani výstižné definice se zpravidla nepodávají, jejich uchopení a popsání je dílem doktríny či judikatury.

Canaris uzavírá diskusi o právem chráněných zájmech a jejich porušení v rakouském systému, jakožto zdroje protiprávnosti jednání, spíše skepticky. Dospívá totiž k závěru, že šíře a míra ochrany práv a právem chráněných zájmů je přímo úměrná přesnosti a jasnosti

---

¹ § 1295 (2) ABGB: Auch wer in einer gegen die guten Sitten verstoßenden Weise absichtlich Schaden zufügt, ist dafür verantwortlich, jedoch falls dies in Ausübung eines Rechtes geschah, nur dann, wenn die Ausübung des Rechtes offenbar den Zweck hatte, den anderen zu schädigen.

² Jejich výčet pochopitelně není nikde obsažen. Jedná se o práva a právem chráněné zájmy (někdy označované jako subjektivní práva), jimž se poskytuje ochrana celým právním řádem, nikoli výlučně jen právem občanským. V občanskoprávní sféře sem patří především práva s absolutní povahou (vlastnické právo, práva osobnostní).

jejich právních obrysů¹. Jinak řečeno, čím méně jsou kontury určitého práva jasné (právo na soukromí, svoboda slova, právo na informace atp.), tím menší ochrana deliktním právem je mu poskytována².

Judikatura, která je v praxi konfrontována s hledáním odpovědi na klíčovou otázku, které jednání je ještě po právu a které naopak je nutno již kvalifikovat jako protiprávní, byla nucena hledat adekvátní řešení v situacích o to svízelnějších, že se mnohdy dostávají do konfliktu jednotlivá práva a chráněné zájmy u různých subjektů posuzovaných odpovědnostních vztahů. *Modus operandi* není zde ničím jiným než vážením na lékařských vahách a vzájemným poměřováním dotčených práv a chráněných hodnot podle kritérií, které ne vždy nerozporně a jednomyslně aplikuje rozhodovací praxe.

V rakouské literatuře najdeme kritiku daného systému zvláště pro jeho malou konzistentnost. Nejčastěji je vytýkána nekonceptčnost a přebytečnost kategorie druhé reprobující úmyslné protiprávní jednání *contra bonos mores* ve vztahu ke kategorii poslední. Existuje domněnka, že kdyby judikatura lépe využila doktríny právem chráněných zájmů (teorie ochrany subjektivních práv), nebylo by zapotřebí jakési další obecné skutkové podstaty protiprávního jednání, jak ji formuluje citovaný § 1295 (2) ABGB. Lze mít důvodně za to, že porušení nějakého právem chráněného statku – *a fortiori* úmyslné – se vždy přičítá dobrým mravům³.

De lege ferenda, vzhledem k připravované novele ABGB, se rakouský zákonodárce významně zamýšlí nad celkovou koncepcí deliktní matérie a jejího uspořádání. Návrh revize se proto dotýká i pojetí protiprávnosti.

K protiprávnosti se zákonodárce dostává oklikou přes pojem přičitatelnosti, neboť stanoví, že škodu hradí ten, komu může být přičítána na základě zákona. Přičitatelná škoda je zejména ta, která byla způsobena zaviněným chováním. A za zavinění se odpovídá tehdy, lze-li jednání potencionálního škůdce pokládat za protiprávní (srov. navržená revize ustanovení § 1292 (2) a § 1295 (1)). Protiprávnost tak zůstává jedním ze základních předpokladů vzniku odpovědnosti za zavinění, nabývá nicméně jasnějších obrysů, přičemž

---

¹ Nastíněný problém je třeba rozhodně chápat v širších evropských souvislostech. Např. PETL s touto tezí pracují a rozvíjejí protiprávnost i se zřetelem k této problematice. Viz bod 1. 2.

² Canaris, C.W.: Grundprobleme des privatrechtlichen Persönlichkeits-schutzes, Wien Springer, 1991, str. 208 an.

³ Např. Ehrenzweig, Wolff v komentářích k ABGB.

její pojetí je zacílené, koncentrovanější a zřetelnější. Na obecně položenou otázku, co je v daném systému protiprávní, dostáváme obecnou odpověď z jediného ustanovení.

Protiprávnost i nadále pokrývá tři základní množiny skutkových podstat upravované v jednom odstavci s nezbytnými explikativními či upřesňujícími definicemi v následujících ustanoveních. Protiprávnost je viděna spíše jako objektivní rozpor se standardem řádné péče (hledisko péče rozumné osoby) a je spatřována ve trojím chování:

1. porušení chráněného zájmu¹
2. porušení konkrétního pravidla stanoveného v tzv. ochranném předpise (*Schutzgesetz*)²
3. jednání v rozporu s dobrými mravy³

Hledisko péče podstatné pro určení protiprávnosti je také blíže rozvinuto. Návrh uvažuje o stanovení obecné povinnosti jednat s takovou péčí, kterou lze očekávat za daných okolností od **rozumné osoby dbající zájmů druhých**. Podpůrně se stanoví pomocné kritérium stupně a hodnoty zájmů ohrožených (na jedné straně – hledisko poškozeného) a sledovaných (na straně druhé – hledisko škůdce), nebezpečnosti celé situace, blízkosti vztahu mezi zúčastněnými, možnosti odvracet škodu a s tím spojené náklady a úsilí.

1.1.2. Francie

Z hlediska pojmu protiprávnost představuje Francie velmi unikátní případ. Zvláštnost francouzské koncepce protiprávnosti a zavinění vedla k vytvoření svébytného

¹ Ochrana zájmů by se přitom měla řídit explicitními legálními kritérii, kterými jsou v návrhu zejména jejich význam, hodnota, výraznost a rozpoznatelnost. V potaz by měly být brány i zájmy druhých na svobodném rozvoji a na výkonu jejich práv v souladu se zájmy celku. Snaha o vyvážené zohlednění zájmů potencionálního škůdce a poškozeného má svou inspiraci v evropských deliktálních principech (PETL) – viz dále bod 1.2.

² Zde zůstává zachována v nezměněné podobě dosavadní koncepce protiprávnosti při porušení kategorického příkazu určitého chování obsaženého ve zvláštních zákonech celého právního řádu.

³ Rakouský zákonodárce se – na rozdíl od stávající úpravy – pokouší odvážnou zákonnou definicí (§ 1295 (2) návrhu novely ABGB) vymezit, co rozumí takovým jednáním. Za jednání příčící se dobrým mravům tak pokládá:

- porušení základních hodnot právního řádu
- jednání ve zřetelném rozporu s obecnými představami o hodnotách
- jednání jen za účelem poškození druhého
- jednání škůdce, které sleduje zcela zjevně méně závažné zájmy, než jsou zájmy poškozeného

Aspekt stupně zavinění (úmyslnost) přestal hrát svou roli při tomto jednání. Je evidentní, že porušit základní hodnotu právního řádu lze i nedbalým jednáním.

evropského systému deliktní odpovědnosti, který – díky civilizačnímu vlivu Francie a jejího Code civil (CC) – svůj přesah do některých dalších právních úprav nezapře.

Především francouzské právo nečiní jasného rozdílu mezi protiprávností (*illicéité*) a zaviněním (*culpabilité*) a oba pojmy splývají do konceptu „faute“, jakožto jednoho ze tří předpokladů založení odpovědnosti dle francouzského práva. Hledat přesnou definici protiprávnosti z našeho pohledu by nemuselo být proto úspěšné. Prolnutí obého je natolik dokonalé, že samotní francouzští autoři nečiní žádného zvláštního rozdílu, hovoří-li o svém systému „zevnitř“, nezbytný odkaz je učiněn případně jen s ohledem na komparativní pohled „zvnějšku“, když je francouzský model nahlížen ostatními evropskými úpravami. Pro účely naší analýzy budeme tedy probírat pojetí protiprávnosti vždy v úzké souvislosti s koncepcí „faute“, která ji jinak zcela absorbuje.

Proto, aby byl někdo shledán odpovědným dle francouzského práva, z hlediska subjektivní odpovědnosti (založené na „faute“), je nezbytné, aby jeho jednání bylo protiprávní. Tak tomu bude pokaždé, když dojde k porušení kogentních právních norem zákonných (*législatives*) či nařizovacích (*réglementaires*). Porušení právního pravidla uloženého právním řádem bude protiprávní bez dalšího¹, aniž by bylo nutné zkoumat subjektivní vztah škůdce k jeho jednání, tj. prokazovat škůdci zavinění, tak jak je to běžné v rakouském i českém pojetí. Protiprávnost bude dána rovněž bez dalšího v případě porušení subjektivního práva jiného s absolutní relevancí (vlastnické právo či osobnostní práva).

Jak vysvítá z dosud podaného výkladu, neliší se vlastní pojetí protiprávnosti v úzkém slova smyslu ve francouzském občanském právu od chápání rakouského. Za protiprávní bude nicméně považováno jakékoli jednání, které francouzský soudce v souladu s konceptem „faute“ svým dosti širokým polem uvážení pod deliktní odpovědnost zahrne. Kritériem soudcovské úvahy je kvazizákonný termín – obecné pravidlo chování (*la norme générale de comportement*), jak je reflektován v čl. 1383 CC, který tvoří významný „nedbalostní“ doplněk k ústřednímu a úvodnímu ustanovení CC o občanskoprávní odpovědnosti vtěleném do čl. 1382 CC.

---

¹ Galand-Carval, S.: Fault under the French law, in: Widmer (ed.): Unification Of Tort Law: Fault (PETL), Kluwer Law International, 2005, str. 92

Francouzský zákonodárce dospěl po jistých prekodifikačních peripetích k pozitivněprávní formulaci **generálního deliktu** založeném na principu obecné občanskoprávní odpovědnosti za zaviněné jednání způsobující jinému škodu. Legálním odrazem je čl. 1382 CC¹: „Jakékoliv zaviněné (protiprávní) jednání člověka, kterým způsobuje škodu jinému, jej zavazuje k její náhradě.“² Onen „nedbalostní“ dovětek vymezený čl. 1383 CC dále upřesňuje, že: „Každý je odpovědný za škodu, kterou způsobil nejen svým skutkem, ale i svou nedbalostí nebo svou neopatrností.“³ Francouzská judikatura se chopila široce otevřené možnosti, kterou jí zákonodárce ponechal a rozvinula celou řadu teorií a koncepcí naplňujících obsahem pojem nedbalosti a neopatrnosti. Soudce si v takových případech vždy klade otázku, jak by se za daných okolností zachoval rozumně uvažující člověk a provádí hodnocení skutkového stavu *in abstracto*, tj. poměřuje jednání škůdce objektivně.

Abychom rozkryli pojetí protiprávnosti, je nutné zaměřit se na uchopení samotného pojmu „faute“, který – jak již bylo avizováno – neodpovídá přesně českému výrazu zavinění, ač tak někdy bývá překládán. První dodnes nepominutelnou definici „faute“ podává Marcel Planiol⁴, který ve „faute“ spatřuje porušení určité preexistující (tedy existující ještě před jejím porušením) blíže nespecifikované povinnosti. Tato teze nevzbuzuje pochybnost, dokud vycházíme z předpokladu porušení určité povinnosti seznatelné z nějakého ustanovení pozitivního práva (řidič nerespektující pravidla silničního provozu). Není vcelku sporu, že nezachování takto uložené povinnosti konstituuje „faute“. Ovšem tato může vzniknout i v jiných případech, kdy „povinnost“ bude toliko vyplývat

---

¹ Právní norma vyjádřená v tomto ustanovení byla již v době svého přijetí pokládána za obecnou maximu lidského počínání, dokonce za jednu z vůbec prvních zásadních maxim společnosti, jak ukazuje projev zpravodaje CC Bertranda de Greuille. In Philippe Brun: Responsabilité civile extracontractuelle, Litec, Paris 2005, str. 173. Nedávno byla této zásadě dokonce přiznána Ústavní radou (Conseil Constitutionnel) ústavní hodnota – viz rozh. č. 9-419 DC ze dne 16. 11. 1999, když byla představena coby nezbytný důsledek principu, že nikdo nemá právo škodit druhému (zásada *neminem laedere*), jak je formulován v Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789, základním dokumentu ústavního charakteru. Blíže viz Flour, J.- Aubert, J.-L.- Savaux, E.: Les Obligations dfl.2, Le Fait Juridique (12.vyd.), Sirey, Paris 2007, str. 97

² Čl. 1382 CC: Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la **faute** duquel il est arrivé à le réparer.

³ Čl. 1383 CC: Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa **négligence** ou par son **imprudence**.

⁴ Planiol, M.: Traité élémentaire de droit civil. Édition nouvelle refondue par Georges Ripert, avec le concours de Jean Boulanger, Paris, Pichon, 1940-42. Planiol pochopitelně není prvním autorem, který se pojmem „faute“ zabýval. Před ním zejména další významní civilisté jako Aubry, Rau, Jossierand, Limpens aj.

z principů morálky, etiky nebo zvyklostí, přesto bude zakládat odpovědnost. Snaha dokazovat, že i v těchto případech povinnost jaksi existovala dříve než jednání škůdce, nejví se užitečná. Vhodnější přístup, který proponuje francouzská doktrína, je zaměřit pozornost přímo na škůdcovo jednání a k němu vztáhnout charakteristiku „fautive“.

Nedávno zesnulý prof. Jean Carbonnier chápe „faute“ čistě jako protiprávní jednání (*fait illicite*). V jeho analytickém podání, v sobě „faute“ spojuje hned tři odlišné prvky:

1. materiálním základem „faute“ je skutek, vlastní čin (tělesné či duševní působení), tak jak o něm mluví čl. 1382 CC;
2. humánní složku zastupuje prvek osobní, jde o jednání toho kterého člověka;
3. dimenze sociologická představuje společenský odsudek škůdcova jednání, přičemž tento reprobující aspekt konceptu „faute“ zůstává nepominutelný. Carbonnier právě jej kvalifikuje jako protiprávnost v širokém slova smyslu (*non licet*).

„Faute“ se stává kompletním deliktním institutem až vzájemným propojením všech tří prvků¹. Carbonnierova definice, jakkoli zajímavá pro svůj originální sociologický náhled, je dnes konfrontována s pojetími a koncepcemi dalších autorů, kteří také přistupují k jejímu vymezení. Pro jistou představu a možnou inspiraci, citujme ještě koncepcce Dejeana de la Bâtie a Alaina Bénabenta. První ze zmíněných pokládá „faute civile“ za chování, o němž máme za to, že je vadné, buď proto, že je vedeno úmyslem škodit, nebo proto, že jde proti právnímu pravidlu nebo jen proto, že se jeví nerozumné a nešikovné². Toto pojetí představuje pokus o syntetické a univerzální vymezení „faute“ zdůrazňující aspekt intencionality u způsobení škody a současně apelující na protiprávnost. Koncept je zcela vyčerpán až zahrnutím pravidla chování „dobrého otce rodiny“ (*bonus pater familias*), jakožto rozumného požadovaného standardu. Koncepcce dále zmíněného autora je více sociologizující a nabízí tak jiný pohled na zavinění a občanskoprávní odpovědnost vůbec. Bénabent považuje „faute“ za zásah do postoje, který lze jinak očekávat mezi spoluobčany

---

¹ Carbonnier, J.: Droit civil, díl 4., Les obligations, 22.vyd., PUF Paris 2000, str. 221

² „La faute civile est un comportement que l'on peut juger défectueux, soit parce qu'il est inspiré par l'intention de nuire, soit parce qu'il va à l'encontre d'une règle juridique, soit simplement parce qu'il apparaît déraisonnable et maladroit.“ Viz Noël Dejean de la Batie a kol.: Droit civil français, díl VI -2, Responsabilité délictuelle, 8. vyd., Litec, Paris 1989, marg. 22

normálně uvědomněnými a respektujícími rovnováhu, kterou vyžaduje život ve společnosti¹. Z právě podaných definic je kromě jiného patrné, že francouzská doktrína vnímá protiprávnost skutečně neoddělitelně od zavinění a že je přítomna imanentně v konceptu „faute“.

Zůstaneme-li méně ambiciózní v úsilí o koncizní a exaktní vymezení pojmu „faute“, lze uzavřít, že francouzská koncepce protiprávnosti je pojetím nevyhnutelně vágním. Více realistické a zde přiměřenější – třebaže méně vzletné – je vnímání „faute“, jakožto chyby neboli určitého nedostatku v jednání (*erreur ou une défaillance de conduite*)². Mnozí autoři zastávající posledně jmenované pojetí spatřují jeho hlavní výhodu v tom, že implikuje současně hodnotový soud, který nelze uzavřít do stereotypní formule a který vybízí k zamyšlení a ke komparaci dvou elementárních postojů. Na straně jedné jde o postoj škůdce, který měl při způsobení škody a na straně druhé postoj, jaký by býval měl mít, aby ke škodě nedošlo. I tato koncepce naráží ve Francii na své kritiky, kteří jí vytýkají přílišnou šíři a přísnost³. Důvodem, proč jsme zvolili bližší seznámení s tímto konceptem – vedle toho, že jej sdílí poměrně široká část doktríny – je i fakt, že francouzský zákonodárce uvažující de lege ferenda o celkové reformě obligačního práva se připojuje v tomto bodě k výše naznačené argumentaci. Tzv. „Avant-projet Catala“⁴ jako legislativní návrh totiž přichází se svojí definicí „faute“. V návrhu reformy čl. 1352 (2) CC se praví, že: „Faute je založena porušením pravidla chování uloženého zákonem nebo jiným právním předpisem nebo zanedbáním obecné povinnosti opatrnosti a náležité péče“. Jisté úskalí je možno spatřovat v tom, že ona zanedbání či nedostatky jednání v praxi nabývají a nabývají budou forem nejrůznějších a francouzské právo tak nebude moci rezignovat na své dosavadní vypracované přístupy a klasifikace „faute“.

---

¹ „Une atteinte à l'attitude que l'on peut attendre entre les concitoyens normalement conscients et respectueux de l'équilibre qu'exige la vie en société.“ Viz Alain Bénabent: *Droit civil, Les obligations*, 9.vyd., Montchrestian, Paris 2003, str. 361

² Srov. k tomu H. a L. Mazeaud, A.Tunc: *Traité théorique et pratique de la Responsabilité délictuelle et contractuelle*, II. díl, 6.vyd., 1970, marg. 395, 439 – 440; Marty – Reynaud: *Les obligations*, I. díl., *Les sources*, 2.vyd., 1988, marg. 457; Flaur – Aubert – Savaux: *op. cit.*, str. 99

³ Jak to učinil např. J. Penneau: *Faute et erreur en matière de responsabilité médicale*, Thèse Paris, LGDJ 1973, když vyslovil tezi, že chyby resp. nedostatky v jednání by měly spíše spadat do kategorie pojištění odpovědnosti, pouze zaviněná protiprávní jednání („fautes“) jsou důvodem odpovědnosti.

⁴ Pierre Catala, *Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription*, La Documentation française, 2006, str. 175

K tomu, aby byl někdo dle francouzského práva činěn odpovědným – z hlediska naplnění elementu „faute“, nepostačuje zásadně protiprávnost jeho jednání, jak bylo probíráno dosud. Protiprávní jednání musí být škůdci tzv. přičitatelné. Právě aspekt přičitatelnosti dotváří charakteristiku „faute“. Francouzská doktrína přičitatelnosti (*l'imputabilité*) klade nicméně ještě jeden významný požadavek proto, aby byla založena něčí odpovědnost. Nestačí, že se škůdce dopustil společensky nežádoucího chování, je zapotřebí, aby si byl vědom této škodlivosti.¹ Jinak řečeno, aby bylo možno mu jeho jednání klást za vinu.

V tomto ohledu existoval jasný průsečík trestněprávní nauky s občanskoprávní doktrínou. Francouzská judikatura ještě konce 19. století a první poloviny 20. století se spolu s doktrínou utvrzovaly vzájemně v myšlence neodpovědnosti těch, kteří nemohou posoudit (pro nedostatek své intelektuální vyspělosti) následky svého jednání². Z režimu civilní odpovědnosti tak byly vyjímány nezletilé děti a osoby duševně nemocné. Od 60. let minulého století se stalo toto pojetí terčem značné kritiky³ a to do té míry, že francouzský zákonodárce v kontextu novelizace občanskoprávní úpravy nezpůsobilosti k právním úkonům (*les incapacités*) v roce 1968 vložil zcela nové ustanovení do čl. 489 (2) CC⁴. Na jeho základě, ten kdo způsobí druhému škodu, zatímco byl pod vlivem duševní poruchy, není o nic méně povinen k její náhradě. Po chvilkovém váhání doktríny a poněkud tápavé interpretaci nového odstavce čl. 489 CC nakonec převážil výklad, že se ve skutečnosti jedná o opuštění požadavku intelektuální (morální) přičitatelnosti jednání a že napříště civilní odpovědnost choromyslných vstupuje do hry a je podrobena stejnému režimu „faute“ jako je tomu u osob duševně zdravých⁵. O 16 let později doktrína přičitatelnosti opírající se o předpoklad určovací a rozlišovací schopnosti jedince pro jeho deliktní způsobilost, utrpěla

---

¹ Z hlediska naší teorie jde o koncepci dostatečné rozlišovací schopnosti jako intelektuálního prvku zavinění, vedle prvku volního.

² Soudy nicméně postupně dospěly k přísnému a úzkému pojetí duševní poruchy, která činí osobu neodpovědnou. Dovídily např., že odpovědnost osoby – jinak deliktně nezpůsobilé – může být přesto založena, pokud stav duševní poruchy bylo možno přičítat předcházejícímu zavinění dotyčné osoby, tedy pokud se do stavu prostého uvážení uvedla svou vinou. Viz rozh. Kasačního soudu, 2. civ. kolegia z 15. 12. 1965; rozh. Kasačního soudu 2. civ. kolegia z 28. 4. 1965.

³ Blíže viz Mazeaud – Tunc : op. cit., marg. 456

⁴ Čl. 489 (2) CC: Celui qui a causé un dommage à autrui alors qu'il était sous l'empire d'un trouble mental n'en est pas moins obligé à réparation.

⁵ K tomu srov. dále: Philippe le Tourneau: La Responsabilité civile des personnes atteintes d'un trouble mental, JCP éd. G, 1971, I, 2401; Geneviève Viney: Réflexion sur l'article 489-2 du Code civil, RTD civ., 1970, str. 251 an.

další významný otřes, když se francouzský Kasační soud vyslovil pro opuštění tohoto předpokladu i u nezletilých dětí a připustil, že i ony jsou způsobilé dopustit se „faute“ se všemi občanskoprávními následky. Přičitatelnost jako aspekt „faute“ byl tak významně oslaben.

Protiprávnosti se nedostává tam, kde existují právem předvídané okolnosti (*les faits justificatifs*), které vznik odpovědnosti v důsledku vyloučí. Seznam okolností vylučujících protiprávnost ve francouzském deliktním systému je podobný tomu našemu.¹ Až na pár výjimek je francouzský civilní zákonodárce výslovně neupravuje, a tak je jejich aplikace a interpretace zcela dílem rozhodovací praxe soudů, případně záležitostí doktríny. Jediná okolnost spočívající v zásahu vis maior byla převzata z úpravy odpovědnosti smluvní (*responsabilité contractuelle*),² ostatní okolnosti mají svůj původ v trestněprávní nauce. Francouzský soudce je pojme do své úvahy, když poměruje jednání škůdce s chováním bonus pater familias, jakožto vnější okolnosti.

Závěrem k francouzskému pojetí je třeba říci, že protiprávnost a zavinění tvoří ve francouzském deliktním právu nerozlučný pár (konstitutivní znaky „faute“), jehož objektivní složku reprezentuje právě protiprávnost a subjektivní složku zavinění³. Lze proto říci, že nejuvěstižnější překlad termínu „faute“ je „protiprávní zaviněné jednání“. Oddělovat od sebe obě složky nemá ve francouzském právu velký smysl. Suzanne Carval spíše anekdoticky podotýká, že smysl by takové rozlišení mělo v případě, že by škůdce porušil zákonem stanovenou právní povinnost, dopustil by se protiprávnosti (nerespektuje světelnou signalizaci na křižovatce), protože mu to nařídil orgán veřejné moci (policista). Potom by sice jednal protiprávně, avšak nikoli zaviněně. Jeho „faute“ by nebyla dána⁴.

---

¹ Patří sem jednání v krajní nouzi (*l'état de nécessité*), v nutné obraně (*la légitime défense*), plnění zákonné povinnosti nebo příkazu (*l'ordre de la loi et le commandement de l'autorité légitime*), přivolení poškozeného (*le consent*), nebo akceptace rizika (*l'acceptation des risques*), a pak je tu obecná kategorie vyšší moci (*la force majeure*).

² Jak známo francouzské občanské právo rozlišuje mezi smluvní (kontraktní) a mimosmluvní (deliktní) odpovědnosti nejen v rovině teoretické (doktrinní) ale i praktické (legislativní).

³ Není bez zajímavosti, že ještě Antonín Randa ve svém spise o náhradě škody připomíná, že povinnost k náhradě škody ex delicto nastává zpravidla jen tehdy, když je tu **bezprávní objektivní** (*objectives Unrecht*) a současně též **bezprávní subjektivní** (vadná vůle, vina, *Verschulden*). Chápání protiprávnosti tak korespondovalo s dodnes platnou francouzskou koncepcí. Dále viz Dr. Antonín rytíř Randa: O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského s ohledem na cizozemské zákonodárství, 7.vyd., J. Otta, Praha 1912, str. 18

⁴ Galand-Carval, S.: op. cit., str. 93

1.1.3. Německo

Německé pojetí protiprávnosti je originální a svébytné nacházející se na pomezí koncepce francouzské a pojetí Tort Law v systému Common Law a velmi úzce souvisí s celkovým pojetím občanskoprávní odpovědnosti podle německého občanského práva. Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB)¹ jakoby se zastavil v půli cesty vývoje civilní odpovědnosti. Přerušil sice anglosaskou tradiční koncepci „torts“ vycházející z vymezení několika typizovaných deliktů, avšak neodvážil se zcela přijmout model francouzský, opírající se o princip obecné odpovědnosti za jakoukoli škodu způsobenou zaviněným protiprávním jednáním (teorie generálního deliktu), jak je upraven v čl. 1382 CC. Jedním z důvodů byla i nechuť dát do rukou soudů tak širokou možnost uvážení při konstituování občanskoprávní odpovědnosti². Německé deliktní právo tak sleduje linii deliktu chápaného jako protiprávní (*rechtswidrig*) a zaviněné (*schuldhaft*) porušení práv a zájmů druhého, jeli současně porušením obecné nebo zvláštní právní povinnosti. BGB vybudoval deliktní materii na třech základních ustanoveních, které současně představují tři různé klauzule, resp. množiny deliktních jednání, a která jsou doplněna několika dalšími zvláštními ustanoveními.

První skupina deliktů má svůj pramen v ustanovení § 823 (1) BGB³ nadepsaném „Schadensersatzpflicht“ (povinnost k náhradě škody): „Každý kdo úmyslně nebo z nedbalosti **neoprávněně** poruší právo na život, tělesnou integritu, zdraví, svobodu⁴ a vlastnictví nebo jiné právo druhého, je povinen nahradit škodu, která z toho vznikne“. Podle tohoto ustanovení je jakýkoli zásah do zákonodárcem vymezené privátní sféry člověka (život, zdraví, tělesná integrita, svoboda, vlastnictví) důvodem vzniku odpovědnosti, byl-li protiprávní a vznikla-li škoda. Taxativní výčet právem chráněných hodnot a zájmů je nicméně v německém právu doplněn o dvě další klauzule výrazně rozšiřující deliktní

---

¹ Zákoník vstoupil v účinnost 1. 1. 1900 jako „dítě hluboké, přesné a abstraktní nauky německé pandektistické školy a osvícenství“, jak aforisticky shrnuli filosofické a intelektuální zázemí německého občanského zákoníku autoři Zweigert a Kötz: An Introduction to Comparative Law, 2. díl: The Institutions of Private Law, Oxford Press, 1998

² André Tunc: La Responsabilité civile, 2.vyd. Economica, Paris 1989, str. 13

³ § 823 (1) BGB: Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

⁴ Persönlichkeitsrecht.

system. Především je to § 823 (2) BGB¹. V souladu s tímto ustanovením, každý kdo poruší zákonné ustanovení určené k ochraně práv a zájmů druhého, ponese tutéž odpovědnost za své jednání, přičemž musí jít o porušení zaviněné, třebaže konkrétní ochranná norma, resp. ochranný předpis (*Schutznorm, Schutzgesetz*) zavinění nevyžaduje. Ustanovení druhého odstavce § 823 tak rozšiřuje jasně okruh občanskoprávní deliktivní odpovědnosti na situace, kdy dojde k zaviněnému porušení nějaké zvláštní normy sledující ochranu jednotlivce, tj. jeho práv, zájmů a majetkových hodnot.

Právě v tomto ohledu se projevují zásadní koncepční rozdíly mezi francouzským a německým pojetím². Zatímco v Německu proponuje doktrína „relativní“ koncepci deliktu, francouzský systém stojí na pojetí absolutním, obecném. Německá teorie spočívá v myšlence, že porušení pravidla chování se stane deliktem, a tedy generuje odpovědnost jen ve vztahu k osobám, které toto pravidlo chování má za cíl chránit a jen do té míry, kdy toto jednání způsobuje škodu, před níž tyto osoby dané pravidlo ochraňuje. Přístup v teorii označovaný jako **relativita akvilská**³ našel největšího praktického rozmachu právě v doktríně německé, tak jak ostatně čteme ve výše citovaném čl. 823 (2) BGB, tak jak jej němečtí autoři rozvíjeli a jak je jeho přítomnost cítit i v některých dalších občanských zákonících vlivu německého. Zatímco ve Švýcarsku, Rakousku⁴ či Turecku tato nauka významně obohacovala a ovlivňovala zejména judikaturu a právní vědu (zřetelného legislativního vyústění se jí v těchto státech nikdy nedostalo)⁵, v Nizozemí došlo k plnému pozitivněprávnímu uznání a posvěcení této doktríny. V čl. 163 Knihy VI. nového občanského zákoníku nizozemského⁶ čteme, že povinnost k náhradě škody není dána,

---

¹ § 823 (2) BGB: Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.

² G.Viney – P. Jourdain: Les conditions de la responsabilité, 3.vyd., LGDJ, Paris 2006, str. 364

³ Srov. k tomu J. Limpens, J., La Théorie de la Relativité Aquilienne en Droit Comparé, In: Mélanges a René Savatier, Dalloz, Paris 1965, str. 539; Puech, M.: L'illicéité dans la responsabilité civile extra-contractuelle, LGDJ, Paris 1973, marg. 335

⁴ De lege ferenda uvažuje nicméně rakouský zákonodárce o omezení odpovědnosti zavedením zmíněného principu relativity akvilské. V § 1309 návrhu novely ABGB je stanoveno, že se nahrazuje jen taková škoda, která je adekvátně přičitatelná škůdci a vztahuje se na ní ochranný účel porušené nebo jinak dotčené normy. Z podobné úvahy zjevně vychází i česká zákonodárce v návrhu nového českého občanského zákoníku – viz dále bod 1.3.2.

⁵ J. Limpens, R.M. Kruithof, A. Meinertzhagen-Limpens: Liability for One's Own Act, International Encyclopedia of Comparative Law, sv. XI, kapitola 2, marg. 133-149

⁶ Artikel 6.163 BW: Geen verplichting tot schadevergoeding bestaat, wanneer de **geschonden norm** niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden.

pokud porušená norma nemá za cíl ochranu právě proti té škodě, kterou poškozený utrpěl. S touto teorií do jisté míry pracují rovněž odborníci v systému Common Law, zejména při interpretaci nedbalostních deliktů, a jak dokazuje André Tunc, odrazila se v mnoha významných soudních rozhodnutích amerických i anglických soudů¹. Naproti tomu ve Francii zůstává tato doktrína bez větší odezvy. Inspirace teorií relativity akvilské se sice odrazila v některých rozhodnutích francouzských soudů, ale prakticky jen pokud šlo o rozhodování o přípustnosti či nepřípustnosti civilní žaloby mající původ v trestném činu škůdce². Spíše ojediněle, připouští G. Viney a P. Jourdain, můžeme narazit na rozhodnutí, která jsou odůvodněna toliko cílem a předmětem porušené normy ve snaze zhodnotit přímý charakter příčinné souvislosti, zejména v případě porušení stavebních a územněplánovacích předpisů³. Ovšem z hlediska práva občanského a z hlediska deliktního jednání podle čl. 1382 CC jeví se tato teorie prakticky nepoužitelná, neboť je iluzorní snažit se dopředu definovat oblast věcné působnosti a aplikační rámec pro princip obecný, který je jako obecný formulován, jak co se týče chráněných osob, tak pokud jde o nahrazovanou škodu⁴.

Konečně třetí množinou společensky vadných jednání majících povahu civilního deliktu dle BGB, je jednání definované v § 826 BGB⁵: „Každý, kdo způsobí škodu jinému úmyslným jednáním proti dobrým mravům, je povinen k její náhradě“. Obecná skutková podstata postihující úmyslné antispoločenské chování uzavírá množinu občanskoprávních deliktů v BGB.

Význam zákonem definovaných chráněných zájmů je z hlediska protiprávnosti v německém právu klíčový. Zavinění samo o sobě je vztaženo k protiprávnosti, respektive k protiprávnímu jednání, kterým je právě porušení určitého zákonem chráněného statku (*Rechtsgut*)⁶, jejichž seznam zákonodárce poskytuje buď přímo v občanském zákoníku nebo

---

¹ Tunc, André: Les récents développements du droit anglais et américain sur la relation de causalité entre la faute et le dommage dont on doit réparation, RID comp., 1953, str. 5, marg. 8 -11; 19-22

² Právě jen v okruhu rozhodování o (ne)přípustnosti občanskoprávních žalob před trestními soudy spatřuje Puech. (op. cit., str. 70) možný aplikační rámec této teorie ve francouzském právu.

³ G. Viney, P. Jourdain: Les conditions de la responsabilité, LGDJ, 3.vyd, Paris 2006, marg. 441

⁴ G. Viney, P. Jourdain: op. cit., str. 366

⁵ § 826 BGB „Sittenwidrige vorsätzliche Schädigung“: Wer in einer gegen die guten Sitten verstoßenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatz des Schadens verpflichtet.

⁶ Ulrich Magnus, Gerhard Seher: Fault under German Law, in: P.Widmer (ed.) – Unification of Tort Law: Fault, (PETL), Kluwer Law International, 2005, str. 104.

cestou zvláštních zákonů směřujících k ochraně konkrétních práv, zájmů a hodnot (*Schutzgesetze*).

Další významnou odlišnost francouzského a německého systému spatřujeme v konceptu protiprávnosti (*Rechtswidrigkeit*), který je tradičně v německém deliktním systému posuzován odděleně a nezávisle na zavinění (*Verschulden*), jakožto předpoklad nezbytný ke vzniku odpovědnosti. Co se týče teoretického pohledu na protiprávnost jako takovou a na vzájemný vztah protiprávnosti a zavinění (jejich dělící linie), je německá doktrína rozpolcená v zásadě stejně jako rakouská nauka, přičemž teze o fatálním oddělení či odlišení protiprávnosti a zavinění je některými moderními teoriemi minimálně relativizována. Tradiční a do dnešní doby v Německu stále vyčnívající teoretické pojetí protiprávnosti je, narozdíl od Rakouska, Řecka a Anglie, nauka o protiprávnosti ve výsledku/účinku (*Theorie des Erfolgsunrechts*), která charakterizuje protiprávnost jako objektivní porušení právního řádu (škodlivý výsledek), zejména naplněním určitých objektivních znaků, které zakládají porušení absolutně chráněného zájmu či hodnoty. Jinak řečeno, je protiprávním každý zásah do chráněné sféry jiné osoby, který nemá oporu v právní normě¹.

Zavinění, jakožto subjektivní kategorie zkoumající vnitřní psychický vztah škůdce k protiprávnímu jednání, pak znamená, že škůdce nezachoval patřičný standard náležité péče, kterou lze od něj v dané situaci očekávat – ať již úmyslně nebo svou nedbalostí. In concreto je ovšem onen standard náležité péče posuzován **objektivně** a je vztahován k rozumně uvažující osobě, jak by se tato za daných okolností zachovala. Odtud vede nicméně cesta k druhé významné teorii protiprávnosti, jež začala být pomalu posvěcována i částí rozhodovací praxe soudů². Teorie, označována v německé doktríně jako teorie protiprávnosti v jednání (*Theorie des Handlungsunrechts*), pokládá totiž objektivně posuzovaný standard náležité péče (*duty of care*) za součást pojmu protiprávnosti a odděluje jej od pojmu zavinění do té míry, že zásah do právem chráněných zájmů jiného je ochotna kvalifikovat jako protiprávní jen tehdy, když došlo současně k porušení objektivního standardu náležité péče. Prof. von Bar dodává, že koncept zavinění, takto vyprázdněný z pohledu *Handlungsunrechtslehre*, hraje svou omezenou roli toliko při zkoumání okolností

---

¹ Zavinění je potom vnímáno, stejně tak v české doktríně, jako postoj, tj. subjektivní vztah škůdce k jeho protiprávnímu jednání. Viz Magnus - Seher: op. cit., str. 105

² Zweigert - Kötz: op.cit, str. 267-268

vyklučujících protiprávnost, kterých se může škůdce na svou obranu dovolávat nebo v situacích, kdy mu nemůže být přičítáno zavinění vzhledem k jeho duševní poruše¹. Zavinění se tak redukuje do pojmu přičitatelnosti (*Vorwerfbarkeit*).

Otázka náležitého chování resp. standardů řádné péče je v současné době vysoce aktuální v kontextu komplikovaných technických postupů nutných pro chod informační a vysoce industrializované společnosti, což začaly reflektovat velkou měrou i soudy. V Německu spočívala jejich reakce v postupném vytváření nových či redefinování existujících standardů vyžadovaného chování (*Verkehrspflichten*) s ohledem na potřeby praxe vyvěrající vždy ze zcela konkrétních bezpečnostních a kontrolních mechanismů aplikovaných v nejrůznějších odvětvích odborné činnosti². Zřejmě paradoxně se tak německý deliktní systém dopracoval k mnohem méně jasnému a preciznímu oddělení protiprávnosti od zavinění (přinejmenším v oblasti nedbalostních deliktů), čímž se přiblížil více pojetí francouzskému, kde se přesné oddělení netraktuje. Závěrem je třeba říci, že veškerá odpovědnost za zavinění bez protiprávnosti neobstojí. Ta zůstává *conditio sine qua non* pro založení tzv. subjektivní odpovědnosti. Ovšem samo protiprávní ohrožení právem chráněných statků, aniž by došlo ke vzniku škody, byt' by bylo vedeno úmyslem, ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti nepostačuje. To ovšem nijak nevylučuje případnou trestněprávní odpovědnost.

1.1.4. Belgie

Belgie a stejně tak i Lucembursko³ patří mezi země, které do svého občanského práva naroubovaly francouzský CC jako model, který se přesto poté ubíral svou vlastní národní cestou⁴ do té míry, že vygeneroval řadu originálních řešení a pohledů.

---

¹ Christian von Bar : *Verkehrspflichten : Richtliche Gefahrsteuerungsgebote Im Deutschen Deliktsrecht*, Heymann, 1980, str. 172 an.

² Drtivá většina těchto povinností majících původ ve vytvářených standardech náležité péče a spočívajících převážně na jistém stupni bdělosti či opatrnosti, které je nutno zachovávat, jsou porušována typicky omisivně. U omisivních deliktů je pak obtížné důsledně oddělit sféru protiprávnosti od zavinění i vzhledem k tomu, že předpokladem **obou** je zanedbání náležité péče. Dále k tomu viz Magnus, Seher: op. cit., str. 106; Deutsch, Erwin.: *Unerlaubte Handlungen, Schadenersatz, Schmerzensgeld*, 3.vyd., 1995, marg. 121; Kötz – Wagner: *Deliktsrecht*, Luchterhand, 9. vyd. 2001, str. 24 an.

³ Obě země mají dosud občanské zákoníky *grosso modo* identické z francouzským CC včetně číslování jednotlivých ustanovení. To platí i pro deliktní partii. Základní norma belgického deliktního práva leží v čl. 1382 a 1383 belgického CC.

⁴ Kodexy obou zemí prošly pochopitelně mnoha novelizacemi a reformami. Dotýkaly se však více rodinného práva a manželského práva než obligačního. To, co belgickému občanskému právu vydobylo

Belgické deliktní právo má za své východisko generální delikt, tj. obecně formulovaný princip odpovědnosti za zaviněné způsobení škody upravený v čl. 1382 belgického CC. Stejně jako systém francouzský, předpokládá belgické právo tři podmínky k založení civilní odpovědnosti: „faute“ (ve francouzském slova smyslu, tj. protiprávní zaviněné jednání), škoda a příčinná souvislost. Proto ani v belgickém právu nenachází uplatnění samostatný koncept protiprávnosti (*Onrechtmatigheid* v nizozemském pojetí) ani dobře známá německá teorie tzv. relativní protiprávnosti (relativita akvilská opírající se o *Schutznorm*). Větší pozornost je zde věnována roli protiprávnosti jako jednomu z aspektů „faute“. Koncepte „faute“ byla a je tradičně v Belgii vybudována na spojení dvou elementů. **Subjektivní** složku „faute“ představuje v podstatě jen přičitatelnost¹, z pohledu českého systému vlastně souhrn předpokladů deliktní způsobilosti (věk a absence duševní poruchy) a objektivních okolností vylučujících protiprávnost. Protiprávnost představuje **objektivní** složku „faute“ a je vyvozena z protiprávního jednání. Podle většinového mínění belgické doktríny² se protiprávní jednání rozpadá do dvou různých sfér. Předně je protiprávním porušení jakékoli zvláštní kogentní normy ukládající určité chování³ a dále se za protiprávní pokládá porušení obecného pravidla náležitého standardu péče a opatrnosti (*general duty of care*)⁴. Tato druhá složka podstatnou měrou otevírá brány deliktně reprobovaného chování. Právě v jejím rámci se uplatní hodnocení škůdcova počínání v konkrétní situaci v porovnání s jednáním rozumně uvažující osoby za stejných okolností.

Úvaha belgického soudce se přitom zaobírá v zásadě dvěma aspekty škůdcova jednání ve vztahu ke vzniklé škodě. Do popředí vystupuje (ne)předvídatelnost a

---

značnou intelektuální nezávislost na francouzském CC, byla až belgická doktrína a judikatura, které po svém způsobu, s ohledem na odlišný socioekonomický kontext, interpretovaly jednotlivá ustanovení belgického CC. Svou roli zde sehrála geografická blízkost Nizozemska a fakt, že spousta belgických akademiků získávala teoretické vzdělání na angloamerických univerzitách. Vliv nového nizozemského občanského zákoníku je rovněž nepřehlédnutelný. Blíže viz Walter van Gerven – Jeremy Lever – Pierre Larouche: *Cases, Materials and Texts on National, Supranational and International Tort Law*, Oxford, 2005, str. 5

¹ Vliv německé doktríny *Handlungsunrecht* je patrný.

² Srov. Herman A. Cousy: *Wrongfulness in Belgian Tort Law*, in: H. Koziol (ed.): *Unification of Tort Law: Wrongfulness*, (PETL), Kluwer Law International, 1998, str. 31 an.

³ Belgický kasační soud ve svém rozhodnutí ze 22. 9. 1988 sice posvětil toto nahlížení, když konstatoval, že porušení zákonné normy konstituuje delikt, ledaže by šlo o nevyvratitelný omyl či jiný exonerační důvod. Ovšem v jiném rozhodnutí se nechal slyšet, že pouhé porušení zákonné povinnosti nerovná se „faute“ (není bez dalšího deliktem).

⁴ X. Thunis proto definuje „faute“ v belgickém právu buď jako porušení normy vyžadující určité chování nebo porušení normy řádného a správného chování. X. Thunis: *Théorie générale de la faute*, in: *Responsabilités*, sv. I. a II., Kluwer, Brusel 2002 a 2004.

(ne)vyhnutelnost škody. Belgická judikatura nicméně pro komplexní zhodnocení protiprávního jednání z hlediska porušení obecného standardu péče bere v úvahu kombinaci subjektivních (osobní předpoklady, dovednosti, znalosti, zkušenosti konkrétního škůdce) a objektivních kritérií (čas, místo, profese, společenský status škůdce). Belgičtí autoři v této souvislosti podtrhují, že referenční bod, jímž je i zde chování, jaké by měl „*bonus pater familias*“, je třeba pokládat za normativní kritérium, tj. co lze spravedlivě a legitimně očekávat a žádat od rozumně se chovající osoby v dané situaci, a nikoli za odkaz na to, co se jeví *de facto* v daném místě a čase obvyklé.¹

Pokud jde o subjektivní práva absolutní povahy (vlastnické právo, práva z titulu ochrany osobnosti), jak s nimi pracuje zejména německá a rakouská doktrína, jejich porušení je v Belgii připodobněno k porušení zvláštní kogentní právní normy, ergo je protiprávní a konstituuje civilní delikt s výhradou konkurujících si práv a právem chráněných zájmů, u nichž je nutno pečlivě vážit, do jaké míry je výkon některého z nich (svoboda slova, svoboda projevu) ještě oprávněný a od jaké intenzity již koliduje s chráněnými zájmy jinými (právo na soukromí). Někteří autoři (Cornelis, Vansweevelt) dodávají, že moderní koncept „*faute*“ v Belgii se postupně rozšiřuje ještě o prvek předvídatelnosti škody, jakožto dalšího předpokladu pro vznik deliktní odpovědnosti.

1.1.5. Itálie

Itálie navzdory tomu, že bývá řazena do okruhu práva románského pod zřetelný vliv práva francouzského, se vývojem svého občanského práva dovedla vymanit z kurately francouzského CC a italské deliktní právo tak přichází s originálním systémem nacházejícím se někde mezi modelem francouzským a německým².

---

¹ K tomu blíže viz Cornelis, L.: *Principes du droit belge de la responsabilité extra-contractuelle, L'acte illicite*, Bruxelles, Bruylant, 1991 ; Dalcq R.O. : *Traité de la Responsabilité civile*, sv. I : les causes de la responsabilité, 2. vyd., Larcier, Brusel 1967

² Klíčovou úlohu v osamostatnění italského občanského práva sehrálo přijetí zcela nového občanského zákoníku (*Codice civile italiano* – CCI) v roce 1942. Původní italský občanský zákoník pocházející z roku 1865 byl doslovným překladem francouzského CC (čl. 1151 pův. CCI = čl. 1382 CC). Problém starého kodexu spočíval mj. v tom, že, ač původem francouzský, byl interpretován optikou německé doktríny, což dalo vzniknout mnoha diskrepancím. Úsměvná byla i interpretace zmíněného čl. 1151 CCI, jenž byl ztělesněním principu generálního deliktu, jakožto prosté sankční normy pro delikty upravené jinými zvláštními normami. Dále viz Francesco D. Busnelli, Giovanni Comandé: *Wrongfulness in the Italian legal system*, in: H. Koziol (ed.): *Unification of Tort Law: Wrongfulness*, (PETL), Kluwer Law International, 1998, str. 69 an.

Komercializovaný kodex z 21. 4. 1942 do nové centrální normy deliktního práva zasadil výslovně pojem protiprávnost. Učinil tak nicméně originálním způsobem, když protiprávnost, jak terminologicky tak věcně i koncepčně, připjal k pojmu škoda. Čl. 2043 CCI¹ hovoří o **protiprávní škodě**: „Jakékoli jednání, úmyslné či nedbalostní, které způsobilo protiprávní škodu jinému, zavazuje toho, kdo takto jednal, k náhradě škody“. Původně byla sledována tendence limitovat tímto přívlastkem odpovědnost za škodu jen na poškození práv s absolutní relevancí (*lesione di un diritto assoluto*), avšak posléze byla deliktní odpovědnost rozšířena na poškození právem chráněných zájmů a hodnot (*lesione di un interesse giuridicamente rilevante*)². Tím i v Itálii došlo – především díky judikatuře italského kasačního soudu (Corte di Cassazione)³ do jisté míry ke generalizaci civilního deliktu. V pozitivněprávním vymezení protiprávnosti, třebaže vztažené ke škodě, je třeba i nadále spatřovat úzkou spojnici s protiprávním jednáním a zřejmý vliv německého pojetí. Ačkoli nedošlo v CCI k definici těchto právem chráněných zájmů, jako je tomu v § 823 BGB, pracuje italská doktrína i soudní praxe s interpretací, která svědčí německé koncepci. Protiprávnost toho kterého jednání je nutno hledat a dovozovat z ostatních norem právního řádu⁴. Tím byla otevřena stavidla civilní odpovědnosti, neboť italské soudy se, poměrně záhy po přijetí nového CCI, chopily možnosti, které jim nová úprava poskytla, a začaly přiznávat náhradu škody pokaždé, když shledaly, že byl porušen nějaký právem chráněný statek, tedy že došlo ke vzniku protiprávní škody (*danno ingiusto*).

Právní teorie reflektující tento trend na sebe nenechaly dlouho čekat⁵, a tak se objevily koncepce, které začaly pod vlivem soudní praxe hovořit o čl. 2043 CCI, jako o obecné odpovědnostní normě a protiprávnost více připínaly ke škodě než k vlastnímu jednání škůdcově. Povinnost k náhradě škody vzniká, je-li tu protiprávní škoda, a ta tu je, dojde-li k porušení právem chráněného zájmu. Italská koncepce protiprávnosti v sobě nese dva konstitutivní znaky. Škoda je protiprávní, vznikla-li na právně významném a

---

¹ Art. 2043 CCI “Risarcimento per **fatto illecito**” : Qualunque fatto doloso o colposo, che cagiona ad altri un **danno ingiusto**, obbliga colui che ha commesso il fatto a risarcire il danno.

² Gerven – Lever – Larouche: op. cit., str. 6

³ Mezi průlomová rozhodnutí v tomto smyslu se řadí dvě rozhodnutí: rozh. Kasačního soudu č. 2085 z 4. 7. 1953 a rozh. č. 1459 ze 29. 3. 1978.

⁴ Francesco D. Busnelli, Giovanni Comandé: op. cit., str. 6

⁵ Více k tomu viz S. Rodotà: Il problema della responsabilità civile, Giuffrè, Milano 1964

chráněném zájmu (*danno contra ius*) a pokud jednání k protiprávní škodě vedoucí je neospravedlnitelné žádnou okolností vylučující protiprávnost (*danno non iure*)¹.

Nutno říci, že moderní italská doktrína² přichází se smělým a inovujícím přístupem k právem chráněnému zájmu. Zabývá se tezí, která již neproblematizuje otázku hledání konkrétního subjektivního práva, do jehož rámce by právně významný zájem umístila, která však pozornost stáčí k odpovědi na otázku, zda takový zájem – z hlediska principů celého právního systému – má být reparabilní, tj. zda je natolik právně významný, aby škoda na něm byla kompenzována. Příkladem může být škoda způsobená poskytnutím nepřesné informace³ v oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v rámci spotřebitelské legislativy.

1.1.6. Švýcarsko

Švýcarsko se svým obligačním kodexem (Code des Obligations Suisse – COS) doplňujícím jinak existující občanský zákoník z roku 1907⁴, spolu s Itálií a Rakouskem mají v delikt ní oblasti jedno společné: všechny tři země usilovaly o jakýsi vlastní přístup, o vytvoření vlastního systému, který by vybíral pokud možno to nejlepší z obou dominantních kontinentálních delikt níh modelů – německého⁵ a francouzského. Občanské zákoníky těchto zemí tak lavírovaly mezi výhodami generálního deliktu a přednostmi pandektální typizace deliktů spojené s koncepcí relativní protiprávnosti.

---

¹ CCI výslovně upravuje nutnou obranu (čl. 2044 – *Legittima difesa*) a krajní nouzi (čl. 2045 – *Stato di necessità*). Patří sem pochopitelně i další okolnosti, jako je výkon práva, plnění zákonné povinnosti, informovaný souhlas, legální použití zbraně atp.

² Zejména P. G. Monateri: *Le fonti delle obbligazioni, III, la responsabilità civile*, in: *Trattato di diritto civile diretto da R. Sacco*, Utet, Torino, 1998

³ Doktrína v tomto případě hledala právně významný zájem hodný kompenzace a dospěla k formulaci kritéria škody způsobené porušením důvěry ve vztahu k osobě, která nemohla omyl v informaci rozpoznat. Blíže viz Busnelli, F.: *Itinerari europei nella “terra di nessuno” tra contratto e fatto illecito: la responsabilità da informazioni inesatte*; in *Contratto e impresa*, 1991, str. 561.

⁴ Kodex, o němž Zweigert a Kötz napsali, že do evropské rodiny soukromoprávních kodifikací vnesl nový mocný hlas představující zvláštnost švýcarského právního myšlení. Viz. Zweigert a Kötz, op. cit., str. 171

⁵ Nicméně ve srovnání s BGB, jeví se COS čitelnější a srozumitelnější, mající otevřenou strukturu, s velkým prostorem pro soudní výklad, jenž by měl odrážet principy vhodnosti, přiměřenosti, rozumnosti a ekvity. – *Ibidem*.

Čl. 41 (1) COS¹, který je úvodním ustanovením švýcarského deliktního práva, sice obsahuje výslovnou zmínku o protiprávnosti, coby svébytném předpokladu vzniku odpovědnosti, avšak je značně vzdáleno § 823 BGB s jeho uzavřeným výčtem chráněných statků: „Ten, kdo způsobí jinému škodu **protiprávním způsobem**, ať již úmyslně nebo z nedbalosti či neopatrnosti, je povinen ji nahradit“. Jakoby v obavě, aby nebyla deliktní odpovědnost příliš zúžena požadavkem protiprávnosti, připojil švýcarský zákonodárce pohotově odstavec další, který již nepokrytě opsal z BGB (ostatně stejně, jak to učinil § 1295 (2) ABGB): „Ten, kdo úmyslně způsobí škodu jinému skutky v rozporu s dobrými mravy, je rovněž povinen ji nahradit“ (čl. 41 (2) COS)².

Prof. Pierre Widmer správně poukazuje na to, že téma protiprávnosti mezi ostatními předpoklady vzniku odpovědnosti vyvolává největší teoretické kontroverze, třebaže praktický dopad je mizivý. Koncept protiprávnosti je doktrinální výdobytek a jeho stěžejním posláním v deliktním právu je nastavit limity expandující občanskoprávní odpovědnosti a udržet tak deliktní odpovědnost v rozumných mezích. Domnívá se, že nijak nekontrolované a absolutní přijetí starého principu „neminem laedere“, by vyústilo v neúnosné omezování každodenního života³. České právo operující s generální prevenční povinností (§ 415 OZ)⁴, z jejíhož porušení je vyvozována protiprávnost, stojí spíše v opozici k této teorii. Ostatně i v české doktríně narazíme na názory kriticky hodnotící široce formulovanou prevenční povinnost, jejíž efekt mohou soudy svým extenzivním výkladem ještě znásobit (viz dále bod 1.3.1).

Pokud jde o obecné pojetí protiprávnosti, vyslovil se švýcarský federální soud sám k jeho teoretickému východisku⁵. V roce 1989 (opakovaně v roce 1992, 1994, 1995) konstatoval, že je porušením obecné právní povinnosti, jak zásah do sféry absolutních práv poškozeného, tak i čistě ekonomická ztráta (*pure economic loss*) plynoucí z porušení

---

¹ Art. 41 (1) COS : Celui qui cause, d'une **manière illicite**, un dommage à autrui, soit intentionnellement, soit par négligence ou imprudence, est tenu de le réparer.

² Art. 41 (2) COS : Celui qui cause intentionnellement un dommage à autrui par des faits contraires aux mœurs est également tenu de le réparer.

³ Pierre Widmer: The Concept of Unlawfulness – function and relevance under Suisse Law, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998, str. 115 an

⁴ § 415 OZ: Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.

⁵ Z pohledu švýcarské doktríny inklinuje švýcarský federální soud k objektivnímu pojmání protiprávnosti, jež v sobě efektivně spojuje oba hlavní názorové proudy německo – rakouské školy, jak teorii protiprávnosti ve výsledku, tak teorii protiprávnosti v jednání.

příslušné ochranné normy. Protiprávnost tak spočívá v **objektivním** přestoupení práva a je eliminována toliko v případech, kdy je dán důvod vylučující protiprávnost¹.

I současná švýcarská doktrína se potýká s otázkou protiprávnosti v praxi ponejvíce tam, kde není protiprávnost evidentní. Do hry opět vstupují úvahy, zda protiprávnost posuzovat dle výsledku/účinku, který je v rozporu s objektivním právem (*Erfolgsunrecht*), nebo zda lze na protiprávnost usuzovat ze samotného jednání škůdce (*Verhaltensunrecht*), aniž by nutně škodlivý následek nastal, případně nastane-li, nelze jej subsumovat pod termín škoda v intenci národní definice tohoto pojmu. Právě zde vznikají sporné otázky, které zaměstnávají nejen švýcarskou nauku, ale dnes již většinu evropských deliktních úprav. Jde v praxi o situace, kdy určitá peněžní (ekonomická) ztráta sice vznikne, avšak neplyne z újmy na zdraví nebo ze škody na majetku², takže u takto „poškozených“ osob není možné bez dalšího založit pomocí protiprávnosti odpovědnostní vztah v daných deliktních systémech.

S jistými výhradami a navzdory přísně gramatickému výkladu svědčícímu spíše pro závěr o tezi protiprávnosti v jednání (srov. „protiprávním způsobem“, tj. jak), švýcarská doktrína tenduje k teorii protiprávnosti ve výsledku/účinku, čímž se řadí po bok té německé³.

De lege ferenda, švýcarský zákonodárce v návrhu reformy švýcarského deliktního práva dále výslovně počítá s pojetím protiprávnosti jako podmínky nezbytné pro vznik odpovědnosti. Čl. 41⁴ návrhu hovoří o základním a vůdčím pravidlu přičitatelnosti:

---

¹ Rozhodnutí DFC č. 115 z roku 1989 II 15

² Máme na mysli koncept tzv. čisté ekonomické ztráty (*pure economic loss*). Nutno předeslat, že právní řády nepřístupují k této problematice zdaleka jednotně, takže přesné a jednoznačné vymezení tohoto pojmu nemůže být dosaženo, a fortiori když jednoznačnost nepanuje ani v základním pojmu škoda/újma. S touto výhradou se jeví být asi nejpřiléhavější definice prof. Gileada: Ekonomická ztráta může být opatřena přívlastkem „čistá“ tehdy, když není důsledkem újmy na zdraví „poškozeného“ nebo škody na majetku, na němž by měl „poškozený“ vlastnický zájem. Blíže viz Israel Gilead: *The Limits of Tort Liability in Negligence and Pure. Economic Loss*, in: H. Hausmaninger et al. (eds.), *Developments in Austrian and Israeli Private law*, Wien 1999, str. 203

³ I zde zaznívá silně argument, že z hlediska občanského práva nemá posuzování jednání sama o sobě, bez způsobené škody či újmy, žádný význam. Mohlo by to být předmětem zájmu trestního práva. Viz Widmer, P.: op. cit., str. 121

⁴ Art. 41 (1) : Une personne est tenue de réparer le dommage causé à autrui dans la mesure où le fait dommageable peut lui être **imputé** en vertu de la loi.

(2) : Un dommage résultant d'un **fait illicite** est imputable notamment:

a. A la personne qui l'a causé par son comportement fautif (art. 48);

b. A la personne qui recourt à des auxiliaires (art. 49 et 49a);

c. A la personne qui exploite une activité spécifiquement dangereuse (art. 50)

„Každá osoba je povinna k náhradě škody způsobené druhému, pakliže skutek způsobující škodu mu může být na základě zákona **přičítán**“. V druhém odstavci návrhu pak poskytuje demonstrativní výčet situací, kdy škoda může být přičítána. „Škoda **protiprávně způsobená** může být přičítána zejména:

1. osobě, jejíž zaviněné jednání ji způsobilo;
2. osobě využívající služeb jednoho či více pomocníků;
3. osobě provozující obzvláště nebezpečnou činnost“.

Je patrné, že vedle přičitatelnosti, která může být jinde vnímána jako subjektivní složka „faute“, je stanovena druhá podmínka deliktní odpovědnosti – protiprávnost, jež je dále legislativně upřesněna v čl. 46 (1) návrhu: „Skutek způsobující škodu je protiprávní, když neprávem zasahuje do práva chráněného právním řádem“ (teorie protiprávnosti ve výsledku). Čl. 46 (2): „Tam, kde skutek způsobující škodu spočívá v jednání (chování) osoby, pak toto chování je protiprávní, když je v rozporu s povinností či zákazem uloženým právním řádem, s principem dobré víry nebo se smluvní povinností“¹. Zákonodárce tak stanovuje významnou interpretační pomůcku pro kvalifikaci protiprávnosti. Stanovil jakousi domněnku protiprávnosti aplikovanou za podmínek dále v zákoně specifikovaných. Není však dosud zcela přesně jasné, co zamýšlí výslovným spojením protiprávnosti s obecnou zásadou dobré víry².

1.1.7. Nizozemí

Velká pozornost v Evropě civilních kodifikací je věnována Nizozemsku, vzhledem k relativně nedávnému přijetí nového nizozemského občanského zákoníku. Nizozemský Burgerlijk Wetboek (BW) se stal pro Evropu zdrojem mnoha nových podnětů a nastolil spoustu nových otázek dotýkajících se legislativních řešení současných trendů³. Obecně lze říci, že se tento kodex vydal svou cestou, která více eklekticky sleduje moderní civilistické trendy a teorie. Ve srovnání s původním nizozemským občanským zákoníkem,

---

¹ Art. 46 (1): Est illicite le fait dommageable qui porte atteinte à un droit protégé par l'ordre juridique. (2) : Lorsque le fait dommageable consiste dans le comportement d'une personne, celui-ci est illicite s'il est contraire à une injonction ou à une interdiction de l'ordre juridique, au principe de la bonne foi ou à un devoir contractuel.

² Nabízí se tím třeba možnost vztahování protiprávnosti na případy nesprávné informace poskytnuté druhé osobě, na případy nežádoucích interferencí do smluvních vztahů ze strany třetích osob atp.

³ BW je výsledkem více než 40 let trvající velmi intenzivní badatelské práce

který býval zařazován do okruhu francouzské právní rodiny, se nový BW vzdálil zřetelně od tohoto východiska již tím, že je kodifikací jak práva občanského tak obchodního a ve významné míře i práva spotřebitelského¹.

Hned z úvodního ustanovení nizozemského deliktního práva je evidentní, že se zákonodárce pokouší legislativní cestou výslovně propojit tři klíčové aspekty odpovědnosti: protiprávnost, přičitatelnost a zavinění. Čl. 6:162 (1) BW²: „Osoba, která se dopustí vůči jinému **protiprávního jednání**, které jí může být přičítáno, musí nahradit škodu, kterou druhá osoba tímto utrpěla“. Výklad pojmu protiprávnost je usnadněn v dalším odstavci, kde zákonodárce konstruuje presumpci protiprávnosti v několika případech. Čl. 6:162 (2) BW³: „S výjimkou okolností vylučujících protiprávnost, jsou následující jednání považována za **protiprávní**: porušení subjektivního práva, porušení zákonné povinnosti⁴ nebo pravidla nepsaného práva patřícího k řádnému společenskému soužití“.

Přičitatelnost jako obecný předpoklad odpovědnosti je odvozován buďto ze zavinění škudce (ostatně v mnoha jiných úpravách je zavinění toliko subjektivní složkou přičitatelnosti) nebo z dalších zákonných důvodů nebo dokonce bude nacházen soudním výkladem. Čl. 6:162 (3) BW⁵: „Protiprávní jednání může být jeho pachateli přičítáno, jestliže vyplývá z jeho zavinění nebo z jiného důvodu, za něž odpovídá podle práva nebo obecného mínění“. Na jedné straně je protiprávnost spojena úzce se zaviněním jako téměř jednolitý předpoklad vzniku občanskoprávní odpovědnosti (blízkost francouzského a belgického konceptu „faute“, jakožto protiprávního zaviněného jednání), avšak na straně druhé může být někdo činěn odpovědným za jakékoli protispolečenské jednání (kombinace faktorů „pravidel soužití ve společnosti“- 6:162 (2) a převažující „obecné mínění“- 6:162

¹ Ve Francii je současné soukromé právo značně dekodifikováno, a tak vedle Code civil, existují Code de commerce a Code de consommation. Blíže srov. Gerven – Lever – Larouche: op. cit., str. 7

² Artikel 6:162 (1) BW: Hij die jegens een ander een **onrechtmatige** daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.

³ Artikel 6:162 (2) BW: Als **onrechtmatige daad** worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.

⁴ Porušení zákonné povinnosti je pojato v nizozemském právu velmi široce, neboť zahrnuje jak porušení norem BW, tak všechny právní předpisy vydávané nizozemským státem i jeho lokálními vládami. Patří sem rovněž porušení různých oprávnění veřejnoprávní povahy garantovaných veřejnou správou. Dále viz Jaap Spier: Wrongfulness in the Dutch context, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998, str. 88 an

⁵ Artikel 6:162 (3) BW: Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.

(3) BW). Zjevně z obavy, aby nedošlo vlivem této velmi otevřené normy k nežádoucí a nekontrolovatelné expanzi civilní odpovědnosti, přistupuje nizozemský zákonodárce sám k legislativní redukci těchto rizik po vzoru německého deliktního práva. Čl. 6:163 BW¹: „Povinnost k náhradě škody tu není, pokud porušená norma nemá za cíl ochranu před škodou, kterou poškozená osoba utrpěla“. Našla zde tak odraz německá doktrína a její systém relativní protiprávnosti (relativity akvilské) spočívající na zvláštních ochranných normách (*Schutznorm*), z jejichž porušení je odvozována protiprávnost.

Otázkou nicméně zůstává, zda pouhé překročení zákonného pravidla nebo porušení subjektivního práva bez dalšího je dostatečným důvodem pro založení protiprávnosti. V nizozemské doktríně existuje domněnka, že nikoli a že je třeba, aby takové porušení bylo současně porušením nepsaného pravidla řádného společenského chování (čl. 6:162 (2) BW). Přesvědčivěji však vyznívají názory, že k protiprávnosti je zapotřebí přičitatelnosti, neboť každé porušení zákonné povinnosti je současně porušením nepsaných pravidel řádného společenského soužití (neplatí vice versa). Jednoznačný pohled na celou problematiku nevrhá ani judikatura nizozemského Nejvyššího soudu². Bude proto otázkou dalšího vývoje soudní praxe, jak se k nové úpravě interpretačně postaví.

1.2. Principy evropského deliktního práva (PETL) a Návrh Společného referenčního rámce (DCFR)

1.2.1. Pojetí protiprávnosti v PETL

Principy evropského deliktního práva (PETL) představují velmi cenný a užitečný materiál na poli deliktního „soft law“. Cenný a užitečný hned ve dvou rovinách. Jednak tyto odpovědnostní zásady odrážejí kvintesenci evropské právní kultury v deliktní oblasti a jednak již byly judikaturami některých států identifikovány a následně reflektovány, jako referenční zdroj pro základ určitých úvah v rámci odůvodnění soudního rozhodování.

V oblasti protiprávnosti stál před autory PETL nelehký úkol. Z předchozí analýzy vybraných národních právních úprav vyloučily – kromě jiného – zřetelně dvě skutečnosti: předně je protiprávnost chápána jako **obligatorní předpoklad** vzniku odpovědnosti za

¹ Artikel 6:163 BW: Geen verplichting tot schadevergoeding bestaat, wanneer de geschonden norm niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden.

² Jaap Spier: op. cit., str. 89 an

zavinění v analyzovaných deliktních systémech¹. Ve většině z nich je požadavek protiprávnosti formulován explicitně zákonodárcem přímo v základních normách deliktního práva: Rakousko (koncepte protiprávního jednání), Německo (protiprávní zásah do právem chráněných statků), Švýcarsko (škoda způsobená protiprávním způsobem), Itálie (koncepte protiprávní škody), Nizozemí (přičitatelná protiprávní jednání). Jindy je imanentní součástí pojmu „faute“ (zaviněné protiprávní jednání), jak ukazuje francouzský a belgický příklad. S různou intenzitou, s odlišnými obsahovými nároky a s různorodým teoretickým uchopením tak traktují všechny relevantní právní řády deliktní odpovědnost založenou na jednání či následku, jež se přičítá objektivnímu právu (široce chápanému) a z nějž vychází škoda.

Druhý závěr syntetizující různé pohledy národních úprav spočívá ve zjištění, že – navzdory obecně sdílenému předpokladu protiprávnosti – jednotlivé deliktní úpravy samostatně a mnohdy koncepčně originálně přistupují k pojmu protiprávnosti a přikládají mu různý význam s ohledem na tradiční chápání a národní koncepte. Důsledkem bývá ne vždy jednoznačné definování vzájemného vztahu mezi protiprávností a zaviněním popřípadě v kombinaci s přičitatelností. Zaviněné protiprávní jednání přitom bývá typicky jen podmnožinou jednání přičitatelných škůdci.

Zatímco ve všech právních řádech lze protiprávnost do velké míry charakterizovat jako objektivní složku odpovědnostních předpokladů, neboť spočívá na objektivním základě (standardně: porušení práva nebo právem chráněných zájmů, škodlivý stav odporující právu) zjevně odděleném od zavinění, u některých k tomu přistupuje – v samotném předpokladu protiprávnosti – akcent na subjektivní složku odpovědnosti, a dochází tak k různým kombinacím v souvislosti s přičitatelností škodlivého jednání nebo jeho zaviněné způsobení. Konečně i samotný pojem protiprávnosti je nakonfigurován z různých obsahových komponent: rozpor s objektivním právem, porušení zákonné povinnosti, porušení smluvní povinnosti, rozpor s obecným míněním a nepsanými pravidly společenského soužití, rozpor s dobrými mravy atp.

Autoři PETL, vědomi si do jisté míry této variability, nejasností a koncepčních odchylek, se pokusili vypracovat syntézu protiprávnosti sui generis, v níž favorizují zásadně dvě evropské právní úpravy. Výraznou inspiraci našli ve Švýcarsku, ovšem nikoli de lege

---

¹ Ve Švýcarsku hraje protiprávnost svou roli i u odpovědnosti objektivní (strict liability).

lata, ale v návrhu revize švýcarského deliktního práva¹, a v německém BGB. Pojmu protiprávnost se autoři nicméně v textu samém vyhnuli² a jeho funkční potřebnost obešli koncepcí přičitatelnosti (švýcarský model) v korelaci s více méně přesně vymezenou množinou právem chráněných statků (německý model).

Základní norma PETL je obsažena v čl. 1:101 (1): „Každý, komu lze na základě zákona přičítat škodu způsobenou jinému, je povinen tuto škodu nahradit. (2): Škoda může být přičítána zejména tomu:

1. jehož zaviněné chování³ ji způsobilo; nebo
2. jehož obzvláště nebezpečná činnost škodu způsobila; nebo
3. jehož pomocník škodu v rámci plnění svého úkolu způsobil⁴

Pozoruhodné na tomto přístupu je skutečnost, že v ústředním ustanovení nacházíme reflexi tří různých druhů odpovědnosti. Na prvním místě⁵ je uvedena klasická odpovědnost založená na principu zavinění (*fault-based liability*), jak tomu bývá zvykem v národních právních úpravách (čl. 1382 CC, 1295 ABGB, 6:162 BW, 2043 CCI, 823 (1) BGB), ať již je jejich východiskem generální delikt nebo právem definované chráněné zájmy (relativita akvilská). Následuje obecně formulovaná skutková podstata odpovědnosti objektivní (*strict liability*) pramenící z teorie rizika a nebezpečné činnosti a konečně je upravena – taktéž jako obecná skutková podstata – odpovědnost za jiné (*vicarious liability*). Formulace posledních dvou obecných klauzulí deliktní přičitatelnosti představuje sice na jedné straně progresivní přístup usilující o patřičnou syntetizaci skutkových podstat odpovědnosti, na straně druhé

---

¹ Avant-projet de loi fédérale sur la révision et unification du droit de la responsabilité civile. Návrh vypracovali Prof. Pierre Widmer (Univerzita v Sankt-Gallenu, ředitel švýcarského Institutu srovnávacího práva) a Prof. Pierre Wessner (Univerzita v Neuchatelu). (Více o návrhu viz bod 1.1.6). Ostatně i návrh rakouské deliktní reformy ABGB jej považuje za svůj významný inspirační zdroj.

² Domníváme se, že jedním z důvodů byl jistě vedle obsahové nejednotnosti pojmu protiprávnost i fakt, že koncepce protiprávnosti je příliš spjata s národními právními úpravami a reflektuje tradiční pojetí toho, co je pokládáno za protiprávní v tom kterém deliktním systému. Uspokojivé abstrakce zjevně nebylo na evropské úrovni dosaženo.

³ Pochopitelně jak komisivní tak omisivní jednání.

⁴ Art. 1:101 PETL: Basic norm (1) A person to whom damage to another is legally attributed is liable to compensate that damage. (2) Damage may be attributed in particular to the person a) whose conduct constituting fault has caused it; or b) whose abnormally dangerous activity has caused it; or c) whose auxiliary has caused it within the scope of his functions.

⁵ Autoři sami však popírají, že by mezi jednotlivými odpovědnostmi uvedenými v základním ustanovení byla jakákoli sestupná hierarchizace. Všechny tři deliktní klauzule jsou si koncepčně rovny a jsou si alternativami. Odpovědnost založená na subjektivním principu zde nemá povahu fundamentální deliktní kategorie, ale je zařazena jako jedna z forem existujících odpovědností. Dále viz European Group on Tort Law: Principles of European Tort Law (PETL): Text and Commentary, Springer, Vídeň 2005, str. 20

obnáší úskalí nedostatečné reflexe všech subsumovatelných deliktních jednání. Evropské právní řády samozřejmě znají objektivní odpovědnost, jakož i odpovědnost za chování/jednání jiných, nicméně neuchylují se de lege lata k takové míře abstrakce, aby formulovaly obecný princip objektivní odpovědnosti tendující k pokrytí všech přísně posuzovaných skutkových podstat. Pracují spíše se zvláště upravenými, více kazuisticky definovanými skutkovými podstatami obou uvedených odpovědností.

Navzdory dikci základního ustanovení čl. 1:101 vzbuzující dojem přesných, od sebe jasně oddělených a uzavřených kategorií odpovědnosti, autoři konstatují, že přesných hranic mezi jednotlivými druhy odpovědností není možno dosáhnout, že prostupnost všech kategorií je zjevná a existence překryvů či „šedých zón“¹ nepopíratelná. Možnosti překryvů budou v praxi vznikat zejména u objektivní odpovědnosti a odpovědnosti za jednání použité osoby.

Nedostatek zvoleného přístupu lze však spatřovat především v konstrukci obecné odpovědnosti za jiné. Do pozice obecného principu odpovědnosti byl „povýšena“ toliko jedna ze subkategorií odpovědnosti za jednání jiných osob. Generalizována byla skutková podstata odpovědnosti za jednání osob použitých k plnění závazku v rámci jejich úkolu či funkce. Ovšem tím se odpovědnost za jiné zpravidla v právních řádech nevyčerpává. Ve hře tak zůstává chování osob, které nemohou posoudit následky svého jednání, tj. nezletilých dětí a osob stížených duševní poruchou (momentální nebo trvalou). Odpovědnost za škodu způsobenou jejich jednáním bývá obecně přičítána osobám vykonávajícím nad nimi dohled, ať již to jsou rodiče, poručníci, opatrovníci, učitelé, vychovatelé, zdravotníci nebo jiné osoby. Tento aspekt, nikoli marginální, zůstal ve finální verzi bez povšimnutí jen s odkazem na to, že výčet zmíněných tří kategorií je pouze demonstrativní a že tedy i tato oblast je v ní implicitně zahrnuta². Při studiu geneze tohoto ustanovení Principů vysvítá, že ze strany některých členů Evropské skupiny deliktního práva (European Group on Tort Law – EGTL) byl vznášen požadavek zařadit do této obecné deliktní klauzule alespoň nepřímou odpovědnost za jednání nezletilců³. Po mnoha diskusích se tento aspekt nepodařilo zohlednit a do jisté míry i formální požadavek na stručné a koncizní vyjádření převážil, takže došlo k zobecnění jen jedné z dílčích problematik odpovědnosti za jiného.

¹ Koch, B. – Koziol, H.: Unification of tort law: Strict liability, Kluwer Law International, 2002

² Principles of European Tort Law (PETL): op. cit, str. 21

³ Jak plyne ze zprávy z 1. setkání uskutečněného ve Vídni 7.4.2001.

Jak jsem již naznačili, opírá se koncepce protiprávnosti v PETL o přičitatelnost způsobené škody na základě zákonných důvodů v korelaci s porušením definovaných práv a zájmů. Koncepcí zákonné přičitatelnosti, zdá se, obešli autoři Principů problematiku protiprávnosti viděné prizmatem národních úprav a tradičních definic. Proponují syntetické pojetí, kdy stranou ponechávají některé otázky přičitatelnosti způsobené škody v případech, kde zákon mlčí a kde národní úpravy aplikují nejrůznější kvazinormativní systémy (ekvita, dobré mravy, nepsané zvyklosti aj. pravidla mimo zákonnou úpravu stojící). Vhodnou interpretací se však dá naznačená nejasnost odstranit. Je přitom nutné využít argumentace chápající požadavek „zákonného základu“ v jeho širokém smyslu, tzn. rozšířit jej i na vedle zákon stojící systémy, na něž ovšem zákon výslovně odkáže.

Vzhledem k tomu, že v duchu PETL, je protiprávnost spojena s přičitatelností, přičitatelnost sama se způsobením škody a škodou se chápe újma na zákonem chráněném statku, lze dovodit, že protiprávní – z hlediska PETL – bude takové jednání, které porušuje zákonem chráněné zájmy a je přičitatelné autorovi. Pro tyto účely nabízejí autoři Principů k úvaze a diskusi vlastní seznam eminentních hodnot a právně relevantních zájmů, kterým je poskytována různá úroveň ochrany odstupňovaná s ohledem na význam konkrétních chráněných statků. V ustanovení čl. 2:102¹ (chráněné zájmy) tak nejprve upozorňují na nestejnost v klasifikaci poskytované ochrany: (1) Rozsah ochrany určitého zájmu závisí na jeho povaze, ochrana je tím širší, čím je hodnota², přesnost jeho vymezení³ a jeho zjevnost⁴ vyšší. V dalším odstavci přichází taxativní výčet nejdůležitějších právem chráněných zájmů, jimž se dostává ochrany nepochybně nejintenzivnější: (2) Život, tělesná i duševní integrita,

---

¹ Art. 2:102 PETL: Protected interests (1) The scope of protection of an interest depends on its nature; the higher its value, the precision of its definition and its obviousness, the more extensive is its protection.

² Hodnota chráněného zájmu není ničím jiným než odkazem na abstraktní hodnocení resp. ocenění určitého statku v kontextu celospolečensky významných zájmů. Sporu není tam, kde jde o hodnotu práva na život, svobody slova nebo vlastnického práva; větší komplikace může též hodnocení znamenat u statků a zájmů stejného řádu (právo na soukromí, právo na informaci), ocitnou-li se tyto v kolizi.

³ Kritérium **přesnosti** coby faktoru ospravedlňujícího zvýšenou míru ochrany, má oporu v myšlence, že existují práva a chráněné zájmy relativně přesně definované či definovatelné (život, zdraví, tělesná integrita, vlastnické právo), zatímco jiná jsou již pojmově méně jasná, jejich obrysy jsou mlhavé (právo na soukromí, čistě ekonomická újma), tudíž i ochrana jim poskytovaná má být a priori nižší. Viz PETL, op.cit., str. 31

⁴ Kritérium **zjevnosti**, vyprodukované rovněž německým systémem, by mělo hrát svou úlohu při vážení jednotlivých chráněných statků. Zájmy jsou zjevné, pokud tsi řetí osoby mají být vědomy jejich existence a rozsahu. Právo na život je zjevné, zatímco čistě ekonomická újma nebo nemateriální hodnota již tak zjevná být nemusí. Viz PETL, op.cit., str. 31

lidská důstojnost a svoboda se těší nejrozsáhlejší ochraně¹. Následuje druhá kategorie statků, které rovněž zasluhují zákonnou ochranu, ale v porovnání s kategorií první méně rozsáhlou, neboť svou podstatou jde o zájmy majetkové povahy: (3) Rozsáhlá ochrana je zaručena majetkovým právům včetně práv k nehmotným statkům². Konečně třetí skupinu hodnot představují zájmy majetkové povahy, avšak jedná se o zájmy jaksi zprostředkované či odvozené. I když je jim ochrana tímto ustanovením poskytnuta, je zřetelně nejnižší intenzity: (4) Ochrana čistě ekonomických zájmů nebo smluvních vztahů může být co do rozsahu omezena³. V takových případech musí být brán zřetel zvláště na úzký vztah⁴ mezi jednajícími a ohroženou osobou nebo na skutečnost, že jednající si je vědom, že způsobí škodu, ačkoli jeho zájmy jsou nutně méně hodnotné než zájmy poškozeného. Další dvě ustanovení se již netýkají chráněných zájmů přímo, ale konstruují další kritéria pro stanovení míry a stupně ochrany, jež má být poskytnuta: (5) Rozsah ochrany může být rovněž ovlivněn povahou odpovědnosti, takže nějaký zájem může požívat vyšší ochrany před úmyslně způsobenou škodou než v jiných případech⁵. (6) Při určování rozsahu ochrany musí být brány v úvahu zájmy jednající osoby, zvláště s ohledem na svobodu jejího jednání a při výkonu jejích práv, stejně jako veřejný zájem⁶.

Obecně vzato může se nám zvolený přístup jevit neobvyklý z hlediska naší tradiční koncepce mající své kořeny v rakouském ABGB a opírající se v zásadě o teorii generálního deliktu (zaviněné protiprávní jednání). Z hlediska evropského již tak nezvykle nepůsobí, poněvadž německé právo a jeho doktrína mnoho úprav minimálně inspirovaly. Jaksi nad

---

¹ Art. 2:102 (2) PETL: Life, bodily or mental integrity, human dignity and liberty enjoy the most extensive protection.

² Art. 2:102 (3) PETL: Extensive protection is granted to property rights, including those in intangible property.

³ Art. 2:102 (4) PETL: Protection of pure economic interests or contractual relationships may be more limited in scope. In such cases, due regard must be had especially to the proximity between the actor and the endangered person, or to the fact that the actor is aware of the fact that he will cause damage even though his interests are necessarily valued lower than those of the victim.

⁴ Úzkým vztahem se zde rozumí vzájemný poměr stran, nikoli jen příbuzenský. Blízký vztah bude např. existovat mezi stranami smluvního vztahu. Méně patrná je existence úzkého vztahu mezi autorem nějaké rady či návodu publikovaném pro širokou veřejnost. Na stranu druhou lze si ovšem představit odpovědnost autora na publikovaného návodu určeného jistému okruhu spotřebitelů, je-li v něm podána nepřesná, zavádějící nebo zcela mylná informace (atlas jedlých hub). Viz PETL, op.cit., str. 32

⁵ Art. 2:102 (5) PETL: The scope of protection may also be affected by the nature of liability, so that an interest may receive more extensive protection against intentional harm than in other cases.

⁶ Art. 2:102 (6) PETL: In determining the scope of protection, the interests of the actor, especially in liberty of action and in exercising his rights, as well as public interests also have to be taken into consideration.

rámec německé koncepce protiprávnosti, PETL zavádí klasifikaci chráněných zájmů a pokouší se přitom definovat – byť velmi obecně – míru a rozsah ochrany, kterou má právo takovým zájmům *in concreto* poskytnout. Ani tento přístup však není právním úpravám německého vlivu tak úplně cizí. Německá judikatura musela spoustu otázek souvisejících s právem chráněnými zájmy vyjudikovat, a to, co je předkládáno v PETL, je do jisté míry reflexem této judikatury. Úskalím koncepce právem definovaných a chráněných hodnot, je frekventovaný problém kolize či konfliktu jednotlivých právem chráněných hodnot. Lze mít za to, že stanovení třístupňového systému ochrany, cestou výslovné legislativní stratifikace chráněných statků, může sloužit jako vodítko pro tyto zájmové kolize. V tom tkví *implicit* odkaz těchto ustanovení, když jinak se o eventuální kolizi mlčí, natož aby se proponovalo explicitní řešení některých kolizních situacích.

Za přínosnou lze pokládat skutečnost, že PETL otevírá diskuzi o právem chráněných zájmech a že současně přináší svůj vlastní hodnotový i hodnotící systém. Pozitivním způsobem určuje faktory, které mají ve složitém hodnotícím procesu svou relevanci, čímž napomáhá rozhodovací praxi. Z PETL tak plyne nezbytnost zásadně 6 faktorů: hodnota chráněného statku, jeho přesnost a určitost, jeho zjevnost, povaha odpovědnosti resp. stupeň zavinění, zájmy samotného škůdce a konečně zájem veřejný či obecný¹.

Z hlediska pojetí protiprávnosti je nutno v těchto normách a v jejich dispozicích spatřovat obecně formulovaná pravidla chování, jejichž porušení je protispolečenské a protiprávní. Protiprávností se tedy rozumí nerespektování takto vymezených práv a chráněných statků spočívající v jejich neoprávněném poškození. Jde o minimální abstraktně formulovaný standard chování, jehož nedodržení je protiprávní a jehož bližší okolnosti, podmínky, resp. nároky na jednající osoby, jsou specifikovány a rozvedeny v dalších ustanoveních PETL.

---

¹ Autoři sami v komentáři k tomuto ustanovení PETL uvádějí, že pro vlastní rozhodovací a hodnotící procesy jsou relevantní nejen tyto faktory, posuzovány odděleně jeden od druhého, ale i skutečnost jak v konkrétní situaci spolu vzájemně souvisí, zda je dán jeden nebo hned tři rozhodující faktory. Faktory nejsou mezi sebou hierarchicky uspořádány s absolutní prioritou jedněch před druhými, což implikuje možnost, za jistých okolností, neposkytnout ochranu nejvýše situovaným zájmům ve prospěch těch méně intenzivně chráněných (zcela zanedbatelný zásah do tělesné integrity versus závažné poškození majetku). Viz PETL, op.cit., str. 33

1.2.2. Pojetí protiprávnosti v DCFR

Návrh společného referenčního rámce (Draft of Common Frame of Reference – DCFR), který je výsledkem akademické iniciativy směřující k přípravě politického dokumentu, jímž má být tzv. Společný referenční rámec (Common Frame of Reference – CFR), který sám má následně posloužit v diskusi o zamýšleném evropském občanském zákoníku, přichází zatím s principy, základními definicemi, pojmoslovím a modelovými situacemi zcela v souladu se Sdělením Evropské Komise z října 2004. DCFR přitom navazuje přímo na předcházející dokument PECL (Principy evropského smluvního práva), který je již určitou dobu podrobován diskusi, a to tak, že DCFR přebírá do svých ustanovení výsledky obsažené v PECL, jakožto obecnou část závazkového práva.

Z analýzy příslušných ustanovení DCFR (Kniha VI) vyplývá, že protiprávnost zůstává nezbytným předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu, jakkoli je její koncepce roztříštěna a je více intuitivní než explicitní. DCFR pracuje s pojmem tzv. **právně relevantní škody** (viz 2.2.2), která může nabývat jedné ze tří forem: újmy materiální (ekonomické), nemateriální (neekonomické) a újmy na zdraví. Jako základní pravidlo se v čl. 1:101 DCFR stanoví, že „Každý kdo utrpí tuto právně relevantní škodu, má právo na její náhradu od toho, kdo škodu úmyslně nebo z nedbalosti způsobil nebo je jinak za takovou škodu odpovědný dle následujících ustanovení kapitoly 3.“¹

Vlastní koncepce protiprávnosti je patrná až z kapitoly 2, která blíže vysvětluje pojem právně relevantní škody. Nikoli každá škoda, která vznikne ve sféře poškozeného, představuje reparabilní újmu z hlediska DCFR; jen ta, kterou lze kvalifikovat jako právně významnou. Právě v tomto kvalifikačním atributu škody se skrývá jádro koncepce protiprávnosti. Způsobená újma se stává právně relevantní škodou, pokud tak výslovně stanoví pravidla obsažená v kapitole 2, což implikuje protiprávnost plynoucí přímo ex DCFR (první okruh protiprávnosti). Dále pokud dojde k porušení práva garantovaného zákonem, tj. protiprávnost ex lege (druhý okruh protiprávnosti) a konečně, dojde-li k porušení/zásahu do zájmu hodného právní ochrany (třetí okruh protiprávnosti). Zatímco

---

¹ VI. – 1:101 DCFR: **Basic rule** (1) A person who suffers legally relevant damage has a right to reparation from a person who caused the damage intentionally or negligently or is otherwise accountable for the causation of the damage. (2) Where a person has not caused legally relevant damage intentionally or negligently that person is accountable for the causation of legally relevant damage only if Chapter 3 so provides.

stěžejní pozornost je věnována prvnímu okruhu, který je vlastním obsahem DCFR, další dva okruhy leží mimo „normativní“ rámec DCFR a jsou zcela závislé na národní právní úpravě, resp. na orgánu aplikace práva. Posledně jmenované okruhy protiprávnosti jsou nadto podmíněné obecným kritériem správnosti a důvodnosti (rozumnosti), takže právně relevantní škoda vznikne v těchto případech, jen pokud by bylo správné a důvodné, aby vzniklo právo na náhradu škody. Koncepce protiprávnosti je tak pro tyto případy zúžena poněkud vágním filtrem „*fair and reasonable*“, kterým vybízí rozhodující orgán ve věci, aby zohlednil zejména předpoklady vzniku odpovědnosti, povahu a bezprostřednost, rozumná očekávání poškozeného a pravidla společenského soužití vůbec¹. Touto konstrukcí se DCFR snaží uchovat si do jisté míry možnost posledního slova v těch případech, které sám neřeší a které ponechává v kompetenci národních právních řádů. Je otázkou, jestli tím již nejsou překročeny hranice prostého doporučujícího textu, jehož cílem je, alespoň prozatím, inspirovat k harmonizaci a nikoli kodifikovat celou materii. PETL podobnou „základku“ neobsahuje, plně respektuje koncepci protiprávnosti vyplývající ze zákonných právních úprav a svou vlastní koncepci protiprávnosti váže na přičitatelnost spojenou se způsobením škody, coby újmy na zákonem chráněném statku, jehož definici rovněž sám podává.

Pro koncepci vlastní protiprávnosti dle DCFR je určující její dovození z výslovně upravených skutkových podstat, resp. jejich hypotéz, jejichž naplnění je protiprávní a generuje vznik právně relevantní škody. Z hlediska DCFR jsou protiprávní tato jednání:

1. porušení fyzické integrity a zdraví člověka, přičemž již porušení per se je protiprávní (čl. 2:201 DCFR)
2. způsobení újmy na životě člověka (čl.2:202 DCFR)
3. porušení práva na důstojnost, svobodu a soukromí člověka, přičemž již zásah samotný je protiprávní (čl. 2:203 DCFR)

---

¹ VI. – 2:101 DCFR: **Meaning of legally relevant damage** (1) Loss, whether economic or non-economic, or injury is legally relevant damage if: (a) one of the following rules of this Chapter so provides; (b) the loss or injury results from a violation of a right otherwise conferred by the law; or (c) the loss or injury results from a violation of an interest worthy of legal protection. (2) In any case covered only by subparagraphs (b) or (c) of paragraph (1) loss or injury constitutes legally relevant damage only if it would be fair and reasonable for there to be a right to reparation or prevention, as the case may be, under VI. – 1:101 (Basic rule) or VI. – 1:102 (Prevention) (3) In considering whether it would be **fair and reasonable** for there to be a right to reparation or prevention regard is to be had to the ground of accountability, to the nature and proximity of the damage or impending damage, to the reasonable expectations of the person who suffers or would suffer the damage, and to considerations of public policy.

4. vědomé sdělení nesprávné informace druhé osobě (čl. 2:204 DCFR)
5. vědomé sdělení důvěrné informace třetí osobě (čl. 2:205 DCFR)
6. porušení/zásah do vlastnického práva nebo oprávnění držby včetně způsobení ztráty užítku (čl. 2:206 DCFR)
7. vědomé poskytnutí nesprávné rady/informace pro účely rozhodování jiného (čl. 2:207 DCFR)
8. neoprávněný zásah do podnikatelské činnosti jiného (čl. 2:208 (1) DCFR)
9. užívání nekalosoutěžních praktik vůči spotřebiteli (čl. 2:208 (2) DCFR)
10. poškození prvků tvořících životní prostředí, jako je voda, vzduch, půda, fauna a flóra (čl. 2:209 DCFR)
11. úmyslné zkreslené vylíčení skutečnosti a uvedení v omyl jednající osobu (čl. 2:210 DCFR)
12. úmyslné nabádání třetí osoby k neplnění závazku (čl. 2:211 DCFR)

Protiprávnost musí být jako jeden z předpokladů odpovědnosti spolehlivě prokázána, tzn., že v každém případě tvrzené újmy musí poškozený, vedle vzniku škody a její výše, příčinné souvislosti a případně zavinění, náležitě dokázat, že předmětné jednání škůdce naplnilo hypotézu jedné z citovaných zvláštních skutkových podstat.

Protiprávní jsou dále ta jednání (okruh druhý), kterými je zasahováno do nějakého práva, jež garantuje poškozenému zákonná úprava. Tímto ustanovením jsou dotčeny další situace, na něž DCFR sám nepamatuje a které budou identifikovány národními zákonodárci. O poznání hůře se bude zjišťovat protiprávnost pro případy vymezené třetím okruhem, neboť oporou zde nebude žádný pozitivní text (DCFR, zákon), nýbrž jen úvaha rozhodujícího orgánu, který o újmě a náhradě škody jedná. Na něm bude spočívat posouzení, zda in concreto jde o zájem hodný právní ochrany, přičemž z logiky věci bude každé rozhodování obsahovat prvek novosti i nejistoty. Svým způsobem se však jedná o flexibilní „zbytkovou“ klazuli, jež má v praxi umožnit pokrytí dopředu nepředvídané újmy, bude-li to v zájmu práva a spravedlnosti.

Narozdíl od PETL uvádí DCFR dále velmi detailní úpravu okolností vylučujících protiprávnost, které chápe jako důvod ke zproštění odpovědnosti, resp. jako účinnou obranu škůdce (*Defences*). Patří mezi ně zejména následující standardní instituty:

1. souhlas poškozeného a jednání na vlastní riziko (čl. 5:101 DCFR)

2. spoluzavinění poškozeného, které snižuje míru odpovědnosti škůdce (čl. 5:102 DCFR)
3. plnění zákonné povinnosti (čl. 5:201 DCFR)
4. nutná obrana, krajní nouze a pomoc v nutné obraně (čl. 5:202 DCFR)
5. zásah vyšší moci, resp. neodvratitelná událost (čl. 5:302 DCFR)
6. jednání ve stavu duševní poruchy (čl. 5:301 DCFR)

Jak je patrné z podaného výčtu, DCFR slučuje do jedné kategorie okolností vylučující protiprávnost v pravém slova smyslu a vyloučení odpovědnosti pro deliktní nezpůsobilost, což česká nauka traktuje obvykle odděleně. Za velmi důležité v této souvislosti je třeba považovat zařazení ustanovení o smluvním vyloučení nebo omezení odpovědnosti do DCFR. Jde rovněž o vysoce polemické téma jak na evropské tak i národní úrovni. Otázkou je, zda připustit princip smluvní dispozice s odpovědností vůbec a pokud ano, do jaké míry. Mezi evropskými akademiky začal zaznívat názor obhajující princip autonomie vůle i pro oblast náhrady škody, bude-li patřičně upraven a při zachování velmi restriktivního přístupu, který by zcela eliminoval nežádoucí efekty takové možnosti. Uznání principu omezení/vyloučení odpovědnosti nečinilo výrazné problémy pro oblast smluvní odpovědnosti za škodu, rozpačitěji však vyznívaly návrhy pro jeho aplikaci v oblasti odpovědnosti deliktní.

Výsledkem je přípuštění principu smluvního omezení/vyloučení odpovědnosti, a to ve velmi okleštěné podobě s mnoha limitujícími ochrannými prvky. Předně nelze absolutně snížit *a fortiori* vyloučit odpovědnost při úmyslném způsobení škody. Naopak pro nedbalostní delikty je možnost snížení/vyloučení odpovědnosti principiálně dovolena, ale nesmí jít o újmu na zdraví či újmu na životě a dále je smluvní snížení/vyloučení zakázáno, pokud by to bylo nezákonné, v rozporu s dobrou vírou nebo proti zásadám slušnosti¹. I přes četné pojistky, které autoři DCFR stanovují, je – dle našeho soudu – žádoucí tento instrument v oblasti deliktní odpovědnosti interpretovat velmi obezřetně a spíše restriktivně, neboť může ve svém důsledku přivést nechtěný efekt oslabení právní jistoty osob, laiků,

---

¹ VI. – 5:401 DCFR: Contractual exclusion and restriction of liability: (1) Liability for causing legally relevant damage intentionally cannot be excluded or restricted. (2) Liability for causing legally relevant damage as a result of a profound failure to take such care as is manifestly required in the circumstances cannot be excluded or restricted: (a) in respect of personal injury (including fatal injury); or (b) if the exclusion or restriction is otherwise illegal or contrary to good faith and fair dealing.

kteří by mohli být vystaveni snaze profesionálů se všelijakými smluvními nástroji zbavit své odpovědnosti za nedbalost a neopatrnost či neprofesionální přístup při plnění svých zákonných nebo smluvních povinností. Jak známo civilní český zákonodárce de lege lata striktně možnost smluvního omezení/vyloučení odpovědnosti odmítá a sankcionuje takové dohody neplatností.

1.3. Česká právní úprava

Česká právní úprava vychází při určení protiprávnosti z porušení právní povinnosti, jak stanoví § 420 (1) OZ v interakci s § 415 OZ. Nejprve je třeba zabývat se otázkou, jak chápe protiprávnost česká doktrína, abychom posléze zhodnotili základní trendy judikatury v této otázce.

1.3.1. Právní úprava de lege lata

1.3.1.1. Koncepce protiprávnosti

Protiprávnost je českou doktrínou vcelku nerozporně nahlížena jako kategorie objektivní, v důvodech svého vzniku a existenci nezávislá na subjektivním předpokladu odpovědnosti (zavinění)¹. Panuje shoda, že o protiprávnost se jedná, ať již k ní směřuje zaviněný nebo nezaviněný úkon.

Protiprávnost je právní skutečností rozpornou s objektivním právem, s nímž občanské právo – za splnění dalších předpokladů, spojuje především vznik odpovědnosti. Je tedy právní skutečností podmíněnou. Sama o sobě k založení občanskoprávní odpovědnosti nepostačuje. Vyžaduje, aby k ní přistoupily další právní skutečnosti, jako je vznik škody, příčinná souvislost a případně zavinění.

---

¹ K tomu blíže zejména Švestka, J. in : Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: Občanské právo hmotné II, 4.vyd. ASPI, Praha 2006; Luby, Š.: Prevencia a zodpovednosť v občianskom právu, Obzor, Bratislava 1958; Švestka, J.: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Academia, Praha 1966; Knappová, M.: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, Academia, Praha 1968; Lazar, J. a kol.: Občianské právo hmotné, 3.vyd., Iuria editia, Bratislava 2006; Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, 3.vyd, Doplněk, Brno 2001; Brejcha, A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, Codex Bohemia 2000;

Český deliktní systém, opíraje se o pojem deliktu v pravém slova smyslu – tj. zaviněný protiprávní úkon, a soustavu kvazideliktů (odpadá-li požadavek protiprávního zaviněného úkonu), dává i pojmu protiprávnost – s ohledem na naznačenou bipartici – dvojitou dimenzi. Především nabývá protiprávnost podoby tzv. **protiprávního úkonu**.

O protiprávnosti úkonu hovoříme tam, kde se chování (jednání, činnost) subjektu – ať fyzické či právnické osoby – dostává do rozporu s tím, co objektivní právo stanoví, tedy přičí se tomu, co je právním řádem aprobováno. Nežádoucí rozpor se přitom může projevit buď přímým porušením právního pravidla (jednání *contra legem*) nebo jeho obcházení (jednání *in fraudem legis*). Podle povahy jednání, může protiprávnost provázet buď komisivní protiprávní úkon, spočívá-li v konání subjektu (aktivní přístup) nebo tzv. omisivní protiprávní úkon, tvoří-li jeho obsah kvalifikované nekonání, tj. opomenutí (pasivní přístup). Ne jakékoli opomenutí stává se tak základem protiprávnosti. Jde jen o takové formy nekonání/opomenutí, kde bylo povinností subjektu konat¹. Za typický omisivní protiprávní úkon se považuje opomenutí náležitého dohledu nad osobami, které sami nemohou posoudit následky svého jednání.

Protiprávnost může mít také podobu **protiprávního stavu**. O protiprávnosti stavu je přiléhavější hovořit tam, kde zákon nevyžaduje jako předpoklad odpovědnosti protiprávní zaviněný úkon, nýbrž hypotézou svých norem definuje určitou událost, s níž odpovědnost spojuje. Událost, právní normou kvalifikovaná, může mít svůj původ v činnosti, jež v sobě nese určitý prvek rizika vzniku škody, kdy nebezpečí škodlivého následku je jí imanentní i při zachovávaní stanoveného standardu náležité péče. Až potud je otázka a celkové pojetí protiprávnosti nesporné. Odchylnost a různost teoretických přístupů odhalíme až tehdy, položíme-li problematiku protiprávnosti do lapidární otázky: Co je protiprávní? Jaké lidské jednání nese prvek protiprávnosti²?

---

¹ Kupříkladu tehdy, pokud osoba upravující pozemek či stavbu nedostojí svým povinnostem, jak je ukládá § 127 (1) OZ a opomene provést dostatečná zajišťovací opatření, přičemž sousednímu pozemku či stavbě v důsledku toho vznikne škoda. Viz rozhodnutí R 78/2003

² Ponecháváme stranou doktrinární diskuse v německé, rakouské a švýcarské oblasti, kde se střetávají dva zmiňované přístupy k protiprávnosti: buď je spatřována v samotném jednání škůdce (*Handlungsunrechtslehre* či *Verhaltensunrechtslehre*) nebo až ve škodlivém následku/účinku (*Erfolgsunrechtslehre*). Z české judikatury plyne, že soudy dokáží adekvátně aplikovat oba přístupy – s ohledem na okolnosti případu a povahu odpovědnosti, i když zřetelněji se prosadila v praxi doktrína protiprávnosti v jednání. Přístup spatřující protiprávnost v následku lze v podstatě vhodně aplikovat jen pokud by škoda byla způsobena komisivním protiprávním úkonem přímo (nikoli zprostředkovaně) na jasně definovaném právem chráněném statku, jak správně poukazuje Jan Petrov ve svém článku Protiprávnost a

Protiprávnost je v českém deliktním systému bytostně spjata s porušením právní povinnosti. Odtud je dovozována a zde jsou pro ni hledány předpoklady. Porušená právní povinnost bude stanovena:

1. přímo zákonem nebo jiným právním předpisem objektivního práva nebo
2. bude vyplývat ze smluvního vztahu dvou či více kontrahentů (*lex contractus*) nebo
3. bude spočívat v nezachování určitého obecného standardu chování, jehož by rozumná osoba měla v dané situaci dbát (např. porušení generální prevenční povinnosti - § 415 OZ)

Zatímco první dvě modality v praxi ani teorii zvláštní potíže nevyvolávají, největší teoretické i praktické problémy vyvstávají v kontextu obecné prevenční klazule.

Ad 1) právní povinnost, o jejíž porušení jde, je uložena přímo zákonem, ať již občanským zákoníkem, ostatními předpisy soukromého práva nebo právními normami veřejného práva. Právní povinnost chápeme širokým způsobem v komplexnosti celého právního řádu ČR. O protiprávnost půjde i tam, kde právní povinnost vyplývá z obecně závazného předpisu podzákoné síly (nařízení či vyhláška). Právní povinnost může být uložena subjektům i soudem nebo i jiným státním orgánem (stavební úřad, pozemkový úřad, finanční úřad, ČSSZ). Porušení takto judicializované právní povinnosti sice implikuje v konkrétní situaci řešení procesní povahy (výkon rozhodnutí), ale je bezesporu základem protiprávnosti.

Ad 2) vzhledem k tomu, že české občanské právo nevychází, legislativně-technicky, z duality smluvní a deliktní odpovědnosti (jako je tomu ve Francii, Itálii, Belgii) a pro porušení smluvní povinnosti nezná zvláštní režim, je porušení smluvní povinnosti co do účinků postaveno zcela naroveň porušení povinnosti zákonné (aplikace principů *lex contractus* a *pacta sunt servanda*). Z hlediska vzniku odpovědnosti za škodu je irelevantní, zda porušení originární právní povinnosti vyplývá *ex contractu* nebo *ex delicto*. Přesto jistý efekt dané teoretické vymezení může mít tam, kde porušením smluvní povinnosti vznikne škoda subjektu, jenž není smluvní stranou porušené smlouvy. Smlouva, typicky dvoustranný právní úkon, působí toliko *inter partes* a zavazuje své kontrahenty i z hlediska

---

obecná prevenční povinnost, PR 20/2007, str. 745. Tentýž v této souvislosti spíše upozorňuje na některé procesní implikace, které oba přístupy mohou znamenat. Jedná se zejména o otázku důkazního břemene, které ohledně protiprávnosti tíží poškozeného.

smluvní odpovědnosti. Třetí osoba na smlouvě nezúčastněná se zásadně nemůže dovolávat porušení smluvní povinnosti *ex contractu*, přísluší jí toliko možnost dovolávat se odpovědnosti deliktní, ať již jednoho nebo obou kontrahentů, neboť ta působí *erga omnes*¹.

Tento závěr nic nemění na tom, že porušený závazek může mít dopad do sfér třetích osob, a pakliže se tak stane, může být porušení smluvní povinnosti protiprávním úkonem i ve vztahu k poškozenému, který není smluvní stranou². Pokud jde o vzájemný vztah deliktní a kontraktní odpovědnosti, není bez zajímavosti, že – nejsou-li nijak dotčena práva třetích osob – favorizuje judikatura plnění dle smlouvy před nástupem odpovědnosti za škodu. Vyplývá-li žalobou uplatněný nárok na plnění vůči účastníku závazkověprávního vztahu přímo ze smlouvy, nepřichází v úvahu aplikace ustanovení o náhradě škody³.

Ad 3) význam a role § 415 OZ ve vztahu k protiprávnosti je sice široký nikoli však bezbřehý. Z hlediska obecného konceptu protiprávnosti zaujímá v českém deliktním systému ústřední – současně dvojjakou – pozici cit. ustanovení § 415 OZ. Jde o obecně formulovaný princip generální prevence ve smyslu předcházení škodám. Na jedné straně působí legislativní provedení abstraktního principu *neminem laedere*: „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zákonem chráněných hodnotách (zdraví, majetek, příroda, životní prostředí)“, jako nepodmíněná absolutní právní povinnost uložená *erga omnes* a plynoucí přímo *ex lege*. Zákonodárcem kategoricky diktovanou normu soudní praxe pochopila i jako zdroj potřebného předpokladu protiprávnosti a přetavila ji do podoby subjektivní absolutní povinnosti postupovat v konkrétní situaci vždy tak, aby jednající osoba nezavdala příčinu ke vzniku škody. Přitom aplikace ustanovení § 415 OZ je možná jen potud, pokud neexistuje žádná právní úprava, která by v konkrétním případě dopadala přímo na skutkovou podstatu jednání, na jehož protiprávnost se usuzuje⁴.

---

¹ Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: *ibid.*

² Srov. R 56/2004. Tato koncepce je míněna obecně vzhledem k jakémukoli smluvnímu vztahu, pakliže je porušena taková povinnost, která nějak interferuje do práv někoho jiného. Z odůvodnění: „Takovému závěru přitom není na překážku ani skutečnost, že smlouva, z jejíhož závazku porušení vzešlo, nebyla (typově ani z obsahového hlediska) smlouvou ve prospěch třetí osoby.“

³ Rozhodnutí NS ze dne 22.8.2001 sp. zn. 25 Cdo 1569/99: „....právním důvodem vzniku jejich povinnosti vůči žalobcům není v daném případě odpovědnost za způsobení škody, nýbrž smluvní ujednání účastníků.“

⁴ Touto interpretací vytvořila soudní praxe přemostění mezi generální prevencí a obecnou odpovědností za zaviněné protiprávní jednání dle § 420 OZ. Porušení obecné prevenční povinnosti stává se porušením povinností právní. Viz rozh. NS sp.zn. 25 Cdo 1427/2001.

Současně lze na obecnou prevenční klauzuli – i se zřetelem k judikatuře – pohlížet jako na český ekvivalent „*duty of care*“, „*norme général du comportement*“, „*Verkehrspflichten*“. Výsledkem tohoto procesu je vyjudikování standardů náležité péče na mnoha úsecích lidské činnosti. V tomto smyslu plní § 415 OZ v českém právním řádu funkci jakési „open“ deliktní normy, tj. flexibilního, subsidiárního ustanovení, které má – za daného stavu, kdy je protiprávnost hledána v porušení právní povinnosti – nezastupitelnou roli.

Z judikatury se podává vycizelovaná abstraktní norma shrnující nároky na chování rozumné osoby, tj. minimální obecný standard řádné péče, jakožto důsledek aplikace generální prevenční povinnosti: každý při veškerém svém počínání je povinen – s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti případu – zachovávat alespoň minimální míru pozornosti, péče a bedlivosti, vždy tak, aby dle normálního chodu věcí, vzniku škody předešel či její rozsah minimalizoval¹. Takto chápaná „*duty of care*“ umožňuje namnoze rozhodovat o protiprávnosti, tj. o (ne)porušení právní povinnosti tam, kde protiprávnost není na první pohled zřejmým prvkem. Patříčnost celého konstruktů se ukazuje v praxi *grosso modo* v pěti významných sférách společenského působení a lidské činnosti.

1. Předně jde o otázku **práv s absolutní relevancí** (věcná práva), kdy se § 415 OZ ukazuje být faktorem omezujícím výkon a realizaci vlastnického práva a podtrhuje dopad zásady, že vlastnictví zavazuje. Nelze totiž vykonávat vlastnické právo způsobem ohrožujícím práva ostatních nebo do nich zasahujícím. Je například setrvale českou rozhodovací praxí konstatováno, že vlastník nemovitosti je povinen užívat a spravovat svůj majetek především tak, aby jeho stav nezpůsobil škodu jinému, tedy dbát i o to, aby na jeho vlastním pozemku byla provedena opatření (povinnost znějící na *facere*) zamezující či snižující možnost vzniku škody na zdraví, na majetku a jiných hodnotách².

---

¹ Pochopitelně do úvahy vstupuje celá série dalších okolností a faktorů, zejména pak zvyklosti a ustálená třeba i nepsaná pravidla. O významu zvyklostí při určení protiprávnosti srov. Petrov, J.: Protiprávnost a obecná prevenční povinnost, Právní rozhledy, str. 745 a judikát NS sp.zn.25 Cdo 618/2001.

² Viz rozh. NS 25 sp.zn.Cdo 2471/2000. Jako protiprávní bylo shledáno i prosté setrvávání ve stavu hrozícím vznikem škody (stav iminentní škody).

2. Druhou významnou oblastí, kde § 415 OZ ovlivnil vývoj české deliktivní materie je doména **sportu a sportovních aktivit**¹. Podstatná část judikované problematiky sportovní odpovědnosti spočívala téměř vždy na posouzení relevance sportovních pravidel, ať již při sportovní hře, při zápase či sportovním utkání, při tréninku nebo jen při rekreačně provozovaném sportu. Otázka protiprávnosti je tak opakovaně nastolována v případech, buď přímého porušení těchto pravidel nebo jejich nedostatečné respektování ze strany potenciálního škůdce. I pro tuto oblast byl za pomoci § 415 OZ vymezen s většími či menšími komplikacemi rozsah protiprávnosti, jakožto předpokladu pro vznik odpovědnosti za škodu při sportovních aktivitách. Vzato synteticky, je nedodržení pravidel sportovní aktivity (hokej², kopaná³, lyžování⁴, karate⁵ aj.) spočívající v použití pravidly nedovoleného způsobu hry, nutno posoudit jako jednání odporující obecné prevenční povinnosti předcházet škodám.
3. Třetí okruh případů, kde otázka (ne)dostatku prevence spoluutvářela pojetí protiprávnosti, je spjat, obecně řečeno, s odpovědností za **škodu způsobenou zvířaty** nebo na zvířatech. V těchto případech se zpravidla jedná o posouzení otázky protiprávnosti u škody způsobené volně pobíhajícím zvířetem nebo škody způsobené na takovém zvířeti. Je shledáno, že chovatel zvířete, které uniklo na veřejnou komunikaci, je odpovědný za škodu tím způsobenou. Bylo judikováno, že pokud právní předpis nestanoví podmínky pro zabezpečení zvířete před útokem, je pak zcela na chovateli, jakou formu prevenčního opatření zvolí, aby mohl nad zvířetem vykonávat patřičný dozor⁶.

---

¹ Otázce odpovědnosti za škodu způsobenou sportovci nebo v rámci sportovních aktivit se v české doktríně významně věnuje Michal Králík. Více viz Králík, M.: Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy, Právní fórum, č.6, 2006, str. 238 an; Králík, M.: Úvod k otázkám právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy, Právník, č. 8, 2007, str. 833 an.

² R 15/1983 – nedodržení povinností uložených soutěžním řádem a směrnicí ČSTV.

³ R 16/1980 – nedovolený způsob hry

⁴ Usnesení NS 25 Cdo 1506/2004 – náraz lyžařky do jiného; řešena otázka závaznosti mezinárodních pravidel lyžování FIS

⁵ Rozh. NS 25 Cdo 1960/2002 – úder soupeře v rozporu s pravidly hry.

⁶ Rozh. NS 25 Cdo 972/2003; v tomto judikátu zašel nicméně NS ve svém posouzení příliš daleko, když takto uloženou odpovědnost s jejími důsledky ztotožnil s odpovědností objektivní: „Bylo na žalovaném, aby učinil všechno pro to, aby vzniku škody zabránil, z tohoto hlediska není proto rozhodující, jakým způsobem byl kotec vybudován, nýbrž to, že pes z něj uvedeného dne unikl.“

4. Čtvrtou množinou případů, kdy lze protiprávnost jen obtížně dovozovat z porušení explicitní právní povinnosti uložené ex lege, je škoda způsobená **zmařením styku s dítětem** jedním z rozvedených rodičů. Případy, jež soudní praxe v této souvislosti řešila, mají – až na odchylky v průběhu skutkového stavu – jedno společné: zaviněným jednáním jednoho z rodičů dojde ke vzniku škody v majetkové sféře druhého rodiče, když v důsledku včas neposkytnuté informace dojde ke zmaření styku s dítětem. Druhému rodiči tak vzniknou zbytečné náklady a výdaje zejména na cestu, na prázdninový program, který se neuskuteční¹ atp. Přitom ke zmaření styku dochází zpravidla z objektivních příčin (nemoc dítěte, úraz, vyšší moc apod.), které dotyčný rodič nezavinil. Protiprávnost jeho počínání je dedukována toliko z nedostatečné bedlivosti a konečně i ohleduplnosti, pakliže tuto informaci o objektivní překážce druhému rodiči prostě nesdělil. Toto jednání nelze zpravidla subsumovat pod již existující úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům, kdy předpokladem deliktu je zavinění ve formě úmyslu.
5. Konečně posledním významným okruhem situací českou judikaturou zkoumaným, kdy § 415 OZ může účinkovat v kontextu hledání protiprávnosti, jsou případy některých škod vzniklých v souvislosti s **poskytováním lékařské/zdravotní péče** a nepředvídatelnými činy některých pacientů (sebepoškozením, útěk, skok z okna atd.). Je přitom konstatováno, že porušení prevenční povinnosti ošetřujícího personálu lze dovozovat, pokud zde existují konkrétní okolnosti, které jej měly vést k nepřetržitému dohledu nad pacientem či k jiným zvláštním opatřením způsobilým zabránit mu v možnosti provést nepředvídatelný čin vedoucí k újmě na zdraví². A *contrario*, nenasvědčují-li konkrétní okolnosti k takovýmto opatřením, nelze jednání ošetřujícího personálu kvalifikovat jako protiprávní.

---

¹ Viz rozhodnutí: R 48/1963; R 12/1990; NS 25 Cdo 2289/2002; 1 Cz 16/88.
² Srov. rozh. NS 25 Cdo 1400/2000 a NS 25 Cdo 1427/2001

1.3.1.2. Jak udržet protiprávnost v rozumných mezích – aneb limity generální prevenční povinnosti

Protiprávnost jako jeden z rozhodných faktorů při genezi odpovědnosti není možné na druhou stranu absolutizovat či svévolně předimenzovávat. Rizikem podobných tendencí je, že by mohly vést k oslabení a v konečném důsledku i k popření subjektivního principu odpovědnosti, který zůstává pro deliktní právo určujícím a k nebývale rozsáhlé objektivizaci skutkových podstat odpovědnosti, což se jeví nežádoucí. Eliminovat by to totiž zcela úlohu zavinění v deliktním systému.

Nechtěně expandujícímu konceptu protiprávnosti jsou všemi relevantními právními řády přirozeně postaveny do cesty určité faktory, které jej limitují případně vylučují. Faktory limitující protiprávnost tvoří dnes heterogenní skupinu okolností, které protiprávnost zpravidla vylučují a jež jsou zčásti dílem zákonodárce a zčásti výsledkem procesu aplikace práva. Na prvním místě je třeba uvést tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, jak jsou tradičně traktovány doktrínou, přičemž některé jsou upraveny výslovně zákonodárcem¹. Za splnění jistých předpokladů, které jsou vlastní těmto okolnostem, je protiprávnost určitého chování přímo vyloučena. Podle převažujícího mínění doktríny se v těchto případech jedná toliko o zdánlivou protiprávnost, neboť za protiprávní se tato jednání nepovažují *ex tunc*. Při tomto pojetí, které ratihabuje retrospektivně dané jednání, lze říci, že posuzované jednání nebylo ani v jednu chvíli protiprávní, posuzujeme-li skutkový stav *ex post*, jak je tomu vždy v procesu aplikace práva soudy. V tomto smyslu působí právě popsané okolnosti obecně i na protiprávnost.

Vedle toho existují nicméně další okolnosti a faktory působící jako brzda expandující protiprávnosti právě ve vztahu ke generální prevenční povinnosti, jejíž porušení bývá často zdrojem hledané protiprávnosti. Jde o principy, které slouží k udržení požadovaného standardu náležité péče (měřítko chování rozumného jedince) v racionálních mezích tak, aby nedošlo ke zbytnění objektivně posuzované odpovědnosti a náhrada škody nebyla ukládána prakticky již bez zřetele k zavinění, ačkoli by šlo o obecnou odpovědnost za škodu, jejímž je pilířem. Interpretace generální prevenční povinnosti má být v praxi

---

¹ Krajní nouze, nutná obrana, svépomoc, výkon práva, plnění zákonné povinnosti, legální použití zbraně, souhlas poškozeného a dovolené riziko. Obdobný katalog nalezneme ve všech zkoumaných právních řádech (defences, faits justificatifs etc.)

vedena snahou reprobovat jednání, jež jsou nerozumná, nepozorná či neohleduplná, vzejde-li z nich škoda, avšak nikoli asimilovat její účinky s přísnou odpovědností za výsledek, který jako škodlivý nastal ve sféře poškozeného. Mezi tyto faktory limitujícími přirozeně dosah § 415 OZ na společensky žádoucí a současně individuálně únosnou a spravedlivou sféru škodlivých jednání *de lege lata* řadíme:

1. obecný princip *casum sentit dominus*
2. zavinění či spoluzavinění poškozeného
3. doktrína „nepředvídatelnosti škody“
4. doktrína „konkrétních okolností“

Posledně dvě jmenované jsou dílem judikatury.

Ad 1) Zásada, že **náhoda jde k tíži vlastníka** resp. zásada, že za náhodu nikdo neodpovídá (*casus a nullo praestatur*) byla známa již v římském právu. Pravdou je, že hranice mezi tím co náhodou je a co nikoliv je velmi nejasná a v praxi často obtížně zjištělná¹. Je věcí soudního rozhodování, aby její kontury byly načrtnuty. Ve vztahu k povinnosti předcházet škodám, je třeba mít za to, že pokud soud shledá, že potencionální škůdce učinil vše, co by na jeho místě učinil rozumně uvažující jedinec, tj. učinil všechna opatření k předejití vzniku škody, jež jsou běžná, obvyklá a standardní, a že tu neexistovaly žádné zvláštní akcesorické okolnosti, které by opodstatňovaly nadstandardní péči a jednání i od běžného rozumně jednajícího člověka, není na místě dále dovozovat protiprávnost a zakládat tak odpovědnost. Skutek, který se stane nad rámec této úvahy, je pak dílem náhody, kterou na sobě pocítí poškozený sám. Přesouvání břímě odpovědnosti v těchto případech na domnělé škůdce by se rovnalo zakládání objektivní odpovědnosti *extra legem*. Česká judikatura si je vědoma této hranice obecné prevenční povinnosti, ergo i protiprávnosti, jak naznačuje rozhodnutí NS z 25.2.2003: „Za této situace není možné žalovanému (správce turistických stezek) vytýkat zanedbání náležité péče a dohledu nad majetkem, který spravoval, neboť jeho prevenční povinnost kontrolovat všechny turistické

---

¹ To je jeden z hlavních důvodů proč zákonodárce přistupuje *de lege ferenda* v rámci svého rekodifikačního návrhu pozitivněprávnímu vymezení pojmu náhoda resp. nahodile vzniklá škoda: „Škodu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilé škodě zabránit.“ (§ 2636 osnovy nového OZ). Ovšem více než o skutečné vymezení pojmu náhoda a nahodilá škoda, jedná se v tomto případě o přiřítání odpovědnosti někomu, kdo se o vznik škody v takto kvalifikovaných situacích přičinil. Vlastní rozlišení nahodilosti zůstává na rozhodovací praxi.

stezky tak, aby zabránil vzniku škody na životě, zdraví či majetku ve smyslu ustanovení § 415 OZ nelze vykládat jako povinnost počínat si tak, aby v každém okamžiku vyloučil závadu způsobitou vyvolat škodu na libovolném úseku cesty. Takový požadavek by se rovnal objektivní odpovědnosti za škodu způsobenou závadou ve schůdnosti stezky, kterou však z povinnosti tzv. generální prevence dovodit nelze¹.

Ad 2) **Zavinění či spoluzavinění poškozeného** působí obecně jako faktor limitující odpovědnost škůdce. Poškozený si nese následky škody sám, pakliže byla škoda způsobena výlučně jeho jednáním, a to i tehdy, pokud mu nelze – pro nedostatek schopnosti ovládnout své jednání a posoudit jeho následky – přičítat zavinění². To pochopitelně má svůj význam i pro posuzování případné odpovědnosti osob vykonávajících nad deliktne nezpůsobitelnými dohled v souvislosti s otázkou, zda dostaly obecné prevenční povinnosti dle § 415 OZ, tj. zda-li bylo možné, při zachování řádné péče, škodě předejít. Opět nejví se žádoucí a spravedlivé přesouvat zcela odpovědnost za veškeré skutky těchto osob na ty, kteří nad nimi vykonávají dohled. I zde by to vedlo k neadekvátní objektivizaci odpovědnostního schématu.

Ad 3) **Doktrína „nepředvídatelnosti veškeré možné škody“** je dalším významným korigujícím faktorem při posuzování protiprávnosti jednající osoby v rámci generální prevence. I při zachování náležité péče, při respektování všech pravidel obezřetnosti a pozornosti není možné předejít veškeré potenciální škodě. Není totiž z lidského ani právního hlediska možné redukovat prevenční povinnost *ad absurdum* a činit z ní povinnost k obsedantnímu permanentnímu dohledu nad chodem a fungováním všech věcí a procesů. Ani jinak široce chápaná povinnost předcházet škodám neznamená bezbřehou povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody, jak plyne z běžného chodu věcí³.

Ad 4) **Doktrína „konkrétních okolností“** vyjadřuje myšlenku, že klást vyšší nároky na lidské jednání – z hlediska principu obecné prevence – než jaké vyžaduje běžný standard náležité péče (kupř. častější kontroly střežené věci, vyšší zabezpečení určitého procesu, permanentní dohled nad osobou, mimořádná bezpečnostní opatření) lze

---

¹ Rozh. č. 25 Cdo 618/2001 ze dne 25.2.2003

² Viz rozh. NS 25 Cdo 1427/2001 ze dne 16.5.2002, rozh. NS č. 25 Cdo 1400/2000 ze dne 25.6.2002 a rozh. NS č. 25 Cdo 253/2001 ze dne 14.11.2002

³ Více viz rozh. NS ze dne 25.2.2003 č. 25 Cdo 618/2001

jen a pouze v těch případech, kdy v dané situaci existují zcela konkrétní okolnosti¹ nasvědčující jednoznačně, že možnost vzniku škody je reálná, tedy vysoce pravděpodobná a objektivně očekávatelná².

Vzhledem k tomu, co bylo výše řečeno a vzhledem k tomu, co vyplynulo z analýzy vybraných právních úprav, je třeba mít za to, že obecná prevenční povinnost stanovená v § 415 OZ plní v českém systému funkci „duty of care“, je otevřenou, nepodmíněnou, flexibilní, nikoli bezbřehou normou, jež je vodítkem pro soudce a jeho uvážení (přístup svědčící francouzskému soudci) při stanovování toho, co je *in concreto* rozumnou mírou pečlivosti a řádné péče tam, kde není s to protiprávnost vyvodit z porušení konkrétní právní povinnosti. Význam této normy v českém deliktním systému spočívá jednak v komplementaritě vůči ostatním ustanovením deliktního práva a jednak v aplikační subsidiaritě vůči protiprávnímu úkonu spatřovaném v porušení jasně definované právní povinnosti (ve smyslu § 420 OZ, není-li konkretizována žádnou normou), jejíž nezanedbatelnou složkou je proto generální prevenční povinnost sama.

Se zřetelem k tomu, že se dají v aktuální judikatuře zaznamenat i tendence, byť okrajové, směřující k nepatřičné extenzi obecné prevenční povinnosti ve smyslu jejího přeformátování do podoby kvaziobjektivní odpovědnosti a nezohledňující dostatečně výše popsané korektivy, ať již obecné či specifické, lze uvažovat *de lege ferenda* o možnosti legislativně upřesnit formulaci obecné prevenční povinnosti tak, aby jisté korekční meze vyplývaly přímo ze zákona. Dle našeho názoru není možno v daném deliktním systému prevenční povinnost zcela eliminovat. Můžeme toliko přistoupit k jejímu zúžení nějakým vhodně formulovaným korektivem. Prevenční povinnost zůstává *de lege lata* nepominutelná v českém pojetí konceptu protiprávnosti.

---

¹ Srov. rozh. NS Cdo 1400/2000 ze 25.6.2002: „Způsobila-ly si pacientka v porodnici vlastním jednáním v náhlé tzv. kvalitativní poruše vědomí újmu na zdraví, lze dovozovat porušení prevenční povinnosti ošetřujícího personálu, pokud zde existovaly **konkrétní okolnosti**, které jej měly vést k nepřetržitému dohledu nad pacientkou či k jiným zvláštním opatřením způsobilým zabránit jí v možnosti provést nepředvídatelný čin vedoucí k újmě na zdraví.“

² Srov. rozh. NS ze dne 14.11.2002 č.25 Cdo 253/2001: (...) s ohledem na opatření učiněná zdravotnickým personálem k zamezení možnosti žalobkyně manipulovat s ohněm na lůžku nelze za zanedbání prevenční povinnosti žalované (zdravotnické zařízení) vedoucí k poškození zdraví žalobkyně (...) považovat okolnost, že dohled u lůžka žalobkyně nebyl prováděn v kratším intervalu, než je předepsáno.

1.3.2. Právní úprava de lege ferenda

Pojetí protiprávnosti doznává jistých změn v návrhu rekodifikace občanského práva, jak byla předložena k připomínkovému řízení¹. Předně zákonodárce zachovává v deliktním uspořádáním místo pro generální prevenci a respektuje ideu povinnosti předcházet škodám jako svébytné, zobecnělé, kategorické povinnosti uložené nepodmíněně všem subjektům (jak právníckým tak fyzickým osobám). Její porušení bezpochyby i nadále indikuje protiprávnost ve vztahu k obecné odpovědnosti za škodu způsobenou zaviněným porušením právní povinnosti. Zásadní změna oproti stávajícímu stavu se odráží v zákonodárcově snaze legislativní cestou nastavit mantinely této otevřené normě a zúžit její aplikační dosah. § 2630 osnovy nového OZ: „Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného“. Navržená dikce prevenční klauzule je sama výsledkem složitých peripetií, přičemž tak jak je, je dílem kompromisu mezi původním autorským návrhem tvůrců osnovy² a postojem vzešlým z připomínkovacího řízení v rámci tzv. minitýmu č. 7³. Jak je patrné ze závěrečné zprávy zmíněného minitýmu, usilovali jeho členové o promítnutí některých zásad PETL do české prevenční klauzule. Zejména chtěli pozitivizovat kritérium významu ohroženého právního statku (viz bod 1.2) a kritérium zohledňující oprávněné zájmy potenciálního škůdce, které sleduje a realizuje v rámci své svobody jednání. Obecně vzato, navrhovali jistou míru relativizace a nutnost poměrování právem chráněných zájmů škůdce a poškozeného ve snaze o spravedlivější repartici rizik a eventuálních následků škod.

Narozdíl od stávající úpravy, která ukládá v rámci prevence škod tzv. speciální prevenční povinnost odvracet hrozící škodu přiměřeným zákrokem tomu, komu škoda hrozí (tzv. zakročovací povinnost - § 417 OZ), navrhuje se v osnově naopak rozšíření speciální prevenční povinnosti na každého, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami (zákrok na ochranu jiného).

---

¹ Vycházím z poslední publikované verze ministerstva spravedlnosti (únor 2009).

² „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a na životním prostředí. Nechová-li se tak, ač to vyžadují okolnosti, zvyklosti nebo právní předpis, jde škodlivý následek, který z toho vznikl, k jeho tíži a je povinen škodu nahradit.“ (§ 2404 ve znění z 11.7.2007).

³ „Každý je povinen počínat si tak, aby nedošlo k újmě jiného, vyžadují-li to okolnosti případu, zejména s ohledem na význam ohroženého zájmu, zvyklosti a oprávněné škůdcovy zájmy“ (závěrečná zpráva minitýmu č.7).

Stejnou povinnost dále zákonodárce ukládá každému, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje to, co je třeba k zákroku vynaložit. Jedná se o prevenční ukotvení obligatornosti pomoci jinému ve stavu krajní nouze nebo nutné obrany, pakliže zakročující subjekt nějak přispěl k vyvolání nebezpečí. Protiprávnost bude napříště spatřována i v nesplnění speciální prevenční povinnosti zakročit k odvrácení újmy u kategorie osob v postavení specifikovaném v tomto ustanovení.

Zatímco v oblasti prevence (jak generální tak speciální) narážíme jak na zužující se prostor pro kvalifikaci protiprávnosti u jednání, tak na rozšíření potenciálních protiprávních skutků. Pro oblast obecné odpovědnosti za škodu způsobenou zaviněným protiprávním úkonem (§ 420 OZ, § 2639 návrhu osnovy OZ) došlo toliko k významnému limitování předpokladu protiprávnosti. Zákonodárce uvažuje o redukci množiny protiprávních úkonů. De lege lata je každé porušení obecně chápané právní povinnosti charakterizováno jako protiprávní úkon (pojetí blízké generálnímu deliktu) tj. generuje protiprávnost jako nezbytný předpoklad odpovědnosti. De lege ferenda má však dojít k významnému zúžení pojmu protiprávního úkonu, tedy k limitaci protiprávnosti jako takové. Pod zjevným vlivem německého deliktního systému je navrhována úprava, která je v tělena do ustanovení § 2639 (1) návrhu osnovy: „Kdo způsobí jinému škodu zaviněným porušením té právní povinnosti, jejímž účelem bylo škodě zabránit, je povinen k její náhradě.“ Tato tendence představuje významný odklon od dosavadní české tradice vzhlížející ke generálnímu deliktu plně rozvinuté ve francouzském deliktním právu a přiblížení se k německému modelu Schutzgesetze, resp. Schutznorm opírajícím se o koncepci relativní protiprávnosti (relativita akvilská – viz bod 1.1.3.). Je však otázkou jak na tento přístup bude reagovat rozhodovací praxe přivyklá na zatímní otevřenost deliktního systému z hlediska možnosti odškodnit různé újmy.

Je třeba mít na paměti, že koncept protiprávnosti je pojmem evolutivním, dynamickým, jehož obsah je determinován zákonem, a spoludotvářen významnou měrou judikaturou a různými doktrinálními přístupy. Odráží ostatně i dobové smýšlení o tom, co je po právu a co nikoli.

2. Škoda

Druhým ústředním prvkem odpovědnostního práva je škoda resp. její náhrada. Je to pojem natolik rozsáhlý a obsažný, že jej nelze vyčerpat v úplnosti v rámci jedné kapitoly dizertačního pojednání. Pro účely našeho přístupu, který je na jedné straně komparativně analytický a na straně druhé usiluje o závěrečnou syntetičnost, bude vhodnější soustředit se na tři predefinované oblasti zájmu. Tato koncentrace nám pomůže odhalit základní odpovědnostní témata, koncepce škody a její fungování ve vybraných deliktních úpravách a poslouží tak jako předpolí pro vlastní analýzu české právní úpravy ve světle moderních tendencí v oblasti škody.

Především se budeme zaměřovat na zkoumání otázky, co se rozumí pojmem škoda v tom kterém deliktním systému, tj. jaké koncepce, teorie, klasifikace a trendy v rámci institutu náhrady škody nalézáme v daných právních úpravách. Druhý okruh zájmu směřuje k tématu úzce souvisejícím s první otázkou: Jak se škoda v daném systému nahrazuje, tj. do jaké míry, za jakých podmínek a zda existují případné limity náhrady škody. Konečně dále budeme vcelku *ad hoc* zkoumat, jak se dané deliktní úpravy staví k některým aktuálním otázkám a nově identifikovaným kategoriím škod z hlediska jejich reparability. Pozornost bude věnována některým aspektům nemateriální újmy. Do následující komparativní analýzy jsme opět zařadili státy a jejich národní úpravy, dle kritéria významu pro evropský deliktní prostor (Francie, Německo), dle kritéria novosti (Nizozemí) a dle kritéria reformy či revize deliktního práva (Francie, Rakousko, Švýcarsko), případně inovativního prvku v právní úpravě (Itálie).

2.1. Průřez vybranými národními deliktními úpravami

Náš geografický pohled zaměříme nejprve na Rakousko pro jeho význam a vliv na české právní myšlení, třebaže v oblasti koncepce škody a její náhrady není tato inspirace již natolik frapantní. Rakouský ABGB si zachoval mnoho principů působících dnes v Evropě spíše ojediněle a které byly i v průběhu vývoje českého deliktního práva namnoze popřeny a překonány. Rakouský deliktní systém zůstává přesto zajímavý pro svou připravovanou reformu deliktní materie ABGB.

2.1.1. Rakousko

2.1.1.1. Pojetí škody a její typologie v rakouském právu

Z terminologického hlediska předesíláme, že rakouská doktrína traktuje termín škoda více jako pojem právní, tj. kategorii legální než jako pojem přirozený. Používá se proto pojem škoda v právním slova smyslu, jak ostatně vyplývá ze zákonné definice škody¹ v ABGB (§ 1293): „Škodou se nazývá každá újma, která byla někomu způsobena na majetku, právech a nebo jeho osobě. Od ní se liší ušlý zisk, který může někdo očekávat podle pravidelného chodů věcí.“² Při doslovném výkladu tohoto ustanovení docházíme k poznání, že rakouský zákonodárce sám pracuje s pojmem škoda dvojím způsobem. V citovaném ustanovení má pojem škoda užší význam, než jak jej běžně chápe doktrína. Tím, že v sobě nezahrnuje kategorii ušlého zisku, stává se jen legálním vymezením tzv. škody skutečné, pozitivní, efektivní (*damnum emergens*). Ovšem na místech jiných (§ 1294, 1295 ABGB) používá výrazu škoda (*Schade*) v jeho běžnějším, tedy širším významu³. Ostatně tak činí i rakouská doktrína a judikatura.

Nesporné je to, že rakouský Občanský zákoník svým pojetím zakomponoval do pojmu škody, jak její materiální (hmotný) aspekt, tak její podobu nemateriální (nehmotnou).

Rakouský systém náhrady škody je značně komplikovaný, roztržštěný a v mnoha ohledech se potýká s nejasným rozhraněním jednotlivých druhů škod. Zákonodárce nepodává žádnou bližší definici ušlého zisku ani škody skutečné⁴. Jejich teoretické a především praktické oddělení tak dopadá zcela na doktrínu a na judikaturu. V deliktních systémech, kde je důsledně aplikován princip plné náhrady škody, ustupuje

---

¹ Ne všechny teorie a koncepce však nahlížely na ustanovení § 1293 ABGB jako na definici škody. Pokládaly jej toliko za součást podmíněné právní normy, která na jiném místě právního řádu volá po reparaci škody. Teprve dohromady tvoří normu perfektní. Viz Rouček – Sedláček: op.cit., str. 669

² § 1293 ABGB: Schade heißt jeder Nachteil, welcher jemandem an Vermögen, Rechten oder seiner Person zugefügt worden ist. Davon unterscheidet sich der Entgang des Gewinnes, den jemand nach dem gewöhnlichen Laufe der Dinge zu erwarten hat.

³ Terminologická nepřesnost, resp. neujasněnost vedla autory novely ABGB mimojiné k nepatrné reformulaci ustanovení § 1293 (1). Dochází tak k odstranění oné dichotomie pojmu škoda: Škodou je **každá újma**, kterou někdo utrpí na své osobě nebo na svém majetku anebo na svých jinak chráněných zájmech. Jde-li o újmu vyčíslitelnou v penězích, jedná se o majetkovou škodu, jinak se jedná o škodu nemateriální. Viz návrh novely rakouského ABGB.

⁴ Neuvažuje o tom ani de lege ferenda, jak jsme ukázali výše. Jen usiluje o překlenutí rozdílu v legálním vyjádření (škoda versus ušlý zisk) a blíže specifikuje, co rozumí škodou imateriální, když ji nepřímou definuje jako újmu, která není vyčíslitelná v penězích (viz návrh § 1293 (1) novely ABGB).

případná teoretická nejasnost ve vymezení obou základních druhů do pozadí, přičemž větší pozornost se zásadně věnuje otázce vlastního vyčíslení škody. Netoliko v Rakousku, kde se přesné rozlišení mezi škodou pozitivní a ušlým ziskem stává základním předpokladem pro přiznání náhrady škody. Rakouský soudce musí dbát zákonodárcovy legální směrnice o tom, v jakých případech přiznat jen náhradu škody skutečné a kdy je již na místě přiznat právo i na náhradu ušlého zisku. Příklad od případu je tak soudní praxe konfrontována s nelehkou otázkou distinkce mezi popsányými kategoriemi škody. Teoretici se od počátku vyjadřovali značně skepticky k možnosti přesného odlišení, pokládali to v praxi za kontroverzní¹ a někteří dokonce vyslovili závěr že takové rozlišení možné není². Vzhledem k nezbytnosti rozlišení pro přiznání náhrady škody byla proto kritéria formulována pomalu a nejednoznačně soudní praxí. Kazuistickou metodou se dozvídáme z rakouské rozhodovací praxe, co je třeba chápat pod pojmem skutečná škoda, a to i v případech obtížných, jakými je posuzování škody na věcech majících pro jejich vlastníka hodnotu nepřímou, zprostředkovanou³.

Za **damnum emergens** pokládá judikatura např. škodu způsobenou poškozením dobré pověsti firmy (škoda způsobená zmenšenou možností výdělku, v čemž je spatřována hodnota dané firmy), újma způsobená pozůstalým po usmrceném tím, co jim ušlo na výživném, zmařené plody věci, škoda způsobená tím, že určitý pozemek je učiněn nezastavitelným⁴ atp. Do kategorie **lucrum cessans** byla kupř. zařazena škoda způsobená tím, že podnik nebo továrna z důvodu poškození stroje musela zastavit výrobu. Situace o to méně přehledná, že v jistých případech je pod pozitivní škodu zahrnováno i to, co bychom již v daném kontextu měli tendenci posuzovat jako ušlý zisk, vycházíme-li z poznatku rakouské judikatury, že náhrada skutečné škody spočívá v hodnotě, za kterou by si poškozený mohl pořídit náhradní předmět stejné jakosti, tj. nejen stejných vlastností, ale i stejně opotřebovaný. Rozhodovací praxe poměrně záhy sama začala inklinovat k posuzování ušlého zisku jako součásti skutečné škody, pakliže jeho dosažení bylo v daném

---

¹ Fröhlich, W.: *Schadensbemessung und Schadenüberwälzung*, 1981, str. 536; Koziol H.: *Damages under Austrian law*, in: Magnus, U.: *Unification of Tort Law: Damages*, Kluwer Law International, 2001

² Mauczka, Wolff, Mataja.

³ Pro ilustraci: Má-li osoba ve skladě uložené věci s nákupní hodnotou 1000 Kč/kus, avšak jejich prodejní hodnota představuje 1300 Kč/kus. Nepřímá hodnota věci je tak 1300 Kč/kus. Dle převažujícího mínění jde o škodu pozitivní (*damnum emergens*).

⁴ Vybrány byly případy hraniční, nějakým způsobem sporné a nejednoznačné.

případě jisté nebo vysoce pravděpodobné. Tento trend obecných soudů byl posvěcen i judikaturou rakouského Nejvyššího soudu¹. Cesta k popsánému rozhodovacímu úzu vedla kromě jiného přes teorii o nepřímé škodě. Hranice mezi oběma pojmy zůstávají nicméně i nadále zastřené a přesné uspokojivé rozlišování není dosahováno.

Další z praktického i teoretického hlediska významné třídění škody je rozlišování škody hmotné (materiální, majetkové) od škody nehmotné (imateriální, nemajetkové). Totožně jako české deliktní právo, chápe rakouský systém materiální škodou jakékoli zmenšení v majetkové sféře poškozeného ocenitelné v penězích, přičemž tuto škodu lze relativně snadno stanovit rozdílem v porovnání hodnot před a po vzniku škody, ať již jde o škodu skutečnou nebo o ušlý zisk.

Problematičtěji vyznívá koncepce **škody nemateriální** (*Ideeller schaden*). Nikoli však z hlediska jejího vymezení, to větší potíže nečiní, jako spíše z hlediska její náhrady². Škodou nemateriální je taková újma, která sama o sobě nevede ke zmenšení majetkové sféry poškozeného, nýbrž zasahuje do sféry jeho statků imateriálních, tj. dotýká se jeho osobnostních práv³. Rakouské právo, ostatně stejně jako české, se následně potýká s problémem stanovení výše její náhrady. Ocenění škody nemateriální, jakožto výsledku zásahu do konkrétní individuální privátní sféry subjektu, je obtížně penězi měřitelné, je vůbec těžko objektivně a kritériálně uchopitelné. Rakouské občanské právo přiznává především náhradu škody v závislosti na stupni zavinění škůdce.

Klíčové pravidlo nacházíme v ustanovení § 1324 ABGB: „Byla-li škoda způsobena ve zlém úmyslu nebo hrubou nedbalostí, může poškozený požadovat plné zadostiučinění, v ostatních případech však jen vlastní odškodnění.“⁴ Tam, kde se v zákoně vyskytuje obecný výraz náhrada, je nutno posoudit, o jaký způsob náhrady jde. **Plným zadostiučiněním** (*Genugtuung interesse*) chápe rakouské právo náhradu jak škody

¹ Viz rozh. OGH 1992 SZ, 65/94; OGH 1998 JB1,312; Helmut Koziol k tomuto závěru nicméně připojuje ještě jednu podmínku: je to možné tehdy, pokud již právo na zisk existovalo (bylo-li v době škody existentní). Koziol H.: op. cit., str. 11

² Blíže viz Bydlinski, F.: op. cit., str. 222 an.

³ To pochopitelně nevylučuje vznik škody ryze majetkové i při zásahu do osobnostního práva. Je známo, že osobnostní statky a jejich porušení může mít značný reflex majetkový. Při neoprávněném zásahu do tělesné integrity (újma na zdraví a na životě) může dojít ke vzniku škody majetkové v podobě ztráty na výdělků. Tyto majetkové aspekty újmy jsou pak reparovány v rámci náhrady škody materiální.

⁴ §1324. In dem Falle eines aus böser Absicht, oder aus einer auffallenden Sorglosigkeit verursachten Schadens ist der Beschädigte volle **Genugtuung**; in den übrigen Fällen aber nur die eigentliche Schadloshaltung zu fordern berechtigt. Hiernach ist in den Fällen, wo im Gesetze der allgemeine Ausdruck: Ersatz, vorkommt, zu beurteilen, welche Art des Ersatzes zu leisten sei.

majtkové (v plném rozsahu, tj. pozitivní škoda a ušlý zisk), tak i případné škody nemateriální. Pakliže u škůdce není dán ani dolus ani culpa lata¹, je povinen toliko k náhradě skutečné škody. Určitou výjimku z tohoto pravidla představuje jen kategorie újmy na zdraví. Při zásahu do tělesné integrity hradí se náhrada škody bez ohledu na stupeň zavinění škůdce (tedy i při lehké nedbalosti), a to v rozsahu, který stanoví zákon včetně náhrady újmy nemateriální. § 1325 ABGB: „Kdo někoho poškodí na jeho těle, uhradí náklady na léčbu poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek anebo, stane-li se poškozený nezpůsobilým vydělávat, také výdělek, který mu v budoucnosti ujde, a zaplatí mu, požádá-li o to, kromě toho i bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.“² Vlastní imateriální újma zde spočívá jen ve vytrpěných bolestech poškozeného. Nárok na bolestné z tohoto titulu chápala však doktrína i teorie široce a ve prospěch poškozeného pod něj subsumovala náhradu za újmu způsobenou jak fyzickými bolestmi tak duševním strádáním (psychická trýzeň způsobená ztrátou zraku, úzkostné stavy po dobu léčby s ohledem na její nejistý výsledek, strach a starost o budoucnost svou a své rodiny, stavy deprese atp.)³.

Východiskem pro náhradu nemateriální újmy tohoto druhu byly ve své době francouzské teorie, které argumentovaly, že poskytnutí jisté peněžní částky poškozenému zde nesleduje přísně vzato účel reparace a kompenzace, nesnaží se mu poskytnout finanční ekvivalent jeho citové újmy, avšak poskytuje se mu možnost pro citové obveselení⁴, pro lepší snášení útrap majících původ v újmě na zdraví. Zatímco rakouská doktrína by byla k poškozenému velkorysá a příznávala by mu pokud možno náhradu za veškeré tělesné i duševní útrapy, rozhodovací praxe je značně rozpačitá, nejednotná a tendencí bylo spíše rozsah tohoto nároku nějak umenšovat⁵.

---

¹ Kritérium pro rozlišení nedbalosti lehké (culpa levis) od nedbalosti hrubé (nápadné, bezstarostné, culpa lata) bylo občanskoprávní doktrínou spatřováno v předvídatelnosti škodlivého výsledku, což se posuzovalo subjektivně s ohledem na škůdce a jeho postavení. O hrubou nedbalost jde tam, kde škůdce může zcela předvídat škodlivý následek svého chování, ačkoli jej způsobit nechce. „...shledáváme, že rozlišení mezi hrubým a lehkým zaviněním je velmi plynulé a že se nedá nijakým způsobem pojmově vymeziti.“ Viz Rouček – Sedláček: op.cit., str. 906

² §1325: Wer jemanden an seinem Körper verletzt, bestreitet die Heilungskosten des Verletzten, ersetzt ihm den entgangenen, oder, wenn der Beschädigte zum Erwerb unfähig wird, auch den künftig entgehenden Verdienst; und bezahlt ihm auf Verlangen überdies ein den erhobenen Umständen angemessenes Schmerzensgeld.

³ Rouček – Sedláček: op.cit., str. 912

⁴ Tuto tezi razil zejména francouzský teroretik René Demogue. Viz. Demogue, R.: Traité des obligations en général, Paris, 1923, str. 46

⁵ Soudy nebyly především ochotny přiznávat náhradu za tzv. bolesti psychické: Bolestné jest jen darem, slušným odškodněním za utrpením fyzické bolesti, a nikoli za tzv. bolesti psychické, jejichž existence

Nemateriální (ideální) škoda má v rakouském systému de lege lata dva další aspekty. Za složku imateriální újmy se pokládá i tzv. **cena zvláštní obliby** (*pretium affectionis*), která je plně reparaovatelná jen za předpokladu, že škoda byla škůdcem způsobena trestným činem, ze svévole či ze škodolibosti (§ 1331 ABGB¹). Cena zvláštní obliby může hrát svou roli i při porušení smluvní povinnosti, tj. při odpovědnosti založené ex contractu. Vzhledem k tomu, že rakouské právo stejně jako české nezná legislativní oddělení obou odpovědnostních režimů (deliktní a kontraktní) a aplikuje tedy na oba druhy tatáž pravidla, přichází v úvahu aplikace výše popsaného pravidla za splnění zákonných podmínek i zde. Pro oblast smluvní odpovědnosti je nadto zastáván názor, že lze jít při náhradě tohoto aspektu nemateriální újmy i nad rámec zákonné dikce § 1331 ABGB, pokud je mezi stranami dohodnuta zvláštní ochrana určitého nemateriálního zájmu a tento smluvní závazek je porušen². Tento trend se stak aktuální např. v oblasti poskytování cestovních zájezdů a cestovních smluv přitom uzavíraných.

Druhým a stěžejním aspektem je pochopitelně porušení dalších osobnostních práv a eventuální imateriální újma z toho vzešlá. Kromě majetkového reflexu může mít porušení osobnostních statků (zdraví, čest, důstojnost, dobré jméno, pověst, svoboda výběru sexuálního partnera etc.) i svou čistě nemateriální dimenzi. Třebaže ABGB sám upravuje toliko náhradu skutečné škody a případně ušlého zisku, existují zvláštní právní úpravy, které náhradu imateriální újmy upravují a nad rámec občanskoprávních předpisů přiznávají³. Maje na zřeteli celkový neuspokojivý stav a koncepční nejasnost pojetí nemateriální újmy a její náhrady v ABGB, jakož i nejednoznačné závěry, k nimž dospěla a dospívá rakouská judikatura v této oblasti⁴, cítí rakouský zákonodárce de lege ferenda naléhavou potřebu legislativního vymezení a komplexního uchopení imateriální

---

a síla nejsou kontrolovatelné. Stejně tak neakceptují náhradu za čistě morální újmu spočívající ve vlastní psychické bolesti.

¹ §1331: Wird jemand an seinem Vermögen vorsätzlich oder durch auffallende Sorglosigkeit eines andern beschädigt; so ist er auch den entgangenen Gewinn, und wenn der Schade vermittelt einer durch ein Strafgesetz verbotenen Handlung, oder aus Mutwillen und Schadenfreude verursacht worden ist, den Wert der besondern Vorliebe zu fordern berechtigt.

² Viz rozh. OGH 1989 SZ 62/77

³ Na imateriální újmu je tak pamatováno zejména v oblastech, kde hrozí zvýšené riziko újmy na osobnostních právech: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou motorovými vozidly a železnicí (§ 13 (4) Eisenbahn und Kraftfahrzeughaftpflichtengesetz - EKHG) a mediální zákon (Mediengesetz) Viz PETL, op.cit., str. 12

⁴ Na naléhavost potřeby reformy upozorňoval dr. Ernst Karner (Uní Wien), když hovořil na mezinárodním semináři k základním otázkám odpovědnosti za škodu pořádaným PF UK v červnu 2004.

(ideální) škody. V souvislosti se zamýšlenou revizí rakouského deliktního práva je diskutován návrh novely ABGB, jenž usiluje o překonání popsaných neduh a tenduje ke koncepci imateriální újmy, jakožto otevřeného katalogu skutkových podstat, u nichž explicitně počítá s přiměřeným odškodněním (jakési generalizované bolestné).

Především je zakotven princip, že za závažné a objektivní poškození osobnostních práv přísluší v každém případě poškozenému peněžitá náhrada (§ 1315 (2) novely ABGB)¹. Peněžitá náhrada coby přiměřené odškodnění ve formě bolestného má být pak poškozenému poskytnuta zejména v následujících situacích:

- usmrcení, škoda na zdraví či omezování osobní svobody
- za utrpení blízkých osob při usmrcení nebo zvláště závažném zdravotním poškození²
- v případě sexuálního zneužití nebo narušení sexuálního sebeurčení lstí, pohrůzkou nebo zneužitím poměru závislosti či autority
- v případech úmyslné nebo závažné diskriminace z důvodu pohlaví, invalidity, etnického původu, náboženství nebo ze srovnatelných důvodů
- v případech úmyslných nebo závažných zásahů do soukromé sféry
- v případech závažných důvodů přičitatelnosti, jako je strach ze smrti vyvolaný konkrétní hrozbou a nebo strach z těžkého zranění.

Vzhledem k demonstrativnosti podaného výčtu je možno přiznat náhradu škody z titulu nemateriální újmy i v jiných – svým skutkovým základem – podobných situacích. Výslovně je pak pamatováno na cenu zvláštní oblíbenosti, která jako nemateriální složka újmy je nahrazována v případě úmyslného poškození majetkových hodnot. Další možná dělení škod v rakouském právu: škoda přímá (primární) a nepřímá (sekundární), škoda na osobě či majetku a tzv. čistě ekonomická újma mají svůj význam více v oblasti náhrady škody, při určení rozsahu a výše náhrady.

2.1.1.2. Náhrada škody – základní principy

Z funkčního hlediska plní náhrada škody v rakouském systému zhruba tytéž funkce jako v českém deliktním systému. Primárně je v rakouském právu zdůrazněna

---

¹ Výslovně je přitom řečeno, že nároky z titulu náhrady nemateriální újmy jsou postupitelné a děditelné (§ 1315 (6) návrhu novely ABGB).

² Blízký vztah je presumován u manželů, rodičů a dětí, ostatní osoby musí blízkost svého vztahu prokázat. Zákon žádná další pomocná kritéria nestanoví.

funkce reparační/satisfakční v obecném slova smyslu. Tato funkce se plně promítá do všech sfér deliktního práva¹. Podobně je tomu v případě preventivně výchovné funkce. Ačkoli rakouské právo nezná výslovné promítnutí principu *neminem laedere* do právní úpravy v podobě nám známé generální prevenční povinnosti (§ 415 OZ), je vcelku jednotně sdílen rakouskou doktrínou názor o zastrahujícím (odrazujícím) aspektu odpovědnostního práva. Je traktována idea, že deliktní právo *per se* preventivně působí na lidské jednání ve všech jeho sférách.

Narozdíl od české právní úpravy, nese v sobě rakouské pojetí náhrady škody nicméně i prvek sankční (represivní), neboť doposud činí rozsah náhrady škody závislým na stupni zavinění, přičemž důsledněji sankcionuje jednání úmyslná či hrubě nedbalá. Ovšem o samostatné represivní funkci *stricto sensu* přesto mluvit nelze. Ačkoli rakouský deliktní systém nezná tzv. exemplární/sankční náhradu škody, jak na ní lze narazit v některých jiných státech, přiznává mu však část rakouské doktríny (Neuner, Wilburg) ještě jednu specifickou funkci související s preventivní rolí náhrady škody². Vychází se přitom z myšlenky, že z hlediska prevence, ale také právní jistoty, by bylo žádoucí, aby došlo k samotné soudní deklaraci existence porušeného práva či poškozeného statku ve sféře poškozeného, i když nutně ke vzniku škody dojít nemusí (*Rechtsfortsetzungsfunktion*). Právnímu řádu *a fortiori* jeho deliktní oblasti je obecně přiznávána funkce ochrany určitých právních statků včetně subjektivních práv. Z hlediska účinků pro futuro má takové soudní prohlášení o existenci právem chráněného zájmu značný preventivní význam. ABGB tuto tezi podtrhuje tím, že stanoví v § 1332 pravidlo, podle nějž je škůdce povinen k náhradě škody nejméně ve výši tržní hodnoty poškozeného statku, i když skutečná škoda ve sféře poškozeného je nižší³.

Co se týče náhrady škody, patří Rakousko mezi státy, kde neplatí princip plné náhrady. Náhrada škody je limitována s ohledem na stupeň zavinění: čím je stupeň

¹ Tuto funkci plní náhrada škody obecně bez ohledu na povahu odpovědnosti (subjektivní, objektivní), její druh (smluvní, deliktní) či druh škody (majetková, nemajetková). Viz Koziol H.: *op. cit.*, str. 7

² Svého druhu výjimku představuje § 87 Urheberrechtsgesetz (autorskoprávní oblast), který připouští žalovat náhradu škody, i když žádná skutečná škoda nevznikla. Význam to má především preventivní a satisfakční. K tomu Dittrich R. a kol.: *Beiträge zum Urheberrecht IV*, Vídeň 1997, str. 51 an.

³ Dochází k tomu při aplikaci tzv. **objektivně abstraktní metody** při stanovení výše náhrady (viz dále) u škody, která byla způsobena menším stupněm nedbalosti (*culpa levis*), když se nahrazuje tzv. obecná (tržní, obchodní) cena. Viz § 1332 ABGB: *Der Schade, welcher aus einem mindern Grade des Versehens oder der Nachlässigkeit verursacht worden ist, wird nach dem gemeinen Werte, den die Sache zur Zeit der Beschädigung hatte, ersetzt.*

zavinění vyšší, tím je i rozsah náhrady škody úplnější. Princip plné náhrady se uplatňuje toliko v obchodněprávních vztazích dle rakouského Obchodního zákoníku. Jinak občanské právo přiznává při tzv. lehké nedbalosti (nedbalost nevědomá) poškozenému jen nárok na náhradu skutečné škody, zatímco při nedbalosti hrubé (nedbalost vědomá) či úmyslu přísluší mu vedle ní i náhrada ušlého zisku a nemateriální újmy. Tyto zásady platí klasicky u odpovědnosti za zavinění, jak plyne z dikce § 1324 ABGB. V oblasti přísné odpovědnosti panuje koncepční nejasnost. Náhrada škody, za níž se odpovídá objektivně, nemá zde pevné zásady. I rakouská doktrína je v tomto bodě rozpolcená: část autorů (Wolff, Reischauer, Oberhofer) se přitom domnívá, že by se v rámci objektivní odpovědnosti mělo odpovídat jen za skutečnou škodu, neboť, aplikuje-li se důsledně § 1324 ABGB, není požadavkem k jejímu vzniku hrubá nedbalost. Další (Koziol, Bydlinski, Kerschner) se domnívají, že na odpovědnostní vztahy u striktní odpovědnosti nelze bez dalšího aplikovat princip § 1324 ABGB, nýbrž, že je nutno jej aplikovat přiměřeně. Tedy určovat rozsah náhrady škody v závislosti na stupni nebezpečnosti určitého provozu nebo aktivity, je-li předpokladem objektivní odpovědnosti právě tato nebezpečnost¹.

Pokud jde o způsob náhrady škody, vychází ABGB z priority naturální restituce. Teprve není-li uvedení v předešlý stav možné, přichází na řadu peněžní náhrada: „Aby byla dána náhrada způsobené škody, musí být uvedeno vše do předešlého stavu, není-li to možné, nahrazena odhadní cena.“² (§ 1323 ABGB³). K tomuto ustanovení existuje poměrně bohatá judikatura, která tento princip rozvinula a obohatila o některé další dílčí zásady. Rakouská soudní praxe posvěcená judikaturou Nejvyššího soudu (Oberster Gerichtshof - OGH) spatřuje v naturální restituci prostředek, jak nejlépe dostát reparačně-kompenzační funkci náhrady škody a chápe ji jako právo poškozeného na to, aby byl prostřednictvím restituce navozen stav, který by byl existoval, kdyby ke vzniku škody

---

¹ Tuto diskusi nicméně relativizuje pohled zákonodárcův, který obvykle u přísné odpovědnosti za škodu stanoví jakési zákonné limity, do jejichž výše se tato škoda odškodňuje. Pak do jisté míry ztrácí svůj *raison d'être* úvahy o tom, jaká škoda se vlastně nahrazuje.

² Odhadní cena je cenou, kterou by měla v době poškození či zničení nová věc po odečtení poměrné částky za opotřebení věci.

³ § 1323 ABGB: Um den Ersatz eines verursachten Schadens zu leisten, muß alles in den vorigen Stand zurückversetzt, oder, wenn dieses nicht tunlich ist, der Schätzwert vergütet werden. Betrifft der Ersatz nur den erlittenen Schaden, so wird er eigentlich eine Schadloshaltung; wofern er sich aber auch auf den entgangenen Gewinn, und die Tilgung der verursachten Beleidigung erstreckt, volle Genugtuung genannt.

nebylo došlo. Tomu odpovídá povinnost škůdce tento stav restitucí co nejvěrněji navodit¹. Pekuniární kondemnace jako druhotný způsob náhrady škody je na místě, není-li možno (objektivní měřítko) uvést poměry ve sféře poškozeného do původního stavu, nebo by uvedení v předešlý stav nebylo praktické (subjektivní měřítko), ať již z pohledu poškozeného (tento upřednostňuje in concreto peněžní náhradu) nebo z pohledu škůdce (jeho zájem na peněžní náhradě výrazně převažuje nad restitucí²). De lege ferenda uvažuje rakouský zákonodárce o zachování priority naturální restituce jen s několika drobnými upřesněními, jež nepatrně tento princip změkčují. Uvedení v předešlý stav zůstává i nadále vůdčím principem náhrady škody ovšem za výslovné podmínky, že je restituce možná (objektivní kritérium) a současně, že zájem škůdce na peněžní náhradě výrazně nepřevažuje nad restitucí. Zákonodárce ukládá soudům povinnost zkoumat a vážit zájmy obou stran deliktního vztahu³.

Při stanovení výše náhrady škody se rozlišuje mezi náhradou majetkové škody a odškodněním imateriální újmy. Zatímco při náhradě majetkové škody postupuje rakouská soudní praxe podle víceméně pevných zásad daných existencí dvou různých metod stanovení výše náhrady v závislosti na stupni zavinění, neexistují v daném systému uspokojivé a všeobecně přijímané postupy pro náhradu nemateriální újmy. Nahrazuje-li se majetková škoda⁴, hraje určující roli opět míra zavinění škůdce. Způsobil-li škodu jen svou lehkou nedbalostí, hradí škůdce toliko škodu pozitivní, přičemž výši náhrady určí soud tzv. objektivní metodou (**metoda abstraktního výpočtu**). Legálním základem pro tento postup je citované ustanovení § 1332 ABGB. V souladu s ním se škoda způsobená nižším stupněm nedbalosti nahrazuje podle ceny obecné, kterou měla věc v čase, kdy byla poškozena. Ze dvou relevantních faktorů, tj. obecné ceny a ceny v době poškození, lze usuzovat na zákonodárcův úmysl méně sankcionovat lehčí formy nedbalosti. Není brána proto v úvahu cena zvláštní (včetně ceny zvláštní oblíbenosti), cena mimořádná, ale jen cena obecná, tržní, a to bez ohledu na další případný cenový vývoj po vzniku škody.

---

¹ Srov. rozh. OGH 1970 SZ 43/49 a rozh. OGH 1990 SZ 63/53

² Srov. rozh. OGH 1996 JB1, č. 392

³ Viz návrh novely ustanovení § 1313 ABGB in fine: Poškozený může na restituci trvat, pokud jeho zájem na tom výrazně převažuje.

⁴ Aby bylo možno aplikovat dále uvedenou metodu určení výše náhrady škody, musí existovat poškozený /zničený /ztracený statek; je-li škodou toliko vznik dluhu či dalších nákladů, tato metoda není aplikovatelná. Viz Koziol, H.: op. cit., str. 14

Je-li ovšem škoda způsobena úmyslně či hrubou nedbalostí, je náhradou škody škůdce sankcionován citelněji, neboť její celková výše se stanovuje tzv. subjektivní metodou (**metoda konkrétního výpočtu**), při níž se zohledňuje celková subjektivně pocítená škoda ve sféře konkrétního poškozeného. Rozhodovací praxe si přitom osvojila aplikaci tzv. *Differenzmethode* (rozdílová metoda). Jejím smyslem je stanovení výše škody rozdílem v hodnotě majetkové sféry poškozeného po vzniku škody a hodnotou (hypotetickou), kterou by měl jeho majetek, kdyby ke škodě nebylo došlo. Právě onen rozdíl mezi hodnotami představuje v komplexnosti nárok poškozeného z titulu náhrady škody. Při tomto výpočtu existuje pochopitelně relevantních faktorů více a zohledňují se tak i ceny zvláštní, ušlý zisk a cenový vývoj prakticky až do vynesení rozsudku ve věci samé.

De lege ferenda se nicméně připravují zásadní změny pro oblast náhrady škody. Prosazuje se princip plné náhrady škody při pekuniární kondemnaci již bez rozlišování stupňů zavinění. Škoda má být napříště určována s ohledem na všechny následky, které měla ve sféře poškozeného včetně ušlého zisku a její výše se má nadále řídit principiálně metodou konkrétního výpočtu. Až subsidiárně se stanovuje možnost poškozeného domáhat se ceny obecné v době poškození, pakliže předmětný statek svou tržní hodnotu má. Metoda abstraktního výpočtu sice zůstává platná, nicméně nabízí se jen jako alternativa tam, kde poškozený má na takové náhradě škody zájem.

Co se týče náhrady nemateriální škody, je vyrovnávána peněžítým plněním, třebaže její samotné peněžní vyčíslení je v praxi obtížné. Vzhledem k nedostatku zákonné úpravy, je náhrada nemateriální újmy dílem převážně judikatury¹. Dovozená kritéria pro určení výše náhrady reflektují specifičnost nemateriální újmy a řídí se povahou, intenzitou, závažností a trváním újmy způsobené na nemateriálním statku.² Bolestné, jakožto klíčový nárok při náhradě nemateriální újmy, zohledňuje ve své výši závažnost poškození, zdravotní následky, vytrpěnou bolest, dokonce má být bráno v potaz i emoční vypětí v souvislosti s újmou na zdraví. Nejednoznačný pohled přetrvává při stanovení výše náhrady. Někteří autoři (Koziol, Steininger³) jsou toho mínění, že i při náhradě nemateriální

¹ Srov. k tomu zejména následující rozhodnutí : OGH 1992 ZVR č. 99 ; OGH 1994 ZVR č. 111; OGH 1997 ZVR č. 82 ; OGH 1992 ZVR č. 81;

² Naproti tomu rakouský NS (OGH) setrvale odmítá připustit jakoukoli relevanci faktorů sociálních, ekonomických, finančních a případně kulturních, jež jsou určující pro majetkovou sféru poškozeného. Viz rozh. OGH 1989 SZ č. 62/176 a OGH 1996 SZ č. 63/223

³ Koziol, H.: op. cit., str. 13

újmou by se mělo postupovat obdobně jako u majetkové škody, tudíž určit výši nároku v závislosti na stupni zavinění¹. Naznačené doktrinální různice by se měly nicméně stát de lege ferenda obsolentní, jelikož rakouský zákonodárce napříště neuvažuje o diferenciaci míry zavinění. Stanovuje princip, že ideální škody se nahrazují, je-li restituce možná a žádoucí (§ 1315 (1) návrhu novely ABGB), přičemž v některých případech bude na místě ještě peněžitá náhrada. Tak tomu bude vždy, když dojde k závažnému a objektivnímu poškození osobnostních práv, jinak bude náhrada záviset zejména na významu poškozeného nemateriálního statku. Pro vlastní výpočet bude určující hodnocení všech skutkově relevantních okolností (rozsah a trvání poškození, míra přičitatelnosti) a také případné výhody, které škůdce získal v důsledku vzniku škody. Výhody, které může škůdce získat způsobením škody jinému jsou podstatnými faktory i z hlediska případné moderace náhrady škody (*ius moderandi*), kterou návrh novely ABGB zavádí. Soudce má možnost zmírnit povinnost k náhradě škody tam, kde by plná náhrada škody nepřiměřeně a zásadně zatížila škůdce, přičemž poškozenému by postačovala jen náhrada částečná, tj. moderovaná soudem. Zde hrají roli majetkové faktory jak na straně poškozeného tak škůdce, ostatně jako je tomu i v české úpravě moderačního práva soudu.

2.1.1.3. Některé zvláštní případy náhrady škody

Dále probírané skutkové stavy zkoumající otázku případné náhrady škody mají společné to, že jde zpravidla o případy tzv. čisté ekonomické újmy (*pure economic loss*), kdy žádná efektivní škody (*damnum emergens*) nevzniká, přesto je otázka eventuální náhrady škody diskutována. Jedná se často o složitější případy, kdy neexistují jednoznačné doktrinální závěry. Případná náhrada takových škod je věcí soudcovského práva. Jistý okruh případů představuje náhrada škody při tzv. prosté ztrátě užitku z poškozené/zničené/ztracené věci. V rakouském systému se čistá ztráta možnosti užívat

---

¹ V Rakousku neexistuje standardizovaná náhrada škody na zdraví, ani nejsou stanoveny bližší kritéria, jak její výši určit – narozdíl od české právní úpravy. Rakouská rozhodovací praxe si nicméně pro oblast náhrady újmy na zdraví vypomáhá neoficiálními soudcovskými tarify, které se opírají o jakési denní částky, které soudy v konkrétním případě přiznávají. Tuto praxi ale OGH kritizuje a vybízí soudy, aby přiznávaly celkové jednorázové sumy s ohledem na zvláštnosti toho kterého případu. Viz OGH 1989 SZ č. 62/176 a OGH 1996 SZ č. 63/223

předmětnou věc nenahrazuje¹, neboť možnost věc užívat je konzumována vlastní (materiální) hodnotou předmětného statku a samostatně se neoceňuje². Podobně odmítavý postoj zaujala rakouská judikatura i ke kompenzaci za ztrátu volného času resp. dovolené. Jde o ryze nemateriální ztrátu, jak konstatoval rakouský Nejvyšší soud, která není nahraditelná v rámci náhrady škody na majetku³. Kdyby však byla porušená povinnost obsahem smluvního závazku, který by výslovně mířil na ochranu před podobným druhem imateriální újmy, pak by náhradě škody nic nebránilo z titulu odpovědnosti ex contractu⁴.

Nejasné stanovisko existuje i v případě náhrady vynaložených výdajů, které jsou v důsledku deliktního jednání škůdce zmařeny či jinak znehodnoceny⁵. V rakouském systému jsou reflektovány dva názory. Argumentem proti náhradě škody v těchto případech je tvrzení, že zmařené použité výdaje škůdce přímo nezpůsobil, spíše znemožnil jejich plné využití (Koziol). Na straně druhé, pokud k užívání určitého hmotného statku bylo nutno vynaložit značnou, relativně snadno vyčíslitelnou sumu a v důsledku škody na věci, přijdou tyto výlohy zcela vniveč, dospívají někteří (Bydlinski, Kerschner) včetně rakouského Nejvyššího soudu k přesvědčení, že je spravedlivé, aby byly i tyto zmařené výlohy v jisté míře nahrazovány⁶. Kritériem přiměřenosti má být poznatek o tom, které výdaje typicky (obvykle, pravidelně) vlastník vynakládá, aby mohl plně užívat své vlastnické právo k dané věci.

V praxi jsou v současné době rovněž s velkou pozorností sledovány otázky náhrady škody v případech emočního šoku a nervového vypětí (*emotional stress / nervous shock*), které někdo prožije v důsledku závažné újmy na životě nebo zdraví blízké osoby. V obecné rovině se jedná o velmi složitou otázku odškodňování tzv. nepřímých poškozených (sekundární oběti). Nastolená problematika vyvěrá z komplexnosti deliktního

---

¹ Kompenzabilní by naopak byly skutečně vynaložené náklady na dočasný pronájem věci jiné (auto, dům) po dobu, kdy je poškozená věc opravována.

² Újma pociťovaná vlastníkem, který – nemaje své auto – je nucen cestovat jiným méně pohodlným dopravním prostředkem a spočívající tak v jeho osobním diskomfortu je toliko imateriální újma, která se v případě jinak majetkové škody nenahrazuje. Viz Koziol, H.: op.cit., str. 15

³ Viz rozh. OGH 1989 SZ č. 62/77. Ovšem mohla by se stát kompezabilní, pakliže by se taková újma nějak reálně odrazila v majetkové sféře poškozeného. Kupř. pokud by poškozený musel znovu vynaložit cestovní náklady v případě zmařené cesty nebo pokud by ztratil určité příjmy v důsledku opětovné dovolené.

⁴ Viz rozh. OGH 1989 SZ č. 62/77

⁵ Např. v důsledku škody na vozidle, které je po nějakou dobu v opravě, jsou po dobu opravy zmařeny jisté výdaje, které vlastník vozidla vynaložil (zaplacení silniční daně, pojištění provozu motorových vozidel, dálniční známka etc.)

⁶ Viz rozh. OGH 1978 ZVR č. 264

systemu, neexistují pro ni žádné jednoznačné a široce akceptované závěry a postupy se liší vždy s ohledem na jednotlivé národní právní úpravy. Rakouské deliktní právo se staví spíše negativně k náhradě škody nepřímým obětem, nepřiznává nárok na odškodnění za emoční šok či nervové vypětí, pokud poškozený neutrpěl sám újmu na zdraví. Jen tehdy mu totiž přísluší právo na bolestné k vyrovnání nemateriální újmy. Prostý fakt, že někdo byl svědkem nehody, při níž zahynul jemu blízký člověk a on prožil v důsledku toho nervový otřes, není relevantní pro náhradu škody v rakouském systému. Stejně tak není kompenzabilní *de lege lata* ztráta manželského společenství (*loss of consortium*) v důsledku újmy na životě manžela (*pretium doloris*). Z několika vybraných příkladů náhrady škody lze pozorovat, že rakouský systém opírá se o výklad ABGB má tendenci při konfrontaci s novými jevy spíše reagovat konzervativně, tj. ve smyslu restriktivním při stanovení případné náhrady škody. Platí-li, že náhrada imateriální újmy přísluší pouze při škodě na osobnostních statcích způsobené úmyslně či hrubou nedbalostí (s výjimkou újmy na zdraví), pak i zde je tato linie důsledně zastávána.

De lege ferenda se navrhuje výslovné připuštění práva na přiměřené odškodnění (bolestné) za utrpení blízkých osob při usmrcení nebo zvlášť závažném zdravotním poškození¹.

2.1.2. Francie

2.1.2.1. Pojetí škody ve francouzském právu – obecné předpoklady

I francouzské právo považuje škodu za nezbytnou podmínku vzniku civilní odpovědnosti. Převažující část doktríny ji má za její primární předpoklad vůbec. V praxi především konstatujeme vznik škody, abychom posléze hledali relevantní příčinu vedoucí k jejímu vzniku. Na konci této úvahy se dostáváme k právní skutečnosti, která stála u zrodu onoho škodlivého jednání a zapříčinila škodlivý následek.

Co se týče terminologie, není mezi francouzskými autory úplná shoda, zda je nutné rozlišovat pojem „škoda“ od pojmu „újma“. Mnozí autoři je totiž vnímají jako synonyma (Carbonnier, Fabre-Magnan, Pradel, Flour, Aubert, Savaux, Buffelan-Lanore), avšak část doktríny je důsledně odlišuje (Le Tourneau, Delebecque, Pensier, Le Roy, Cadiet). Ačkoli toto rozlišování s sebou v praxi nepřináší zásadní potíže, přidržíme se

---

¹ Srov. návrh novely ustanovení § 1315 (3)b ABGB (viz výše).

jistého odlišení obou termínů již proto, že i francouzský zákonodárce de lege ferenda usiluje o jejich sémantické odlišení¹. V tomto duchu se proto škodou (*dommage*) nazývá vlastní zásah (poškození) osobní či majetkové sféry, zatímco pojem újma (*préjudice*)² označuje majetkové a nemajetkové následky takového zásahu. Přísně vzato, nahrazuje se újma na právem chráněných statcích a nikoli škoda³.

Beze škody či újmy ve sféře poškozeného, nebylo by vůbec občanskoprávní odpovědnosti,⁴ jakkoli by protiprávní zaviněné jednání bylo závažné a společensky nežádoucí.⁵ To pochopitelně neplatí pro případnou trestněprávní odpovědnost, jež ke svému založení vznik škody v materiálním slova smyslu nevyžaduje. Otázka, co je újmu a co nikoli nabývá na významu v systému, který vychází z koncepce generálního deliktu a kde posouzení je zcela ponecháno soudcovské úvaze. I francouzská judikatura musela čelit otázce, zda např. narození dítěte může být pokládáno za kompenzabilní újmu a případně za jakých okolností. V této velmi aktuální otázce dospěla francouzská judikatura k formulaci několika principiálních výroků, které byly zanedlouho reflektovány zákonodárcem:

1. Narození samo o sobě, při normálních (standardních) podmínkách početí a probíhajícího těhotenství, nemůže být rozhodně pokládáno za újmu (rozh. Kasač. soudu z 25.6.1991), neboť jde o lidskou důstojnost narozeného člověka. Zákon č. 303 ze dne 4.3.2002 týkající se práv pacientů a kvality zdravotnického systému v čl.

---

¹ Zatímco až dosud hovořil zákonodárce jen o škodě (*dommage*), de lege ferenda (Avant-projet Catala) v navrženém novém znění článku 1343 CC stanoví: „Est réparable tout **préjudice** ...“ (je nahraditelní každá újma...).

² Výklad obou pojmů se přitom opírá o jejich etymologický původ. Škoda (*dommage*) má svůj původ v latinském „*damnum*“ (utrpená škoda), kdežto újma (*préjudice*) se odvozuje z lat. „*prae-judicium*“, tj. to co je před soudem tvrzeno jako důsledek poškození konkrétních statků, tedy újma na právech, majetku či osobě. Dále viz Delebecque, P. – Pensier, F.: *Droit des obligations, Responsabilité civile*, Litec, Paris 2008, marg. 107

³ Škoda se od újmy liší i v právním posouzení. Je-li škoda materiálním zásahem, tj. spíše skutkovým prvkem (*atteinte matérielle*), pak újma není nic jiného než právní následek tohoto zásahu, který je ex post hoden odčinění. K tomu viz Rouxel, S.: *Recherche sur la distinction du dommage et du préjudice*, These doctorale, Grenoble 1994, str. 11 an

⁴ Tento postulát je ovšem relativizován v oblasti smluvní odpovědnosti, kde již soudní praxe připustila založení občanskoprávní odpovědnosti na straně jedné smluvní strany, která porušila svou smluvní povinnost, i když ke vzniku škody nedošlo. Jednalo se o vynucení respektování daného slova: „Spočívá-li závazek v nekonání (*non-facere*), ten kdo jej poruší, je povinen k náhradě škody již prostým faktem porušení takového závazku.“ V konkrétním případě bylo odpuštěno poškozenému prokázat vznik škody. Rozh. Kasačnického soudu, 1.civ.senátu ze 10.5.2005. Doktrína se k takovému závěru postavila nicméně velmi rezervovaně.

⁵ Řidič vozidla, kterému by se podařilo jet v protisměru na dálnici, aniž by způsobil jakoukoli nehodu, není civilně odpovědný. Srov. Carbonnier, J.: *Droit civil, dfl 4., Les obligations*, 22.vyd., PUF Paris 2000, str. 377

- 1 (1) stanoví, že: „Nikdo nemůže spatřovat újmu ve svém vlastním narození.“¹ Následná soudní interpretace tenduje k závěru, že vlastní narození sice kompenzabilní není, avšak to neplatí v případech určitých kvalifikovaných výdajů spojených s porodem, které převyšují běžné náklady těhotenství a mateřství (tzv. zvláštní škoda zapříčiněná porodem).
2. Narození dítěte handicapovaného za určitých okolností újmu představovat může. Kasační soud sdílí tento názor, když přiznal rodičům handicapovaného dítěte, i dítěti samému, právo domáhat se náhrady škody na lékařském zařízení². Toto rozhodnutí vyvolalo značnou polemiku obecně a vysloužilo si zásadní kritické komentáře ze strany doktríny v souvislosti se skutečností, že v daném případě při vzniku závažného (fatálního) handicapu nebyla konstatována vina lékaře. Dopad takového rozhodnutí měl v praxi naprosto nepředvídatelné následky a rozdmýchal veřejné i odborné mínění do té míry, že zákonodárce ucítil potřebu intervenovat legislativně. Již zmíněný zákon ze 4.3.2002 výslovně upravuje i tuto situaci. V čl. 1 (2) se upřesňuje, že osoba narozena s vážným handicapem může žádat náhradu škody z titulu občanskoprávní odpovědnosti, jen pokud je její handicap výsledkem lékařského pochybení nebo byl-li jí zhoršen³.

Francouzský deliktní systém vychází zcela ze zásady plné náhrady škody (*principe de réparation intégrale*) stejně jako český systém, takže náhrada škody má být přiznána *a priori* pro všechny druhy škod bez ohledu na jejich povahu a klasifikaci. Francouzské právo pojímá škodu velmi široce a žádnou újmu předem nevylučuje z kompenzace, a to zcela bez souvislosti s mírou či stupněm zavinění škůdce. Do popředí svého zájmu staví francouzské právo poškozeného a újmu v jeho sféře a přitom usiluje o co nejdokonalejší (ve smyslu co nejúplnější) reparaci.

---

¹ Loi n°2002-303 du 4 mars 2002 relative aux droits des malades et à la qualité du système de santé: (1) „Nul ne peut se prévaloir d'un préjudice du seul fait de sa naissance.“

² Rozh. Kasač.soudu, Assemblée plénière ze 17.11.2000, Bulletin civil č.9, D 2001.

³ Loi n°2002-303 du 4 mars 2002 relative aux droits des malades et à la qualité du système de santé: (2) „La personne née avec un handicap dû à une faute médicale peut obtenir la réparation de son préjudice lorsque l'acte fautif a provoqué directement le handicap ou l'a aggravé, ou n'a pas permis de prendre les mesures susceptibles de l'atténuer.“

Přesto i zde platí, že nakonec ne každá újma se nahrazuje. Předpoklady reparability jsou plně dílem judikatury a doktrinálních přístupů. Proto jen škoda přímá, aktuální, určitá a nikoli nepatrná může být předmětem kompenzace.

Je pochopitelné, že tzv. bagatelní spory francouzský soudce v duchu procesní zásady *de minimis non curat praetor* neřeší¹. Škoda musí být především **přímá**, tj. musí být buď bezprostředním následkem nebo alespoň přímým a dostatečně blízkým následkem protiprávního jednání. Přímý charakter škody tak spočívá na dostatečném zjištění příčinné souvislosti. Požadavek na přímost vzniklé škody je ve francouzském právu odvozován z režimu odpovědnosti smluvní, neboť čl. 1151 CC² stanoví, že náhrada škody přiznaná věřiteli smluvního závazkověprávního vztahu musí odrážet to, co je bezprostředním a přímým následkem nesplnění smlouvy. V režimu odpovědnosti deliktní je nicméně tento požadavek vztažen na důsledné prokázání existence kauzality. Jinými slovy může takový předpoklad sloužit k přerušení kauzálního vztahu tam, kde soudce pokládá za nutné nastavit bariéru tzv. kaskádovité škodě (*les préjudices en cascade*)³, když takto vzniklou škodu prohlásí za nepřímý následek jinak vadného chování.⁴ Kasační soud v této souvislosti vyslovil názor, že pokud byla prvotní škoda jednou nahrazena, nemůže být povinný (potenciální škůdce) odsouzen k náhradě dalších, poté nastalých škod, i když by tyto byly stále následkem jeho původního závadného chování (existoval by kauzální vztah), měl-li poškozený prostředky k jejich zabránění⁵. Do popředí vystupuje prevenční funkce

---

¹ Vzhledem k tomu, že odvolací soud konstatoval nepatrný charakter žalovaného nároku, mohl posoudit, že daný protiprávní úkon nezpůsobil škodu, která by poškozenému dala právo na odškodnění. Rozh. Kasačního soudu, 1.civ. senátu ze 4.4.1991.

² Art. 1151 CC: Dans le cas même où l'inexécution de la convention résulte du dol du débiteur, les dommages et intérêts ne doivent comprendre à l'égard de la perte éprouvée par le créancier et du gain dont il a été privé, que ce qui est une suite immédiate et directe de l'inexécution de la convention.

³ Jako příklad kaskádovitě vznikající škody je tradičně uváděn případ citovaný již Pothierem týkající se farmáře, který si koupí nemocnou krávu, aniž by to věděl, a tato mu postupně nakazí celé jeho stádo a přivede jej k záhubě. Otázkou je zda prodávající musí poškozenému nahradit škodu ve výši ceny jedné zdravé krávy nebo zda je povinen odčinit veškerou újmu, kterou kupující v důsledku koupě vytrpěl. Posuzováno jen z hlediska příčinné souvislosti (při aplikaci teorie podmínky), existuje mezi prodejem krávy a nakažením stáda vztah příčiny a následku. Nárok na náhradu škody může však ve francouzském systému být odmítnut pro nepřímý charakter takto vzniklé újmy. Viz Fabre-Magnan: op.cit., str. 106

⁴ Obdobně nemohou věřitelé požadovat náhradu škody po osobě odpovědné za smrt jejich dlužníka s tvrzením, že kdyby byl na živu, byl by své pohledávky zaplatil. Carbonnier, J.: op.cit., str. 379

⁵ Viz rozh. Kasačního soudu (2. civ. senát) z 8.2.1989. Jednalo se o osobu, která utrpěla závažná poranění při dopravní nehodě a 10 let poté – stále upoutána na lůžko – zemřela při náhodném požáru v důsledku nemožnosti z hořícího místa utéci. Odvolací soud tehdy nařídil povinnému (pachatel dopravní nehody) náhradu škody s odůvodněním, že handicap jako důsledek původní nehody byl jedinou příčinou zabraňující poškozenému opustit místo děsivého požáru. Kasační soud však zvrátil toto rozhodnutí, když

náhrady škody ve smyslu jejího odvracení (v našem pojetí speciální prevenční povinnost), ač jinak CC o prevenci obecně mlčí. Požadavek přímosti škody na straně druhé není absolutní a neměl by vést k odepření náhrady škody způsobené „oklikou“ (*par ricochet*), tj. tzv. reflexní škody (viz dále).

Škoda musí být dále **aktuální**: buď již existuje nebo teprve vznikne k nějakému budoucímu datu, ale je současně ocnitelná již v době, kdy o nároku z titulu náhrady škody rozhoduje soud a je chápána jako určité prodloužení současného stavu věcí, který byl dostatečně zjištěn. Do opozice ke škodě aktuální bývá kladena otázka škody budoucí (*dommage futur*), tj. otázka, zda připustit za určitých podmínek i náhradu škody, která vznikne teprve v budoucnu, třebaže bude důsledkem původního protiprávního jednání. Navzdory požadavku aktuálnosti škody, připouští poměrně široce francouzské právo i odškodnění budoucí škody, je-li určitelná a nevyhnutelná – tzn. je jisté, že nastane. Francouzské soudy tak běžně odškodňují budoucí škodu v případech snížené pracovní schopnosti (implikující snížení možnosti výdělku), přiznávají náhradu nákladů na budoucí pomoc třetí osoby při závažné újmě na zdraví. Přetrvává-li ovšem pochybnost o tom, zda škoda v budoucnu skutečně vzejde, přiznaná náhrada škody se omezí toliko na újmu v danou chvíli již existentní i za cenu, že poškozený bude nucen v případě vzniku budoucí škody zahajovat nové řízení o její náhradu¹. Téma budoucích škod bylo ve Francii velmi aktuální v první polovině 90. let minulého století, kdy byla ve zvýšené míře řešena složitá otázka náhrady škody osobám nakaženým virem HIV v důsledku kontaminované krevní transfúze. Soudy sice připustily náhradu škody za újmu spočívající v diagnóze séropozitivity, avšak odmítaly přiznat náhradu škody za způsobení nemoci AIDS, pakliže nebyla lékařsky diagnostikována u konkrétního poškozeného².

Konečně škoda musí být **určitá** v tom smyslu, že poškozený je schopen prokázat jak její existenci tak její rozsah. Toto kritérium jeví se ve francouzském systému zásadním pro přiznání náhrady škody. Jednak není myslitelné odškodnit domnělou oběť, u níž není jisto, že nějakou újmu utrpěla, a dále není smyslem náhrady škody dosahovat

---

konstatoval, že povinný poskytoval poškozenému náhradu škody v podobě náhrady nákladů na asistenci třetí osoby, což obnáší i prevenci podobných rizik.

¹ Více viz Fabre-Magnan: op.cit., str. 101

² Srov. Rozh. Kasačního soudu (2. civ. senát) ze dne 20.7.1993.

obohacování poškozeného.¹ Požadavek určitosti škody tak slouží ve francouzském deliktním systému jako hráz před nároky z titulu škody jen eventuální (hypotetické).² Fakt, že eventuální škoda se neodškodňuje ve francouzském právu však neznačí, že by podmínka určitosti škody kategoricky vylučovala možnost zohlednit i ztrátu možnosti nějaké budoucí příznivé události ve sféře poškozeného³.

Ve francouzské judikatuře se v této souvislosti pomalu začal vynořovat další aspekt náhrady škody, a sice náhrada za ztrátu šance/naděje (*la perte d'une chance*) na budoucí příznivou událost, jež byla v důsledku protiprávního jednání druhé osoby zmařena. Uchazeč o práci se nedostaví na rozhodující pohovor v důsledku dopravní nehody nebo majitel závodního koně přijde o možnost účasti na jezdeckých závodech z podobného důvodu. Oba příklady mají společný rys: adept pohovoru i majitel zvířete byli zbaveni v důsledku zaviněného jednání třetí osoby možnosti „zkusit své štěstí“. Jedná se o otázku, zda vůbec a případně do jaké míry odškodňovat prostou ztrátu možnosti směřující k určité realizaci (ať již osobní či majetkové) příznivé okolnosti/události, jež byla zaviněně zmařena. Francouzská rozhodovací praxe dospěla po jistých peripetiích k závěru, že je namíste odškodnit i ztrátu šance/naděje, pokud újma je určitá, a to na základě pravděpodobnostního výpočtu. Tento přístup vede vždy pouze k přiměřenému (částečnému) odškodnění v závislosti na procentním vyhodnocení dané možnosti.

Není bez zajímavosti, že formulaci ztráty naděje převzala civilní judikatura od trestněprávní soudní praxe. Podle trestněprávního kolegia Kasačního soudu je opakovaně judikováno, že: „prvek újmy spočívající ve ztrátě možnosti může vykazovat sám o sobě charakter přímosti i určitosti, je-li zjištěno – účinkem deliktního jednání – pozbytí možnosti nějaké příznivé události, přestože z definice plyne, že realizace takové šance není nikdy jistá ani určitá“.⁴ Podle převažujícího doktrinálního náhledu je ztráta možnosti

---

¹ Viz Flour – Aubert – Savaux : op.cit., str. 135. Kupříkladu bylo ve Francii judikováno, že v případě ztráty pohledávky musí jít o ztrátu definitivní, aby se mohl věřitel domáhat náhrady škody způsobené ztrátou pohledávky. Bude se svým nárokem neúspěšný, pokud mu zůstávají právem uznané prostředky umožňující její vymožení (podobný postoj zaujímá i česká rozhodovací praxe – viz 2.3.1.1) Srov. Rozh. Kasačního soudu (1. civ. senát) ze dne 9.12.1997 a Rozh. Kasačního soudu (1. civ. senát) ze dne 7.11.2000.

² Za škodu vysoce hypotetickou byla označena škoda plynoucí z rizika úrazu elektrickým proudem nebo z rizika vzniku požáru jako důsledek prosté instalace elektrického vedení – rozh. Kasačního soudu z 19.3.1947.

³ Blíže k tomu Brun, Ph.: Responsabilité civile extracontractuelle, Litec, Paris 2005, str. 113, marg. 221

⁴ Srov. Rozh. Kasačního soudu (trestněprávní senát) č. 445 ze dne 4.12.1996

realizace budoucí příznivé události něčím více než jen eventuální škodou, která se nenahrazuje. Naopak představuje hodnotu v majetkové sféře poškozené osoby, jež může být zhodnocena a oceněna za použití pravděpodobnostního výpočtu¹. Autoři Flour, Aubert a Savaux trefně poznamenávají na adresu požadavku určitosti, že jeho potíž tkví obecně vzato v tom, že život v lidské společnosti se neskládá z matematické přesnosti a určitosti, proto i v právu spokojujeme se s pojmem dostačující pravděpodobnosti daného jevu².

Z analýzy francouzské judikatury odvolacích soudů (*Cours d'appel*) a zejména rozhodovací praxe Kasačního soudu zjišťujeme, že doménu aplikace náhrady škody za ztrátu šance/naděje lze ve francouzském právu roztřídit do několika zásadních okruhů:

- a) pozbytí šance na zdárné dovedení do konce určité procesní situace (jakékoliv civilní řízení, správní postupy atp.) v důsledku chyby profesionála (advokát, notář, exekutor atd.)³
- b) ztráta šance ucházet se o pracovní pozici, pozbytí možnosti zúčastnit se zkoušky, závodů, soutěže atp. v důsledku zaviněného jednání třetí osoby⁴
- c) ztráta možnosti zlepšit své profesní působení a zařazení, resp. zmaření šance na zvýšení příjmů vinou třetí osoby⁵
- d) ztráta šance na uzdravení, vyléčení či přežití v důsledku chyby lékaře (chyby v diagnóze, nesprávná léčba, omyl při operaci a jiné postupy *non lege artis*), pakliže pacient zemře či zůstane invalidní. Tato kategorie vyvolává ve francouzské doktríně

---

¹ Soudci rozhodující ve věci samé (*juges du fond*) musí nicméně být s to identifikovat a náležitě kvalifikovat možnost/šanci, o jejíž ztrátu se *in concreto* jedná – rozh. Kasačního soudu (1. civ. senát) z 22.10.1996.

² Viz Flour – Aubert – Savaux : *op.cit.*, str. 135

³ Strana sporu se vinou svého právního zástupce ocitne v situaci, kdy již nemůže plně uplatnit svá práva, neboť příslušný procesní úkon (podání odvolání) nebyl uplatněn včas v zákonné lhůtě. Francouzský soudce přiznal takové osobě právo na náhradu škody za ztrátu možnosti dovést řízení ke zdárnému konci, pokud tu byla vážná šance na vítězství ve sporu, což si musí soudce rozhodující o náhradě škody sám uvážit. Tvrzená šance musí reálně existovat; pouhý fakt, že by žalobce uplatněním příslušné právní cesty získal čas, nestačí – viz rozh. Kasačního soudu (As. Plen.) ze 3.6.1988.

⁴ Zde je nutno postupovat případ od případu a zvažovat všechny okolnosti subjektivní i objektivní povahy pro zhodnocení, jak velkou měl poškozený šanci na úspěch při konkurzu, zkoušce či v soutěži. Čím je student či adept o práci nadanější, čím je závodní kůň nadějnější, tím větší náhrada škody přísluší poškozeným za ztrátu možnosti realizace takové výhody. Např. byla-li první cena jezdeckých závodů 100 tis. eur a kůň měl šanci 1:5, že zvítězí, přísluší jeho majiteli náhrada škody za zmaření šance ve výši 20 tis. eur.

⁵ Např. ztráta možnosti být povýšen (Kas. soud, trestní senát ze 3.11.1983), ztráta možnosti získat stabilní zaměstnání (odvolací soud v Toulouse 2.11.2002), ztráta možnosti vést dráhu profesionálního fotbalisty (odvolací soud v Aix ze 7.11.2002).

největší kontroverze, neboť mnozí autoři (Savatier, Chabas, Penneau) se domnívají, že zde nelze *stricto sensu* hovořit o ztrátě naděje/možnosti, jako je tomu v předešlých případech, poněvadž v případě operace nebo léčebného zákroku, které se nezdařily, byla možnost vlastně využita, tedy realizována, a teprve na samém konci byla ztracena.

Vzhledem k tomu, že úplná realizace zmařených šancí/možností není nikdy zaručena, nemůže ani náhrada škody v takových případech nikdy být rovna veškerému možnému zisku, který by jinak – nebýt zaviněného protiprávního zásahu třetí osoby – poškozený ve své sféře mohl realizovat. Náhrada škody bude proto vždy jen částečná¹. Její výše se měří dle zmařené možnosti, jako by tato měla sama o sobě majetkovou hodnotu², určenou nicméně přesně matematickým výpočtem: celková výše zisku, který by se v ideálním případě realizoval, je násoben koeficientem pravděpodobnosti takové realizace – 0,25; 0,5; 0,75 ...etc. Kasační soud přitom upozornil, že v případě pozdějšího zhoršení stavu oběti, může být odškodnění za ztrátu naděje/možnosti předmětem dodatečné revize³.

Koncepce odškodňování ztráty šance/možnosti/naděje, jak ji chápe judikatura, není francouzskými autory přijímána bez výhrad a jednoznačně. Lze však říci, že i přes významné kritické názory vyslovené ke konkrétním případům význačnými personami francouzské civilistiky,⁴ panuje principiální shoda, že náhrada tohoto druhu újmy je v deliktním systému odůvodněná a žádoucí. Problematická zůstává její praktická aplikace soudy vedoucí namnoze k disparátní kazuistice a nepřiliš konzistentnímu postoji nižších soudních instancí. Delikátním se ukazuje vytyčování hraniční linie mezi škodou čistě hypotetickou, jež nezakládá nárok na náhradu škody, a škodou pramenící ze ztráty šance, která je reálná, vážná a určitá. Philippe Brun v této souvislosti uvádí, že jde o nevyhnutelný

---

¹ Viz Carbonnier J.:op.cit., str. 378 a Fabre-Magnan: op.cit., str. 104

² Náhrada za ztrátu šance musí být měřena dle šance samé, nikoliv dle výhody, kterou by jinak její realizace přinesla. Rozh. Kasačního soudu (1. civ. senát) z 9.4.2002. Podobně belgický odvolací soud rozhodl o náhradě škody za ztrátu šance i při nejisté kauzalitě (újmá spočívající ve ztrátě koně, který, kdyby byl léčen adekvátně, měl 80% šanci na vyléčení.) – viz Rozh. Odvolacího soudu v Antverpách ze 27.11.2006

³ Rozh. Kasačního soudu (1. civ. senát) ze 7.6.1989

⁴ Le Tourneau, Chabas, Savatier, Penneau etc., kteří plédují pro racionálnější (rozvážnější) používání konceptu ztráty naděje/šance v oblasti medicínské (responsabilité médicale). Blíže viz Chabas, F.: La perte d'une chance en droit français, in: Développement récents du droit de la Responsabilité civile, Genève 1991, str. 131; podle Chabase je v oblasti odpovědnosti lékařů namísto mluvit o ztrátě naděje na uzdravení/přežití jen tehdy, pokud měl pacient před léčebným zákrokem jenom šance na uzdravení.

důsledek připuštění tohoto odškodňovacího titulu vůbec. Jeho soudní zhodnocení bude vždycky inplikovat do jisté míry spekulativní úvahu¹.

K předpokladům reparability spočívajícími na skutkovém posouzení bývá někdy přiřazován další předpoklad vycházející však z právního stavu. Aby mohla být přiznána náhrada škody musí být i ve francouzském právu zkoumána otázka **legitimity** škodou dotčeného zájmu². Je-li soudem konstatováno, že poškozený zájem není právem dovolený, chráněný a tedy legitimní (*l'intérêt légitime juridiquement protégé*), není založeno právo na náhradu škody. Tento požadavek, navzdory jeho podobnosti, nesmí být ztotožňován s koncepcí právem chráněných hodnot, jak existuje v německém deliktním systému. Francouzskému právu je zcela cizí jakýkoli seznam (ať již legální či judikaturní) právem chráněných hodnot, jejichž poškození zakládá právo na náhradu škody³. Francouzské právo se spokojí ze zjištěním, zda byl škodlivým jednáním poškozen něčí zájem *largo sensu* a zda tento zájem je právem dovolený, tj. zda je legitimní jeho poškození odškodnit. Předmětem zkoumání je otázka, zda takový zájem a potažmo celá náhrada takto vzniklé škody se nepřičí zákonu či dobrým mravům. Starší francouzská judikatura v duchu této podmínky např. dlouho odpírala právo družce žalovat na náhradu škody v souvislosti se smrtelným úrazem jejího druhá, neboť nenacházela žádné pozitivním právem chráněné pouto mezi obětí (druh) a sekundárním poškozeným (družka)⁴. Třebaže v 70. letech minulého století byla doktrína legitimacy poškozeného zájmu ve vztahu k nároku družky zcela opuštěna a tato má napříště plné právo na náhradu škody,⁵ existují stále situace, kdy je legitimita nároku zvláště zkoumána a v případě nedovolenosti je náhrada škody odepřena. Ve francouzském právu se to týká zejména dvou skupin případů:

---

¹ Autor nicméně vyčítá soudům tendenci zřetelného nadužívání tohoto odškodňovacího titulu a dále fakt, že francouzská rozhodovací praxe aplikuje náhradu škody za ztrátu naděje jako paliativum v případech pochybností o kauzálním vztahu mezi protiprávním jednáním a újmou poškozeným efektivně utrpěnou. Dále viz Brun: op. cit., str. 116

² Ovšem nikoli všichni autoři s tímto přístupem souhlasí. M. Puech je velmi kritický k této podmínce. Dále viz Puech, M.: *L'illécéité dans la responsabilité civile extra-contractuelle*, LGDJ, Paris 1973, marg. 283 an.

³ Autorka Fabre Magnanová ve snaze přiblížit rozdíl mezi francouzským a německým systémem, v tomto smyslu uvádí, že francouzské právo neakcentuje nijak zvlášť právo na tělesnou integritu, zato však deklaruje, že jakákoliv tělesná újma se nahrazuje. Není tu žádná apriorní bariéra. Více viz Fabre-Magnan: op. cit., str. 109; Ve francouzském systému nejde o teorii subjektivních práv traktovanou Jheringem.

⁴ Rozh. Kasačního soudu z 27.7.1937.

⁵ Kasační soud totiž dospěl k závěru, že dikce a výklad čl. 1382 CC neobsahuje žádný požadavek existence právem chráněného pouta mezi poškozenými, proto ani nemá být jeho (ne)existence zkoumána.

- a) škoda je sama o sobě nereparovatelná, protože se nepovažuje za újmu na legitimním zájmu: narození dítěte navzdory vyžádanému umělému přerušení těhotenství, k němuž vinou chirurga nedošlo;
- b) poškozená osoba se nachází v situaci právem nedovolené: sama protiprávně přispěla ke vzniku škody, došlo ke smrtelnému zranění osoby při páchání trestné činnosti (pašování drog), náhrada ušlého zisku z nedovolené činnosti (práce načerno, prostituce, hazard atp.)¹.

2.1.2.2. Typologie škody a újmy ve francouzském systému de lege lata

Při klasifikaci škod je nutno vycházet čistě z doktrinálních závěrů, neboť de lege lata nenalzáme v CC žádné systematické ukotvení a rozlišení jednotlivých druhů škody². Tradiční doktrinální dělení (Carbonnier, Delebecque, Pensier) vycházelo z bipartice: škoda hmotná/věcná/materiální (*dommage matériel*) a škoda morální/nemateriální/nemajetková (*dommage moral*). V současné francouzské literatuře (Brun, Le Tourneau, Conte, Fabre-Magnan, Lambert-Faibre) je nicméně patrný odklon od naznačeného klasického rozlišování, které nedokáže koncepčně uspokojivě utřídit újmu na zdraví (*dommage corporel/physiologique*) v rámci popsaného systému. Existuje proto ve francouzské doktríně tendence rozlišovat principiálně nikoli škodu, ale újmu, a sice újmu majetkovou (*préjudice patrimonial*) a újmu nemajetkovou (*préjudice extrapatrimonial*). Z hlediska této klasifikace lze lépe rozklíčovat hybridní charakter škody na zdraví, jakožto újmy, která má svůj majetkový i nemajetkový reflex³.

Typologie škody je ovšem významná nejen z pohledu doktríny, ale i s ohledem na francouzskou judikaturu. Francouzský soudce je při svém hodnocení vzniklé

---

¹ Aplikace principu *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* není nicméně v judikatuře Kasačního soudu systematická ani absolutní: bylo např. uznáno že i černý pasažér v MHD má právo na náhradu škody na zdraví způsobené nehodou dopravního prostředku – rozh. Kasačního soudu (2. civ. senát) z 19.2.1992. Podobně Švédský NS zkoumal otázku náhrady škody – peněžité újmy – mající původ v nelegální činnosti. Překvapivě bylo konstatováno, že okradený drogový dealer může žádat náhradu škody po zloději, i když ukradené peníze byly získány z nelegální činnosti (zde z prodeje drog) – viz Rozh. Hogsta domstolen ze 2.9.2008 NJA 861.

² De lege ferenda však francouzský zákonodárce zamýšlí jejich legislativní vymezení. Viz čl. 1343 Avant projet Catala: „Est réparable tout préjudice...patrimonial ou extrapatrimonial, individuel ou collectif.“ (Nahrzuje se každá újma... majetková nebo nemajetková, individuální či kolektivní.)

³ V rámci tradiční klasifikace nedařilo se nikdy spolehlivě vymezit tento druh škody, a tak vždy působila jako nezařaditelný třetí prvek v oné „bipartici“. Viz Mazeaud – Chabas: Leçons de droit civil. Tome 1, Montchrestien, 9.vyd., Paris 1998

škody a pocíťované újmy ovlivňován právě typem a povahou jednotlivého druhu škody a v závislosti na tom přiznává náhradu škody. Francouzský civilista B. Starck vyslovil svého času tezi – z našeho pohledu ne tolik překvapivou – že je to právě typ nastalé škody, co by mělo být určujícím prvkem pro aplikovatelný právní režim na její odškodnění¹. Jinak řečeno, režim náhrady škody by se měl flexibilně přizpůsobovat konstatované újmě a nikoli naopak. Při pohledu do francouzské judikatury Kasačního soudu, jakož i soudů odvolacích, je zřejmé, že soudy – ač to otevřeně nepřiznávají – jsou do velké míry ovlivněny Starckovou tezí a v případech dosud soudem nepoznané závažné újmy hledají způsoby, jak ji odčinit. V tomto se právě ponejvíce francouzské právo liší od většiny ostatních evropských právních úprav.

2.1.2.2.1. Majetková újma a její náhrada

Majetková újma pocíťená ve sféře poškozeného pokrývá ve francouzském právu několik různých druhů škod, respektive zahrnuje několik odškodňovacích titulů. Především je jako majetková újma odškodňována veškerá škoda materiální/hmotná, je-li způsobila peněžního ocenění. Stejně jako u nás, nahrazuje se v jejím rámci jak škoda skutečná, efektivní (*damnum emergens – perte éprouvée*) představující ochuzení majetkové sféry poškozeného – zničení či poškození věci nebo majetku, tak ušlý zisk (*lucrum cessans – gain manqué*) spočívající v nerozmnožení majetku poškozeného, s nímž mohl legitimně počítat.² Jak bylo naznačeno výše i škoda na zdraví má svou majetkovou složku do té míry, do níž představuje pro poškozeného peněžitou ztrátu či omezení výdělečné schopnosti. Při újmě na zdraví³ spadají veškeré výdaje na uzdravení, zdravotní pomůcky, léčbu, reedukaci, dopravu, náklady na asistenci třetí osoby i náklady na případnou adaptaci bytu poškozeného do kategorie skutečné škody, zatímco důsledky částečné či úplné invalidity (ať již je dočasná nebo trvalá) přivodí poškozenému ušlý zisk⁴.

¹ Viz Starck – Roland – Boyer: *Les obligations, Responsabilité délictuelle*, 5.vyd., Litec, Paris 1996

² Výslovně tyto dva druhy škody francouzské pozitivní právo rozeznává v oblasti smluvní odpovědnosti. Viz čl. 1149 CC: „Les dommages et intérêts dus au créancier sont, en général, de la perte qu'il a faite et du gain dont il a été privé, sauf les exceptions et modifications ci-après ».

³ Zdraví i tělesná integrita jsou francouzskými soudy interpretovány poměrně široce. Škodou na zdraví se rozumí i např. poškození protézy či jiných technických přístrojů a pomůcek uzpůsobených lidskému tělu (např. naslouchadlo) – viz rozd. TGI v Lille z 23.3.1999 – slepecký pes je pokládán za „živou protézu“.

⁴ Viz Flour – Aubert – Savaux : *op.cit.*, str. 134

Do odškodňované majetkové újmy řadí francouzské právo i tzv. čistě ekonomickou újmu (*préjudice purement économique*)¹, která je v mnoha jiných úpravách podrobena významným restrikcím. Francouzská judikatura podřazuje pod tuto kategorii újmy např. ztrátu podnikatele pramenící z nekalosoutěžního jednání jiného soutěžitele, ztrátu způsobenou v důsledku prodeje padělků zboží (poškození obchodní značky) včetně ztrát plynoucích z instalace pirátského softwaru² nebo ztrátu zaměstnání plynoucí z bezdůvodného propouštění³ a konečně může být pod koncept čisté majetkové újmy subsumována i újma společnosti způsobená svévolným přerušením obchodního jednání ze strany druhé společnosti⁴.

2.1.2.2.2. Nemajetková újma a její odškodnění

Francouzské pojetí nemajetkové újmy (*dommage moral*) pokrývá v zásadě dvě oblasti nároků na náhradu škody. Předně se jedná o nemajetkovou újmu v důsledku škody na zdraví – tzv. nemajetkové důsledky škody na zdraví a dále o čistě morální újmu způsobenou bez souvislosti s poškozením zdraví oprávněného. Odškodňování nemajetkové újmy prošlo ve Francii vskutku turbulentním vývojem, a to jak z hlediska judikatury tak zejména doktríny.

Historicky prvním rozsudkem Kasačního soudu připouštějícím náhradu morální újmy bylo rozhodnutí z roku 1833 vynesené při společném zasedání civilních senátů. Tímto okamžikem vstoupil pojem odškodnitelné morální újmy do francouzského práva, přičemž jeho entrée nebylo jednoznačné, neboť doktrína jej ještě velmi dlouho poté vnímala vysoce kontroverzně. Principiální kritika se od počátku nesla v duchu jednoduché námitky: Jak je možné nahrazovat v penězích ztrátu, jež *per definitionem* není peněžní? Nepředstavuje poskytnutí náhrady škody v takových případech čisté bezdůvodné obohacení v majetkové sféře poškozeného? Přiznání nároku na peněžní plnění

---

¹ Francouzské právo chápe tento druh újmy jako peněžitou, resp. majetkovou škodu spočívající ve ztrátě zisku nebo ve ztrátě naděje na takový zisk, pakliže ovšem nevyplývá z poškození věci nebo zdraví. Brun, Ph.: op. cit., str. 131

² Fabre Magnan.: op. cit., str. 84-85

³ G. Viney, P. Jourdain: Les conditions de la responsabilité, LGDJ, 3.vyd, Paris 2006, str. 21

⁴ Koncept známý jako *culpa in contrahendo* (Jhering) nenašel ve francouzském právu příliš velkou odezvu. Zdejší delikt ní systém řeší podobné případy cestou čl. 1382 CC jako odpovědnost mimosmluvní. K tomu srov. rozhodnutí Kasačního soudu (obchodní senát) z 26.11.2003, k němuž G. Viney poznamenává, že v takovém případě se újmu rozumí toliko náklady vynaložené na vlastní jednání a jeho přípravu (studie a podkladové analýzy) a nikoli předpokládaný zisk realizovatelný při uzavření smlouvy.

přeci nemůže být adekvátní odpovědí na vytrpěné bolesti a smutek poškozeného¹. Jeví se neslušné „zpeněžovat slzy“ (Josserand). Starší literatura (Demogue) oponovala argumentem, že právě díky peněžnímu odškodnění zlepšila se situace poškozeného alespoň do té míry, že si bude moci opatřit věci ze záliby a pro své potěšení, což mu pomůže lépe snázet vytrpěnou bolest a zažitá utrpení.

Moderní autoři (Brun) upozorňují, že ve výše naznačené stigmatizaci „komercializace citů“ paradoxně můžeme spatřovat známku pozitivní valorizace nemajetkových zájmů jednotlivce, tedy jakési vítězství „být“ nad „mít“². Nejednotnost v nahlížení na morální újmu nicméně přetrvává. Mnozí autoři dodnes mají tendenci pozorovat v náhradě nemateriální škody sankci, tj. soukromou pokutu (*peine privée*), kdy je více sledován úmysl potrestat jejího strůjce než odškodnit oběť³. Ostatně i Jean Carbonnier připouští, že v případě přiznávání náhrady morální újmy mají soudy mnohem rozsáhlejší pravomoc uvážení, než je tomu u škody materiální, ať již hovoříme o hledisku (ne)existence takové újmy nebo o výši její eventuální náhrady.⁴

Nyní se zaměříme na některé aspekty nemajetkové újmy a na konkrétní kategorie této újmy, které již francouzský deliktní systém identifikoval a odškodnil. V obecnosti a jen přibližně lze říci, že v případě nemajetkové újmy půjde vždy o nějaké utrpení, bolest, trýzeň, zlo atp., které oběť zažila a které se liší toliko svou intenzitou, rozsahem či příčinou svého vzniku. Bezpochyby s největší frekvencí čelíme vzniku takové újmy při zásahu do nemajetkových práv, zájmů a hodnot, tj. při porušení některého z tzv. osobnostních práv. Francouzská judikatura postupem času vytvořila „seznam“ odškodňovaných újem s ohledem na jednotlivé osobnostní statky, jež mohou být dotčeny⁵. Z povahy věci plyne, že uváděný seznam není taxativní, ale evoluční cestou prodlužující se komplex odškodňovaných nároků. Typickým případem bývají nemajetkové důsledky

---

¹ Doyen René Savatier dokonce soudil, že je zcela nežádoucí dávat na jednu misku týchž vah bolest, utrpení a další velké city a na misku druhou prostou vulgární radost ze získání peněz. Dále viz Savatier, R.: *Traité de la Responsabilité civile en droit français civil, administratif, professionnel, procédural*, II.díl, LGDJ Paris 1954, str. 93

² Brun.: op.cit., str. 133

³ Flour, Savaux, Carbonnier, Carval, Fabre-Magnan, Delebecque a další.

⁴ Carbonnier.: op.cit., str. 381

⁵ Může jít o porušení cti (pomluva), práva na jméno/příjmení (svévolné přisvojení a užívání), práva na soukromý život (neoprávněné zásahy, zveřejňování informací) atd. Odškodnění je na místě, třebaže se žádný negativní finanční dopad ve sféře poškozeného neodehrál. Viz Flour – Aubert – Savaux : op. cit., str. 139

porušení práva na tělesnou a duševní integritu, při němž existuje soudní praxí uznaná plejáda následujících odškodnitelných titulů:

1. **Bolestné** (*pretium doloris*), které představuje odškodnění za fyzické utrpení a bolest v důsledku škody na zdraví. Smyslem tohoto nároku nemůže být smazání vytrpěné bolesti, ale spíše poskytnutí útěchy cestou pekuniární satisfakce. Je přiznáváno jen přímé oběti, a to bez ohledu na druh odpovědnosti, zejména bez zřetele k zaviněnému protiprávnímu jednání pachatele. Jde o odškodnění všech vytrpěných bolestí v souvislosti s fyzickou újmou, ať již nastaly před konsolidací zdravotního stavu či po ní. Vedle náhrady za vytrpěnou fyzickou bolest uznává někdy francouzská praxe existenci svébytné kategorie morální újmy, která spočívá v psychickém utrpení (nervový šok) coby důsledku faktu, že oběť je nucena být svědkem postupné či náhlé degradace fyzického stavu svého těla a svého zdraví¹.
2. **Estetická újma** (*préjudice esthétique*)². Újma estetické povahy v sobě nese jakékoli fyzické znetvoření či zmrzačení (zjizvení, ztráta údů, poškození smyslových orgánů), které u oběti vyvolává trýzeň a psychologické utrpení. Francouzská judikatura chápe tuto újmu široce jako jakékoli zošklivění fyzické povahy, které ulpí na půvabu poškozené osoby, jemuž se dosud v plné míře těšila³. V případě, že by újma na kráse znemožnila poškozené osobě vykonávat práci, kterou až dosud zastávala (manekýn(a), hostes(ka), filmová hvězda atp.), jednalo by se o náhradu újmy materiální a nikoliv o újmu estetickou.
3. **Újma na radosti ze života** (*préjudice d'agrément*). V rámci tohoto nároku jde o odškodnění všech újem zbavujících oběť obvyklých či normálních radostí života⁴. Koncepce tohoto druhu újmy prodělala ve francouzském deliktním právu vývoj od úzkého a subjektivního pojetí⁵ směrem ke koncepci široce a objektivně chápané

¹ Viz kontroverzní rozhodnutí Kasačního soudu 2. civ. senát z 19.4.2005 a rozhodnutí Kasačního soudu 2. civ. senát z 11.10.2005, kdy Kasační soud v daném skutkovém stavu shledal existenci dvou na sobě nezávislých nároků, neboť oběť jednak utrpěla „závažné fyzické bolesti“ a dále morální újmu způsobenou zejména tím, že byla nucena přihlížet „degradaci svého zdravotního stavu“.

² Některými autory zvaná újma na kráse, nebo-li cena krásy (*prix de la beauté*). K tomu srov. Guidoni, M.: *Le préjudice esthétique*, These doctoral 1997; Le Tourneau, Ph.: *Droit de la responsabilité et des contrats*, Dalloz Paris 2005, marg. 1584

³ Viz rozhodnutí TGI v Nimes z 22.12.1952

⁴ Rozhodnutí Kasačního soudu 2. civ. senát z 5.10.2006

⁵ „Subjektivní újma osobního charakteru vyplývající z potíží pociťovaných v podmínkách vlastní existence.“ Viz Rozhodnutí Kasačního soudu (As.pl.) z 5.10.2006.

újmou na radosti a potěšení ze života. Nejprve byla totiž francouzskou judikaturou přiznávána náhrada toliko v případech ztráty možnosti věnovat se sportovním a jiným volnočasovým aktivitám, zábavám a koníčkům, tedy vždy s ohledem na specifickou situaci poškozeného. Posléze bylo toto pojetí notně rozšířeno a újma na radosti ze života nabyla charakteru jakési abstraktně vnímané schopnosti mít radost a potěšení z nejrůznějších libostí života vůbec, aniž by nicméně došlo k jejímu ztotožnění s újmou fyziologickou (tzv. funkční snížení lidského potenciálu), která se odškodňuje samostatně¹. Část doktríny proto hovoří o dualistické povaze této újmy,² která pokrývá jednak potíže, nepříjemnosti a frustrace běžného života³ a dále ztrátu určitých radostí nebo pozbytí možnosti výkonu konkrétních aktivit (sport, hra na hudební nástroj)⁴. V souvislosti s odškodňováním této újmy se klade otázka, zda přiznávat náhradu škody i v případech, kdy je evidentní, že oběť nemůže objektivně vzato újmu na radosti ze života pociťovat, protože se nachází v chronickém vegetativním stavu (kóma). Civilní senáty Kasačního soudu si po 17 letech osvojily argumentaci svých kolegů z trestněprávní sekce, která již v roce 1978 zastávala názor, že: „vegetativní stav určité osoby nevyklučuje žádný nárok na náhradu škody, její újma musí být odškodněna ve všech svých aspektech.“⁵ Závěr o tom, že morální újma se má odškodňovat i osobám v umělém spánku či osobám stíženým duševní poruchou vyvolával vždy polemické reakce doktríny. Stručně vyjádřeno, principiálním argumentem oponujícím uvedenému závěru bylo tvrzení, že tyto osoby nejsou s to uvědomit si svůj stav, nemůžou z toho proto ani utrpět žádnou újmu morálního charakteru (tzv. subjektivní koncepce morální újmy⁶). K tomu se přidružují argumenty ekonomického rázu. Nejen z důvodů úsporných jevílo by se

---

¹ Rozlišení má ve francouzském právu význam i z toho hlediska, že jen újma objektivního charakteru (funkční újma) je opatřena možností regresního nároku vůči třetím osobám.

² Buffelan-Lanore, Y.: *Droit civil*. Armand Colin, 8.vyd., Paris 2002, str. 419

³ Bylo například přiznáno odškodnění újmy na radosti ze života v důsledku citelného zhoršení schopnosti provádět běžná lidská gesta – viz rozhodnutí Kasačního soudu z 5.1.1995; rovněž byla odškodněna újma spočívající v nemožnosti udržovat domek, zahradničit a procházet se - viz rozhodnutí Kasačního soudu (2. civ.senát) z 11.10.1989.

⁴ Např. újma vyvolaná nutností vzdát se svých mimoprofesionálních aktivit jako je předsednictví fotbalového klubu nebo nemožností pečovat o svůj zahradní trávník – viz Rozhodnutí Kasačního soudu (2. civ.senát) z 5.10.2006.

⁵ Viz Rozhodnutí Kasačního soudu (trestněpr. senát) 3.4.1978

⁶ Teze, kterou významně hájil již zmíněný Cadiet, L.: *Le préjudice d'agrément*, thèse doctoral, Poitiers 1983.

žádoucí ponechat zcela stranou odškodnění této nemateriální újmy nárokované jménem poškozeného, neboť taková náhrada škody vede ve skutečnosti spíše k obohacení nejbližšího okolí oběti, než že by prospěla jí samé. Význačná představitelka deliktů civilistiky profesorka Geneviève Viney těmto závěrům oponuje a namítá, že z lidského i právního hlediska je daná problematika nejednoznačná a vyžaduje mnohem podrobnější diskuzi. Třebaže nevíme přesně, co pociťují lidé v komatózních stavech, jedno je v každém případě jisté: dokud trvá tento jejich stav, jsou osoby v kómatu zbaveny všech radostí a potěšení ze života. Co se týče osob stížených duševní poruchou, jejich utrpení je obecně zjevné a není těžké si představit zoufalství, které je pronásleduje, jakmile jim dočasné zlepšení jejich stavu dovolí jasněji vnímat jejich mentální úpadek¹. Proto se jeví významné části francouzské doktríny nespravedlivé kategoricky odmítat nárok na odškodnění nemateriální újmy z důvodu existence vegetativního nebo obdobného stavu poškozeného².

4. **Újma sexuální** (*préjudice sexuel*). Relativně nedávno se ve francouzském deliktním právu vynírla otázka odškodnění sexuální újmy jakožto následku nehody. Původně byl tento druh morální újmy zahrnován do odškodňování z titulu plné invalidity, aby byl posléze překvalifikován na součást újmy na radosti ze života. Počátkem 70. let 20. století se nicméně začaly objevovat judikáty, které přiznávaly zvláštní odškodnění za újmu sexuální povahy určené nejen k náhradě za ztrátu prokreační schopnosti, ale rovněž k odškodnění za ztrátu radosti z pohlavního styku, nebo i tzv. újmy ze ztíženého společenského a rodinného uplatnění (*préjudice d'établissement*)³. V roce 1993 byla tato tendence posvěcena Kasačním soudem,

---

¹ Autorka si v této souvislosti klade provokativní otázku: A konečně, je akceptovatelné odškodnění kupř. lehkého poranění ramene, které znemožní poškozenému hru tenisu nebo jizvy znemožňující nošení určitého druhu oblečení, a pak odmítnout odškodnění v případě radikálního zbavení veškerých radostí ze života? Blíže viz Viney – Jourdain: *Les conditions de la responsabilité*, LGDJ, 3.vyd, Paris 2006, str. 58

² Zejména Terrasson de Fougère, A.: *La résurrection de la mort civil*, RTD civ., 1997, str. 893

³ Újma spočívající ve ztíženém společenském a rodinném uplatnění bývá obecně spatřována ve ztrátě naděje/šance na normální život a realizaci životních plánů, jako je sňatek, založení rodiny, výchova potomků atp. Srov. Rozh. Kasačního soudu ze 30.6.2005, kde se konstatuje újma charakterizovaná skutečností, že poškozený byl svědkem zborcení svých životních plánů.

který dal najevo jednoznačně, že sexuální újma představuje samostatný titul k náhradě škody¹.

5. **Újma z kontaminace krevní transfúzí.** Další poměrně recentní kategorií odškodňované újmy je náhrada za specifickou újmu plynoucí z kontaminace krevní transfúzí (*préjudice de contamination*) směřující k odškodnění celého komplexu dílčích újem morálního charakteru², které takto kontaminovaná osoba pociťuje a zažívá v důsledku nakažení např. virem HIV či hepatitidou C. Dopady této újmy mohou být přitom nebývale závažné: důsledky kontaminace mohou být přeneseny na manžela, partnera a ostatní rodinné příslušníky³.
6. **Újma citová.** Jednou z nejvíce kontroverzních otázek zůstává ve francouzském systému odškodnění újmy citové (*préjudice d'affection*) pociťované blízkými osobami při ztrátě milovaného člověka nebo výjimečně i při ztrátě zvířete. Jde totiž o typický případ tzv. reflexní újmy (újma způsobená oklikou – *préjudice par ricochet*), tj. újmy, kterou zažívají zásadně osoby jiné než přímý poškozený. Dodnes nenašla francouzská doktrína uspokojivou odpověď na otázku, do jaké míry má deliktní právo reflektovat problematiku pejorativně označovanou jako „kupčení s bolestí či komercializované truchlení“, což bývá nejčastější kritická výhrada na adresu této újmy, kterou nicméně francouzský Kasační soud poměrně liberálně odškodňuje s prostým požadavkem, aby se jednalo o újmu osobní, přímou a určitou⁴.

2.1.2.2.3. Reflexní újma (újma vzniklá „oklikou“)

Tímto termínem se označují situace, kdy někdo utrpí újmu v důsledku vzniku újmy ve sféře jiné osoby. Příčinou vzniku újmy je existence jiné újmy způsobené někomu jinému, kterou jakýmsi odrazem (reflexí) pociťuje určitá další osoba (sekundární oběť) jako újmu svou vlastní. Jde o hypotézu v praxi značně frekventovanou:

¹ Rozh. Kasačního soudu ze 6.1.1993.

² Podle judikatury představuje újma z kontaminace celek různých újem osobního charakteru, ať už fyzických či psychických, plynoucích zejména ze snížení naděje na dožití, z narušení společenského, rodinného i pohlavního života, jakož i z utrpení a obavy z takového utrpení, z estetické újmy a újmy ze ztráty radosti ze života, jakož i ze všech dalších chorobných stavů nastanuvších následně po zjištění nemoci. Viz Rozh. Kasačního soudu ze 2.4.1996.

³ Buffélan-Lanore: op. cit. str. 421

⁴ Rozh. Kasačního soudu ze 16.4.1996

při dopravní nehodě přijde o život osoba, která je manželem a otcem rodiny; jeho manželka ani jeho děti nejsou pochopitelně přímými oběťmi nehody, nicméně přesto v důsledku nehody pocítí tyto osoby oklikou újmu spočívající ve ztrátě citové i materiální podpory. Reflexní újma přitom může být majetková (ztráta živitele) i morální (citová újmu ze ztráty milovaného člověka). Vývoj francouzské judikatury se z hlediska této újmy nesl rovněž v liberálním duchu a v současné době tak přiznání takové náhrady spočívá na jediném předpokladu: osoba domáhající se náhrady reflexní újmy musí být v určitém kvalifikovaném vztahu k primární oběti. Musí být proto *in concreto* prokázána existence pouta (materiálního nebo citového) mezi primární a sekundární obětí. Půjde o pouto příbuzenské, manželské či partnerské (faktický svazek včetně homosexuální kohabitace). Dříve byl nárok na odškodnění reflexní újmy přiznáván jen při existenci právního pouta mezi původním poškozeným a sekundární obětí a současně za předpokladu, že újma na zdraví primární oběti byla fatální (smrt poškozeného). Obě tyto podmínky byly postupně opuštěny. Francouzské právo poměrně záhy dospělo k autonomnímu pojmání obou nároků a posuzuje napříště reflexní újmu jako svébytný odškodňovací titul, který je i z procesního hlediska nezávislý na původním nároku primárně poškozeného.

Z podaného výkladu je patrné, že francouzské deliktní právo pracuje s velmi široce koncipovaným pojmem reparabilní újmy/škody, když *de facto* jakékoli pocítené újmy se lze dovolávat u soudu s vědomím, že žádná újma není *a priori* vyloučena z možnosti odškodnění. Přesto však nelze tvrdit, že by hráze deliktní materie byly ve Francii předdimenzovány v důsledku široké a otevřené koncepce škody. Limitujícím faktorem je ve francouzském systému pojetí kauzálního vztahu. Prostřednictvím kauzality, kdy je nedostatečně založena příčinná souvislost, tak dojde mnohem častěji k odmítnutí odškodnění než z důvodu nereparability škody.

2.1.2.3. Avant-projet Catala aneb úvahy de lege ferenda

Z připraveného reformního projektu Avant-projet Catala, který je výsledkem téměř tříletého úsilí 34 předních francouzských civilistů, profesorů práva a dalších předních představitelů oboru, jsou v oblasti škody a její náhrady patrné zejména tyto tendence: především se zákonodárce uchyluje k legální definici kompenzabilní újmy, která i nadále odráží její široké pojetí ve francouzském právu, opatřenou však některými

konstantami vydobytými soudcovským právem. „Je nahraditelná každá určitá újma spočívající v poškození dovoleného majetkového či nemajetkového, individuálního či kolektivního zájmu“ (viz návrh článku č. 1343 CC). Výslovná zmínka kolektivních zájmů sleduje navedení francouzských soudů k odškodňování tzv. **ekologické újmy** (*préjudice écologique*). Není dosud zcela jasné, kdo by byl aktivně legitimován k reprezentaci takových zájmů před soudy (poškozené osoby přímo nebo např. ekologická sdružení atp.), což je otázka veskrze procesní, jak ostatně uvádějí sami autoři návrhu¹. Francouzský zákonodárce dále uvažuje o zesílení preventivní funkce náhrady škody tak, že náklady vynaložené na předcházení či odvrácení bezprostředně hrozící škody považuje za legitimní a plně nahraditelnou újmu ve sféře toho, kdo je účelně vynaložil: „Náklady vynaložené na předcházení vzniku hrozící škody nebo na zamezení jejího zvětšení, jakož i na zmenšení jejích důsledků tvoří nahraditelnou újmu, pakliže byly tyto náklady rozumně použity“ (návrh čl. 1344 CC). Zdůrazňování tohoto aspektu náhrady škody je součástí dlouhodobější snahy o posílení preventivní role odpovědnostního práva, na což poukazují mnohé ekonomické studie a analýzy. Dospívají k závěru, že z ekonomického hlediska je pochopitelně mnohem zajímavější ta škoda, která se vůbec nestala, protože se jí předešlo, než škoda, která je posléze nahrazována z velké části z celospolečenských zdrojů.

Mezi legislativně posvěcené výdobytky soudní praxe patří i náhrada v budoucnu vzniklé újmy: „Budoucí újma je nahraditelná, je-li určitým a přímým prodloužením současného stavu věcí.“² Pokud jistota, resp. určitost dané újmy závisí na v budoucnu nejisté události, soudce může odsoudit povinného k náhradě škody ihned s tím, že podmíní výkon svého rozhodnutí realizací takové události³. Konečně, *de lege ferenda* je uvažováno o tom, jak upravit postup v případě újmy spočívající ve ztrátě/zmaření šance nebo naděje, a to z hlediska určení jejího rozsahu a stanovení její výše: „Ztráta šance/naděje zakládá nahraditelnou újmu odlišnou od výhody, kterou by bývala tato šance přinesla,

---

¹ Catala, P.: op.cit., str. 173

² Z formulace je cítit jednoznačně vliv judikatury Kasačního soudu ve věcech náhrady budoucích škod.

³ Opodstatnění pro tento odstavec poskytl opět tendence judikatury přiznávat náhradu škody ve prospěch obětí zvláštní újmy z kontaminace krevní transfúzí, které jsou séropozitivní a u nichž s velkou pravděpodobností v budoucnu propukne nemoc AIDS. Zákonodárce patřičně zobecnil danou skutkovou podstatu, aniž by však dal přesnější vodítko soudům, jak mají postupovat při odkladu výkonu takovýchto svých rozhodnutí. Lze se však domnívat, že měl na mysli rozhodnutí, jejichž výkon je vázán na splnění odkládací podmínky.

kdyby se byla realizovala“ (čl. 1346 návrhu Catala)¹. Co se týče újmy na zdraví, přistupuje francouzský zákonodárce ke komplexnímu legislativnímu uchopení celé problematiky, veden deklarovanou snahou o systematizaci a zejména posílení právní jistoty, jak z hlediska efektivity náhrady této újmy, tak z hlediska principu rovnosti poškozených, a to ve sféře, která až dosud představuje hájemství soudcovského práva²: „V případě zásahu do tělesné integrity, má oběť právo na odškodnění své ekonomické a profesní újmy odpovídající zvláště vynaloženým výdajům, budoucím nákladům, ztrátě na výdělku, ušlému zisku, jakož i na odškodnění své neekonomické a osobní újmy, jakou je funkční újma,³ vytrpěné bolesti, estetická újma, újma na radosti ze života, sexuální újma a ztížení společenského uplatnění. Sekundární oběti mají právo na odškodnění své ekonomické újmy spočívající v rozličných výdajích a ztrátě na příjmech, jakož i na odškodnění své osobní citové újmy“.

Závěrem této úvahy je nutné uvést jedno zásadní novum⁴, o kterém je v souvislosti s reformou uvažováno - sankční náhrada škody (*Punitive damages*). Francie je připravena připustit, že civilní odpovědnost může plnit i jinou funkci než je kompenzace a satisfakce: „Pachatel zjevně úmyslného protiprávního jednání, zejména zjištěného, může být odsouzen vedle běžné (kompenzační) náhrady škody, i k sankční náhradě škody, jejíž příslušnou část může soudce přiznat ve prospěch státu. Rozhodnutí soudce o takové náhradě škody musí být zvlášť odůvodněné a její výše přitom odlišná od zbylé náhrady škody přiznané oběti. Sankční náhrada škody není pojistitelná.“

2.1.3. Německo

2.1.3.1. Německé pojetí škody

Německé pojetí škody představuje zcela samostatný přístup v evropské deliktivní oblasti, který se vymezoval ponejvíce vůči svému francouzskému homologu. Ve srovnání s

---

¹ Touto dikcí nabádá zákonodárce soudy k úvaze o vlastní hodnotě předmětné šance/naděje bez ohledu na zisk a jiné výhody, které by mohla v budoucnu svému beneficiantovi v úplnosti přinést.

² Catala, P.: op. cit., str. 173 (motivace k čl. 1379).

³ Funkční újma, nebo-li újma fyziologická, plní ve francouzském právu úlohu našeho konceptu invalidity (invalidita částečná, plná, dočasná, trvalá). Francie se uchyluje ke stanovení výše této funkční újmy dle standardizovaných tabulek invalidity obsažených v prováděcím předpisu.

⁴ Nejde tak úplně o novinku neslučitelnou s povahou kontinentálního práva. Ve francouzské doktríně stále u náhrady škody narážíme na aspekt „peine privée“ (soukromého trestu), který někteří autoři považují za imanentní součást přinejmenším určitého druhu náhrad (typicky u nemajetkových újem).

ním se, obecně řečeno, jeví německý systém sevřenější, uzavřenější a objektivistický ve smyslu hledání rovnováhy mezi sférou poškozeného a sférou škůdce. Francouzský systém má ve svém centru jednoznačně osobnost poškozeného, náhrada všech jeho myslitelných újem, jsou-li v příčinné souvislosti s jednáním škůdce, není nikterak *a priori* vyloučena, zatímco německý BGB svým pojetím nastavuje zřejmé limity, jak z hlediska kategorie protiprávnosti, tak s ohledem na pojem škody jako takové. Zásadní východisko je přitom v obou systémech zcela totožné a je jím princip plné náhrady škody (*Totalreparation*). Obě delikttní úpravy, stejně tak i česká, jsou vybudovány na poznatku, že poškozenému se má nahradit veškerá škoda, kterou utrpěl, tj. škoda ve své úplnosti, avšak ne více a ne méně než právě tato škoda¹.

Německé platné právo neobsahuje definici škody/újmy, BGB s ní počítá na mnoha místech jako s podmínkou založení odpovědnosti, aniž by se uchýloval k jakémukoli jejímu bližšímu vymezení. Ani soudní praxe v tomto ohledu necítila potřebu přesné a obecně platné definice, takže pojem škody je definován až doktrínou. Ta škodou chápe jakoukoli ztrátu, kterou někdo utrpěl s ohledem na svá zákonem chráněná práva, statky a zájmy (Magnus, Deutsch, Fikentscher, Palandt, Grunski aj.)².

Při hlubším zkoumání se i v německém systému ukazuje být zásadním rozlišování **škody majetkové** (*Vermögensschaden*) a **škody nemajetkové** (*Nichtvermögensschaden*), přičemž exaktní odlišení německý zákonodárce nepodává. Teoretické uchopení materiální – nemateriální újmy se tak v německém systému, stejně jako ve francouzském a českém, opírá o podpůrnou konstrukci penězi ocenitelné či v penězích vyjádřitelné újmy. Škoda se považuje za majetkovou do té míry, do níž představuje ztrátu na statku, který má určitou ekonomickou hodnotu, jež může být současně ekvivalentem jisté peněžní sumy stanovitelné objektivními metodami. *A contrario*, nemajetková škoda se dotýká takových statků, které mají právě jen subjektivní dimenzi ocenitelnou *ad hoc* jen ve vztahu ke konkrétnímu subjektu a jeho pocitům při vytrpěné újmě.

---

¹ Ve francouzském právu to vyjadřuje princip: „préjudice et rien que le préjudice“ (újma a nic než újma) a v německém právu tzv. *Ausgleichsprincip*, jejichž důsledná aplikace zabraňuje vzniku bezdůvodného obohacení na straně poškozeného.

² Současně však panuje shoda, že tato doktrinální definice je příliš vágní na to, aby mohla vyřešit konkrétní v praxi vznikající problémy při náhradě škody. Srov. Magnus: *Damages under German Law*, in: Magnus : *Unification of Tort law: Damages*, Kluwer Law International, 2001 str. 94

Rozlišení mezi škodou majetkové povahy a újmou nemajetkovou hraje nicméně v německém systému rozhodující roli při náhradě škody. Kompenzace v penězích přichází v úvahu principiálně jen u škody majetkové, nemateriální újma smí být penězi odškodněna, jen když to výslovně zákon sám stanoví¹. BGB tak činí ve třech různých, kvalitativně se od sebe dosti lišících, případech:

1. především jde o náhradu škody při újmě na životě a na zdraví (bolestné), což je kategorie pojmově nejširší a nejobecnější;
2. dále se odškodňuje v penězích nemajetková újma poškozených při zrušeném zájezdu v rámci tzv. cestovní smlouvy²;
3. konečně újma způsobená diskriminací z důvodu pohlaví v souvislosti se vznikem a trváním pracovního poměru³.

Posledně uvedené případy představují konkrétní skutkové podstaty, které uzavírají tuto skupinu nemajetkových újem odškodňovaných v penězi. Zjevná nedostatečnost tohoto legislativního přístupu je v německém deliktním systému korigována rozhodovací praxí soudu, které výše naznačený uzavřený výčet přeci jen, nutno říci, že zcela nad rámec zákonné úpravy, rozšířily o další, do velké míry obecnou kategorii, když ve své praxi pravidelně připouští peněžitou kompenzaci za závažné porušení či zásah do osobnostních práv.

V německém přístupu k nemateriální újmě se dosud zrcadlí stejná nechuť zákonodárce k její náhradě v penězích, na kterou lze narazit v Rakousku a která rezonovala významně i ve francouzském právu zejména v první polovině 20. století. Nutno uvést, že podobně uvažuje i český zákonodárce de lege ferenda, když pro náhradu nemajetkové újmy stanoví jako princip její odčinění formou přiměřeného zadostiučinění a teprve není-li možné ji odčinit naturálně, má se poskytovat relutární náhrada.⁴ Pokud jde o stanovení výše náhrady u majetkové škody, uplatňuje se v německém právu ona diferenční metoda, při níž

---

¹ Jde o pravidlo, které nalézáme v § 253 BGB: **Immaterieller Schaden** (1) Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden. (2) Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.

² Viz § 651 BGB an.

³ § 611 BGB: **Vertragstypische Pflichten beim Dienstvertrag** (1) Durch den Dienstvertrag wird derjenige, welcher Dienste zusagt, zur Leistung der versprochenen Dienste, der andere Teil zur Gewährung der vereinbarten Vergütung verpflichtet. (2) Gegenstand des Dienstvertrags können Dienste jeder Art sein.

⁴ K tomu srov. § 2638 návrhu osnovy nového českého OZ.

je porovnáván stav majetkové sféry poškozeného po nastalé škodě se stavem, jaký by byl beze škody¹. Jde o metodu, kterou využívá i rakouská judikatura pro určení výše náhrady škody u škod způsobených úmyslně nebo hrubou nedbalostí při aplikaci tzv. subjektivní metody (metoda konkrétního výpočtu – viz 2.1.1.2.). Tímto postupem se snaží německé právo naplnit deklarovaný postulát plné náhrady škody a v zásadě bere v úvahu při posuzování majetkové sféry poškozeného všechny ty statky a hodnoty, které mají určitý hospodářský nebo finanční reflex objektivně zhodnotitelný.² Takto uplatňovaná metoda nese svá úskalí, která se v praxi projeví jako pochybnost o tom, zda konkrétní hodnota/statek má objektivně vzato určitou ekonomickou hodnotu. Narážíme zejména na případy tzv. prosté ztráty užitku, kde bývá obvykle sporné, zda vůbec existuje v penězích vyjádřitelný ekvivalent pocítěné ztráty užitku určité věci a jak jej eventuálně stanovit. Německá rozhodovací praxe přistupuje k těmto případům jednotlivě a vždy *in concreto* zkoumá otázku, zda poškozený opravdu potřeboval dotýcnou věc/statek (kritérium skutečné potřeby), přičemž někdy dospěje k závěru, že ano a náhradu této újmy kvalifikované jako majetková škoda přizná³ a někdy naopak žalobu na takovou náhradu škody zamítne⁴.

Při odškodňování nemateriální škody nelze vycházet z přesných, objektivních a zákonem definovaných kritérií, výše odškodnění je vždy určena odhadem. U bolestného (*Schmerzensgeld*) coby nejfrekventovanějšího nároku nemajetkové povahy zohledňuje německý delikt ní systém všechny relevantní okolnosti daného případu, přičemž judikatura evolutivně naplňuje a rozšiřuje obsah i dosah těchto relevantních okolností. Určujícím je přitom závažnost a délka trvání bolestí stejně jako případné trvajíc í následky zkoumané újmy. Do úvahy zde však vstupuje celá řada dalších skutkových okolností odpovědnostního

---

¹ Výše škody je stanovována na zcela konkrétním základě, nejedná se o jen přibližné vyčíslení jakési abstraktní ztráty.

² Diferenční metoda je aplikována důsledně a rozdíl mezi oběma stavy majetku poškozeného musí být vypočten skutečně objektivně, tj. k ceně obliby se nepřihlíží a věcem je zásadně přiřazována tržní hodnota. Na rozdíl od Rakouska, kde cena obliby (*Affektionsinteresse*) hraje svou roli u náhrady za škody způsobené úmyslně nebo hrubou nedbalostí. Viz Magnus, U.: *op. cit.*, str. 96.

³ Jak to učinil německý Spolkový soud (Bundesgerichtshof – BGH, rozh. publ. v BGHZ pod č. 212 z roku 1998) v případě poškozeného, který v důsledku vzniku škody nemohl po dobu několika měsíců užívat svůj dům; totéž platí pro byty, auta, lodě a jiné věci, pakliže je poškozený prokazatelně potřeboval k dennímu životu.

⁴ Jako dva frapantní případy bývají v německé judikatuře citovány: ztráta užitku plynoucí z nemožnosti užívat svůj bazén a ztráta užitku plynoucí z nemožnosti nosit svůj luxusní kožich. V těchto případech soudy neshledaly prvek nezbytnosti či potřeby a ztrátu užitku proto nenahradily. Srov. Rozh. BGH publ. v BGHZ pod č. 63,393 a BGH DB 1980,1016

vztahu: věk a osobní poměry poškozeného na jedné straně, stupeň zavinění škůdce na straně druhé a konečně soudce může zohlednit celkovou ekonomickou situaci poškozeného i škůdce¹. Je tedy patrné, že v oblasti vlastní náhrady škody, je německý systém flexibilní a ponechává soudci jistý prostor pro uvážení. Německá rozhodovací praxe přiznala náhradu škody, resp. bolestné i osobě v komatózním stavu, třebaže taková osoba dle poznatků lékařské vědy přímo netrpí². Dospěla tak ke stejnému závěru jako francouzská judikatura v 90. letech 20. století, která nadto přiznala takové oběti i nárok na náhradu újmy ze ztráty radosti ze života (viz 2.1.2.2.2).

Náhrada nemajetkové újmy se nevyčerpává jen výše uvedeným nárokem na bolestné³, ale významný okruh představují náhrady za porušení osobnostních práv poškozeného. Při určení výše takové náhrady se nicméně postupuje analogicky a do soudcovské úvahy musí vstoupit všechny relevantní okolnosti případu, přičemž – jak plyne z německé rozhodovací praxe – klíčovými aspekty bývají v těchto případech zvláště závažnost a intenzita zásahu do osobnostní sféry, jakož i stupeň zavinění škůdce. Na určitou diskrepanci mezi výší náhrady z důvodu újmy na zdraví (bolestné) a náhradami při zásahu do jiných osobnostních práv upozorňuje prof. Magnus a poukazuje na fakt, že německé soudy dokázaly v relativně krátkém časovém sledu přiznat stejně vysokou náhradu za uveřejnění fiktivního interview na jedné straně⁴ a za několikerou opakovanou újmu na zdraví (několikačetné kruté znásilnění v období 6 měsíců⁵) na straně druhé.⁶

2.1.3.2. Vybrané zvláštní případy náhrady škody

V současné době je velmi diskutovanou otázkou případná náhrada škody za tzv. emoční šok (nervový otřes) v obecné rovině, konkrétněji pak v případech ztráty životního společenství (manželského, partnerského, druhovského). V teorii i praxi zůstává sporné, zda-li má být přiznána náhrada za imateriální újmu spočívající v prožitém emočním

---

¹ Viz Magnus, U.: op. cit., str. 95

² BGHZ č. 120, 1.

³ Bolestné se stejně jako v českém deliktním systému přiznává jako jednorázové peněžité odškodnění za veškeré vytrpěné bolesti. Ovšem narozdíl od české úpravy, kde existuje legislativní vodítko pro soudce (vyhláška ministerstva zdravotnictví stanoví bodové ohodnocení) při stanovování výše takové náhrady, vypomáhá si německý systém právně nezávazným dokumentem obsahujícím tabulky s výší náhrady škody, které byly v konkrétních případech německými soudy již přiznány (tzv. *Schmerzensgeldtabellen*).

⁴ BGH 1996 NJW 984

⁵ LG Frankfurt 1998 NJW 2294

⁶ Magnus, U.: op. cit., str. 96

šoku či ve vytrpěném nervovém otřesu osobě, která byla svědkem (viděla či slyšela) závažné újmy na zdraví či dokonce újmy na životě sobě blízké osoby.

Na příkladu francouzského deliktního práva jsme demonstrovali velmi otevřený a liberální přístup, který umožňuje cestou rozvinuté koncepce tzv. reflexní újmy odškodňovat nejrůznější případy tzv. sekundárních obětí, a to za splnění prakticky jediného předpokladu: existence kvalifikovaného pouta (právního či faktického) mezi primární obětí a osobou, která následkem primární újmy utrpí emoční šok. Německý deliktní systém naproti tomu zachovává standardně restriktivní přístup. Újma spočívající v emočním šoku se odškodňuje formou bolestného jen za předpokladu, že nervový otřes sám nebo jeho následky jsou lékařsky uznanou, tj. diagnostikovanou nemocí či poruchou. Není-li tomu tak a u sekundární oběti došlo „jen“ k prostému emočnímu šoku bez konkrétních medicínsky seznatelných symptomů choroby, náhrada jí nepřísluší¹. Obdobně nepřipouští německý systém žádný nárok z titulu „*pretium doloris*“ při ztrátě manželského společenství způsobeného újmou na životě jednoho z manželů.

Dalším zvláštním případem, nikoli neobvyklým, je situace, kdy poškozenému vznikne vedle škody v jeho sféře ještě nějaký majetkový prospěch/výhoda/zisk. Německá doktrína opírající se o „**teorii vyvažování výhod**“ (*Vorteilsausgleichung*) v těchto sporných případech vychází v převažující míře z teze, že ztráta, kterou poškozený utrpěl v souvislosti se vznikem škody, může být kompenzována případným ziskem a jiným majetkovým prospěchem vzešlým z téže škody². Velmi problematickým nicméně zůstává praktické řešení naznačené teze, zejména otázka, za jakých bližších podmínek takovouto vzájemnou kompenzaci připustit. Německá rozhodovací praxe poskytla částečnou odpověď, když pro přípustnost vzájemné kompenzace zisku-ztráty požadovala existenci příčinné souvislosti mezi škodní událostí a majetkovým prospěchem ve sféře poškozeného³. Současně nesmí být tímto vzájemným zápočtem negován účel a smysl institutu náhrady škody, a nesmí tudíž dojít k tomu, aby škůdce byl nespravedlivě zvýhodněn v odpovědnostním vztahu na úkor

---

¹ Podle německé doktríny (Palandt, Heinrichs) je třeba tyto případy posuzovat jako běžné (normální) riziko života ve společnosti, tedy i situace, kdy se někdo stane nešťasnou souhrou okolností svědkem otřesných zážitků při dopravní nehodě. Srov. k tomu Palandt – Heinrichs: *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 1999

² Lange, Palandt, Staudinger, Medicus, Heinrichs a jiní.

³ BGHZ 49, 61 a BGHZ 81, 275

poškozeného prostým faktem, že posledně jmenovaný měl ze škody i jistý užitek¹. Naplnění uvedeného postulátu bývá v praxi ten nejobtížnější úkol a zůstává zcela na konkrétním rozhodování případ od případu.²

2.1.3.3. Závěr

Základní rozdíl mezi francouzským a německým deliktním systémem může být rovněž ozřejmen, pokud budeme zkoumat – v souvislosti s německým odmítnutím generální klauzule občanskoprávní odpovědnosti – právě ty zájmy či pozice, které v důsledku tohoto přístupu nejsou v daném systému chráněny obecně tj. jako takové, nýbrž jen ve zvláštních případech.

V německém právu je to zřetelně vidět na základní hodnotě „majetek“ (*Vermögen*) nebo na hodnotě „svoboda jednání“³. Pro snažší pochopení v jakých situacích nejsou zmíněné pozice chráněny absolutně, uveďme následující případ: způsobí-li někdo svému dobrému příteli značnou finanční ztrátu tím, že mu dá špatnou radu, jak investovat peníze, nebo když někdo neuváženě navede dotazující se osobu na špatný směr cesty a tato v důsledku toho zmešká obchodně významnou schůzku s možností uzavřít výhodnou smlouvu. V obou případech vznikne bezpochyby v majetkové sféře poškozeného škoda, avšak z hlediska německého deliktního práva se vůbec nebude jednat o delikt, neboť zde není dán zásah do vlastnického práva, jak je zamýšleno v ustanovení § 823 (1) BGB, kdy vlastnické právo existuje toliko k věcem, a nedošlo rovněž k žádnému porušení ochranné normy (*Schutznorm*), jak stanoví § 823 (2) BGB a konečně nelze se uchýlit ani k § 826 BGB již jen z toho důvodu, že zde nebyl úmysl škodu způsobit. Německý BGB a s ním i německé deliktní právo spočívá na myšlence, že různé právem chráněné zájmy / statky / hodnoty / pozice vyžadují různou míru ochrany a ospravedlňují celkově diferencovaný přístup⁴.

---

¹ BGHZ 8, 329 BGHZ; 30, 33; BGHZ 91, 210

² Magnus, U.: op. cit., str. 100

³ K tomu také Larenz – Canaris: Lehrbuch des Schuldrechts C.H. Beck Verlag, 1987

⁴ Walter van Gerven – Jeremy Lever – Pierre Larouche: Cases, Materials and Texts on National, Supranational and International Tort Law, Oxford, 2005

2.1.4. Itálie

Pokud jde o italský deliktní model, nachází se na pomezí francouzského a německého systému s mírnou inklinací k modelu německému. Přesto je to svébytný a v mnoha ohledech originální deliktní systém hledající své vlastní odpovědi na stěžejní otázky deliktního práva. Italská doktrína o něm hovoří jako o bipolárním modelu (viz dále) zachovávajícím zcela odchylný přístup ke škodě majetkové a k nemateriálním újmám. Je to rovněž systém, který má mnoho společných východisek a styčných bodů s českým deliktním právem, a to jak z pohledu *de lege lata*, tak zejména *de lege ferenda*.

2.1.4.1. Italské pojetí škody – definice a koncepce

Základním východiskem pro italskou koncepci škody je ustanovení čl. 2043 CCI: „Jakékoli jednání, úmyslé či nedbalostní, které způsobilo protiprávní škodu jinému, zavazuje toho, kdo takto jednal k náhradě škody.“¹ V italském deliktním systému představuje toto pravidlo obecnou normu o občanskoprávní odpovědnosti, jež není nikterak limitována z hlediska náhrady škody, pokud jde o škodu majetkovou/materiální (*danni patrimoniali*). Citované ústřední ustanovení je však doplněno o zvláštní pravidlo obsažené v čl. 2059 CCI, které se dotýká nemateriální újmy: „Škoda nemajetková se nahrazuje pouze v případech stanovených zákonem.“² Italský systém tak kombinuje neomezenou náhradu škody majetkové s limitovanou náhradou, resp. odčiněním újmy nemateriální, čímž jakoby výrazněji od sebe odděluje dvě různé funkce náhrady škody: zatímco náhrada majetkové škody sleduje jednoznačně kompenzační účel (vyrovnání majetkové sféry poškozeného), u přiznané náhrady újmy nemajetkové vystupuje do popředí její satisfakčně-sankční funkce (odčinění újmy poškozeného)³.

Je patrné, že italská rozhodovací praxe spolu s právní naukou musely nejprve přistoupit k analýze a posléze k vysoce přesnému vymezení pojmu reparable škoda s ohledem na zákonnou dikci. Postupem času se tak italské soudy dopracovaly k jakémusi seznamu škod a újem, které se nahrazují. Na samém počátku byla připouštěna jen

¹ Art. 2043 CCI: **Risarcimento per fatto illecito**: Qualunque fatto doloso o colposo, che cagiona ad altri un danno ingiusto, obbliga colui che ha commesso il fatto a risarcire il danno (Cod. Pen. 185).

² Art. 2059 CCI: **Danni non patrimoniali**: Il danno non patrimoniale deve essere risarcito solo nei casi determinati dalla legge (Cod. Proc. Civ. 89; Cod. Pen. 185, 598).

³ Viz Busnelli – Comandé: Damages under Italian Law, in: Magnus : Unification of Tort law: Damages, Kluwer Law International 2001, str. 117-141

náhrada takové škody, která představovala zásah do absolutních subjektivních pozic/statků/hodnot, tj. zásah buď do osobnostní sféry poškozeného nebo porušení vlastnického práva či jiného věcného práva. V roce 1971 došlo k významnému rozšíření koncepce nahraditelné škody, když italský Kasační soud v rozsudku ve věci Meroni dovodil a připustil, že náhrada škody je možná i v případě zásahu do relativního práva vyplývajícího z práva z pohledávky.¹ Toto rozhodnutí, které znamenalo obrat v dosavadní judikatuře, jež byla do té doby petrifikována rozhodnutím z roku 1954 ve věci Superga, ukázalo současně nové trendy v oblasti náhrady škody a znamenalo postupné připuštění dalších typů reparablejších újem, které – ačkoli se dotýkaly majetkové sféry poškozeného – nebyly za majetkovou újmu pokládány, právě protože chyběl zásah do vlastnického práva ke konkrétní věci (čistě ekonomická újma). Podstatným způsobem byla obohacena také množina imateriální újmy, tak jak byly její různé aspekty postupně praxí i teorií identifikovány (*danno biologico = danno alla salute, danno esistenziale*).²

Právě touto svou zřetelnou legislativní distinkcí mezi materiální a nemateriální škodou se italský systém liší od francouzské koncepce generální odpovědnostní klauzule (čl. 1382 CC), zahrnující a priori všechny typy a druhy škody/újmy, a přibližuje se k modelu německému, jenž také limituje náhradu nemateriální újmy na případy stanovené zákonem (viz dikce § 253 BGB – srov. 2.1.3).

Ustanovení čl. 2049 CCI tak pokrývá všechnu majetkovou škodu, která je objektivně ocnitelná a vyjádřitelná v penězích, přičemž v souladu s kompenzační funkcí náhrady škody usiluje o co nejdřívejší obnovu porušené majetkové rovnováhy ve sféře poškozeného (princip plné náhrady škody – *risarcimento*). Čl. 2059 CCI naopak míří především na ten druh újmy, která není způsobilá objektivního a ekonomického zhodnocení, snadno převoditelného do peněžního ekvivalentu. Italská doktrína však na podanou dichotomii nepohlíží vůbec jednotně a prof. Busnelli poukazuje na to, že teorie je v tomto zásadním bodě rozpolcena: část doktrinárního proudu pod očividným francouzským vlivem spatřuje v ustanovení čl. 2059 CCI redundanci, kterou by bylo nejlépe odstranit a přilnout tak beze zbytku k francouzské koncepci generálního deliktu včetně globálního pohledu na škodu/újmu jako takovou; druhá část by ponechala ustanovení čl. 2059 CCI v

---

¹ Rozh. italského NS (Suprema Corte) č. 174 z roku 1971.

² Fabre-Magnan: op. cit., str. 122

platnosti, přistoupila by pouze k jeho modifikaci tak, aby bylo dosaženo jeho výrazně flexibilnější aplikace podle švýcarského vzoru, v němž totiž spatřuje účinné řešení dokazující, že je možné eliminovat příliš restriktivní pravidlo, aniž by nutně byla nabourána zmíněná distinkce mezi materiální a imateriální škodou¹. Italská rozhodovací praxe se vydala svou cestou a našla na tuto otázku vlastní odpověď, když vygenerovala zcela nové druhy odškodnitelných újem, které postavila jaksí nad ono důsledné dichotomní pravidlo o náhradě škody.

Co se týče vlastní definice škody, nenacházíme ji ani v relativně mladém italském kodexu. Italská doktrína se nicméně uchyluje k tradiční a velmi rozšířené diferenční metodou stanovené škodě, která představuje aktuální zmenšení (úbytek) majetkové sféry poškozeného, tak jak je traktována německou i francouzskou literaturou. Toto striktně materialistické pojetí akcentující majetkový aspekt škody je ovšem tlumeno zesilujícím trendem stavícím do zorného pole především lidského jedince, osobu člověka jakožto nositele nebo zosobnění různých individuálních pozic a zájmů, které mají být deliktním právem chráněny komplexně. V tomto duchu je nutno interpretovat i ustanovení čl. 1226 CCI zařazené systematicky do části o smluvní odpovědnosti, které nabádá soudce, aby vzal v úvahu spravedlivé ocenění škody, není-li možné prokázat její přesnou výši².

Italská koncepce škody prodělala od přijetí CCI pozoruhodný vývoj, nikoli nepodobný tomu francouzskému, zejména co se týče vymezení a vzájemného vztahu majetkové a nemajetkové škody a újmy na zdraví. Během téměř 70 let účinnosti italského Codice civile (1942) došlo k minimálně dvěma zásadním a z hlediska dalšího vývoje progresivním posunům. Prvním revolučním krokem byla jakási emancipace kategorie **osobní újmy** (*danno alla persona*)³, která byla až do začátku 60. let 20. století neprávem opomíjena. Prozatím v rámci kategorie majetková škoda se tak začala zřetelněji formovat svébytná škoda na zdraví, coby významný prvek náhrady škody. Koncepce škody na zdraví

---

¹ Švýcarský systém pracuje v této souvislosti s kritériem závažnosti zásahu, které je samo o sobě způsobilé limitovat náhradu nemateriální škody (viz bod 2.1.6).

² Art. 1226 CCI: **Valutazione equitativa del danno**: Se il danno non può essere provato nel suo preciso ammontare, è liquidato dal giudice con valutazione equitativa (2056 e seguenti).

³ Prvním významným náznakem tohoto trendu bylo zařazení samostatného hesla „osobní újma“ do velké encyklopedie práva (*Enciclopedia del Diritto*), což mělo demonstrovat zvýšený zájem o tuto deliktní kategorii. Osobní újma, v našem smyslu slova újma na zdraví, byla nicméně chápána jen v intencích ekonomické ztráty pramenící ze snížené výdělečné schopnosti poškozeného. Srov. Gentile, G.: *Danno alla persona*, Enciclopedia del Diritto, sv.XVI 1962, str. 634 an.

držela nejprve striktně linii materiální škody a nebyla ničím jiným než majetkovým reflexem snížené či úplně pozbyté výdělečné schopnosti poškozeného. Teprve v 70. letech 20. století se v italské judikatuře začaly objevovat zcela nové trendy. Byly to především soudy první instance v Janově a Pise, které – pracující v úzkém kontaktu s deliktními teoretiky z tamějších univerzit – vydobily zcela novou koncepci škody na zdraví jako imateriální újmy *per se*. Východiskem pro tyto úvahy byla doktrína *ius naturalismu* společně s ústavněprávním přístupem k újmám na zdraví. Základem nové koncepce újmy na zdraví se stalo ústavou garantované právo na zdraví (čl. 32 italské ústavy), pojímané jako fundamentální, individuální rovné právo každého člověka, jehož porušení samo o sobě, aniž by nutně zapříčinilo snížení výdělečné schopnosti či generovalo jiné další výdaje (léčebné výlohy, ošetrovné atp.), má být předmětem kompenzace cestou náhrady škody a zakládá tedy samostatný, neodvozený nárok z titulu náhrady újmy na zdraví.¹

2.1.4.2. Typologie újmy dle italské úpravy

Jak již bylo uvedeno výše, rozlišuje italský občanský zákoník výslovně **škodu majetkovou** (*danno patrimoniali*) a **škodu nemajetkovou** (*danno non patrimoniali*), přičemž tato dichotomie hraje svou roli v rámci institutu náhrady škody. Rovněž jsme naznačili, že od 80. let 20. století uchopila italská rozhodovací praxe konzistentněji imateriální aspekty újmy na zdraví, dosud řešené jen v rámci škody majetkové, a majíc svůj postoj potvrdit nejvyššími soudními autoritami, definovala svébytně novou kategorii škody – **újmu na zdraví** (*danno alla saluta*) resp. **újmu biologickou** (*danno biologico*).² Tento druh újmy je definován jako újma plynoucí z prostého zásahu do fyzické integrity člověka, do jeho zdraví jako takového, tzn. zcela nezávisle na případných majetkových důsledcích (náhrada za sníženou výdělečnou schopnost, lékařské nebo léčebné výlohy aj.), které jinak zakládají samostatně nárok poškozeného na náhradu škody a jsou také zvlášť odškodňovány.

---

¹ Italský ústavní soud (*Corte Costituzionale*) popsaný trend potvrdil a posvětil tak vznik nové kategorie osobní škody – škody na zdraví (*danno alla saluta*) zvaná také škoda biologická (*danno biologico* – viz dále). Stalo se tak rozhodnutím ze 14. července 1986.

² K tomu srov. Monateri, P. G.: *Le Fonti delle Obligazioni, LA Responsabilita civile, Trattato di diritto civile*, Utet 1998, str. 474 an.

Biologická újma v sobě obsahuje do jisté míry morální aspekt při odškodňování fyzické újmy, jak na něj narážíme ve francouzském systému (*aspect moral de dommage corporel*), avšak nejen ten.¹ Biologická újma a její náhrada v italském deliktním systému jsou odrazem skutečnosti, že někdo byl zasažen do jednoho ze svých základních lidských práv, jímž je právo na zdraví a tělesnou integritu.² Jelikož je hodnota lidského života jako takového, jakož i tělesné integrity, stejná u každého jedince, usiluje italský systém touto cestou o zrovnoprávnění všech při porušení tohoto základního lidského práva.³

Etablováním kategorie biologické újmy se však italský systém nevyčerpal a v současné době je předmětem velmi vášnivých debat zcela nový druh újmy, identifikovaný kromě jiného Kasačním soudem v rozhodnutí ze dne 24.3.2006 jako **újma existenciální** (*danno esistenziale*).⁴ Podle názoru Kasačního soudu je třeba za existenciální újmu pokládat každou újmu, kterou zapůsobí protiprávní čin na chování poškozené osoby tím, že ji donutí změnit její životní návyky, způsobí zhoršení jejích vztahů, které jí až dosud byly vlastní, zcela naruší její každodenní život a zbaví jí příležitostí k vyjádření své osobnosti ve vnějším světě. Existenciální újma není svou povahou jen čistě emoční a niterní, což je případ újmy čistě morální, ale je objektivně verifikovatelnou újmu na základě důkazů o tom, že poškozený byl v důsledku škodlivého zásahu nucen učinit životní volbu jinou, než jakou by byl býval učinil za normálního chodu věcí. Existenciální újma není proto ztotožnitelná s prostou morální škodou zahrnující v sobě duševní útrapy a citovou újmu. Jako existenciální lze ovšem kvalifikovat jen ten případ újmy, kdy poškozený

---

¹ V italském systému je jinak újma vyplývající z vytrpěných fyzických bolestí či zažitých duševních útrap, ať již má či nikoli konkrétní majetkové důsledky ve sféře poškozeného, odškodňována jako subjektivní *pretium doloris* v rámci náhrady nemajetkové újmy dle ustanovení čl. 2052 CCI, tj. její náhrada je limitována zákonnou dikcí. Tento rozdíl mezi objektivně posuzovanou újmu na zdraví (*danno biologico*), která se nahrazuje vždy, a subjektivně pocítenou újmu (*pretium doloris*) byl potvrzen následně italským Ústavním soudem v rozhodnutí ze 27. 10. 1994.

² V oblasti náhrady škody činí však reparace biologické újmy nemalé potíže. Předně byla dlouho reparována v omezeném režimu nemajetkové újmy dle čl. 2059 CCI, což vedlo k separátním a nekonzistentním judikátům. Neutěšený stav přivedl italský Ústavní soud, aby se znovu odškodňováním biologické újmy zabýval. V roce 1986 v již citovaném rozhodnutí vrátil Ústavní soud újmu na zdraví pod dikci ustanovení čl. 2043 CCI a akcentoval potřebu její plné, tj. nijak nelimitované náhrady. Biologická újma naráží ovšem i na problém ryze praktický související se stanovením její výše. Italský zákonodárce proto uvažuje o zavedení celonárodních tabulek pro přiznávání této náhrady, aby sjednotil judikaturu a posílil právní jistotu zúčastněných.

³ Busnelli, F.D.: Il danno biologico, Dal „diritto vivente“ al „diritto vigente“. Giappichelli, Studi di diritto privato, 2002

⁴ Srov. k tomu zejména Cendon, P. – Ziviz, P.: Il risarcimento del danno esistenziale, Milan, Giuffrè 2003. Proti zvláště Ponzanelli, G.: Sei ragioni per escludere il risarcimento del danno esistenziale, Danno e responsabilita, 2000, str. 693

byl donucen, vzhledem k rozsahu a povaze vytrpěné újmy, učinit zcela konkrétní životní volby, odchylné od těch, které by byl učinil, kdyby nebylo došlo ke škodlivému zásahu.¹

Příklady biologické a existenciální újmy ilustrují tendenci italského deliktního systému rozšiřovat okruh reparabilních újem, zejména pokud jde o újmy psychologické povahy. Navzdory své jinak silné inklinaci k německému modelu, přibližuje se v tomto smyslu italské právo více francouzskému systému. Konečně koncept existenciální újmy sleduje odškodnění takových druhů újem, které byly postupně identifikovány rovněž francouzskou judikaturou a doktrínou, zvláště v kategorii újma na radosti ze života (*préjudice d'agrément* - viz 2.1.2.2.2).

Italský zákonodárce vedle škody majetkové a nemajetkové rozlišuje také škodu přímou a nepřímou. K tomuto rozlišení výslovně vybízí v čl. 1223 CCI o smluvní odpovědnosti za škodu: „Náhrada škody při nesplnění smlouvy nebo při prodlení musí zahrnovat jak skutečnou škodu věřitele tak ušlý zisk, pakliže jsou jeho přímým a bezprostředním následkem.“² Význam uvedeného rozlišování se stává zásadním, ostatně jako je tomu i ve francouzském systému, až při zjišťování příčinné souvislosti, kdy je zkoumáno, do jaké míry jsou škodlivé následky pravidelným, tj. přímým důsledkem škodlivého jednání. Citované ustanovení je zdrojem dalšího tradičního dělení škody, jak jej známe ve všech vybraných právních řádech. Pojímání škody skutečné, pozitivní (*damnum emergens*) a ušlého zisku (*lucrum cessans*) v rámci škody majetkové plní v současném italském systému svou funkci při stanovování její výše a následné náhradě, neboť italský zákonodárce nestanoví žádná precizní pravidla pro její určení. Pouze naznačuje, že by měla být prokázána její přesná výše, a není-li to možné, přistoupí soud k jejímu spravedlivému

---

¹ V citovaném rozhodnutí Kasačního soudu z roku 2006 se jednalo o zaměstnance, kterého zaměstnavatel „poškodil“ tím, že mu dal vykonávat pracovní úkoly podřadnější, než pro jaké byl kvalifikován v pracovní smlouvě. Kasační soud nicméně uvedl, že z daného skutkového stavu ještě sama o sobě žádná existenciální újma nevyplývá, nicméně že poškozený zaměstnanec může jakýmkoli způsobem prokázat, že nastalá situace změnila očekávaný průběh jeho profesní dráhy, jakož i vztahy mimo práci. Naopak byla jako existenciální shledána újma těhotné ženy, která v důsledku dopravní nehody přišla o své nenarozené dítě. Fabre-Magnan: op. cit., str. 123

² Art. 1223 CCI: **Risarcimento del danno**: Il risarcimento del danno per l'inadempimento o per il ritardo deve comprendere così la perdita subita dal creditore come il mancato guadagno, in quanto ne siano conseguenza immediata e diretta (1382, 1479, 2056 e seguenti).

ocenění (čl. 1226 CCI). Toliko v případě ušlého zisku je stanoveno spravedlnostní ocenění přímo jako jediné kritérium s ohledem na relevantní okolnosti případu (čl. 2056 (2) CCI).¹

Itálie se svou koncepcí odpovědnosti za škodu patří vedle Francie a Belgie k těm státům, které legislativně oddělují **smluvní** (kontraktní) od **mimosmluvní** (deliktní) **odpovědnosti**. Stále relevantní rozlišování je zapříčiněno zákonodárcem zamýšleným odchylným režimem pro oba druhy odpovědnosti. Rozlišujícím znakem má být předvídatelnost škody. Zatímco pro oblast smluvní odpovědnosti existuje výslovná norma limitující náhradu škody při neúmyslném nesplnění smlouvy jen na škodu, kterou mohl dlužník v době vzniku závazkověprávního vztahu předvídat,² neexistuje žádné takové pravidlo pro oblast mimosmluvní náhrady škody, ani nenalzáme příslušný odkaz v ustanovení čl. 2056 CCI, které je rozhodující pro oblast deliktní odpovědnosti a které jinak výslovně odkazuje na vybraná ustanovení kontraktní odpovědnosti za škodu. Logickým a systematickým výkladem dospívá italská doktrína k závěru, že škoda způsobená deliktem se nahrazuje celá bez ohledu na její (ne)předvídatelnost. Tento závěr je nicméně značně relativizován italskou soudní praxí, jež si osvojila kritérium předvídatelnosti škody i v oblasti deliktní škody, neboť má tendenci, jak upozorňuje Busnelli, spojovat zaviněný protiprávní úkon s předvídatelností škody z něj vzešlé.³

Ostatní druhy a kategorie škody, jak jsou pojímány v jiných právních řádech (románské i anglosaské tradice), nenacházejí příliš velkou rezonanci v italském deliktním systému. Případy tzv. čistě ekonomické újmy (*pure economic loss*)⁴ nebo tzv. budoucí škody (*future damage*) včetně kompenzace ztráty naděje⁵ se ukazují jako těžko

---

¹ Art. 2056 CCI: **Valutazione dei danni** : Il risarcimento dovuto al danneggiato si deve determinare secondo le disposizioni degli artt. 1223,1226 e 1227. Il lucro cessante è valutato dal giudice con equo apprezzamento delle circostanze del caso.

² Art. 1225 CCI: **Prevedibilità del danno**: Se l'inadempimento o il ritardo non dipende da dolo del debitore, il risarcimento è limitato al danno che poteva prevedersi nel tempo in cui è sorta l'obbligazione.

³ Busnelli – Comandé: op. cit.: str. 123; někteří teoretici k tomu dodávají, že i pro oblast smluvního práva se funkčnost citovaného ustanovení o předvídatelnosti škody ukazuje být závislou na hledisku času, neboť jen pokud uplyne dostatek času od okamžiku vzniku smlouvy a chvíle jejího nesplnění, může aplikace kritéria předvídatelnosti znamenat zásadně jiné důsledky, než ke kterým by se došlo prostým zjištěním příčinné souvislosti v tom kterém případě. Viz Busnelli – Patti: *Danno e responsabilita civile*, Turin 1997.

⁴ Náhrada tzv. čistě ekonomické újmy a její koncepce není praktická v systému, kde je rozlišována smluvní a mimosmluvní odpovědnost a kde v deliktní oblasti může být nahrazována jen škoda protiprávní.

⁵ Z hlediska italského deliktního systému má toliko smysl hovořit spíše o budoucích následcích škody, což je ostatně charakteristické pro všechny trvající újmy a škody (ucházející zisk), které jsou s tímto aspektem odškodňovány. Ve všech případech jde nicméně o prolongaci aktuální škody a nikoli o v budoucnu vzniklou škodu, jakkoli by mohl být její vznik v budoucnu pravděpodobný.

transplatovatelné konstrukty, které jen obtížně hledají systémové zařazení a smysluplnou aplikaci¹.

2.1.5. Nizozemsko

Nizozemská právní úprava pojetí škody a její náhrady je obsažena v Knize IV, čl. 74 – 211, kde je zvlášť upravena odpovědnost smluvní a zvlášť odpovědnost mimosmluvní. I nizozemský zákonodárce vychází z toho, že základní funkcí odpovědnostního práva je plná náhrada škody vzniklé ve sféře poškozeného. Prevence vzniku škod je zde více pokládána za akcesorickou funkci náhrady škody, tj. za obecný cíl, který odpovědnostní právo mimoděk sleduje. Přesto je její význam podtržen výslovnou úpravou práva poškozeného na náhradu škody spočívající v rozumně vynaložených nákladech na odvracení nebo zmírňování škody (čl. 6:96 BW).² Pro oblast smluvní odpovědnosti je dokonce stanovena zákonná povinnost poškozeného, je-li to možné, zmírňovat škodlivé důsledky porušení smlouvy (č. 6:101 BW). Pochopitelně náklady vynaložené na splnění této povinnosti jsou předmětem náhrady škody, a to i tehdy, jsou-li opatření ke zmírnění škody nakonec zcela neúčinná.³ Naproti tomu není náhradě škody přiznán jakýkoli sankční charakter, neboť není cílem nizozemského deliktního práva trestat škůdce.⁴

Princip plné náhrady škody se bezvýhradně aplikuje pro oblast náhrady majetkové škody. Důsledkem této zásady je jednak nezbytnost skutečnou škodu reparovat vždy, když vznikne, a to v souladu s premisou hradí se ne více ne méně, než skutečná škoda, dále irelevantnost finanční situace škůdce a poškozeného pro účely stanovení výše náhrady škody a konečně musí být nahrazena pozitivní škoda ve všech svých právech

---

¹ Busnelli – Comandé : op. cit., str.122

² Artikel 6: 96 (1) BW: Vermogensschade omvat zowel geleden verlies als gederfde winst. (2) Als vermogensschade komen mede voor vergoeding in aanmerking: a. redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade die als gevolg van de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, mocht worden verwacht; b. redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid; c. redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte, wat de kosten onder b en c betreft, behoudens voor zover in het gegeven geval krachtens artikel 241 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering de regels betreffende proceskosten van toepassing zijn.

³ Van Benthem – Keulen: Country Handbook on Netherland, 2006.

⁴ Přesto v určitých případech narážíme na sankční elementy náhrady škody, zejména tam, kde hraje stupeň zavinění škůdce svou roli, ať již při určování příčinné souvislosti nebo při snižování náhrady škody, stejně jako je tomu v oblasti smluvní odpovědnosti, kde jsou smluvní sankční doložky v zásadě vynutitelné.

uznaných aspektech a formách, tj. včetně ušlého zisku, budoucí škody a škod, které nelze přesně vyčíslit a jejichž výše je stanovována odhadem.¹ Mezi ostatní vůdčí principy náhrady škody dle nizozemské úpravy patří:

- a) omezení odpovědnosti škůdce jen na škodu, kterou mu lze přičítat na základě zákona (zjištění kauzálního nexu, případně prokázané zavinění);
- b) zásada vzájemného zápočtu případných výhod na straně poškozeného, plynoucích ze způsobené škody, na celkovou výši náhrady škody, je-li to rozumné;
- c) princip relativní kompenzace s tím, že na návrh poškozeného může soud přiznat náhradu škody v jakékoli jiné vhodné formě (čl. 6:103 BW).

2.1.5.1. Pojetí škody v nizozemském právu

Ani nizozemský zákonodárce se neuchyluje k definici škody. Její pojetí zůstává, podobně jako v jiných státech, záležitostí doktríny, která škodou rozumí jakoukoli faktickou újmu vzniklou z určité události, a to s ohledem na současný legislativní význam, který tento pojem má v pozitivním právu, a rovněž vzhledem k jeho tradiční interpretaci.²

Ústřední dělicí linií zůstává v BW tradiční klasifikace **škody majetkové** a **nemajetkové**, třebaže nizozemský BW tak činí nepřímou a výslovně upravuje pouze škodu majetkovou. V čl. 6:95 BW se stanoví, že: „Náhrada škody spočívá v náhradě škody majetkové a jakékoli jiné újmy (*ander nadeel*), v rozsahu, v jakém právo přiznává nárok na její náhradu.“³

Pokud jde o majetkovou škodu, je situace relativně přehledná. Dle nizozemské doktríny představuje majetková škoda spojení dvou jakýchsi definičních znaků: předně je to prvek kauzality, který ozřejmuje, že škoda vzniká jako důsledek nějaké události či chování, a dále jde o komparativní prvek, který již implikuje následující proces reparace,

¹ Wissink, M.H. – Van Boom, W.: Damages under Dutch law in: Magnus : Unification of Tort law: Damages, Kluwer Law International 2001, str. 143-150

² Přesto i zde působí autoři, kteří zastávají názor, že pojem škoda a jeho právní konotace je primárně pojmem normativním, a jako takový by tudíž měl být upraven zákonem samým. Viz Wissink, M.H. – Van Boom, W.: op.cit., str. 143 an.

³ Orig. znění čl. 6:95 BW: De schade die op grond van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding moet worden vergoed, bestaat in vermogensschade en **ander nadeel**, dit laatste voor zover de wet op vergoeding hiervan recht geeft. V literatuře i judikatuře jsou nerozporně pod tento opis subsumovány právě případy nemateriální újmy.

neboť vyjadřuje porovnání dvou různých situací (situace po škodlivém zásahu do majetkové sféry poškozeného je porovnávána s hypotetickou situací, v níž by se poškozený nalézal, kdyby nebylo došlo ke vzniku škody). Smyslem právní úpravy prostřednictvím citovaného ustanovení čl. 6:95 BW je určit výši náhrady škody pokud možno způsobem, aby se poškozený ocitl v takové finanční a ekonomické situaci, jako kdyby ke škodě vůbec nedošlo. Je toho dosahováno naznačenou komparativní metodou, kdy je porovnávána celková aktuální ekonomická situace poškozeného v době soudního procesu (hodnocení *ex post*) se situací, v níž by se s největší pravděpodobností nalézal, nebyť škody (hypotetický prvek úvahy).¹

Majetková škoda zahrnuje tradičně skutečnou škodu (*damnum emergens* – *geleden verlies*) a ušlý zisk (*lucrum cessans* – *gederfde winst*) včetně tzv. budoucí škody (čl. 6:105 BW²). Vzhledem k povinnosti poškozeného zmírňovat následky porušení smlouvy, resp. následky škodlivého jednání vůbec, jsou rozumně vynaložené náklady na zabránění vzniku škody či omezení jejího rozsahu výslovně pokládány za součást majetkové škody (čl. 6:96 BW). Dále, aby usnadnil pozici poškozeného v souvislosti s finanční nákladností soudního řízení o náhradu škody, stanoví nizozemský BW, že poškozenému mají být kompenzovány i rozumně vynaložené náklady na zjištění a prokázání odpovědnostního vztahu (náklady na znalecké zprávy, stanoviska a odborné posudky), jakož i rozumně vynaložené náklady na pokus o případné mimosoudní řešení

¹ Hypotetický element při stanovování výše náhrady škody působí větší obtíže v oblasti kontraktní odpovědnosti, kde škoda vzniká porušením smlouvy. V těchto případech si nizozemská doktrína i judikatura přivykla rozlišovat dvě situace. Je-li porušena náležitě uzavřená smlouva, tj. platný smluvní závazek, dospívá se k hypotetické bežeškodní situaci tak, že se vezmou v úvahu všechny smluvní povinnosti, jakoby je dlužník všechny včas a řádně splnil (tzv. **pozitivní interes**), což vedle jiného přináší i nárok na náhradu ušlého zisku, který by byl z takto splněné smlouvy realizován. V případě neplatné smlouvy, jejíž zrušení se věřitel domohl (smlouva uzavřená omylem, podvodně atp.), směřuje hypotetický prvek k situaci, kdy by bývala smlouva nebyla vůbec uzavřena. Zohlední se proto jen tzv. **negativní interes**, který nebere v úvahu eventuální ušlý zisk z neplatné smlouvy, a to i v situaci, kdy by mohl být nárokován ušlý zisk z jiné smlouvy, kterou by byl býval věřitel uzavřel, kdyby nebylo došlo k uzavření původní neplatné smlouvy. Viz Wissink, M.H. – Van Boom, W.: *op.cit.*, str. 146

² Artikel 6:105 BW: 1. De begroting van nog niet ingetreden schade kan door de rechter geheel of gedeeltelijk worden uitgesteld of na afweging van goede en kwade kansen bij voorbaat geschieden. In het laatste geval kan de rechter de schuldenaar veroordelen, hetzij tot betaling van een bedrag ineens, hetzij tot betaling van periodiek uit te keren bedragen, al of niet met verplichting tot zekerheidstelling; deze veroordeling kan geschieden onder door de rechter te stellen voorwaarden. 2. Voor zover de rechter de schuldenaar veroordeelt tot betaling van periodiek uit te keren bedragen, kan hij in zijn uitspraak bepalen dat deze op verzoek van elk van de partijen door de rechter die in eerste aanleg van de vordering tot schadevergoeding heeft kennis genomen, kan worden gewijzigd, indien zich na de uitspraak omstandigheden voordoen, die voor de omvang van de vergoedingsplicht van belang zijn en met de mogelijkheid van het intreden waarvan bij de vaststelling der bedragen geen rekening is gehouden.

sporu z náhrady škody (náklady na právní pomoc, na asistenci mediátora, na případné znalecké posudky ve věci), pakliže se k němu poškozený po dohodě se škůdcem uchýlili. Citovaní nizozemští autoři se nicméně shodují, že soudy tento druh náhrady škody samostatně nepřiznávají a preferují zahrnutí takto vzniklých výdajů do celkových nákladů soudního řízení.

Pokud jde o **nemajetkovou újmu**, je situace i zde o poznání komplikovanější. Bylo uvedeno, že imateriální újma je pokládána z hlediska BW za tzv. jinou újmu (*a contrario* újmy majetkové), která se hradí toliko v případech zákonem stanovených. Příslušným ustanovením dopadajícím na náhradu imateriální újmy, je čl. 6:106 BW. Stanoví se, že nemateriální újma se má nahrazovat podle zásad **slušnosti a spravedlnosti**, přičemž základním vodítkem pro její kvalifikaci a následnou kvantifikaci je především povaha, závažnost a trvalost předmětné újmy, rozsah a délka nezbytné lékařské péče a další okolnosti dotýkající se předpokladů odpovědnosti, zejména stupeň zavinění na straně škůdce.¹ Ustanovení čl. 6:106 BW ovšem především vytváří zákonný rámec pro koncepci nemateriální újmy, když taxativně určuje, v jakých situacích lze její náhradu přiznat:

1. zejména jde o případy, kdy škůdce jednal v úmyslu způsobit někomu nemateriální újmu,
2. případy újmy na zdraví (bolestné),
3. při újmě na něčí dobré pověsti či jménu,
4. při jakékoli jiné újmě na osobnostních právech.²

Tímto se však poněkud kazuistická koncepce nemateriální újmy nevyčerpává, neboť nizozemský právní řád na několika dalších místech s její náhradou výslovně počítá. V občanskoprávní oblasti je tomu tak ještě při zmaření radosti a zážitku z

---

¹ Nizozemský soudce rozhodující o náhradě škody se může nechat ovlivnit, navzdory neprecedentálnímu charakteru nizozemského práva, nejen jiným rozhodnutím svého kolegy v podobné věci, ale může přihlídnout i k zahraničním soudním rozhodnutím. Tento velmi liberální postoj zaujal ve své judikatuře nizozemský Nejvyšší soud (Hoge Raad) – rozh. HR z 8.7.1992. Dále viz Wissink, M.H. – Van Boom, W.: op.cit., str. 146

² Tato kategorie zůstává nejotevřenější normou z výše uvedených oblastí náhrady nemateriální újmy, třebaže nizozemské soudy ji zatím interpretují spíše restriktivně a zaměřují se na náhradu této újmy jen ve dvou základních sférách: jde-li o psychickou újmu na zdraví, která je současně lékařsky uznanou chorobou, a dále o zásahy do osobnostní sféry poškozeného v podobě porušení práva na soukromí, práva na osobní svobodu a zásah do zvláštních osobnostních práv (práva z duševního vlastnictví).

dovolené (čl. 7:510 BW)¹ či v případě zásahu do soukromí neoprávněnou registrací a dispozicí s osobními údaji. V oblasti trestního a správního práva nacházíme výslovnou úpravu náhrady nemateriální újmy v případech protiprávního zadržení a vazby nebo při protiprávním zadržení řidičského průkazu policíí.

Pokud jde o další známé klasifikace, relevantní v některých jiných deliktních systémech, nehrají tyto v nizozemském platném právu žádnou zásadní roli. Rozlišování mezi škodou na majetku, újmou na zdraví a čistě ekonomickou ztrátou může mít svůj význam pouze z hlediska zjištění příčinné souvislosti² a případného *ius moderandi* soudu, avšak z hlediska pojetí škody je rozdíl zanedbatelný, neboť všechny uvedené kategorie jsou v nizozemském systému řazeny do pojmu majetková škoda a jako taková jsou tedy principiálně plně reparabilní.

Podobným způsobem, jak to učinil i český zákonodárce, upravuje nizozemský kodex zvlášť některé další nároky vyplývající z újmy na zdraví a na životě. Jedná se ve všech případech jen o materiální aspekty újmy na zdraví a na životě. Ustanovení čl. 6:107 BW tak umožňuje třetím osobám žádat náhradu výdajů způsobených újmou na zdraví (nad rámec krytí zákonným pojištěním), pakliže by je měl právo žádat poškozený sám (výdaje na návštěvy v nemocnici, náklady specializované nebo adaptované péče atd.). Čl. 6:107a BW nadto formuluje výslovně regresní právo zaměstnavatele, který byl nucen po dobu pracovní neschopnosti poškozeného způsobené újmou na zdraví vyplácet svému zaměstnanci náhradu mzdy, proti skutečnému škůdci. Podobně v případech smrtelné újmy, přiznává nizozemský BW svébytně právo na náhradu nákladů pohřbu tomu, kdo pohřeb obstaral a stanoví rovněž právo pozůstalých, kteří byli odkázáni výživou na zemřelého, na náhradu majetkové újmy způsobené ztrátou živitele (čl. 6:108 BW).

2.1.5.2. Základní principy náhrady škody dle BW

Uvozující ustanovení k náhradě škody (čl. 6:97 BW) stanoví, že škoda se má zásadně nahrazovat způsobem, který nejlépe odpovídá její povaze. Není-li možné

---

¹ Prostá ztráta volného času však není kompenzabilní újmou.

² Při zjišťování základů odpovědnosti jsou tak např. kladeny přísnější požadavky na kauzalitu u čistě ekonomické ztráty než u újmy na zdraví. Moderační právo soudu je taktéž uplatňováno s ohledem na **povahu konkrétní újmy**. Viz čl. 6:109 BW o moderaci a limitaci náhrady škody.

stanovit výši škody přesně, má být její výše určena odhadem.¹ Citované ustanovení tak dává soudcům poměrně široké možnosti uvážení, což se projevuje zejména s ohledem na volbu metody a způsobu určení výše náhrady škody. Soudce může především uvážit, zda bude aplikovat metodu konkrétního (subjektivního) výpočtu náhrady škody a zohledňovat při tom všechny relevantní skutkové okolnosti toho kterého případu, anebo zda přistoupí k abstraktnímu výpočtu vzniklé škody, kdy její výši určí bez ohledu na reálně vzniklou škodu. Jen v několika případech ukládá pro oblast smluvní odpovědnosti nizozemské občanské právo obligatorně abstraktní výpočet. Jsou to zejména případy náhrady škody při prodlení se zaplacením peněžní částky, kdy je náhrada škody omezena na zákonem přiznaný úrok, nebo o případy porušení smlouvy nedodáním objednaného zboží za dohodnutou cenu. Abstraktní výše škody je zde určena jako rozdíl mezi sjednanou cenou zboží a aktuální tržní cenou daného zboží v okamžiku prodlení, a to bez ohledu na to, jestli si poškozený zajistil jinde náhradní dodávku zboží či nikoli.²

S výjimkou shora uvedených případů, mohou jinak nizozemské soudy zcela volně rozhodnout o patřičné metodě k určení výše škody. Abstraktně stanovená výše je přitom obecně pokládána za jakési reparabilní minimum a prokáže-li poškozený, že jeho skutečná škoda byla vyšší (určená konkrétním způsobem výpočtu), má pochopitelně nárok na náhradu příslušné vyšší sumy.³ V některých případech již zasáhl do diskuse o způsobu a rozsahu náhrady škody i nizozemský Nejvyšší soud (Hoge Raad). Bylo tomu tak v případě interpretačně sporného ustanovení čl. 6:104 BW, které pro oblast deliktů i kontraktů odpovědnosti poskytuje soudci možnost stanovit výši náhrady škody v konkrétním případě odkazem na výši zisku, který škůdce získal svým škodlivým jednáním (zjevná inspirace pro PETL – viz bod 2.2.1.). Nizozemský Nejvyšší soud v této souvislosti nicméně konstatoval,

---

¹ Relativně často se v praxi nedaří škodu přesně určit: jde-li o škodu na věci, představují škodu v zásadě náklady na její opravu. Někdy však i plně opravená a funkční věc nedosahuje již po opravě svou původní tržní cenu (typické u poškozených vozidel) nebo naopak, týká-li se oprava použité věci, může výměna staré součástky za zcela nový komponent hodnotu opravené věci nakonec zvýšit oproti její původní ceně. Podobně obtížně stanovitelné jsou i škody způsobené zpožděním dodávek v rámci smluvní odpovědnosti. K tomu Van Benthem, Keulen: *Country Handbook on the Netherlands*, 2006.

² V nizozemské doktríně bylo rovněž uvažováno o použití abstraktní metody při stanovení náhrady škody ve sporech z hospodářské soutěže, ale nebyl dosud vydán žádný judikát, který by uvedené stanovisko potvrdil. Viz Van Themaat – Hettema: *Netherland report in: www.ec.europa.eu*.

³ Viz Wissink, M.H. – Van Boom, W.: *op. cit.*, str. 149

že citované ustanovení BW musí být chápáno, a tudíž interpretováno, jako zvláštní případ abstraktního výpočtu náhrady škody, kdy se odhlíží od skutečně vzniklé škody.¹

2.1.6. Švýcarsko

I švýcarský zákonodárce vychází primárně z bipartice materiální a nemateriální škody. Co se týče **majetkové škody**, je její pojetí tradiční a zahrnuje škodu skutečně vzešlou a ušlý zisk s tím, že není-li možné její výši přesně stanovit, určí jí soudce svou spravedlnostní úvahou (dle principů **ekvity**) s ohledem na běžný chod věcí a také vzhledem k opatřením, které poškozený učinil nebo byl nucen učinit v souvislosti se vznikem škody.² Způsob a rozsah náhrady škody určí rovněž soudce s přihlédnutím k okolnostem případu a zejména k závažnosti zaviněného protiprávního jednání škůdce (čl. 43 (1) COS). V rámci skutkového posouzení a při stanovování konečné výše náhrady škody přísluší švýcarskému soudci *ius moderandi*. Pakliže škůdce nezpůsobil škodu úmyslně ani v důsledku své hrubé nedbalosti či neopatrnosti a náhrada škody v plné výši by současně vystavila škůdce finanční tísní, může soudce spravedlivě náhradu škody snížit.³

Na pomezí majetkové a nemajetkové újmy figuruje ve švýcarském systému samostatná kategorie **újmy na zdraví a na životě**. Tato újma – koncipována podobně jako v českém deliktním systému – má svůj aspekt materiální (majetková složka újmy na zdraví) a imateriální (nemajetková složka újmy na zdraví). V případě újmy na zdraví, vzniká poškozenému především právo na náhradu všech léčebných výloh, právo na náhradu škody plynoucí z jeho částečné nebo úplné pracovní neschopnosti a náhradu újmy spočívající ve

---

¹ Není bez zajímavosti, že v oblasti ochrany práv k nehmotným statkům, jeví se nizozemské právo mnohem liberálnější, když přiznává v takových případech poškozenému právo na vydání veškerého zisku, který škůdce neoprávněně realizoval porušením jeho práva z duševního vlastnictví. Tamtéž str. 150

² Viz Art. 42 COS: (1) La preuve du dommage incombe au demandeur. (2) Lorsque le montant exact du dommage ne peut être établi, le juge le détermine **équitablement** en considération du cours ordinaire des choses et des mesures prises par la partie lésée. (3) Les frais de traitement pour les animaux qui vivent en milieu domestique et ne sont pas gardés dans un but patrimonial ou de gain font l'objet d'un remboursement approprié, même s'ils sont supérieurs à la valeur de l'animal.

³ Není však oprávněn za daných podmínek náhradu škody vůbec nepřiznat. Může toliko redukovat její výši. Narozdíl od situace jiné, kdy může využít své moderační právo i absolutním způsobem: máme na mysli případy kvalifikované jako přivolení poškozeného nebo případy, kdy poškozený sám svým jednáním přispěl ke vzniku škody, k jejímu zvýšení nebo zhoršil pozici škůdce pro následnou reparaci (čl. 44 COS: (1) Le juge peut **réduire** les dommages-intérêts, ou même n'en point allouer, lorsque la partie lésée a consenti à la lésion ou lorsque des faits dont elle est responsable ont contribué à créer le dommage, à l'augmenter, ou qu'ils ont aggravé la situation du débiteur. (2) Lorsque le préjudice n'a été causé ni intentionnellement ni par l'effet d'une grave négligence ou imprudence, et que sa réparation exposerait le débiteur à la gêne, le juge peut équitablement **réduire** les dommages-intérêts.

zhoršení jeho budoucí ekonomické situace (do jisté míry ekvivalent našeho nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění). Vzhledem k neurčitému charakteru budoucí škody, která nemusí být v době rozhodování zřejmá, má švýcarský soudce možnost vyhradit si v rozsudku o náhradě škody (rozsudek, jímž jinak rozhoduje o stanovení náhrady za újmu na zdraví) právo na revizi takového rozsudku. Možnost revidovat soudní rozhodnutí je však časově omezena a lze tak učinit nejpozději do dvou let ode dne jeho vydání.¹

V případě **smrtné újmy** zahrnuje náhrada škody výdaje s tím spojené, zejména náklady pohřbu. Pokud ovšem smrt poškozeného nenastane bezprostředně, patří sem dále náhrada léčebných výdajů, jakož i náhrada za ztráty plynoucí z pracovní neschopnosti poškozeného. Konečně při náhradě této újmy přísluší pozůstalým po zemřelém a dalším osobám náhrada za ztrátu živitele, pakliže byli na zemřelém ekonomicky závislí (čl. 42 (3) COS). V obou výše popsaných případech (újma na zdraví a na životě) existuje – s přihlédnutím ke zvláštním okolnostem případu – právo soudce přiznat buď poškozenému přímo (při újmě na zdraví – *lésions corporelles*) nebo rodině zemřelého spravedlivé odškodnění z titulu náhrady morální újmy (*réparation morale*).² Zde se otevírá cesta k čistě soudcovské náhradě škody, která má povahu náhrady ryze imetariální újmy u uvedených osob. Švýcarský zákonodárce ovšem nepřistoupil k zákonné kvantifikaci, paušalizaci nebo standardizaci takto přiznané náhrady škody, jako tomu je v případě českého občanského zákoníku, který ve svém § 444 (3) stanoví jednorázová paušální plnění, na něž mají zákonem specifikované osoby bez dalšího nárok při usmrcení poškozeného.

Nároky z titulu **nemateriální újmy** se tímto ve švýcarském systému nevyčerpávají. Švýcarský COS přichází s poměrně jednoduchou a obecnou konstrukcí **čistě imateriální újmy**: ten, kdo utrpěl neoprávněný zásah do své osobnosti, má právo na peněžní náhradu z titulu své morální újmy, pakliže závažnost daného zásahu to ospravedlňuje a současně strůjce neoprávněného zásahu neposkytl poškozenému zadostiučinění jinou formou. Soudce přitom může k odčinění takové újmy zvolit i jiný

---

¹ Art. 46 (2) COS: S'il n'est pas possible, lors du jugement, de déterminer avec une certitude suffisante les suites des lésions corporelles, le juge a le droit de réserver **une revision** du jugement pendant un délai de deux ans au plus à compter du jour où il a prononcé.

² Art. 47 COS: Le juge peut, en tenant compte de circonstances particulières, allouer à la victime de lésions corporelles ou, en cas de mort d'homme, à la famille une indemnité équitable à titre de **réparation morale**.

způsob náhrady, než je peněžitá částka, resp. může zvolit kombinaci peněžní náhrady a nějaké další formy zadostiučinění (omluva, projevená lítost)¹. Pokud by se soudce rozhodl přiznat náhradu škody formou renty, je povinen přimět dlužníka (škůdce), aby poskytl jisté záruky, že rentu je způsobilý platit.²

De lege ferenda je v rámci revize švýcarského deliktního práva zvažována nová definice škody, která usiluje o překonání dosavadní faktické tripartice majetkové škody, újmy na zdraví a imateriální újmy tím, že je spojuje do nového jednotného pojetí škody: „Škoda zahrnuje peněžitou újmu stejně jako náhradu za bolest“ (čl. 6 (1) cit. návrhu). Peněžitá újma přitom dle návrhu pod sebe subsumuje jednotlivé kategorie majetkové újmy (majetkové aspekty újmy na zdraví, škodu na věci a jiných majetkových právech etc.) včetně čisté ekonomické ztráty/újmy, která je nicméně výslovně vyloučena dalším odstavcem cit. ustanovení návrhu z reparabilních újem v rámci tzv. striktní odpovědnosti, tj. objektivní odpovědnosti za výsledek, a to s odůvodněním, že smyslem a cílem ustanovení o objektivní odpovědnosti za škodu je jen a pouze ochrana osob, majetku a životního prostředí před nebezpečími a zvýšenými riziky, jež jsou inherentní moderním technologiím fungujícím ve vysoce industrializované společnosti (čl. 6 (3) návrhu) a nikoli před škodou, která není bezprostředním důsledkem legálně vytvořených technických rizik a která má být nahrazována toliko v případech, kdy je zaviněná.³

2.2. Principy evropského deliktního práva (PETL) a Návrh Společného referenčního rámce (DCFR)

2.2.1. Pojetí škody v PETL

PETL přichází s konceptem škody v užším slova smyslu tj. pojímá škodu, jako újmu, která se nahrazuje ve smyslu jeho dalších ustanovení. V tomto se PETL výrazně

---

¹ Art. 49 COS: (1) Celui qui subit une atteinte illicite à sa personnalité a droit à une somme d'argent à titre de réparation morale, pour autant que la gravité de l'atteinte le justifie et que l'auteur ne lui ait pas donné **satisfaction autrement**. (2) Le juge peut substituer ou ajouter à l'allocation de cette indemnité un autre mode de réparation.

² Art. 43 (2) COS: Des dommages-intérêts ne peuvent être alloués sous forme de rente que si le débiteur est en même temps astreint à fournir des sûretés.

³ Widmer, P.: The Concept of Unlawfulness – function and relevance under Suisse Law, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998, str. 127

inspiruje německým přístupem limitujících deliktních norem, kterými je dosahováno zúžení reparabilní újmy, narozdíl od francouzského přístupu otevřené generální klauzule, jež a priori nevyklučuje žádnou vytrpěnou újmu z náhrady škody.

Z hlediska PETL se proto nikoli každá subjektivně pocítená újma stává předmětem náhrady škody. Povinnost k náhradě škody vznikne, jen pokud došlo k zásahu (interferenci) do právem chráněných zájmů/statků/hodnot (viz bod 1.2.1). Autoři PETL vycházejí z výsledků rozsáhlých komparativních analýz relevantních právních řádů a jejich deliktních systémů a do koncepce právem chráněných zájmů promítají předpoklad „protiprávnosti“, tak jak jej lze vysledovat v naprosté většině zkoumaných systémů.¹ Po mnoha úvahách a diskusích byla většinově přijata koncepce explicitního vyjádření, tj. označení zcela konkrétních zájmů/hodnot/statků, byť nikoli taxativně, které jsou hodny ochrany, přičemž bylo aplikováno kritérium důležitosti a významu daného právního statku pro život jednotlivce i celé společnosti.²

PETL organicky propojuje definici škody, protiprávnosti a právem chráněných hodnot takovým způsobem, že vlastní koncepce škody je nepatrně upozaděna a podřízena koncepci právem chráněných statků a jejich relevanci: „Škoda vyžaduje **materiální** (majetkovou) nebo **nemateriální** (nemajetkovou) **újmu** na právem chráněných zájmech“ (čl. 2:101 PETL).³ Jak plyne z citovaného ustanovení, chápe se škoda široce, univerzálně, tj. jako majetkový (peněžitý) či nemajetkový (nepeněžitý) reflex ve sféře poškozeného. Jakýkoli zásah do této sféry či zhoršení pozice poškozeného založí odpovědnost za škodu za předpokladu, že současně šlo o zásah do právem definovaného statku (viz protiprávnost 1.2). Jednoznačně pozitivní trend této koncepce spatřujeme v postavení imateriální újmy zcela naroveň majetkové škodě a dále skutečnost, že i režim náhrady je pro oba druhy škod rovnocenný. Z hlediska terminologického používá PETL výrazy „škoda“ (*damage*) a

---

¹ Viz H. Koziol (ed.): *Unification of Tort Law: Wrongfulness*, (PETL), Kluwer Law International, 1998

² Klíčovou se ukázala být právě otázka, zda explicitně uznat ideu důležitosti právem chráněných zájmů s ohledem na založení odpovědnosti vůbec a vzhledem k určení jejího rozsahu. Nakonec byla varianta výslovného zakotvení právem chráněných zájmů a jejich důležitosti zvolena také proto, že i v těch deliktních systémech, kde otevřeně tento přístup zastáván není, se přesto prosazuje, třebaže skrytě cestou určité „manipulace“ v otázkách kauzality. Srov. *European Group on Tort Law: Principles of European Tort Law (PETL): Text and Commentary*, Springer, Vídeň 2005

³ Art. 2:101 PETL: **Recoverable damage**: „Damage requires material or immaterial harm to a legally protected interest.“

„újmá“ (*harm*) synonymicky¹, třebaže v některých deliktních systémech existují doktrinální výhrady k takovému nepřesnému označování (Francie).

Škoda/újmá je v abstraktním smyslu slova interpretována i v rámci PETL pomocí užívané komparativní (diferenční) metody, která hodnotí škodu/újmu jako výsledek porovnání reálné situace (škoda nastala) a situace zcela hypotetické (jaké by bývalo bylo postavení poškozeného, kdyby ke škodě nebylo došlo).

2.2.1.1. Materiální újma

Materiální újma, jako jeden ze dvou definičních komponentů pojmu škoda, je poměrně standardně definována v oddílu, který nese označení peněžité škoda (*pecuniary damage*) v čl. 10:201 PETL, který upravuje povahu a stanovení výše peněžité škody: „Nahraditelná peněžité škoda představuje zmenšení majetku poškozeného způsobené škodlivou událostí. Taková škoda se obecně určí co nejkonkrétněji, avšak může být stanovena i abstraktně, je-li to vhodné, např. odkazem na tržní hodnotu.“² Adjektivum „nahraditelná“ u peněžité škody opět implikuje obecný princip PETL, že nikoli každá škoda se nahrazuje, nýbrž jen ta, která zasáhla právem chráněný statek. Vzhledem k dikci čl. 2:102 (3) PETL, poskytujícím zvýšenou ochranu jmenovitě vlastnickému právu a právům k nehmotným statkům, jeví se výše uvedená definice peněžité škody přeci jen širší, odkazuje-li na majetkovou sféru poškozeného jako takovou a zahrnuje-li do ní – vedle zmíněného vlastnického práva a práv k duševnímu vlastnictví – i náklady lékařské péče (při újmě na zdraví), výdělečnou schopnost poškozeného či samo užívací právo k věci (*ius utendi*). Škoda spočívající v zásahu do užívacího práva (jeho omezení či úplné znemožnění jeho výkonu) zůstává principiálně dle PETL reparablem újmu, avšak z hlediska koncepce právem chráněných hodnot, jak jsou definovány v čl. 2:102 PETL, požívá jen relativní, omezenou ochranu ve formě čisté ekonomické újmy. Nejedná se o nekonzistenci, ale o

¹ Autoři přiznávají, že ani neusilovali o přísné definiční rozhraničení škody, jako pojmu v technickém, tj. v právním slova smyslu od termínu újma, coby výrazu přirozenému, faktickému, ačkoli by k tomuto závěru mohla dikce čl. 2:101 PETL směřovat. PETL: op.cit., str. 27

² Art. 10:201 PETL: **Nature and determination of pecuniary damage:** „Recoverable pecuniary damage is a diminution of the victim's patrimony caused by the damaging event. Such damage is generally determined as concretely as possible but it may be determined abstractly when appropriate, for example by reference to a market value.“

záměr autorů vyjádřený hierarchizací právem chráněných hodnot, což přirozeně klade větší nároky na orgány aplikace práva.

Obratem „co nejkonkrétněji“ je evokována samotná metoda určení výše náhrady škody v daném případě. Záměrem autorů bylo zakotvit jako princip metodu subjektivního (konkrétního) výpočtu náhrady škody a umožnit tak zohlednění v maximální možné míře všech relevantních okolností daného případu¹ a současně ponechat subsidiární roli abstraktní (objektivní) metodě výpočtu tam, kde se to jeví vhodné. Kritérium vhodnosti je sice vágní, ale lze mít za to, že má jít o případy, kdy skutečnou škodu nelze konkrétně stanovit. PETL se tím snaží reflektovat nejednoznačnost určovacích metod v evropských deliktních systémech. Jakkoli se metoda konkrétního výpočtu výše náhrady škody zdá být v evropských úpravách rozšířena, existují zásadní výjimky preferující abstraktní určení výše náhrady škody. Z předešlých analýz národních úprav vyplývá, že kupř. rakouský ABGB ukládá škůdci v případě lehké nedbalosti povinnost nahradit skutečnou škodu, jejíž výše se určuje právě abstraktní metodou (viz bod 2.1.1). Anglické právo aplikuje rovněž abstraktní kalkulaci náhrady škody v případech určování v budoucnu vzniklých ekonomických následků újmy na zdraví, přičemž se v podobných případech opírá o standardizované částky. Francouzské, belgické a nedávno i italské právo řeší otázku náhrady újmy na zdraví také cestou abstraktně, tj. paušálně stanovených tabulek; konečně i německý model pracuje s tzv. imobilizačními tabulkami pro určení výše škody na motorových vozidlech.² I z těchto důvodů se PETL nezříká myšlenky abstraktně stanovené náhrady škody, bude-li to vzhledem k okolnostem případu vhodné.

2.2.1.2. Újma na zdraví a na životě

Újma na zdraví a újma na životě je upravována v PETL samostatně, jako je tomu ostatně ve většině evropských právních úprav. I zde je patrná snaha oddělit od sebe majetkové aspekty újmy na zdraví od eventuální imateriální újmy a nároků z ní plynoucí. Majetková složka újmy na zdraví je obsažena v čl. 10:202 (1) PETL: „V případě újmy na zdraví, která zahrnuje újmu na fyzickém zdraví a újmu psychickou odpovídající uznané

---

¹ Je-li hodnota skutečně vynaložených nákladů na opravu věci nižší, než by byla převažující objektivně stanovená tržní hodnota takové opravy, berou se v úvahu jen skutečně vynaložené výdaje. PETL: op. cit., str. 161 an

² PETL: op. cit., str. 164

nemoci¹, zahrnuje peněžitá škoda ztrátu na výdělku², snížení výdělečné schopnosti (i když není doprovázena žádnou ztrátou na výdělku) a dále rozumně vynaložené výdaje jako např. léčebné výlohy“. Čl. 10:202 (2) PETL dále stanoví: „V případě smrti se pohlíží na osoby jako jsou např. rodinní příslušníci, jimž zemřelý poskytoval obživu nebo jimž by býval poskytoval obživu nebýt smrti, jako na osoby, které utrpěly reparable újmu v rozsahu, v jakém ztratily tuto podporu.“³

Vzájemný vztah nároků z titulu újmy na zdraví a náhrady v případě smrti není sice výslovně řešen, ale komentáře k příslušným ustanovením PETL dovozují samostatnost a nezávislost obou nároků. Zřejmé je to v případě, kdy poškozený před svou smrtí, jež byla následkem újmy na zdraví, určitou dobu díky lékařské péči žil, byť v kritickém stavu. Práva a nároky z újmy na zdraví mu v době, kdy se nalézal v kritickém stavu blízkém smrti, pochopitelně vznikají, a to bez ohledu na to, zda pozůstalí posléze uplatní své nároky dle čl. 10:202 (2) PETL. Z dikce citovaného druhého odstavce plyne, že nároky nejsou omezeny jen na rodinné příslušníky zemřelého, ale je zohledněna faktická situace. Nárok mají všichni ti, kterým buď zemřelý poskytoval obživu (ve smyslu právní povinnosti) a dále ti, kteří byli ve stejné pozici jako rodinní příslušníci a fakticky jim zemřelý obživu obstarával. Kategorie vynaložených výdajů v souvislosti s léčebným procesem je pojata klasicky a v Evropě standardně, tj. relativně široce s jediným omezujícím kritériem rozumnosti.⁴ Nahrazovány tak mají být především léčebné výlohy, náklady na rehabilitaci a rekonvalescenci, ale také další náklady vynaložené např. na nezbytné úpravy a přizpůsobení bytových podmínek zdravotnímu handicapu poškozeného, náklady na ošetřování a případnou asistenci, a to i v

---

¹ Újma na zdraví pokrývá do jisté míry i újmu psychickou (duševní útrapy, nervový otřes, emoční stres) pakliže lze tento druh újmy kvalifikovat jako diagnostikovanou poruchu v souladu se standardy lékařské vědy. Prostý emoční šok není bez dalšího reparable.

² A to jak výdělku, který poškozený dosahoval před škodlivou událostí, tak výdělků budoucích, u kterých by mohl poškozený očekávat, že by je realizoval, nebýt újmy na zdraví. Obdobné platí i v situacích, kdy poškozený (dítě) neměl žádný příjem před vznikem škody, avšak dá se očekávat realizace takových příjmů v budoucnu. PETL: op. cit., str. 165

³ Art. 10:202 PETL: **Personal injury and death:** (1) „In the case of personal injury, which includes injury to bodily health and to mental health amounting to a recognised illness, pecuniary damage includes loss of income, impairment of earning capacity (even if unaccompanied by any loss of income) and reasonable expenses, such as the cost of medical care. (2) In the case of death, persons such as family members whom the deceased maintained or would have maintained if death had not occurred are treated as having suffered recoverable damage to the extent of loss of that support.“

⁴ Kritérium **rozumnosti** použité v kontextu náhrady nákladů, zejména léčebných výloh, lze chápat z hlediska české právní úpravy, jako účelně, tj. efektivně vynaložené prostředky, nezbytné pro léčbu a aplikované se zřetelem ke konkrétní zdravotní poruše. Srov PETL: op. cit., str. 166

situacích, kdy jsou tyto náklady kryty systémem sociálního zabezpečení nebo pojišťovacími mechanismy, neboť není vyloučeno subrogační regresní právo plátce vůči škůdci.

Pokud jde o náhradu za ztrátu na výděleku a kompenzaci za snížení výdělečné schopnosti jako takové, vyvstává neodbytně otázka, jak postupovat v případech, kdy poškozený v konkrétním případě žádný relevantní příjem/výdělek před vznikem škody neměl a kdy je jisté nebo vysoce pravděpodobné, že ani v dohledné budoucnosti mít nebude (žena v domácnosti, důchodce, dobrovolník, dlouhodobě nezaměstnaný atp.). Z analýzy relevantních národních právních úprav nelze vyvodit jednoznačný závěr, zda je na místě odškodňovat prostou ztrátu nebo omezení výdělečné činnosti *per se*, tj. uvažovat ji jako abstraktní statek, bez ohledu na to, zda konkrétní poškozený díky své výdělečné schopnosti skutečně realizoval výdělek nebo jej realizuje v budoucnu. PETL – poněkud navzdory převažujícímu trendu národních deliktních úprav¹ – nakonec vyzdvihl argument existence těžko popiratelné, určité ekonomické hodnoty výdělečné schopnosti *per se*, která je nadto, dle autorů PETL, relativně snadno zhodnotitelná, a sice jako ekvivalent ceny práce náhradní pracovní síly, a přiklonil se nakonec k uznání takového nároku. Naproti tomu, otázku paušalizace či standardizace náhrady škody při újmě na zdraví PETL výslovně neřeší a ponechává zcela bez odezvy existující trend hovořící pro uchování standardizace příznávaných náhrad za škodu na zdraví (Francie, Belgie Itálie, Německo fakticky, ČR), a to nejen s ohledem na princip právní jistoty a nediskriminace v otázkách náhrady škody.

2.2.1.3. Škoda na věci

Vycházejí z praktických poznatků při náhradě škody, z četnosti výskytu a významu určitých druhů škod, PETL separuje – vedle újmy na zdraví, což je ostatně obvyklé ve většině zkoumaných úprav – i kategorii **škody na věci**. Škoda na hmotné věci² (movité či nemovité) představuje v intencích PETL natolik významný druh majetkové újmy, že je její náhrada vyčleněna k samostatné úpravě. Čl. 10:203 PETL stanoví: „Dojde-li ke ztrátě, zničení nebo poškození věci, základním měřítkem pro náhradu škody je hodnota

---

¹ Z evropských úprav je to pouze Rakousko, které připouští takto hypoteticky stanovenou náhradu škody, převažující evropský trend naopak inklinuje k odmítání náhrady pouhé ztráty či omezení výdělečné schopnosti bez skutečně vzniklé škody (Francie, Německo, Anglie, Nizozemí, Řecko). PETL: op. cit., str. 167.

² Majetková práva a práva k nehmotným statkům nespádají do této kategorie. Újma na těchto statcích je kryta obecnou kategorií majetkové (peněžité) škody.

takové věci nebo snížení její hodnoty, přičemž pro tyto účely je irrelevantní, zda poškozený má v úmyslu věc opravit nebo nahradit. Pokud však poškozený věc nahradil nebo opravil (či tak učiní), může požadovat náhradu vyšších výdajů takto vynaložených, je-li to rozumné“. Podle druhého odstavce citovaného ustanovení může být náhrada škody přiznána i v případě prosté ztráty užitku plynoucího z používání věci, včetně náhrady ztrát následných kupř. ušlého zisku.¹

Náhrada škody na věci i přes samostatnou úpravu zůstává stále majetkovou škodou a respektuje obecné principy její náhrady, tzn. zejména zásadu, že se nahrazuje škoda skutečná, efektivně na věci vzniklá, ale ne více ne méně. Proto ústředním pojmem při škodě na věci zůstává její hodnota, která není ničím jiným než referencí na tzv. tržní cenu dané věci, jak je tomu standardně ve všech evropských deliktních úpravách. Dojde-li k úplnému zničení věci, přísluší poškozenému náhrada její úplné tržní hodnoty, zatímco při částečném poškození nebo snížení užitné hodnoty věci, má poškozený nárok na náhradu odpovídající snížení tržní hodnoty věci. Problémem při tomto druhu náhrady bývá ovšem právě způsob určení konkrétní škody na věci s ohledem na její další osud. Východiskem bývá tradičně ve většině úprav jedno ze tří řešení: buď je snaha přímo ocenit, tj. vyčíslit hodnotu samotného poškození věci, nebo se škoda určí jako cena srovnatelné věci včetně jejího poškození v daném místě a daném čase, anebo se škoda vyčíslí jako tržní hodnota nákladů na opravu takto poškozené věci.²

Všechny tři metody mají svá úskalí a snesou jistou kritiku, přesto usilují o co nejspravedlivější stanovení výše škody na věci.³ PETL se v této souvislosti ve snaze překlenout naznačené obtíže, nezabývá výslovně konkrétními metodami určení výše škody na věci. Opírá se o tezi, že poškození, resp. snížení hodnoty věci je reparabilní újmou *per se*

---

¹ Art. 10:203 PETL: **Loss, destruction and damage of things:** (1) „Where a thing is lost, destroyed or damaged, the basic measure of damages is the value of the thing or the diminution in its value and for this purpose it is irrelevant whether the victim intends to replace or repair the thing. However, if the victim has replaced or repaired it (or will do so), he may recover the higher expenditure thereby incurred if it is reasonable to do so. (2) Damages may also be awarded for loss of use of the thing, including consequential losses such as loss of business.“

² To je nejobvyklejší řešení, neboť skutečně vynaložené náklady na opravu věci jsou tím nejnepříjemnějším a současně nejprokazatelnějším důkazem o skutečné výši vzniklé škody v majetkové sféře poškozeného.

³ Frekventovaným problémem bývá skutečnost, že náklady na opravu či koupi nové věci výrazně převyšují skutečnou škodu spočívající ve snížené užitné hodnotě věci. PETL v komentáři uvádí příklad starého a již téměř bezcenného auta, které je s vysokými náklady opravováno nebo auta zánovního, které je však nahrazeno úplně novým, jehož cena převyšuje nutné náklady na opravu toho původního. PETL: op. cit., str. 169

a je přitom zcela lhostejné, jakým způsobem přistoupí poškozený k nápravě situace, zda nechá věc opravit, či ji prodá i s poškozením nebo zda si koupí namísto ní věc zcela novou. Dokonce nemusí existovat přísná ekvivalence mezi náklady na novou věc, příp. náklady na její opravu, a vlastní škodou na věci. Je-li takový postup z hlediska poškozeného rozumný, jsou i případné vyšší vynaložené náklady kryty náhradou škody na věci. Snížení užitné hodnoty věci zůstane reparabilní újmou, i pokud se poškozený rozhodne, že věc ponechá zcela bez opravy a ani si nekoupí věc novou. Toto řešení plně respektuje autonomii vůle poškozeného a nesugeruje mu žádné apriorní řešení. Jediným legálním kritériem má být rozumné chování poškozeného.¹

Méně jednoznačné řešení bylo zvoleno v případě náhrady škody za prostou ztrátu užitku, tj. zda je na místě vedle snížení hodnoty věci kompenzovat i újmu spočívající v tom, že poškozený nemůže po určitou dobu svou věc používat. Tento druh kompenzace je sice s určitými omezeními připuštěn v některých právních úpravách (Německo, Francie, Belgie, Anglie), avšak je stejně tak odmítán v systémech jiných (Rakousko, Itálie). PETL nakonec zvolil – s odůvodněním, že každá věc představuje pro svého uživatele nejen objektivní hodnotu (cena věci), ale i subjektivní prvek spočívající v možnosti věc užívat – zakotvení možnosti (nikoli povinnosti) přiznat i takový druh kompenzace, včetně náhrady případného ušlého zisku plynoucího pro poškozeného z nemožnosti věc užívat.

Navzdory uvedenému flexibilnímu přístupu, jenž PETL proponuje v souvislosti se škodou na věci, zůstává – dle našeho soudu – jeho nedostatkem, že zcela opomíjí řešení situací, které jsou v praxi také velmi časté. Jde o fakt, že opravou určitých druhů věcí, může dojít k jejich výraznému zhodnocení z hlediska jejich tržní hodnoty nebo naopak i přes uskutečněnou opravu, věc již nedosahuje své původní tržní hodnoty právě pro opravu samotnou.² Pokud již PETL pokládal za nutné věnovat zvláštní pozornost úpravě

---

¹ Obecně řečeno, bývá nejrozumnějším řešením zpravidla to méně nákladné. Musí proto existovat na straně poškozeného zcela konkrétní racionální důvody, proč zvolil dražší způsob nápravy. Např. je rozumnější koupit zcela novou věc tam, kde existuje riziko, že věc opravená zůstane v budoucnu poruchovou a způsobí vznik dalších škod. Naopak jeví se nerozumné investovat do opravy, pokud koupě zcela nové věci představuje menší náklady.

² Je známo, že cena havarovaného vozidla nikdy nedosáhne ceny jeho nehavarovaného exempláře, jakkoli mohou být opravy dokonalé. Podobným případem se nedávno zabýval Ústavní soud ČR (viz dále).

náhrady škody na věci, bylo na místě i zvážení úpravy vzájemného zápočtu výhody spočívající ve zhodnocení věci po opravě.

2.2.1.4. Nemateriální újma

Pojem odškodnitelné újmy uzavírá náhrada **nemajetkové** (imateriální, ideální) **škody**. Čl. 10:301 (1) PETL: „S ohledem na rozsah jeho ochrany (čl. 2:102 PETL), může zásah do právem chráněného zájmu ospravedlnit náhradu nemateriální újmy. To je zejména případ, když poškozený utrpí újmu na zdraví, újmu na své lidské důstojnosti, svobodě nebo jiném osobnostním právu. Nemateriální újma může být rovněž předmětem kompenzace i u osob majících blízký vztah k oběti, která utrpěla fatální nebo velmi závažnou, i když nikoli fatální újmu na zdraví“. Čl. 10:301 (2) PETL: „Obecně platí, že při náhradě tohoto druhu škody musí být brány v úvahu všechny okolnosti případu včetně závažnosti, trvání a následku utrpení. Stupeň škůdcova zavinění je brán v úvahu jen tehdy, pokud výraznou měrou přispěl k utrpení oběti“. Čl. 10:301 (3) PETL: „V případě újmy na zdraví odpovídá nemajetková újma vytrpěným bolestem poškozeného a zhoršení jeho psychického nebo fyzického stavu. Při stanovení náhrady škody (vč. náhrady škody osobám majícím blízký vztah k zemřelému nebo vážně zraněnému) by měly být přiznávány obdobné částky za objektivně podobné újmy.“¹

Pozitivní definici nemateriální újmy v PETL sice nenalzáme, přesto ji lze z celkové koncepce (a *a contrario* újmy materiální) vyvodit. Je to takový druh újmy, který nepředstavuje reálný úbytek v majetkové sféře poškozeného. Pokus o vyčerpávající a precizní pozitivní definici však ztroskotává na velké heterogenitě právem chráněných hodnot a zájmů, které má tato kategorie újmy zahrnovat. Jasnějšímu vymezení nemateriální újmy brání rovněž úzká návaznost na újmu na zdraví a na životě, od níž je těžko

---

¹ Art. 10:301 PETL: **Non-pecuniary damage**: (1) „Considering the scope of its protection (Article 2:102), the violation of an interest may justify compensation of non-pecuniary damage. This is the case in particular where the victim has suffered personal injury; or injury to human dignity, liberty, or other personality rights. Non-pecuniary damage can also be the subject of compensation for persons having a close relationship with a victim suffering a fatal or very serious non-fatal injury. (2) In general, in the assessment of such damages, all circumstances of the case, including the gravity, duration and consequences of the grievance, have to be taken into account. The degree of the tortfeasor's fault is to be taken into account only where it significantly contributes to the grievance of the victim. (3) In cases of personal injury, non-pecuniary damage corresponds to the suffering of the victim and the impairment of his bodily or mental health. In assessing damages (including damages for persons having a close relationship to deceased or seriously injured victims) similar sums should be awarded for objectively similar losses.“

oddělitelná, a dále fakt, že – ačkoli se nemajetková újma objevuje ve všech evropských národních úpravách – je pojednávána značně rozdílně.

Nyní ponechme stranou tzv. majetkové aspekty újmy na zdraví (léčebné výlohy, kompenzace za ztrátu na výdělku atp.) a soustředíme se jen na ryze imateriální stránku takové újmy (tj. náhradu za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění v intenci českého zákonodárce). Právě tento aspekt náhrady škody na zdraví, případně újmy na životě bývá v Evropě nejčastěji diskutován, analyzován a komparován. Zásadní kritická výhrada na adresu ryze imateriální újmy směřuje do povahy takové náhrady, která se namnoze jeví, při neexistenci jasných a přesných pravidel pro její určení, jako arbitrární. Nicméně z analýzy jednotlivých národních úprav, jež je základním východiskem pro syntetický přístup PETL, je patrné nejen, že se delikttní právní úpravy všech relevantních států nezříkají možnosti náhrady nemateriální újmy pro uváděné teoretické a praktické potíže, ale že v ní naopak spatřují cenný a potřebný nástroj, nepostradatelný již tím, že poskytuje jistou formu útěchy, zadostiučinění za skutečné, vytrpěné újmy a bolesti, které poškozený při újmě na zdraví nevyhnutelně zažívá. Navíc, *in abstracto*, je touto formou náhrady znovu potvrzován princip lidské důstojnosti, života ve slušné a práva respektující společnosti a v neposlední řadě jde i o výraz sociální sankce, jakéhosi odsudku, kterým se společensky přijatelnou formou pranýřuje nežádoucí chování.¹

S tímto závěrem, který podtrhuje zřetelný trend v této oblasti náhrady škody napříč evropskými úpravami, je třeba souhlasit, neboť není správné ignorovat a bagatelizovat určité druhy újem jen proto, že se pro ně těžko nachází materiální ekvivalent. Nelze se také ztotožnit s kritickým náhledem na náhradu imateriální újmy pro její domnělou svévolnost, neboť určení její výše v daném čase a na daném místě odráží společenskou závažnost pocíťovaných újem, o kterých nikdo nepochybuje, že jsou pro lidského jedince, jenž jim je vystaven, skutečnou a trýznivou zkušeností a jejichž jediným handicapem je fakt, že pro ně zrovna neexistuje v daném kontextu tržní vyjádření. PETL v této souvislosti proto hovoří o náhradě, jež je konvenční, tj. konvenuje místu a času identifikované újmy a nemá tak jít o žádnou svévoli.²

---

¹ Viz prof. Rogers in: PETL: op. cit., str. 172

² PETL: op. cit., str. 173

Zatímco s uznáním nemateriální újmy spočívající ve vytrpěných bolestech při újmě na zdraví nebývá zvláštní problém a všechny právní úpravy ji reflektují, kontroverzněji působí na evropském deliktním poli téma náhrady čistě imateriální újmy pocíťované pozůstalými či rodinnými příslušníky při ztrátě blízkého člověka, tj. problematika újmy sekundárních (nepřímých) obětí. Z citovaného ustanovení je zřejmé, že PETL přijímá za svůj poměrně liberální přístup (inspirován zejména francouzským systémem) a umožňuje přiznat náhradu škody nepřímým obětem nejen v případech smrtelné újmy (jak to činí ostatně převažující většina národních právních úprav), ale i v případech vážné, avšak nikoli fatální újmy na zdraví. Opodstatněním výše uvedeného přístupu jsou zejména psychologické, antropologické a sociologické závěry o tom, že člověk jako lidská bytost žijící ve společnosti je nutně vystaven – prostým každodenním životem – určitému stupni trpění či bolesti, což jsou univerzální humánní zkušenosti, stejně jako jsou jimi radost, potěšení či úleva. Přesto nelze ignorovat skutečnost, že bolest a utrpení osob, které ztratily milovanou bytost (manžel, partner, rodič, dítě), je zcela reálné a ve své podstatě srovnatelné s neštěstím, které postihlo samu oběť nehody, ať již byla fatální či nikoli.¹

Náhrada nemateriální újmy se v moderních deliktních úpravách nevyčerpává jen náhradou újmy na zdraví a na životě, nýbrž panuje široký konsensus, že je společensky vysoce žádoucí odškodňovat v různé míře i zásahy do jiných složek a sfér osobnosti jedince, než je jeho fyzická a duševní integrita. Náhrada imateriální újmy se tím úzce propojuje s institutem ochrany osobnosti a koncepcí garance osobnostních práv v souladu s tím, jak je v tom kterém systému traktována. Vzhledem k nejasnosti a nemožnosti přesně vymezit osobnostní sféru člověka cestou pozitivněprávní enumerace jednotlivých dílčích práv², nelze proto jednoznačně uchopit ani nemateriální újmu jako takovou. Panuje-li *in abstracto* shoda o tom, že zásah do osobnostní sféry každého je *a priori* způsobilý založit právo na náhradu imateriální újmy tímto zásahem vyvolanou, již není snadné dobrat se nezlomné shody, které konkrétní právní statky a chráněné zájmy v osobnostní sféře tuto vlastnost mají. Zkoumané právní systémy, jež jsou základem pro PETL, se překrývají, jde-li o právo na osobní svobodu, čest, důstojnost, pověst a soukromí, avšak rozcházejí se, pokud

---

¹ Prof. Rogers v této souvislosti upozorňuje, že v Anglii byla taková náhrada škody přiznána poprvé v roce 1981 a od té doby je nepopíratelnou součástí anglického deliktního systému. PETL: op. cit., str. 173.

² Termín osobnostní práva (*personality rights*) nemá jednoznačný obsah, jen dostatečně evokuje směr zájmu a společenské ochrany.

jde o zásah do majetkové sféry poškozeného či porušení smluvního závazku¹, z nichž může také vzniknout subjektivně pocítená újma poškozeného, která ovšem nenajde přímý materiální dopad, aby byla kryta náhradou prosté majetkové újmy.

Citovaný čl. 10:301 PETL je ve své podstatě doplněním čl. 2:102 PETL, který sám provádí příkladný výčet právem chráněných zájmů a hodnot, přičemž výslovně zdůrazňuje hodnotu života, tělesné i duševní integrity, lidské důstojnosti a svobody, kterým přiznává nejvyšší stupeň ochrany. Čl. 10:301 PETL z tohoto pohledu přistupuje toliko k rozšíření okruhu právem chráněných zájmů o osobnostní práva coby samostatné kategorie, kterou však nijak blíže nespecifikuje a ponechává národním úpravám její naplnění. Zcela samostatným problémem je otázka tzv. sankční náhrady škody, tj. zda v určitých odůvodněných případech nemá být škůdce odsouzen k celkové náhradě škody převyšující škodu skutečnou. Téma sankční náhrady škody je potřeba evokovat právě v úzké souvislosti s náhradou imateriální újmy.

Je známo, že drtivá většina zkoumaných právních úprav sankční náhradu škody (*Punitive Damages*) de lege lata odmítá a jejich doktríny se k ní oficiálně staví nepřátelsky. Pokud jde o náhradu materiální škody, daří se toto teoreticky odmítavé stanovisko zachovávat v plné míře, avšak v oblasti náhrady imateriální újmy, kdy je celková výše náhrady stanovena zásadně volnou soudcovskou úvahou, popřípadě usměrňována určitými standardizovanými postupy (tabulky, bodové systémy), již tato linie tak neochvějně nepůsobí. Nelze-li z výše uvedených důvodů hovořit o sankční náhradě škody, neboť PETL tuto koncepci odmítá v čl. 10:101 PETL, kterým je výslovně upravena povaha a cíl náhrady škody jako ryze kompenzační a nikoli sankční,² je možno přesto odhalit jisté svou povahou sankční prvky náhrady škody právě u nemateriální újmy v souvislosti s tím, jak do popředí úvahy vstupuje stupeň a míra zavinění škůdce. PETL stanoví, že při náhradě nemateriální újmy má být kromě jiného brán zřetel i na stupeň zavinění škůdce, pakliže to

---

¹ Zde je třeba poznamenat, že současným trendem v této oblasti je pokus o zakotvení náhrady nemateriální újmy v některých již praxí dostatečně identifikovaných případech, jako je kupř. kompenzace za „zkaženou dovolenou“ při porušení smlouvy o cestovním zájezdu. Podobným směrem se ubírá i český zákonodárce de lege ferenda. Jde nicméně o úpravu, která zůstává kontroverzní a budí obavy, zda se jí neotevírá pověstná Pandořina skříňka.

² Art. 10:101 PETL: **Nature and purpose of damages:** „Damages are a money payment to compensate the victim, that is to say, to restore him, so far as money can, to the position he would have been in if the wrong complained of had not been committed. Damages also serve the aim of preventing harm.“

významně přispělo k utrpení poškozeného.¹ Je zde patrná snaha potrestat úmyslného škůdce přiznáním vyšší náhrady škody poškozenému v uvedených případech. Tyto sankční elementy bývají ponejvíce zřetelné při svévolném zásahu do soukromé sféry poškozeného ze strany nejrůznějších médií (televize, tisk, internet). V této souvislosti bývá často diskutována potřeba potrestat a také odstrašit *pro futuro* pachatele deliktu. Soudní praxe reaguje na tyto případy nejčastěji přiznáním poměrně vysokých částek ve srovnání s náhradami prostých majetkových škod.

PETL neobsahuje žádné přesné a konkrétní vodítko, ani se nesnaží poskytnout jakákoli kvantitativní vyjádření náhrad imateriální újmy. Vychází se přitom ze značné heterogenity těchto náhrad v jednotlivých deliktních systémech, kde se přístupy výrazně liší.² PETL úmyslně rezignuje na rozřešení daného problému s odvoláním na skutečnost, že smyslem obecných principů deliktního práva, tak jak jsou koncipovány, není stanovení aktuálních sazeb za ztrátu oka nebo zlomení dolní končetiny.³ Tento závěr se pochopitelně dotýká obou významných oblastí náhrady nemateriální újmy, tj. jak újmy na životě a na zdraví, tak újmy na jiných osobnostních právech tvořících obsah ochrany osobnosti.

Závěrem je pro oblast náhrady škody nutno připomenout existenci redukční klauzule, která obsahuje moderační právo soudce zmírnit výši přiznané náhrady v určitých kvalifikovaných případech. Potřeba zakotvit i na úrovni PETL právo soudce redukovat v některých kvalifikovaných případech náhradu škody vzešla z diskuse členů PETL týmu a hlavně z poznání, že naprostá většina relevantních právních řádů s podobnou klauzulí počítá, buď výslovně ve své právní úpravě, nebo s ní pracuje rozhodovací praxe využívajíc jiné instituty *de lege lata*.⁴

---

¹ Art. 10:301 (2) PETL: **Non-pecuniary damage:** „In general, in the assessment of such damages, all circumstances of the case, including the gravity, duration and consequences of the grievance, have to be taken into account. The degree of the tortfeasor's fault is to be taken into account only where it significantly contributes to the grievance of the victim.“

² Vedle systémů, kde žádná oficiální standardizace náhrad nemajetkové újmy v případech újmy na zdraví a na životě dána není (Rakousko, Německo – ovšem zde jsou k dispozici neoficiální tabulky, které soudy využívají), existují úpravy, kde nacházíme soustavu bodů, které na základě lékařských kritérií objektivizují a paušalizují vytrpěnou újmu (Francie, Itálie, ČR) nebo se podobného efektu dosahuje cestou flexibilního tarifu opírajícího se o precedentální rozhodování, jež je korigováno odvolacími instancemi, jako je tomu v Anglii.

³ PETL: op. cit., str. 176

⁴ Explicitní redukční klauzuli zná: Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Španělsko, Švýcarsko, ČR.

V kontextu PETL bylo však uznání potřebnosti takové klauzule obtížnější, neboť jednoznačná shoda nepanovala. Pro některé představuje moderační právo soudce v podstatě zbytečný zásah do principu právní jistoty a ohrožení v PETL již formulovaných pravidel o tom, že podobné případy mají být zásadně rozhodovány podobně. Je pravdou, že *ius moderandi*, které bere v potaz finanční situaci stran, vnáší do rozhodovací praxe značný prvek nepředvídatelnosti soudního rozhodování, čímž nežádoucně relativizuje právní jistotu subjektů. Na straně druhé ovšem existuje významná a dnes již všeobecně sdílená zkušenost v oblasti deliktního rozhodování, že možnost redukovat výši náhrady škody je ospravedlnitelný princip, díky němuž je možno v určitých výjimečných případech eliminovat excesivní, zničující náhradu škody, která by ve svém důsledku nebyla spravedlivá, byť by byla po právu. Odpovědí na kritické výhrady k principu *ius moderandi* je právě ona výjimečnost situací, tj. omezení aplikace redukční klauzule jen na případy skutkově zvláštního zřetele hodné: „Ve výjimečném případě, pakliže by ve světle finanční situace obou stran byla plná náhrada škody pro žalovaného neúměrně velkou zátěží, může být náhrada škody snížena. Při rozhodování v takových případech musí být brány v úvahu zejména předpoklady odpovědnosti (čl. 1:101), rozsah ochrany příslušného zájmu (čl. 2:102) a velikost škody.“¹

2.2.2. Pojetí škody v DCFR

Vedle PETL je na evropské úrovni v současné době diskutován Návrh Společného referenčního rámce (DCFR), který by měl v budoucnu posloužit jako základ pro Společný referenční rámec (CFR), jenž již ponese významnou politickou konotaci, neboť současně představuje další krok na cestě k Evropskému občanskému zákoníku. V souladu se Sdělením Evropské komise z října 2004 tak byl k celoevropské diskusi předložen návrh, který je svým obsahem vlastně syntézou uznávaných existujících principů, definic a modelových ustanovení a jehož ambicí je stát se v dalším harmonizačním procesu vůdčím instrumentem pro případný opt-in/out ze strany jednotlivých států, a to pro oblast celého evropského soukromého práva.

---

¹ Art. 10:401 PETL: **Reduction of damages:** „In an exceptional case, if in light of the financial situation of the parties full compensation would be an oppressive burden to the defendant, damages may be reduced. In deciding whether to do so, the basis of liability (Article 1:101), the scope of protection of the interest (Article 2:102) and the magnitude of the damage have to be taken into account in particular.

Pasáže o mimosmluvní odpovědnosti v DCFR však ve vztahu k PETL představují svébytný koncept odpovědnosti za škodu a její náhradu, který i přes namnoze podobná východiska, obsahuje rozdílná řešení některých základních deliktních situací.

DCFR vychází při konstrukci mimosmluvní (deliktní) odpovědnosti z pojmu „**právně významná (relevantní) škoda**“. Tím se opět naznačuje, že nikoli každá škoda je zohledněna, ale jen taková, která splňuje určité předepsané charakteristiky. Právně relevantní škodou je každá ekonomická (materiální) či neekonomická (nemateriální) újma, včetně újm na zdraví, za předpokladu, že:

1. je to stanoveno pravidly obsaženými v kapitole 2 Knihy VI. DCFR nebo
2. jde o újmu vzniklou jako důsledek porušení zákonem stanoveného práva nebo
3. se jedná o újmu vzniklou následkem porušení právem chráněného zájmu¹

Zatímco skupina případů sub 1) představuje odkazovací normu na další ustanovení kapitoly 2, jež sama obsahuje 11 zvláštních skutkových podstat újmy, která může být právně relevantní škodou bez dalšího, kategorie sub 2) a sub 3) jsou podmíněné normy, které ke vzniku právně relevantní škody vyžadují kromě protiprávnosti (porušení práva nebo právem chráněného zájmu) ještě naplnění kritéria správnosti a důvodnosti (rozumnosti), které teprve ospravedlní vznik práva na odškodnění.² Celková vágnost uvedeného kritéria pro založení odpovědnosti je lehce rozptýlena naznačením dalších aspektů, které mají vstoupit do úvahy o právně relevantní škodě: předpoklady odpovědnosti, povaha a blízkost škody či hrozící škody, rozumná očekávání poškozeného a zásady poctivosti a slušného soužití.³

Pro účely DCFR se proponují definice ekonomické, tj. materiální /majetkové a neekonomické, tj. nemateriální / nemajetkové újmy. Za **ztrátu ekonomické povahy** se považuje ztráta na výdělku, ušlý zisk, zmenšení majetkové sféry poškozeného a vynaložené

---

¹ VI.- 2:101 (1) DCFR: **Meaning of legally relevant damage:** (1) „Loss, whether economic or non-economic, or injury is legally relevant damage if: (a) one of the following rules of this Chapter so provides; (b) the loss or injury results from a violation of a right otherwise conferred by the law; or (c) the loss or injury results from a violation of an interest worthy of legal protection.“

² VI.- 2:101 (2) DCFR: „In any case covered only by sub-paragraphs (b) or (c) of paragraph (1) loss or injury constitutes legally relevant damage only if it would be fair and reasonable for there to be a right to reparation or prevention, as the case may be, under VI. – 1:101 (Basic rule) or VI. – 1:102 (Prevention).“

³ VI.- 2:101 (3) DCFR: „In considering whether it would be fair and reasonable for there to be a right to reparation or prevention regard is to be had to the ground of accountability, to the nature and proximity of the damage or impending damage, to the reasonable expectations of the person who suffers or would suffer the damage, and to considerations of public policy.“

výdaje v souvislosti se vznikem škody. Pojem **neekonomické újmy** pak zahrnuje náhradu za bolest a kompenzaci za zhoršení kvality života (ztížení společenského uplatnění v intenci českého zákonodárce).

Za slabinu takto definované neekonomické újmy lze pokládat její nebývale úzké pozitivní vymezení, které ponechává stranou jednu z podstatných a naprostou většinou právních řádů uznaných složek nemateriální újmy, a sice újmu plynoucí ze zásahu do dalších osobnostních práv člověka, tedy újmu jinou než zásah do tělesné a duševní integrity jedince. PETL tak u úpravy náhrady nemateriální újmy explicitně činí odkazem na jiná osobnostní práva (viz 2.2.1). DCFR sice ve výčtu, který se zdá být taxativním, uvádí v čl. VI. 2:203 újmu na důstojnosti, svobodě a soukromí, již řadí mezi právně relevantní škodu, ale zvolená kazuistika naznačený problém neřeší a ponechává celou množinu škodlivých zásahů do osobnostní sféry člověka bez větší pozornosti. Pokud autoři DCFR zamýšleli podřazení podobných případů pod kategorii „poškození“ (*injury*), která jediná se ocitla bez sebemenší definice či pokusu o koncepční vymezení, pak není zcela jasné, jak postupovat: zda zkoumat kritérium správnosti a důvodnosti (rozumnosti) přiznané náhrady za takovou újmu a o co v konečné fázi přiznání náhrady škody opřít. Nabízí se řešení spoléhající na extenzivní výklad pojmů zhoršení kvality života, který tvoří součást tzv. neekonomické újmy, a subsumovat pod něj *de facto* jakýkoli zásah do osobnostní sféry člověka, neboť s velkou pravděpodobností takový zásah povede k určitému zhoršení dosavadní kvality života chápané zde spíše v abstraktní rovině. .

Část 2 probírané Kapitoly II. o právně relevantní škodě je vybudována na kazuistickém principu, kdy jsou definovány obsahy jednotlivých druhů újem, již bez důsledné koherence s dříve naznačenou biparticí, resp. triparticí škod (ekonomická, neekonomická a újma na zdraví):

1. Na prvním místě – z hodnotového hlediska zcela správně – se nachází **újma na zdraví včetně újmy následné**, obsažené v pojmu osobní újma. Z dikce čl. VI. 2:201 DCFR nicméně plyne, že autoři měli na mysli právě klasickou újmu na zdraví spočívající jak v porušení fyzické integrity člověka tak v poškození jeho psychického zdraví¹ s upřesněním, že o psychickou újmu, která je současně právně

---

¹ VI. 2:201 DCFR: **Personal injury and consequential loss:** (1) „Loss caused to a natural person as a result of injury to his or her body or health and the injury as such are legally relevant damage. (2) In this

relevantní škodou, půjde, jen pokud lze danou újmu kvalifikovat jako poruchu či nemoc lékařskou vědou uznanou.¹ Zajímavě zní vyjádření, že poškození zdraví samo o sobě představuje právně relevantní škodu (viz italský přístup k tzv. biologické škodě – bod 2.1.4.2), tj. že jde o újmu *per se*. Není ovšem jasné, jak s touto proklamací, v kontextu citovaného článku a celého DCFR, přesně naložit. Pokud jde o vyjádření zásady, že samotný zásah do tělesné integrity jedince je bez dalšího reparabilní újmou, pak buď překračujeme úzce pojatý rámec neekonomické újmy dle čl. VI. 2:101 nebo se ocitáme v kategorii újmy vzniklé porušením právem chráněného zájmu, v jejímž rámci musíme vzniklou újmu konfrontovat s požadavkem správnosti a důvodnosti (rozumnosti) event. přiznané náhrady škody. Vzhledem k čl. VI.- 6:204 DCFR² bychom však měli nahlížet na kategorii újmy jako takové (*injury as such*) jako na samostatnou, na ekonomické či neekonomické újmě nezávislou kategorii, která je také nezávisle kompenzována. Bližší návod, jak přitom postupovat, však v DCFR nefiguruje. Jazykovou interpretací tak dospíváme k závěru, že DCFR je prostřednictvím svých formulací otevřen koncepci předem neohrazené imateriální újmy,³ jejíž podstatnou součástí je právě porušení určitého chráněného statku samo o sobě, tj. újma jako taková.

2. Druhou skutkovou podstatou usiluje DCFR o pokrytí tzv. reflexní újmy a o řešení problému sekundárních obětí. Čl. VI. - 2:202 DCFR⁴ upravuje **újmu utrpěnou**

Book: (a) such loss includes the costs of health care including expenses reasonably incurred for the care of the injured person by those close to him or her; and (b) personal injury includes injury to mental health only if it amounts to a medical condition.“

¹ Na toto omezení narážíme jak ve vybraných relevantních právních řádech tak v PETL. Jde v praxi o vyloučení náhrad škod za tzv. prostý nervový otřes či emoční vypětí, které poškozený vytrpěl.

² VI. 6:204 DCFR: **Compensation for injury as such:** „Injury as such is to be compensated **independent** of compensation for economic or non-economic loss.“

³ Co se týče majetkové složky u nároku z titulu újmy na zdraví, je definována v odst.2 téhož článku a zahrnuje standardně náklady na zdravotní péči, včetně rozumných výdajů na péči o poškozeného, vynaložených jeho blízkými. Ve světle evropských dokumentů je žádoucí vykládat toto ustanovení rovněž expenzivně a zahrnout pod jeho dikci i nároky, které výslovně identifikuje PETL (viz bod 2.2.1).

⁴ VI. 2:202 DCFR: **Loss suffered by third persons as a result of another's personal injury or death:** (1) „Non-economic loss caused to a natural person as a result of another's personal injury or death is legally relevant damage if at the time of injury that person is in a particularly close personal relationship to the injured person. (2) Where a person has been fatally injured: (a) legally relevant damage caused to the deceased on account of the injury to the time of death becomes legally relevant damage to the deceased's successors; (b) reasonable funeral expenses are legally relevant damage to the person incurring them; and (c) loss of maintenance is legally relevant damage to a natural person whom the deceased maintained or, had death not occurred, would have maintained under statutory provisions or to whom the deceased provided care and financial support.“

- třetími osobami jako následek újmy na zdraví nebo na životě jiné osoby:** „Neekonomická újma způsobená fyzické osobě jako následek újmy na životě nebo na zdraví jiné osoby je právně relevantní škodou, pokud se tato osoba nachází v době utrpění újmy ve zvlášť blízkém osobním vztahu k osobě poškozeného.“ DCFR zde věcně totožně s PETL stanoví jedinou podmínku pro relevanci reflexní újmy, a sice určitý kvalifikovaný vztah sekundární oběti k primárně poškozenému v době vzniku újmy. Volba jazykových prostředků je z tohoto pohledu druhotná, neboť kvalitativně je „zvlášť blízký osobní vztah“ (DCFR) a pojem „osoby mající blízký vztah“ (PETL), dle našeho soudu, nutno vykládat analogicky. Oba evropské dokumenty se shodují v tom, že není rozhodující právní stav, tj. zda jsou takové osoby ve vztahu manželském či partnerském, nýbrž faktická životní a rodinná situace poškozeného, a dále, že je možno tuto náhradu přiznat nejen v případě fatální újmy (smrt poškozeného), ale i pro případ vážné újmy na zdraví. DCFR poté výslovně pamatuje na tři situace, které v případě smrti poškozeného mohou s ohledem na jeho nároky vzniknout. Především je to řešení otázky, jak naložit s nároky, které vznikly poškozenému ještě před jeho smrtí, neboť mnohdy může mezi okamžikem vzniku újmy a smrtí, jako jejím fatálním následkem, uplynout dlouhá doba, během níž jsou vynakládány nemalé prostředky na záchranu poškozeného, stabilizaci jeho zdravotního stavu a léčbu vůbec. DCFR takto vzniklé nároky pokládá za právně relevantní škodu pozůstalých po zemřelém, tzn. nároky nezanikají smrtí poškozeného, ale přecházejí plynule na jeho dědice. Co se týká rozumně vynaložených nákladů na pohřeb, stávají se tyto právně relevantní škodou osob, které je skutečně vynaložily, nikoli nutně dědiců po zemřelém. Konečně je kompenzována i ztráta živitele, a to v celku standardní úpravou: oprávněným subjektem je každý, komu zemřelý podporu (péče, přímá finanční podpora) poskytoval bez ohledu na to, zda šlo o plnění zákonné povinnosti (výživné) nebo o dobrovolná plnění s ohledem na faktický stav v domácnosti poškozeného. Na stranu druhou zcela mimo rámec reparabilní újmy stojí event. imateriální nárok, který by kompenzoval smrt jako takovou (srov. českou právní úpravu – viz bod 2.3.1.2).
3. Na třetím místě se ocitá újma svým zaměřením imateriální, třebaže v kontextu DCFR a jím zvolené systematiky, nehraje její povaha žádnou roli. Jde o újmu, která

bývá typicky charakterizována určitým zásahem do osobnostní sféry člověka a bývá proto koncipována otevřeně a flexibilně. V rámci DCFR je to **újma na důstojnosti, svobodě a soukromí**. Čl. VI. 2:203 DCFR¹ stanoví, že: „Újma způsobená fyzické osobě jako následek porušení práva na respektování její důstojnosti, jako je právo na svobodu a soukromí, je právně relevantní škodou včetně porušení samotného“ (odst. 1) a dále že „Újma způsobená osobě v důsledku zásahu do její dobré pověsti, jakož i zásah samotný, je právně relevantní škodou, pokud tak stanoví národní právní předpis“ (odst. 2). Úskalí takto pojaté újmy spatřujeme v jejím úzkém vymezení vzájemí vznik právně relevantní škody jen na zásah do taxativně uvedených osobnostních statků, přičemž právo na osobní svobodu a soukromí je, jak plyne z dikce citovaného ustanovení, chápáno jako variantní součást práva na respektování důstojnosti. Zvolená formulace se nejeví být zcela uspokojivá, srozumitelnější by bylo postavit výčet osobnostních statků (jen demonstrativní) do rovnocenné linie, odděleně a jako svébytné množiny jevů, pokud vůbec bylo nutné přistoupit k výčtu. Přílehavější se v tomto smyslu jeví stanovisko PETL, který záměrně hovoří o kategorii osobnostních práv s vědomím, že obsah institutu ochrany osobnosti se může výrazně lišit v tom kterém právním řádu a abstraktní formulace je proto výstižnější a v tomto pohledu praktičtější. Kazuistická a minimalistická varianta v DCFR nedostatečně reflektuje moderní trendy v oblasti deliktního práva a je v tomto smyslu málo ambiciózní.

4. **Újma způsobená sdělením nesprávné informace o jiném**². DCFR ve svém typizujícím přístupu identifikuje zvláštní druh újmy spočívající v tom, že jedna osoba sdělí nesprávné informace o jiné osobě (fyzická či právnická osoba) a tím jí způsobí škodu, přičemž osoba informaci sdělující, buď ví, že informace je nesprávná (úmysl), nebo se dá rozumně očekávat, že ví (nedbalost). Tato zvláštní skutková podstata je subsumovatelná pod již existující kategorii újmy na důstojnosti, svobodě

---

¹ VI. 2:203 DCFR: **Infringement of dignity, liberty and privacy**: (1) „Loss caused to a natural person as a result of infringement of his or her right to respect for his or her dignity, such as the rights to liberty and privacy, and the injury as such are legally relevant damage. (2) Loss caused to a person as a result of injury to that person's reputation and the injury as such are also legally relevant damage if national lawso provides.“

² VI. 2:204 DCFR: **Loss upon communication of incorrect information about another**: „Loss caused to a person as a result of the communication of information about that person which the person communicating the information knows or could reasonably be expected to know is incorrect is legally relevant damage.“

a soukromí, a není proto patrný důvod její samostatné existence. Fakt, že někdo zaviněně (tj. úmyslně nebo z hrubé nedbalosti) uvádí nesprávné (nepravdivé) informace o jiné osobě, je zásahem do osobnostní sféry takové osoby bez dalšího a je způsobilým snížit její důstojnost, čest a poškodit její dobré jméno.

5. **Újma plynoucí z porušení důvěry, resp. důvěrnosti informace.** Další svébytná skutková podstata míří na situace, kdy je někým prozrazena informace, jež má důvěrný charakter. Osoba, která důvěrnou informaci sděluje, přitom ví (úmysl), nebo by vzhledem ke všem okolnostem měla vědět (nedbalost) o důvěrné povaze sdělení. Tímto ustanovením má být chráněna celá škála informací, které si osoby sdělují při vzájemném soukromoprávním styku (obchodněprávní, občanskoprávní, pracovněprávní a jiné vztahy). Vzhledem k dikci citovaného článku,¹ může však v praxi vzniknout pochybnost o tom, které informace již třeba pokládat za důvěrné. I s ohledem na případné důkazní břemeno je žádoucí doporučit oporu o výslovné ujednání stran o tom, které informace ve svém soukromoprávním styku pokládají za důvěrné a které naopak této zvýšené ochraně nepodléhají. V praxi mnohovrstevných závazkověprávních vztahů s pluralitou subjektů na obou stranách nemusí být vždy evidentní, která informace se nachází v režimu mlčenlivosti a kterou naopak musejí strany sdělovat třetím osobám (kupř. svým subdodavatelům).
6. **Újma plynoucí ze zásahu do vlastnického práva nebo oprávněné držby.** V souladu s čl. VI. 2:206 DCFR² je právně relevantní škodou každá ztráta plynoucí z porušení vlastnického práva nebo zásahu do oprávněné držby jiné osoby, ať již jde o věc movitou či nemovitou. Takto definovaná újma zahrnuje i ztrátu užitku z používání předmětné věci, tj. za újmu se považuje samo omezení nebo znemožnění výkonu vlastnického práva k věci. Zásahem do vlastnického práva je především

¹ VI. 2:205 DCFR: **Loss upon breach of confidence:** „Loss caused to a person as a result of the communication of information which, either from its nature or the circumstances in which it was obtained, the person communicating the information knows or could reasonably be expected to know is confidential to the person suffering the loss is legally relevant damage.“

² Čl. VI. 2:206 DCFR: **Loss upon infringement of property or lawful possession :** (1) « Loss caused to a person as a result of an infringement of that person’s property right or lawful possession of a movable or immovable thing is legally relevant damage. (2) In this Article: (a) loss includes being deprived of the use of property; (b) infringement of a property right includes destruction of or physical damage to the subject-matter of the right (property damage), disposition of the right, interference with its use and other disturbance of the exercise of the right. »

zničení nebo jakékoli fyzické poškození věci – předmětu vlastnického práva (majetková škoda), nedovolená dispozice s tímto právem (neoprávněný převod vlastnického práva), zásah do užívacího práva a další formy rušení či omezování výkonu vlastnického práva. Kterýkoli ze zkoumaných právních řádů zná primárně majetkovou škodu, která je implikována zásahem do vlastnického práva a která nachází svou konkretizaci ve snížení hodnoty majetkové sféry poškozeného. Zda k tomu dojde zničením, poškozením či ztrátou určité věci nehraje rozhodující roli, relevantní je až následek, jímž je úbytek v majetkové sféře poškozeného. Poukázali jsme na to, že autoři PETL cítili jako velmi užitečné vypreparování samostatné kategorie škody na věci z obecné kategorie majetkové škody. Škoda na věci v abstraktní rovině reprezentuje právě újmu plynoucí ze zásahu do vlastnického práva poškozeného. Zdaleka ne všechny zkoumané právní úpravy ovšem připouštějí reparabilitu újmy plynoucí z prosté ztráty možnosti užívat svou věc (viz 2.2.1). DCFR navrhuje řešení v tomto duchu pouze s tím rozdílem, že PETL hovoří o možnosti takovou náhradu škody přiznat, zatímco DCFR pokládá újmu z prosté ztráty užitku za imanentní složku újmy plynoucí ze zásahu do vlastnického práva. DCFR se zabývá dále otázkou případného vzájemného zápočtu majetkového prospěchu, který mohl v souvislosti se vzniklou škodou na věci realizovat poškozený ve své majetkové sféře (zhodnocení věci opravou)¹ a nabízí řešení zohledňovat event. majetkový prospěch, jen pokud by to v daném případě bylo správné a rozumné (důvodné). Kritériem zůstává především druh utrpěné újmy a povaha odpovědnosti za škodu s ohledem na míru zavinění škůdce.

7. **Újma plynoucí ze spoléhání se na nesprávnou radu nebo informaci.** DCFR přichází v čl. 2:207² s originální koncepcí újmy, kterou utrpí ten, kdo se při svém

---

¹ Čl. VI. 6:103 DCFR. **Equalisation of benefits** : (1) « Benefits arising to the person suffering legally relevant damage as a result of the damaging event are to be disregarded unless it would be fair and reasonable to take them into account. (2) In deciding whether it would be fair and reasonable to take the benefits into account, regard shall be had to the kind of damage sustained, the nature of the accountability of the person causing the damage and, where the benefits are conferred by a third person, the purpose of conferring those benefits. »

² Čl. VI. 2:207 DCFR: **Loss upon reliance on incorrect advice or information** : « Loss caused to a person as a result of making a decision in reasonable reliance on incorrect advice or information is legally relevant damage if: (a) the advice or information is provided by a person in pursuit of a profession or in the course of trade; and (b) the provider knew or could reasonably be expected to have known that the recipient would rely on the advice or information in making a decision of the kind made. »

rozhodování důvodně spoléhá na nesprávnou radu nebo vychází z nesprávné informace, kterou mu poskytla třetí osoba. Právně relevantní škodou se ovšem tato újma stává jen za současného naplnění dvou hytotéz:

a) osoba, která radu nebo informaci poskytuje, tak činí při výkonu své profese nebo obchodní činnosti a zároveň

b) věděla (úmysl) nebo vzhledem ke všem okolnostem vědět mohla a měla (nedbalost), že adresát takové rady či informace na ni bude spoléhat při svém rozhodování. Toto ustanovení může mít navzdory dvěma limitujícím podmínkám dalekosáhlé a zejména nepředvídatelné důsledky pro osoby poskytující obchodní, finanční či investiční poradenství v rámci svých obchodních aktivit. Aplikace citovaného ustanovení si lze jen stěží představit bez možnosti pojištění takové odpovědnosti. Vedle pojišťovacích mechanismů, které jsou ve velké míře nepostradatelné pro fungování deliktního práva, existuje v DCFR ještě obecné řešení: aplikace redukční klauzule, kterou lze v určitých případech zmírnit dopady takto široce koncipované újmy.¹

8. **Újma způsobená neoprávněným zásahem do obchodní činnosti**². Vytvořením této specifické kategorie újmy je sledována především snaha zastřešit nejrůznější nekalosoutěžní praktiky obchodníků vůči sobě navzájem v rámci obchodního styku (relace B2B), tak jak je zná evropské právo hospodářské soutěže a upravují národní legislativy. Otázka, co je neoprávněné zasahování do obchodní činnosti jiného, je v jednotlivosti skutkových podstat řešeno právě evropskými předpisy, neusilují proto autoři DCFR o přesný a nezbytně kazuistický výčet všech v úvahu přicházejících nekalosoutěžních jednání. Ustanovení je pouze doplněno o druhý odstavec, který ochranu před podobnými praktikami poskytuje i spotřebitelům (relace B2C), jimž

---

¹ Šlo by o případy neúmyslného poskytnutí takové informace či rady, přičemž plná náhrada škody by se jevila nepřiměřená okolnostem případu. Srov. čl. VI. 6:202 DCFR: **Reduction of liability** : « Where it is fair and reasonable to do so, a person may be relieved of liability to compensate, either wholly or in part, if, where the damage is not caused intentionally, liability in full would be disproportionate to the accountability of the person causing the damage or the extent of the damage or the means to prevent it. »

² Čl. VI. 2:208 DCFR: **Loss upon unlawful impairment of business** : (1) « Loss caused to a person as a result of an unlawful impairment of that person's exercise of a profession or conduct of a trade is legally relevant damage. (2) Loss caused to a consumer as a result of unfair competition is also legally relevant damage if Community or national law so provides. »

může pochopitelně také vzniknout újma. Ochrana spotřebitelů je nicméně výsledně vázána na předpisy Společenství¹ nebo národní právní úpravy.

9. **Újma způsobená poškozením životního prostředí.** Navzdory soukromoprávní povaze DCFR, se tento soft law dokument snaží zohlednit i poslední trendy v oblasti ekologické újmy dotýkající se kteréhokoli prvku životního prostředí (vzduch, voda, půda, fauna, flóra). Právně relevantní škoda vzniká v těchto případech přímo státu nebo příslušným orgánům, které byly nuceny uvést poškozené prvky životního prostředí do původního stavu.²
10. **Újma způsobená úmyslným uvedením jednajícího v omyl.** Takto definovaná újma se stává právně relevantní škodou osoby, jež jednala v omylu, tj. vycházela z nepravdivého či zkresleného vylíčení skutečnosti. Nezáleží přitom jakým způsobem je v jednající osobě omyl vyvolán (slovy, konkludentními činy). Na úmyslnost resp. podvodnost je třeba usuzovat tehdy, pokud je omyl vyvolán s vědomím či vírou, že uváděná tvrzení nejsou pravdivá a současně se jimi zamýšlí přimět adresáta, aby v omylu něco konal ke své újmě.³
11. **Újma způsobená nabádáním k nesplnění závazku.** Výčet všech újem je v DCFR zakončen rovněž originálním konceptem újmy, kterou utrpí ten, kdo byl oprávněným subjektem z plnění určité povinnosti (typicky v rámci

---

¹ V současné době vrcholí v rámci Acquis Group z podnětu evropské komise příprava nové horizontální směrnice o ochraně spotřebitelů před určitými aspekty nepoctivých obchodních praktik. Připravovaná směrnice by měla nahradit stávající čtyři směrnice regulující tuto oblast. Cílem návrhu je tak revize a nahrazení stávající směrnice 85/577/EHS o smlouvách uzavřených mimo obchodní prostory, směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, směrnice 97/7/ES o smlouvách uzavřených na dálku a směrnice 1999/44/ES o prodeji spotřebního zboží a zárukách. Předložený návrh spojuje tyto čtyři směrnice do jediného horizontálního předpisu, který systematicky upravuje společné aspekty, zjednodušuje a aktualizuje stávající pravidla a především upouští od dosavadní koncepce minimální harmonizace, která ponechávala možnost členským státům ponechat v platnosti přísnější vnitrostátní pravidla. Je nahrazena koncepcí úplné harmonizace, kdy členské státy již nemohou ponechat v platnosti nebo dodatečně přijmout ustanovení odlišná od těch, jež tvoří obsah směrnice.

² Čl. VI.2:209 DCFR: Burdens incurred by the state upon environmental impairment Burdens incurred by the State or designated competent authorities in restoring substantially impaired natural elements constituting the environment, such as air, water, soil, flora and fauna, are legally relevant damage to the State or the authorities concerned.

³ Čl.VI. 2:210 DCFR: **Loss upon fraudulent misrepresentation:** (1) Without prejudice to the other provisions of this Section loss caused to a person as a result of another's fraudulent misrepresentation, whether by words or conduct, is legally relevant damage. (2) A misrepresentation is fraudulent if it is made with knowledge or belief that the representation is false and it is intended to induce the recipient to make a mistake.

závazkověprávního vztahu), k jejímuž splnění kvůli intervenci další osoby nedojde. Právně relevantní škodou se tato újma stane až za současného splnění tří podmínek:

- a) osoba pociťující újmu je osobou oprávněnou v rámci existujícího prvního vztahu,
- b) jednalo se o úmyslné jednání na straně nabádající osoby a
- c) nabádající osoba tímto svým jednáním nesledovala určitý vlastní zájem nabádané osoby (hájila tím legitimní zájmy nabádaného).¹

Těmito 11 zvláštními, poměrně nesourodými skutkovými podstatami, se vyčerpává koncepce újmy dle DCFR. Pokud jde o způsob a rozsah náhrady škody, vychází DCFR spolu s PETL z totožné premisy, že reparací má být dosaženo stavu, v jakém by se poškozená osoba nacházela, nebýt vzniku právně relevantní škody.² Reparace se uskutečňuje především v penězích (relutární náhrada) nebo jakýmkoli jiným vhodným způsobem, který odpovídá povaze, rozsahu škody a dalším relevantním okolnostem případu. Lze si tak zásadně představit naturální restituci stejně jako morální satisfakci všude tam, kde to bude příhodné. Jiné vodítko DCFR nenabízí. Jako určitou alternativu k výše uvedenému postupu je zakotvena subsidiárně následující možnost: je-li to důvodné, může náhrada škody v konkrétním případě získat formu vydání veškerého zisku, který škůdce získal v souvislosti se způsobením právně relevantní škody. Pamatuje se na případy, kdy náhrada prosté pozitivní škody, vzniklé ve sféře poškozené osoby, se jeví zcela zanedbatelnou nebo ve zjevném nepoměru s ohledem na zisk, který škůdce způsobením škody ve skutečnosti realizoval³. Alternativa, která – je-li zvolena – nastoupí namísto standardní náhrady škody, nese v sobě nicméně prvky sankční náhrady škody, a to v té míře, v jaké přesahuje skutečně vzniklou škodu. Sankční povahu takto konstruované náhrady nelze zcela popřít.

---

¹ Čl.VI. 2:211 DCFR: **Loss upon inducement of non-performance of obligation:** Without prejudice to the other provisions of this Section, loss caused to a person as a result of another's inducement of the non-performance of an obligation by a third person is legally relevant damage only if: (a) the obligation was owed to the person sustaining the loss; and (b) the person inducing the non-performance: (i) intended the third person to fail to perform the obligation, and (ii) did not act in legitimate protection of the inducing person's own interest.

² K triviální (zanedbatelné) škodě se nepřihlíží. Veškerá práva a nároky z titulu náhrady škody jsou dle DCFR postupitelná, oprávněný může kupř. smluvně převést své nároky včetně náhrady neekonomické újmy na třetí osobu.

³ Např. zisk vydavatele deníku, který uveřejněním nepravdivé informace o nějaké osobě realizoval zvýšený zisk z prodejů.

Speciálním ustanovením je řešena náhrada škody na věci: je-li poškozena hmotná věc, hradí se primárně náklady na její opravu. Pokud by ovšem náklady na opravu poškozené věci nepřiměřeně přesáhly hodnotu vlastního poškození věci, má být přiznána toliko kompenzace odpovídající snížení hodnoty věci. Na zvířata se uvedené pravidlo aplikuje jen tam, kde je to vhodné s ohledem na účel držení daného zvířete.¹

Stejně jako PETL ani DCFR se nesnaží vnucovat poškozenému, jak s přiznanou náhradou naložit a je zcela na jeho vůli, zda přistoupí k obnově poškozené věci nebo k restauraci poškozeného zájmu/statku anebo zda ponechá poškozenou věc zcela nebo zčásti bez opravy. Jak již bylo uvedeno, zakotvuje i DCFR redukční klauzuli. Její aplikací může dojít k úplnému zbavení povinnosti k náhradě škody nebo částečnému snížení této povinnosti. Jediným kritériem je celková správnost a důvodnost (rozumnost) takového postupu, nešlo-li o úmyslně způsobenou škodu a plná náhrada škody by byla nepřiměřená vzhledem k formě a stupni zavinění škůdce nebo vzhledem k rozsahu škody. I do této koncepce se promítá určitý sankční charakter, neboť ve dvou případech, kdy vznikne ve sféře poškozeného stejná škody, může být dle DCFR stanovenou výší její náhrady sankcionován ten, kdo škodu způsobil úmyslně nebo z hrubé nedbalosti a naopak může být ulehčeno tomu, jehož forma zavinění bude lehčí. Inspirace platným rakouským deliktním systémem v otázce sankce pro úmyslného škůdce je zjevná.

---

¹ VI. 6:101 DCFR: **Aim and forms of reparation:** (1) Reparation is to reinstate the person suffering the legally relevant damage in the position that person would have been in had the legally relevant damage not occurred. (2) Reparation may be **in money** (compensation) or otherwise, as is most appropriate, having regard to the kind and extent of damage suffered and all the other circumstances of the case. (3) Where a tangible object is damaged, compensation equal to its depreciation of value is to be awarded instead of the cost of its repair if the cost of repair unreasonably exceeds the depreciation of value. This rule applies to animals only if appropriate, having regard to the purpose for which the animal was kept. (4) As an alternative to reinstatement under paragraph (1), but only where this is reasonable, reparation may take the form of recovery from the person accountable for the causation of the legally relevant damage of any advantage obtained by the latter in connection with causing the damage.

2.3. Česká právní úprava

2.3.1. Pojetí škody v české úpravě de lege lata

Platná česká právní úprava (§ 415 a násl. OZ) zásadně pracuje s termínem škoda, jehož jakékoli bližší vymezení však nepodává. Výraz „škoda“ přitom bývá někdy ztotožňován s pojmem „újmá“¹ a oba výrazy jsou poté používány *promiscue*. Přísně vzato, nejde však o pojmy zcela ekvivalentní: výraz „škoda“ je termínem zákonným, technickým, užším, označujícím právně relevantní škodu, jež je z hlediska platné úpravy reparable, zatímco výraz „újmá“ se spíše abstraktně, širěji a subjektivně snaží postihovat ztrátu ve všech jejích aspektech pocítenou poškozeným v jeho sféře,² která se však v některých ohledech nemusí vždy stát předmětem reparace (určitá újmá plynoucí ze ztráty šance/naděje, jisté druhy újem psychických, estetických a morálních). Každá škoda tak představuje újmu/ztrátu, ale nikoli každá újma je právně relevantní škodou. Ovšem v těch případech, kde újmou chápeme konkrétní majetkovou ztrátu nebo poškození zdraví, lze hovořit o majetkové újmě, případně újmě na zdraví/na životě synonymicky s pojmy škoda na majetku a škoda na zdraví, dáváme-li tím na jevo, že jde o reparable škodu.

Škoda je proto tradičně a nerozporně naší právní teorií i praxí³ chápána jako ta újma, která nastala (se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz.⁴ Naznačené pojetí, jakkoli tradiční, je třeba podrobit kritice pro jeho úzké, ryze materialistické chápání škody, které zcela stranou ponechává plnohodnotnou a rovnocennou kategorii škody nemateriální projevující se ve sféře osobnostní, a nezohledňuje specifickou

---

¹ Jak je tomu ostatně i v zahraničních právních úpravách: Francie (dommage x préjudice), Anglie (damage x loss, harm).

² Výraz újma jeví se proto přílehavějším pro ty druhy škod, které mají určitý nemajetkový reflex a které vznikají na ideálních (imateriálních) statcích.

³ Viz Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: Občanské právo hmotné II, 4.vyd. ASPI, Praha 2006; Holub, M. et al: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: Praktická příručka. Praha Linde, 2004; Švestka, J.: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Academia, Praha 1966; Eliáš, K. et al: Velký akademický komentář k Občanskému zákoníku, Linde, Praha 2008; Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, 3.vyd, Doplněk, Brno 2001; Bičovský, J.- Holub, M.: Náhrada škody v československém právním řádu, Panorama, Praha 1981; Jehlička – Švestka – Škárková a kol.: Komentář k Občanskému zákoníku, 10.vyd., C.H.Beck, Praha 2008;

⁴ R 55/1971

koncepte újmy na zdraví/na životě.¹ Je to pojetí, které rovněž nekonvenuje evropským standardům deliktního práva, ať již je hledáme ve vůdčích zahraničních právních úpravách nebo v prvních výstupech na cestě k evropskému občanskému zákoníku (PETL, DCFR).

Platný občanský zákoník vychází z klasického dělení škody v závislosti na objektu soukromoprávního deliktu a odlišuje tak od sebe především škodu na majetku, včetně škody na věci (majetková/materiální) a škodu na zdraví, jež sama o sobě obsahuje specifickou majetkovou složku (ztráta na výdělku, ztráta na důchodu, výživa pozůstalých, náklady léčby etc.) a nemajetkovou složku (bolestné, ztížení společenského uplatnění, jednorázová náhrada pozůstalým).² O imateriální újmě jako takové občanský zákoník výslovně nic nestanoví, vlastní koncepte této újmy tak zůstává roztržštěna na různých místech občanského zákoníku.

2.3.1.1. Škoda materiální (majetková)

V souladu s evropskou tradicí, je majetková škoda chápána českým zákonodárcem i soudní praxí jako sjednocení škody skutečné (zvané též pozitivní, vzcházející, efektivní, reálná – *damnum emergens*) a ušlého zisku (to co poškozenému ušlo – *lucrum cessans*). Obě kategorie jsou různými, svébytnými a nezávislými formami téhož, tj. jsou vyjádřením majetkového úbytku, jenž se nějakým způsobem dotýká majetkové sféry poškozeného.

Skutečná škoda je přitom již nastalé zmenšení existujícího majetkového stavu poškozeného (kvalifikované nejčastěji jako ztráta, zničení, poškození, znehodnocení, snížení hodnoty věci, majetkových práv a jiných majetkových hodnot jako jsou pohledávky či práva k nehmotným statkům) a reprezentující majetkové hodnoty, které je nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci resp. majetkové sféry do předešlého stavu, popřípadě, aby byly v penězích vyváženy důsledky toho, že navrácení v předešlý stav není dobře

¹ Elischer, D.: Náhrada nemateriální újmy *de lege ferenda* s ohledem na současné trendy deliktního práva, in: Právník 10/2008, str. 1101-1107

² Zde abstrahujeme od škody na přírodě a životním prostředí, která je sice výslovně uvedena jakožto samostatná kategorie v Občanském zákoníku (§ 415 OZ), ale není pro její náhradu stanoven žádný odlišný režim. Je proto nahrazována jako jakákoli jiná škoda na majetku/věci, resp. na specifických statcích upravovaných předpisy o ochraně životního prostředí. Problém stávající koncepte spočívá v obtížnosti prokázat skutečnou výši takové škody, tj. ocenit ekologickou újmu finančními nástroji. Blíže k tomu viz Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí - 2. vydání, C.H. Beck Praha 2007; Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, 1. vyd., Praha, Karolinum 1999

možné nebo účelné.¹ Uvedená definice skutečné škody je obdobou v Evropě rozšířeném chápání škody, jež srovnává majetkové pozice poškozeného v době po nastalé škodě (jako důsledku škodlivé události) s hypotetickou situací a pozicí poškozeného, v níž by se nalézal, kdyby bývalo ke škodě nedošlo. Výsledek takového srovnání vyjadřuje, co nejvěrnějším a tedy nejspravedlivějším způsobem, celkový nežádoucí úbytek v majetkové sféře poškozeného (zhoršení jeho majetkové pozice), kterýžto stav je nutno reparovat.

Skutečnou škodu však nereprezentují jen majetkové hodnoty nutné k uvedení v předešlý stav či k relutární náhradě, ale i náklady rozumně vynaložené poškozeným v souvislosti se vznikající nebo vzniklou škodou. I český OZ výslovně hovoří o náhradě účelně vynaložených nákladů při odvracení hrozící škody (§ 419 OZ) tomu, kdo škodu odvracel. Lze sem však přiřadit i náklady účelně vynaložené poškozeným v důvodném očekávání, že se druhá strana zachová podle práva.² Tento druh nákladů bude typicky generován u odpovědnosti za škodu *ex contractu*, kdy jedné ze stran vznikne škoda tím, že již vynaložila určité náklady v rozumném očekávání domluveného plnění, které se ovšem z nějakého důvodu nerealizuje. Jde o problematiku tzv. zbytečných/zmařených výdajů (*frustrated expenses*), které jsou odškodňovány, bylo-li jejich vynaložení důvodné.³ Stejně tak musí být skutečnou škodou i náklady vynaložené poškozeným na obranu a obhajobu svých práv z titulu odpovědnosti za škodu, ať již v rámci občanského, trestního⁴ či správního řízení. Tím, že poškozený vůči škůdci uplatní svá práva u soudu či jiného příslušného orgánu, mu nepochybně vzniká majetková újma (náklady řízení), přičemž tato vzniká při účelném uplatnění jeho práva a současně v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním škůdce.

Z hlediska vzniku škody zůstává *de lege lata* velmi spornou otázkou majetkové újmy plynoucí ze zatížení jmění poškozeného pohledávkou jiné osoby (což ovšem implikuje zhoršení celkové majetkové pozice poškozeného). Vzhledem k zúžené

¹ Srov. R 55/1971; R 7/1992; R 25/1990

² Eliáš, K.: *op.cit.*, str. 972

³ Rozh. NS ze 4.24.4.2003 sp. zn. 25 Cdo 1807/2001: Ke snížení majetkového stavu poškozené mohlo dojít tehdy, vynaložila-li náklady na mzdy a další náklady s tím související **zbytečně**, tj. k jiné než zamýšlené činnosti. Jestliže právě protiprávní jednání žalovaného vedlo k tomu, že žalobce nemohl ve sjednaném termínu předat společnosti C.s.r.o.pronajaté nebytové prostory a tato společnost v nich nemohla zahájit provoz lékárny a přidělovat v ní práci svým zaměstnancům, představují náklady spojené se zaměstnáním dvou farmaceutů škodu, za kterou z titulu nesplnění povinnosti pronajímatele odpovídal žalobce (§420 obč.zák.), který má následně proti žalovanému postih podle §440 obč. zák.

⁴ R 71/1971

interpretaci pojmu majetková sféra/stav („majetek“) poškozeného, kterým se chápou pouze aktivní složky (aktiva) jmění poškozeného, setrvává naše judikatura na stanovisku, že prosté rozšíření pasiv poškozeného o pohledávku není efektivní škodou. Vychází se přitom ze závěru, že dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníkovi ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž dle konstantní rozhodovací praxe skutečnou škodou ani ušlým ziskem.¹ Nejvyšší soud svým usnesením upřesnil, že skutečná škoda nevzniká, jestliže ke dni rozhodování soudu se majetkový stav poškozeného nesnížil.² V úvahu tak není brána celková majetková pozice poškozeného, která se vznikem pohledávky zhoršila, ale jen na aktiva omezený majetkový stav. Důsledkem uvedené soudní praxe je situace, kdy poškozený nejprve musí sám uhradit existující pohledávku, aby se poté mohl domáhat náhrady škody proti škůdci. Řešením se jeví – jak správně poukazuje prof. Eliáš na judikaturu prvorepublikového NS – uložení povinnosti zaplatit pohledávku přímo škůdci nebo jiným způsobem osvobodit poškozeného od vnucené povinnosti plnit a tím vzniku skutečné škody předejít.³ Jinak totiž tolerujeme stav, kdy se poškozený dostane do bezvýchodné situace a je nucen zcela absurdně se aktivně podílet na vzniku škody ve svém majetku. Stávající přístupy vedou k nežádoucí a zde nijak neodůvodněné preferenci zájmů škůdce na úkor právní sféry poškozeného, což se přičí základním funkcím a principům náhrady škody.

Vznik skutečné škody připínají naše soudy velmi důsledně až k okamžiku, kdy reálně dojde k faktickému zmenšení majetkové sféry, resp. kdy se takto pocítená újma stává definitivní. Kupř. vznik škody akcionářů banky v důsledku nesprávného úředního postupu při výkonu bankovního dohledu spočívající v poklesu tržní hodnoty akcií banky vedoucí až k její likvidaci není spatřován v okamžiku, kdy došlo k tvrzeným a prokázaným pochybením při výkonu bankovního dohledu, nýbrž až ve chvíli,

---

¹ K tomu srov. zejména R 14/2005 a usnesení NS ČR ze 29.1.2003 (sp. zn. 25 Cdo 586/2001)

² Na stranu druhou, v jiných případech zkoumajících otázku vzniku škody NS správně dovodil, že hodnota pozemku, na který proniká znečištění z pozemku sousedního, se snižuje (tj. dochází ke zmenšení majetkového stavu vlastníka pozemku a tím i ke vzniku právně relevantní škody) bez ohledu na to, zda poškozený již vynaložil prostředky na uvedení věci do stavu před škodnou událostí či na odstranění zdroje znečištění (...) výše škody není předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu. Viz rozhodnutí NS ze 17.12.2003, sp. zn. 25 Cdo 552/2003.

³ Eliáš, K.: op.cit., str. 971

kdy je skončena likvidace banky.¹ Identicky, ztráta oprávnění vkladatele disponovat vkladem, resp. zůstatkem na běžných účtech v důsledku odnětí bankovní licence a prohlášení konkurzu na majetek banky sama o sobě nepředstavuje vznik škody v majetkové sféře poškozených; reparabilní majetkovou újmou by se stala až ve chvíli, kdy by uvedená pohledávka za úpadcem již nemohla být žádným způsobem uspokojena ani vymáhána.² K naznačenému závěru se NS znovu přihlásil ve věci škody způsobené členům družstevní záložny v důsledku špatného hospodaření s členskými vklady, když zopakoval, že dokud nepominou účinky prohlášení konkurzu, nevzniká členům družstevní záložny škoda spočívající v neuspokojení jejich nároků na výplatu vkladů u záložny, na jejíž majetek se konkurz vede.³

V rámci kategorie majetkové újmy se podobně jako v některých zahraničních právních úpravách (včetně PETL) profiluje do jisté míry svébytná a specifická majetková újma – **škoda na věci (škoda hmotná)**. Občanský zákoník v této souvislosti pouze stanovuje postup při určení výše náhrady škody na věci, když zdůrazňuje, že pro určení výše škody je relevantní cena v době poškození a nikoli cena v okamžiku rozhodování soudu o nároku na náhradu škody nebo v okamžiku uplatnění práva. Škodou na věci je nejen každé její poškození, ale i zničení, ztráta, odejmutí či znehodnocení, které představuje úbytek v majetkové sféře poškozeného. Škodu na věci může pocítit jako svou majetkovou újmu jen její vlastník, neboť jen je-li poškozený vlastníkem věci, zahrnuje jeho majetkový stav právě hodnotu takové věci a v důsledku jejího poškození, ztráty, zničení či odejmutí dochází k efektivnímu zmenšení jeho majetkové sféry právě o hodnotu této věci v době předtím, než k jejímu poškození došlo. Škoda na věci může *ex definitione* tížit jen vlastníka, a to i tehdy, když ke dni poškození, ztráty či zničení dosud nezaplatil úplatu za nabytí věci (ať již z části nebo zcela) a bez ohledu na to, zda se tak stalo v souladu se smluvním ujednáním o splatnosti kupní ceny nebo v důsledku porušení platební povinnosti.⁴ Tomu, kdo není vlastníkem věci, nemůže vzniknout škoda spočívající v

---

¹ Rozh. NS ze 4.8.2004 sp. zn. 25 Cdo 1809/2003. Eventuální žaloby na náhrdu škody jsou jako předčasné soudy zamítány „pro tentokrát.“

² Rozh. NS z 26.2.2004 sp. zn. 25 Cdo 953/2003

³ Rozh. NS z 30.6.2004 sp. zn. 25 Cdo 1536/2003

⁴ Rozh. NS z 24.1.2001 sp. zn. 25 Cdo 2146/2000: „I když poškozený k okamžiku poškození (zničení) věci neuhradil třetí osobě úplatu sjednanou v souvislosti s nabytím vlastnického práva k této věci, jeho

hodnotě takové věci, neboť nenabyl-li věc do vlastnictví, nezískal žádnou majetkovou hodnotu, o kterou by mohl přijít.¹ Nevlastníkovi (oprávněnému držiteli nebo detentorovi) může vzniknout toliko újma – ostatně stejně tak i vlastníkovi – spočívající ve ztrátě užívacího práva k věci při jejím odejmutí, poškození či ztrátě, znamenající prostou ztrátu užítka z věci plynoucího.² Jak vyplývá z analýzy vybraných právních řádů, ve většině deliktních úprav nepatří újma plynoucí z prosté ztráty užítka mezi reparabilní újmy *per se*, odškodnitelnou se stává zpravidla teprve v okamžiku, kdy ve sféře poškozeného dojde ke vzniku majetkové škody, ať již ve formě škody skutečné nebo ušlého zisku, což bývá v případech, kdy vlastník poškozené/odejmuté/ztracené věci si opatří věc náhradní, která mu bude sloužit namísto věci původní po dobu, kdy její poškození či odejmutí trvá, resp. kdy je v opravě. Je zřejmé, že náklady na pronájem náhradní věci představují skutečnou škodu a tedy reparabilní újmu.

Skutečnou škodou jsou při poškození/ztrátě/zničení věci především náklady na nezbytnou opravu věci tak, aby byla uvedena do stavu před poškozením. Není přitom vyloučeno žádat případnou další náhradu škody na věci, pokud ani opravou nedošlo k úplnému odstranění znehodnocení věci.³

V souvislosti s poškozením věci a se ztrátou užítka vzniká otázka náhrady nákladů na opatření a provoz – byť dočasný – věci náhradní. V konkrétním případě poškození vozidla je to např. otázka, zda má poškozený nárok na náhradu nákladů na zapůjčení vozidla náhradního a případně do jaké míry. Je spravedlivé požadovat i náklady vyšší, než by byl v konkrétním případě provoz vlastního vozidla? Je třeba mít za to, že náklady na obstarání a provoz náhradní věci představují bezpochyby majetkovou újmu ve sféře poškozeného vlastníka, a to i tehdy, pokud převyšují běžné náklady na provoz vlastního vozidla, pakliže byly vynaloženy účelně. Skutečnou škodou je v tomto případě ovšem jen ta částka, o kterou převyšují náklady na vypůjčení vozidla (srovnatelného s vozidlem poškozeným) výdaje, které by byly spojeny za normálního chodu věcí s užitím a

---

platební povinnost je závazkem (pasivem majetkového stavu poškozeného jako vlastníka věci), který vznikl nezávisle na poškození věci a který trvá zpravidla bez ohledu na to, že věc byla poškozena či zničena (...).“

¹ Usnesení NS z 20.8.2002 sp. zn. 25 Cdo 1331/2001

² Bylo kupř. judikováno, že ztrátou držby pozemku se majetkový stav držitele o hodnotu tohoto pozemku neztenčil. Viz usnesení NS z 20.8.2002 sp. zn. 25 Cdo 1331/2001

³ „Zjištění výše škody vzniklé v důsledku dalšího znehodnocení po vykonané opravě předmětu je ovšem zpravidla věcí znaleckou...“ - viz R 17/1962

provozem vozidla vlastního, jinak by docházelo ke vzniku bezdůvodného obohacení na straně poškozeného, což se přičí funkci a účelu náhrady škody.

Pokud jde o stanovení výše škody na věci, poskytuje zákonodárce lapidární směrnicí, že relevantní je toliko hodnota věci v okamžiku poškození.¹ Při určení rozsahu nahrazované škody na věci je situace komplikovanější. Z hlediska právní úpravy platné do novely OZ účinné od 1.1.1992 bylo možné vcelku neochvějně vycházet z nákladů (ceny) nutných k tomu, aby byla věc uvedena do původního stavu, neboť zákonodárce tuto formu reparace (*restitutio in integrum*) preferoval a stanovil ji jako primární způsob náhrady škody. Z dobové judikatury je nicméně patrné, že náklady na uvedení věci do původního stavu (náklady na opravu) byly rozhodující i v těch případech, kdy se škoda na věci hradila v penězích, jelikož naturální restituce nebyla dobře možná. Bylo proto judikováno, že eventuální peněžitá náhrada musí také odpovídat nákladům, kterých by bylo zapotřebí na uvedení do původního stavu.² Soudy byly vedeny zjevnou snahou nedopustit zvýhodnění škůdce či poškozeného v závislosti na tom, jaký způsob náhrady škody bude v tom kterém případě zvolen, a trvaly na tom, že rozsah náhrady škody nemůže být zásadně ovlivňován způsobem její náhrady. Subsidiárně proto bylo aplikováno pravidlo, že – není-li možná naturální restituce – vodítkem pro vyčíslení škody zůstává výše nákladů nutných k odstranění právě následků toho, že uvedení v předešlý stav možné není (obstarání stejné nebo podobné věci).³

S účinností od 1.1.1992 došlo kromě jiného ke změně zákonodárcových preferencí ohledně způsobu, jak má být škoda primárně reparována. Občanský zákoník tím reagoval na kritické komentáře ze strany soudní praxe, která poukazovala na to, že princip naturální restituce je v praxi podstatně oslabován a že poškozenými samotnými je v převažující míře vyhledávána náhrada relutární. Bez příliš velké teoretické diskuse o základních funkcích náhrady škody a účelu deliktního práva vůbec byla zakotvena jako princip pekuniární kondemnace škůdce. Škoda (i ta věcná) se de lege lata primárně hradí v penězích.

---

¹ § 443 OZ: zde použitý výraz poškození nutno pochopitelně interpretovat extenzivně a vztahovat na všechny případy právně relevantní škody na věci, jež nemusí spočívat nutně pouze v jejím poškození.

² R 25/1990

³ Kupř. při úplném zničení použité věci je třeba vycházet z její ceny s tím, že za částku odpovídající ceně zničené věci lze obstarat stejnou či obdobnou věc náhradní. Viz R 25/1990

Navzdory této významné změně dotknuvší se způsobu náhrady škody, zůstává bazální koncepce škody, jako právně relevantní újmy, nezměněna a dále představuje relaci majetkového stavu poškozeného před a po poškození. Rozsah náhrady škody stanovený jako paněžítá náhrada tak musí i nadále vyjadřovat míru a hodnotu prostředků potřebných k obnově původního stavu majetkové sféry poškozeného. Z tohoto důvodu lze i za současného stavu právní úpravy uzavřít, že pravidlo o peněžní náhradě věcné škody, která musí odpovídat nákladům na obnovení předškodního stavu, je dále relevantní. Výši peněžité náhrady vyjadřující náklady na uvedení věci do původního stavu je přitom nutno zjišťovat objektivně a nezávisle na všech dalších okolnostech nesouvisejících se škodnou událostí. Není např. možné činit celkovou výši škody závislou na tom, zda je předmětná věc skutečně opravena či nikoli, kdo ji fakticky opravuje a na čí náklady.¹ Škoda je v tomto smyslu objektivizovaná kategorie neodvisející od nahodilých okolností konkrétního případu. Škoda v majetkové sféře poškozeného objektivně vznikne i pokud věc zůstane z jeho vůle zcela neopravena nebo pokud se poškozený rozhodne věc někomu darovat, prodat či vyměnit za věc jinou. Nárokuje-li v posledně uvedených případech poškozený náhradu škody, činí tak bezpochyby po právu. Irelevantní z tohoto hlediska je rovněž skutečnost, kdo opravu provede, za jaké ceny se mu podaří sehnat náhradní díly, zda část či celou opravu provede sám poškozený za použití svých vlastních náhradních dílů atp. V praxi mohou nastat v zásadě tři situace:

1. Škodu odčiní zcela na své náklady škůdce, skutečná výše jeho nákladů je přitom bez právního významu a rozhodujícím zůstává toliko výsledek, jímž je obnovení porušené majetkové rovnováhy.
2. Věc opraví třetí osoba (příslušná servisní stanice či opravna). V takové situaci je třeba vycházet ze skutečné ceny opravy, pakliže byla oprava věci provedena v plném rozsahu.
3. Konečně, nezřídka přistoupí k opravě věci sám poškozený, ať již osobně nebo prostřednictvím sobě blízkých či známých osob. Skutečnost, že věc opraví sám poškozený nebo že si opravu zajistí, nemůže jít v důsledku k jeho tíži a vést k

---

¹ Srov. Rozhodnutí NS z 28.11.2001 sp. zn. 25 Cdo 347/2000: „Pro stanovení výše škody vzniklé poškozením není podstatné, zda poškozený věc opravil či nikoli.“

neodůvodněnému zvýhodnění škůdce.¹ I v tomto případě je zapotřebí vycházet ze škody jako objektivně zjistitelné újmy opírající se o fiktivní cenu opravy, kterou by si na daném místě a v daném čase účtovala příslušná opravna.

V souladu s principem plné a spravedlivé náhrady škody nesmí docházet při stanovování výše škody k neodůvodněným zvýhodněním škůdce či poškozeného. Hradí se škoda, ne více ne méně. Proto je žádoucí, co nejpřesněji sledovat hodnotu poškozené věci a přihlížet k její obvyklé ceně² v okamžiku jejího poškození/ztráty/znehodnocení, a to i s ohledem na její stav před poškozením, stáří, míru opotřebení, zbytkovou užitkovou hodnotu atp. S tímto závěrem konvenuje i názor Ústavního soudu, který ve svém nálezu ze dne 19.3.2008 (ÚS č. 2221/08) znovu připomíná, že smyslem a účelem ustanovení přiznávajícího poškozenému právo na náhradu škody je zajistit, aby mu v plné míře byla kompenzována majetková újma, přičemž v každém individuálním případě je proto třeba pečlivě porovnat majetkový stav poškozeného před vznikem škody a po provedení opravy.³

Specifikem škody na věci je, že při její opravě může dojít k jejímu zhodnocení oproti stavu před poškozením a tím i ke zvětšení majetkového stavu poškozeného. Ani tato situace není z hlediska principu plné a spravedlivé náhrady škody bez dalšího žádoucí. DCFR – jak jsme uvedli výše – proponuje v této souvislosti řešení formou „*equalization of benefits*“, kdy pokládá za správné zohlednit za určitých podmínek eventuální majetkový prospěch poškozeného do výše přiznané náhrady škody.⁴ Naše soudní praxe zaujala v této věci jednoznačný postoj posvěcený nedávno i názorem Ústavního soudu. U škody vzniklé na věci použité a částečně opotřebované se musí přihlížet k obecné ceně věci v době poškození a k rozsahu poškození, přičemž od částky vyjadřující skutečné náklady na opravu věci (včetně hodnoty práce – viz výše) musí být odečtena částka odpovídající zhodnocení věci její opravou oproti původnímu stavu. V opačném případě by totiž na straně

---

¹ Obecné soudy nižších stupňů měly někdy tendenci nezohledňovat do výše přiznané náhrady škody ty práce na opravě poškozené věci, které nebyly fakturovány a posléze propláceny, třebaže byly prokazatelně realizovány, zejména svépomocí poškozeného. Tento přístup je v rozporu s principem plné náhrady škody, coby majetkové újmy skutečně vzešlé ve sféře poškozeného.

² Obvyklou cenou rozumíme cenu **tržní, všeobecnou**, tj. nikoli cenu stanovenou prostým odpisem účetní hodnoty (amortizací) - tzv. cena účetní, která se může totiž blížit po několika letech nule, zatímco věc pořád svou tržní cenu vzhledem ke své užitkové hodnotě má. Viz R 27/1977.

³ Blíže srov. nález US 2221/08 z 19.3.2008.

⁴ V čl. 6:103 DCFR stanoví nicméně kritérium takového zápočtu. Případný majetkový prospěch poškozeného odečítá z celkové výše náhrady škody, jen pokud je to důvodné a správné. Nečiní tak generálně pro všechny případy.

poškozeného docházelo ke vzniku nežádoucího bezdůvodného obohacení, pakliže by staré a opotřebované součástky byly nahrazeny zcela novými.¹

Ústavní soud se dané problematice dotkl ve chvíli, kdy se zabýval ústavně konformním výkladem práva poškozeného na náhradu škody způsobené na použitém automobilu. Znovu zdůraznil, že výklad a aplikace práva musí vždy směřovat k výsledku spravedlivému, nikoli být jen mechanicky a formalisticky uplatňováno bez ohledu na účel a funkci toho kterého zájmu chráněného příslušnou normou. Rozsah náhrady škody v penězích musí proto zohledňovat výši veškerých poškozeným vynaložených prostředků nutných k obnovení plné provozuschopnosti vozidla, tj. k obnovení původního stavu. Vzhledem k možnému vzniku bezdůvodného obohacení jako následku provedené opravy je zapotřebí rovněž zkoumat účelnost a nezbytnost nákladů vynaložených na uvedení věci do původního stavu. Pakliže ovšem obnova původního stavu není možná jinak než za použití zcela nových náhradních dílů a vlastní oprava je provedena účelně a směřuje toliko k odstranění následků škodlivé události, „nelze přenášet povinnost k úhradě nákladů na uvedení věci do původního stavu na poškozeného a neodůvodněně jej znevýhodňovat oproti škůdci.“²

Ústavní soud však kromě jiného vyzdvihl několik dalších argumentů, které jeho uvažování přibližují současným evropským deliktním trendům, jež usilují o co nejspravedlivější určování náhrady škody se zřetelem k eventuálním majetkovým prospěchům na obou stranách odpovědnostního vztahu, aniž by došlo k nežádoucímu vychýlení rovnováhy v neprospěch poškozeného. Ústavní soud vyzval obecné soudy také k úvaze nad tím, že:

1. skutečná hodnota poškozené věci, byť opravené pomocí nových dílů, může být ve skutečnosti i nižší než původní hodnota použité věci (jak je to pravidlem – dle mínění ÚS – v případě havarovaného vozidla, které, ač opravené, nedosáhne nikdy své původní hodnoty před dopravní nehodou);
2. ono diskutabilní zhodnocení věci opravou je v podstatě poškozenému protiprávním jednáním škůdce vnuceno;

---

¹ Srov. kupř. R 54/2003.

² Cit. nález ÚS.

3. zhodnocení poškozené věci (automobilu) opravou může být eventuálně jen navýšením její obvyklé tržní ceny a nikoli jejím reálným technickým zhodnocením, tj. zvýšením technické hodnoty věci.¹

U náhrady škody na věci není pochopitelně vyloučena ani kombinace relativní náhrady a naturální restituce. Praktické je to tam, kde i po provedení opravy zůstává věc částečně dále znehodnocena, a poškozený tak může žádat úhradu rozdílu mezi hodnotou věci před poškozením a po opravě v penězích.²

Vedle škody skutečné se v rámci náhrady majetkové újmy odškodňuje ztráta spočívající v tom, co poškozenému ušlo v důsledku vzniku škody.³ **Ušlý zisk** (dříve zvaný „jiná škoda“ - viz znění § 442 (1) OZ před novelou z roku 1991) představuje ušlý majetkový prospěch (zisk/přínos) spočívající v nerozmnožení stávajícího majetku poškozeného, k němuž by dle pravidelného (řádného) běhu věcí došlo, nebýt škodné události. Je to v penězích vyjádřitelná majetková újma plynoucí z toho, že nenastane zvětšení/rozšíření majetkové sféry poškozeného, které by bylo lze očekávat za běžného chodu věcí. Na tomto pojetí ušlého zisku se shodla doktrína a judikatura již v 70. letech 20. století.

Ušlý zisk je vedle skutečné škody pojmovou, integrální součástí konceptu škody. Proto, kdykoli občanský zákoník hovoří o škodě (a to i mimo rámec deliktních partií), je třeba ji chápat v tomto smyslu. Opačný závěr by byl v příkrém rozporu s principem plné a spravedlivé náhrady škody. Úzké pojmové sepětí obou složek (forem) majetkové škody nicméně neznamená jejich existenční závislost. Obě formy jsou z hlediska své existence a své reparability naprosto nezávislé, plnohodnotné a vzájemně nepodmíněné kategorie. Existence jedné z nich nemůže být předpokladem pro vznik a uplatnění formy druhé. Nelze zejména dovozovat, že by podmínkou vzniku odpovědnosti za škodu ve formě ušlého zisku byl taktéž vznik škody skutečné,⁴ třebaže v praxi bývá ušlý zisk pravidelně až následkem

---

¹ „Technická hodnota, tj. vyjádření technických vlastností věci, je jinou kategorií než obvyklá tržní cena a z výše jedné hodnoty nelze automaticky odvozovat vyšší hodnoty druhé“ - Ibid.

² Srov. R III/1967, str. 252-253.

³ Dikce „to, co poškozenému ušlo“ má svůj původ v občanském zákoníku z roku 1950 a reflektuje zřejmou snahu vymýtit z právní terminologie slovo zisk, které neodpovídalo dobovému nahlížení na občanskoprávní vztahy.

⁴ Srov. NS ze 31.1.1996 sp.zn. II.Odon 15/1996.

vzniku škody skutečné (škoda na věci a nemožnost jejího užívání, které generuje ušlý zisk).¹

Vzhledem k tomu, že principy náhrady škody směřující zásadně k odstranění všech negativních následků škodní události (tj. k plné náhradě) musí respektovat pravidlo, že se nahrazuje škoda (a právě jen škoda, tedy ne více ne méně), bylo by v rozporu s touto fundamentální zásadou, kdyby se ušlý zisk stanovoval libovolně, dle pravděpodobnostního počtu či prostě jen jako hypotetický zisk.² Přiznáním náhrady ušlého zisku nesmí dojít k nespravedlivému vychýlení majetkové rovnováhy ve prospěch poškozeného, jakkoli je jinak tento v centru pozornosti deliktního práva. To má na zřeteli především reparaci jeho poškozených zájmů a statků. Přiznáváním obecného/hypotetického ušlého zisku by docházelo k nežádoucímu bezdůvodnému obohacování poškozeného na úkor škůdce, což není účelem náhrady škody. Proto musí být stanovení výše ušlého zisku prováděno tak, aby byla zjištěna co nejpravděpodobnější výše blízká se podle běžného uvažování již jistotě.³

Lze uzavřít, že ušlý zisk je takový majetkový prospěch, který by poškozený, při pravidelném běhu věcí, realizoval prakticky s jistotou. Na tomto závěru nemění nic skutečnost, že v rámci obchodněprávních vztahů se připouští náhrada tzv. abstraktního zisku.⁴ Jeví se rozumné, aby v obchodním styku bylo možno namísto skutečného ušlého zisku požadovat náhradu v podobě ušlého prospěchu, který je zpravidla při poctivém obchodním styku dosahován, a to tam, kde se poškozený ocitá v důkazní nouzi a nemožnosti úspěšně doložit přesnou výši svého ušlého zisku, třebaže je nepochybné, že v důsledku škodní události nedošlo k očekávanému rozmnožení jeho majetkové sféry. Ani takto konstruovaný abstraktní zisk určený *a priori* pro obchodněprávní vztahy nepředstavuje jakousi paušální náhradu škody, ale musí být rovněž náležitě doložen. V takových případech musí poškozený vždy doložit zejména existenci smluvních vztahů a dohodnutých dodávek či plnění, které nemohl realizovat v důsledku vzniku škody, případně

---

¹ Lze si však představit situaci, kdy dojde – jak se později ukáže – k protiprávnímu zadržení cizího vozidla a jeho majiteli tím uchází zisk, který by jinak s takovým autem realizoval. K žádné skutečné škodě na věci přitom nedojde.

² Švestka, J. In: Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: Občanské právo hmotné II, 4.vyd. ASPI, Praha 2006, str. 448

³ Srov. NS ze 31.1.1996 sp.zn. II.Odon 15/1996.

⁴ § 381 ObchZ: Místo skutečně ušlého zisku může poškozená strana požadovat náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v okruhu podnikání, v němž podniká. § 737 (1) ObchZ: (1) Při použití § 381 se přihlíží k výši zisku zpravidla dosahovaného ve státu, kde má sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště oprávněná osoba.

doložit konkrétní zakázky, které musel v důsledku škody odmítnout. I abstraktní ušlý zisk musí mít svou věcnou oporu. Je ve skutečnosti vyjádřením toho, co by příslušný obchodník realizoval jako zisk na daném místě, v daném čase, za daných smluvních podmínek, při poctivém obchodním styku a v rámci svého podnikatelského oboru.

Charakter vysoce pravděpodobného, tj. téměř jistého ušlého zisku má majetková újma plynoucí z toho, že se v závěti povolanému dědici nedostalo dědictví pro vady závěti, jež ji učinily neplatnou, a v důsledku aplikace intestátní dědické posloupnosti vedly k jiným, pro poškozeného méně příznivým dědickým poměrům. Zcela nepochybně zneplatněním závěti nedošlo k rozmnožení majetkové sféry poškozeného, ačkoli bylo možno důvodně očekávat, že smrtí zůstavitele k takovému majetkovému přírůstku dojde.¹

S takto chápanou koncepcí ušlého zisku souvisí problematika ušlého majetkového prospěchu v důsledku **ztráty pohledávky**. Za ušlý zisk bývá považována újma spočívající ve ztrátě majetkového přínosu, který mohl věřitel, coby oprávněný z pohledávky, důvodně očekávat od svého dlužníka při obvyklém chodu věcí.² Zapříčiní-li škůdce ztrátu takového majetkového práva, resp. znemožní-li jeho realizaci, odpovídá poškozenému za takto vzniklou škodu. Ovšem musí být průkazné, že existuje příčinná souvislost mezi jednáním škůdce (např. stát při nesprávném úředním postupu³) a skutečností, že se právo věřitele na plnění od dlužníka stane fakticky nevymahatelným a že je tedy vyloučeno, aby bylo uspokojeno jiným způsobem. Bylo judikováno, že prostá okolnost, že se v řízení o výkon rozhodnutí podařilo prodejem movitých věcí získat pouze určitou část vymáhané pohledávky, nepředstavuje sama o sobě škodu; majetkovou újmu se stane teprve okamžikem, kdy zasáhne (reálně dopadne) do majetkové sféry poškozeného, tzn. že se pohledávka stane fakticky nevymahatelnou, a to jakýmkoli způsobem (kupř. již nemůže být uspokojena dalším regulérním postupem v exekučním řízení vůči dlužníkovi nebo je znemožněno vedení výkonu rozhodnutí proti solidárně závázaným dlužníkům atp.)⁴.

---

¹ Srov. Usnesení NS ze 25.2.2003 sp.zn. 25Cdo 1294/2001

² Někdy je ztráta vzniklá promlčením pohledávky v důsledku zaviněného včasného neuplatnění práva ze strany třetí osoby (advokát) považována za škodu pozitivní (skutečnou). Viz Eliáš, K.: op. cit., str. 975

³ Např. nesprávný úřední postup v rámci řízení o výkon rozhodnutí, kdy věřiteli uchází majetkový přínos v hodnotě pohledávky přiznané vykonatelným rozhodnutím, neboť tím, že nebyla výkonem rozhodnutí uspokojena, nezvětšil se jeho majetkový stav, ačkoli bylo možno důvodně očekávat, že se tak na základě postupu soudu stane. Srov. Rozh. NS ze 31.3.2003 sp.zn. 25 Cdo 145/2002 a rozh. NS ze 25.9.2003 sp.zn. 25 Cdo 319/2002.

⁴ Rozh. NS ze 25.9.2003 sp.zn. 25Cdo 319/2002

Pokud by ovšem škoda měla vzniknout tím, že soud nejednal o žalobě, kterou u něj poškozený uplatnil svou pohledávku za dlužníkem, a že těmito průtahy v soudním řízení se pohledávka stává nakonec nedobytnou, musí být poté prokázáno v řízení o náhradě škody, že tuto pohledávku skutečně věřitel měl, tj. pohledávka musí být zjištěna co do existence i co do výše. Proto soudce rozhodující v řízení o náhradu škody musí důvodnost a výši věřitelova práva z pohledávky nejprve posoudit jako předběžnou otázku. Teprve dospěje-li k závěru, že by věřitel v případě meritorního rozhodnutí se svým nárokem z pohledávky uspěl, může poškozenému v řízení o náhradu škody přiznat náhradu ušlého zisku pramenícího ze ztráty pohledávky.¹

Typickou množinu ušlého zisku tvoří nejrůznější ztráty na výdělku či odměně, ať již vznikly v důsledku poškození věci (nejčastěji) nebo bez souvislosti s konkrétní škodou na věci (méně časté). Předpokladem náhrady takto ušlého prospěchu je skutečnost, že škůdce svým jednáním (eventuálně zákonem kvalifikovanou škodní událostí) znemožnil poškozenému vykonat (vykonávat) určitou honorovanou činnost, jež by jinak vedla za normálního chodu věcí k dosažení majetkového prospěchu. Je přitom zcela bez významu, jak je takový prospěch definován a strukturován. Podstatné je, aby byla jeho existence prokazatelná (existující smluvní vztah mezi poškozeným a třetí osobou, na jehož základě by poškozený standardně realizoval výdělek) a nikoli jen spekulativní. Může se v praxi jednat o hodinovou či denní odměnu, mzdu za skutečně odvedenou práci či měsíční paušální částku zohledňující toliko provádění určité činnosti bez ohledu na její kvantitu.² Soudu v těchto případech nepřísluší zkoumat, zda smluvní ujednání mezi poškozeným a třetí osobou o odměnách, paušálních platbách či případných sankcích za neprovedená plnění, jsou příliš riskantní nebo nevýhodná. Tyto aspekty by mohly být zohledněny pouze při aplikaci moderačního práva soudu (§ 450 OZ³).

---

¹ Pokud by naopak konstatoval, že jde o pohledávku od počátku neexistentní, prekludovanou či získanou v rozporu s dobrými mravy, nemůže v takovém případě žalobci přiznat nárok na náhradu škody. Je evidentní, že žádná škoda v jeho sféře objektivně nevznikla. Srov. NS ze 31.3.2003 sp.zn. 25Cdo 145/2002

² V tomto kontextu bylo soudní praxí konstatováno, že nárok na zaplacení smluvní měsíční paušální odměny, který poškozený ztratil v důsledku nemožnosti dostat svým smluvním závazkům, představuje bez ohledu na míru podnikatelského rizika plynoucího ze smlouvy ušlý zisk poškozeného (...) Rozh. NS 26.1.2000 sp.zn. 25Cdo 965/99

³ § 450 OZ: Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží. Vezme přitom zřetel zejména k tomu, jak ke škodě došlo, jakož i k osobním a majetkovým poměrům fyzické osoby, která ji způsobila; přihlédne přitom také k poměrům fyzické osoby, která byla poškozena. Snížení nelze provést, jde-li o škodu způsobenou úmyslně.

Jediným obecným kritériem, které lze bez dalšího aplikovat na ušlý zisk, je požadavek poctivosti/legality ušlého majetkového prospěchu. Ušlý zisk, který by – i při běžném chodu věcí – poškozený realizoval z nepoctivých zdrojů (např. prostituce, prodej drog či hazardní hry) nebo v rozporu s dobrými mravy (smluvní provize získaná nerespektováním dohodnutého zákazu konkurence), by nemohl být soudem přiznán, neboť výkon práva směřujícího k náhradě takového majetkového přínosu nepožívá právní ochrany (§ 3 (1) OZ¹). Analogicky pro obchodní vztahy, mělo-li být zisku dosaženo v rozporu se zákonem nebo se zásadami poctivého obchodního styku (§ 265 ObchZ²).

Jinou formou odměny, která může poškozenému legitimně ujít v důsledku škodní události, je např. ztráta příjmu za pronájem nemovitosti. Je-li v důsledku protiprávního jednání škůdce (příp. zákonem kvalifikované škodní události) poškozený zbaven svého jinak pravidelného příjmu za pronájem nemovitosti, konstituuje taková újma ušlý zisk. Při stanovení jeho výše je nutno vycházet z částky, jakou by v předmětném období poškozený na daném místě (lokální hledisko), v daném čase (časové hledisko), za obvyklých okolností, tj. na základě běžným poměrům odpovídající platné nájemní smlouvě, získal na nájemném. *Per definitionem* ušlým ziskem je v těchto případech jen takový majetkový prospěch, který poškozenému skutečně ušel. Od částky získané za nájemné je nutné tedy odečíst náklady, které by poškozený musel vynaložit za obvyklých okolností na dosažení takového příjmu z nájemného.³

Pokud škůdce svým protiprávním jednáním (užívání nemovitosti bez právního důvodu) znemožnil pronajímateli pronajmutí jeho nemovitosti, způsobil mu tím škodu v podobě ušlého zisku. Výše ušlého zisku zde však nemůže vycházet z týchž kritérií, která se jinak aplikují pro stanovení výše bezdůvodného obohacení: určení, jaké nájemné by byl nucen nájemce (škůdce) za normálních okolností platit, když bez právního důvodu užíval cizí věc a tím se obohacoval (hledisko škůdce).⁴ Pro určení ušlého zisku ve sféře

---

¹ § 3 (1) OZ: (1) Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

² § 256 ObchZ: Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany.

³ K tomu srov. také: Rozh. NS ze 12.12.2002 sp.zn. 25Cdo 330/2001

⁴ „Institut bezdůvodného obohacení směřuje totiž k odčerpání prostředků od osoby, která je získala některou ze skutkových podstat uvedených v ustanovení § 451 a 454 OZ, a výše plnění za užívání cizí věci se proto odvozuje od prospěchu, jenž získal obohacený, který je povinen vydat to, co neoprávněným užíváním

poškozeného jsou však relevantní jiné faktory: je-li prokázáno, že pronajímatel hodlal a skutečně měl reálně¹ sjednanou možnost svou nemovitost v určitém období pronajmout a inkasovat tak sjednané nájemné od třetí osoby a pouze protiprávní jednání škůdce mu tak zabránilo učinit, je relevantní pro stanovení výše ušlého zisku částka, kterou by pronajímatel skutečně za normálního běhu věcí obdržel od třetí osoby. Určujícím je právě prospěch, kterého by se poškozenému dostalo, nebýt protiprávního zásahu do jeho majetkové sféry.

V souvislosti s náhradou ušlého zisku byla nejednou v zahraniční i domácí literatuře, resp. soudní praxi řešena velmi kontroverzní otázka majetkové újmy plynoucí z tvrzené majetkové ztráty (ušlý zisk) opírající se o **vzdálenou kauzalitu** a náhradu **nepřímé škody**. Jde o újmu, která vzniká sekundárně ve sféře poškozeného a která je reflexem či nepřímým důsledkem škody prvotní. V konkrétním případě, který řešila naše rozhodovací praxe, šlo o dopravní nehodu (střet traktoru s osobním vozidlem), která byla zaviněna řidičem traktoru a při níž – vedle škody na věci (poškozený vůz) – byl požadován poškozeným podnikatelem také ušlý zisk v podobě provizí za následkem dopravní nehody neuzavřené kupní smlouvy. Tvrzený ušlý zisk měl být důsledkem zmeškání příslušného obchodního jednání následkem dopravní nehody.

Jak bylo pojednáno v kapitole o zahraničních právních úpravách, staví se evropské delikttní systémy veskrze skepticky k tomuto druhu újmy: buď jej neodškodňují z principu (Německo, Rakousko) nebo aplikují korektiv kauzality, kterým vyloučí z náhrady ty újmy, které nejsou bezprostředním následkem škody, či aplikují hledisko nepředvídatelnosti škody (Francie, Nizozemí, Itálie). Nejvyšší soud ČR zaujal nicméně v této věci velmi překvapivý názor,² kterým se dopustil extenze pojmu odpovědnost za škodu, jakož i extenze pojetí příčinné souvislosti, když konstatoval, že: „znemožní-li škůdce zaviněným poškozením vozidla poškozenému, aby se dostavil k obchodnímu jednání, odpovídá za ušlý zisk, o nějž

---

cizí věci získal, tedy ten prospěch, který bezdůvodně získal a o nějž se na úkor vlastníka věci obohatil.“ Viz Rozh. NS ze 14.10.2004 sp.zn. 25Cdo 540/2004

¹ Žalobce musí z hlediska vzniku škody a její výše tvrdit a prokazovat, že v předmětném období hodlal a měl zároveň reálnou možnost prostory za určitou částku pronajmout. Viz Rozh. NS ze 30.1.2003 sp.zn. 25Cdo 676/2001

² Právní názor, který nicméně nebyl nakonec publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR, vzhledem k tomu, že – jak uvádí P. Vojtek, soudce NS – převážily obavy, zda se jím neotevírá cesta k příliš extenzivnímu výkladu příčinné souvislosti. Blíže viz Vojtek, P.: K judikatuře Nejvyššího soudu trochu jinak, Soudní rozhledy č. 9/2002

poškozený přišel absencí u tohoto jednání; okolnost, že škůdce zároveň odpovídá za škodu na vozidle poškozeného, nevyklučuje příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti ústícím v poškození vozu a škodou, která poškozenému vznikla tím, že nedošlo k uzavření smluv, z nichž mu měl vzniknout prospěch.¹

Takto široce pojatá kauzalita vyvolává nebezpečí otevřené Pandořiny skříňky a jsou zcela oprávněné obavy vyjádřené Bohuslavem Petrem, který konstatuje, že tímto trendem by mohlo dojít k absurdní redukci celé problematiky a ke konstrukci jakési zvláštní odpovědnosti za zmeškání či zpoždění.² Závěr NS je problematický ještě z jednoho důvodu. Nevypovídá se zásadním způsobem s kritériem (ne)předvídatelnosti škody. Jak známo, v obchodněprávních vztazích lze za ušlý prospěch – v souladu s ustanovením § 379 ObchZ³ – považovat majetkovou ztrátu, kterou mohl v okamžiku vzniku závazkověprávního vztahu škůdce – posuzováno objektivně a konkrétně – předvídat. To, co bylo v dané situaci nepředvídatelné, se nenahrazuje jako ušlý zisk. Pakliže v obchodních vztazích funguje korektiv (ne)předvídatelnosti škody, který může způsobit přerušení příčinné souvislosti či natolik vzdálit kauzalitu od škodní události, že liberuje škůdce z náhrady škody v rozsahu její nepředvídatelnosti, neexistuje žádný principiální důvod, proč by takový korektiv v určitých případech neobstál i v rovině občanskoprávní.

V konkrétním případě bychom totiž kladli výrazně přísnější nároky na traktoristu způsobivšího takovou škodu, než jaké bychom aplikovali v situaci, kdy by odpovědným subjektem – za jiných okolností – byl také podnikatel. Civilní deliktní právo by tak vytvořilo neodůvodněně zcela nepřiměřenou situaci z hlediska rozsahu občanskoprávní odpovědnosti ve vztahu k obchodnímu právu. I z těchto důvodů jeví se žádoucí ve sporných či mezních situacích náhrady ušlého zisku aplikovat plně kritérium (ne)předvídatelnosti škody, jak jej traktuje obchodní právo.⁴ S tím, že tento postup by měl být v občanskoprávní

---

¹ Viz Rozh. NS ze 24.5.2001 sp.zn. 5Cdo 1946/2000

² Petr, B.: Ušlý zisk, vývoj právní úpravy a aktuální problémy spojené s hledáním mezí v rozhodovací činnosti soudů. In: Sborník – Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v ČR, Rakousku a Evropě, ed. Tichý, Praha 2005

³ § 379 ObchZ: Nestanoví-li tento zákon jinak, nahrazuje se skutečná škoda a ušlý zisk. Nenahrazuje se škoda, jež převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti **předvídala nebo kterou bylo možno předvídat** s přihlédnutím ke skutečnostem, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči.

⁴ V doktríně obchodního práva ovšem zaznívají názory, že kritérium (ne)předvídatelnosti škody se toliko aplikuje pro oblast odpovědnosti smluvní a nikoli deliktní. Srov. Bejček: Obchodní závazky, 2.vyd., MU Brno 2006

rovině aplikován tam, kde se odpovídá na principu zavinění (subjektivní odpovědnost za škodu), tj. při odpovědnosti za delikt *stricto sensu*¹ (zaviněné porušení právní povinnosti), neboť objektivní skutkové podstaty zásadně mají (pochoitelně jen u tzv. prosté objektivní odpovědnosti a nikoli absolutní objektivní odpovědnosti za škodu) své vlastní exonerační důvody plnící tutéž funkci potřebného korektivu pro případy, že by založení odpovědnosti za škodu bylo nespravedlivé ve smyslu jeho nepřiměřenosti vzhledem k cílům a funkcím náhrady škody a deliktního práva vůbec.

Závěrem uvádíme některé případy náhrady ušlého zisku, které byly rozhodovací praxí náležitě identifikovány a vyhodnoceny a patří proto ke konstantám české judikatury a z nichž mnohé se staly takřka učebnicovými příklady této kategorie škody: ušlý medový výnos, k němuž došlo v důsledku úhynu včel²; ztráta předpokládaného zisku prodejny za dobu jejího nutného uzavření při provádění mimořádné vynucené inventury³; dosažená, provozovatelem hry potvrzená a následně nevyplacená výhra v sázkové televizní hře⁴; ztráta dosud neulovených ryb žijících v tekoucích vodách spočívající v nedosažení předpokládaného hospodářského prospěchu z jejich lovu⁵ atp.

2.3.1.2. Újma na zdraví a na životě

Česká právní úprava vychází z tradiční a samostatné koncepce škody, resp. újmy na zdraví a na životě. Na pomezí majetkové (materiální) a nemajetkové (imateriální) újmy se nachází svébytná kategorie újmy, kterou zákonodárce upravuje zvlášť z důvodu specifčnosti její povahy a zejména nároků, které generuje. S naznačenou triparticí reparable újmy (materiální újma / nemateriální újma / újma na zdraví) se setkáváme ve většině zkoumaných evropských úprav. Rozdíly lze ovšem spatřovat v obsahu tohoto deliktního institutu, jakož i v jeho celkové koncepci. České pojetí újmy na zdraví/na životě

---

¹ Podobně viz Eliáš: op. cit., str. 977

² R 61/1970

³ R 22/1971

⁴ Rozh. NS ze 28.1.2003 sp.zn. 25Cdo 1501/2002

⁵ R 6/2006

sice má své hluboké kořeny v rakouské úpravě ABGB¹, ale v současné podobě představuje vcelku samostatný delikttní model. Koncepce současného OZ představuje vlastně rozvedení, rozšíření a zejména adaptaci původní úpravy obsažené v tzv. středním OZ (z roku 1950) na poměry tehdejší socialistické společnosti. Již OZ z roku 1950 enumerativně stanovil, že v případě škody na zdraví se hradí náklady léčby, ztráta na výdělku současném i budoucím, přiměřené bolestné a kompenzace za zohydění překážející životnímu uplatnění poškozeného.

Aktuální právní úprava se opírá o zvláštní taxativně určeným komplex práv, která vznikají poškozenému, případně dalším osobám v souvislosti s újmou na zdraví/životě. Specifičností výše uvedeného komplexu odškodňovaných nároků, které determinují povahu i obsah institutu újma na zdraví/životě a utvářejí rámec pro její kompenzaci, je propojení nároků majetkové povahy s nároky ryze imateriálními. Institut újmy na zdraví/životě tak má v české právní úpravě dvě odlišné složky:

1. **majetkovou (materiální)** pokrývající peněžité újmy vzniklé v důsledku poškození zdraví a jiných zásahů do integrity člověka: ztráta na výdělku, náhrada za dobu pracovní neschopnosti, náhrada za dobu po skončení pracovní neschopnosti či při invaliditě, ztráta na důchodu, náklady účelně vynaložené na léčbu a v případě smrtelné újmy jsou to přiměřené náklady pohřbu a náklady na výživu pozůstalých.
2. **nemajetkovou (imateriální)**, kterou je dosahováno přiměřené zmírnění či zadostiučinění způsobených morálních (ideálních, nemajetkových) újem v osobní sféře poškozeného, případně jeho blízkých: bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a jednorázové paušální odškodnění pozůstalým za újmu způsobenou usmrcením poškozeného.

Koncepčním nedostatkem uvedeného pojetí újmy na zdraví/životě – navzdory její dvousložkové dimenzi – je to, že za daného právního stavu není univerzálním a skutečně komplexním nástrojem pro odškodnění veškeré imateriální újmy, kterou poškozený může zažít v případě újmy na zdraví/životě, a to i přesto, že taková byla zjevně ambice zákonodárce. Určité druhy újmy plynoucí ze zásahu do osobnostní, rodinné, kulturní, sportovní sféry poškozeného zůstávají mimo definovaný rámec a jsou tak

---

¹ Již ABGB obsahoval sumu nároků, které byly kryty újmou na zdraví/životě: léčebné výlohy, ztráta na výdělku současném i budoucím, bolestné a náhrada za zohydění a při úmrtí poškozeného se hradily pozůstalým náklady na výživu.

odškodnitelné eventuálně jen cestou náhrady z titulu porušení práv na ochranu osobnosti. Tato situace se výrazně nezměnila ani poté, co zákonodárce novelizací stanovil jednorázová odškodnění za ztrátu blízké osoby (viz dále).

2.3.1.2.1. Majetkové nároky při újmě na zdraví/životě

2.3.1.2.1.1. Ztráta na výdělku

Ztráta na výdělku představuje majetkový nárok poškozeného plynoucí z majetkové újmy, která spočívá v rozdílu mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a výší nemocenského¹ přiznaného z téhož důvodu. Pojem výdělek je přitom zapotřebí interpretovat extenzivně a ztrátou na výdělku chápat nejen ztrátu na mzdě či platu pobírané v rámci standardního pracovního poměru, ale i jakoukoli ztrátu na odměně z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr či ztrátu na příjmu plynoucího z jiné výdělečné činnosti konané vlastním jménem a na vlastní odpovědnost.²

Ke ztrátě na výdělku dochází proto, že pracovní schopnost poškozeného je následkem škodní události snížena/omezena nebo dokonce zanikla úplně. Účelem náhrady za ztrátu na výdělku je proto poskytnout poškozenému adekvátní kompenzaci za to, že není schopen pro svůj zdravotní stav způsobený újmou na zdraví dosahovat (trvale nebo jen dočasně) takový výdělek, jaký měl před vznikem újmy na zdraví.³ Z hlediska občanského práva by neměl být tento nárok podmiňován trváním výdělečné pracovní činnosti poškozeného v době škodní události.⁴

Soudní praxe se v tomto smyslu spokojuje i s prokázanou skutečností, že výdělečná činnost je v okamžiku škodní události pouze předpokládána⁵ a její výkon by začal později, nebýt škodní události. V souladu se smyslem a funkcí deliktivního

---

¹ Vzhledem ke změnám, které nastaly v oblasti práva sociálního zabezpečení (výplata nemocenských dávek za prvních 14 dní nemoci zaměstnavatelem), je třeba reinterpretovat citované zákonné ustanovení, a to způsobem, aby bylo garantováno právo poškozeného na plnou a spravedlivou náhradu za ztrátu na výdělku. Majetková újma, která vznikne v takovém případě ve sféře poškozeného, odpovídá rozdílu mezi průměrným výdělkem a náhradou, kterou mu poskytuje zaměstnavatel v souladu s předpisy o sociálním zabezpečení, zejména v intenci zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

² Autorské honoráře, příjmy z podnikatelské činnosti atp.

³ Srov. R 7/1998

⁴ „Žádné zákonné ustanovení přitom neváže poskytování náhrady za ztrátu na výdělku z důvodu občanskoprávní odpovědnosti za škodu na zdraví na trvání výdělečné pracovní činnosti poškozeného“. Viz R 10/1991

⁵ Srov. Rozh. NS z 29.7.2004 sp.zn. 25Cdo 857/2003

práva obecně a kompenzace újmy na zdraví, je třeba dovodit opodstatněnost přiznání takového náhrady, i když újma vznikne teprve v budoucnu, je-li ovšem nepochybné, že taková ztráta v budoucnu nastane (újma na zdraví způsobená učňům, studentům, žákům a jiným osobám, které zatím výdělečně činné nejsou). Zásada kompenzace nepochybných v budoucnu vzniklých nároků ze ztráty na výdělku je ostatně evropským principem deliktního práva (viz bod 2.2.1 PETL). Stejně tak není možné bez dalšího vázat existenci nároku na náhradu za ztrátu na výdělku na trvání pracovního poměru. Náhrada za ztrátu na výdělku náleží poškozenému i po skončení pracovního poměru za předpokladu, že byl ukončen právě v důsledku poškození zdraví, a lze-li současně předpokládat, že nebyť újmy na zdraví, poškozený by i nadále vykonával sjednanou práci v rámci daného pracovního poměru.

Nárok je koncipován tak, aby pokrýval období od poškození zdraví až do obnovení výdělečné činnosti (vyléčení), případně do stabilizace zdravotního stavu poškozeného, z něž je patrné, že obnovení výdělečné činnosti v plném rozsahu již není – pro následky újmy na zdraví – možné, tj. do uznání invalidity poškozeného.¹

Soudní praxe spolu s doktrínou chápou pojem ztráty na výdělku dle § 445 OZ za obecné ustanovení ve vztahu k dvěma následujícím speciálním normám (§ 446 a § 447 OZ), které upravují náhradu za trvání pracovní neschopnosti poškozeného a po jejím skončení (viz níže).

2.3.1.2.1.2. Náhrada za dobu pracovní neschopnosti

Náhrada za dobu pracovní neschopnosti je samostatným, dílčím nárokem poškozeného pokrývajícím majetkovou újmu plynoucí ze snížení výdělku po dobu pracovní neschopnosti v důsledku újmy na zdraví. Předpokladem tohoto nároku je ovšem uznání pracovní neschopnosti a reálné snížení výdělku. Pokud by z nějakého důvodu poškozený i po dobu pracovní neschopnosti pobíral svou mzdu v nezměněné výši, neměl by nárok na tuto náhradu. Aby vznikla reparabilní újma v jeho majetkové sféře, musí dojít k faktickému snížení výdělku. Je setrvale judikováno,² že prosté snížení pracovní způsobilosti bez majetkového reflexu nemůže být předmětem kompenzace.³ Pokles výdělku musí být

¹ Blíže Kapitánová, J.in: Eliáš: op.cit., str. 1011

² Např. R 121/53

³ Opačný postoj zaujímá PETL. Podle čl. 10:102 (1) PETL újmu představuje již samo snížení/omezení výdělečné resp. pracovní schopnosti.

náležitě prokázán. Samotné snížení výdělečné schopnosti jako takové je českým deliktním právem zohledňováno toliko v rámci nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění, kterým se právě reflektuje zhoršení či snížení výdělečné kapacity konkrétního poškozeného s jeho imateriálními aspekty.

2.3.1.2.1.3. Náhrada za dobu po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě

Tato náhrada představuje samostatný majetkový nárok poškozeného, který po skončení pracovní neschopnosti nedosahuje výdělku, který měl před poškozením zdraví, a to v příčinné souvislosti se škodní událostí, za níž nese odpovědnost škůdce. I zde je ke vzniku odpovědnosti za škodu na zdraví vyžadováno, aby důsledky zhoršení zdravotního stavu nastaly a projevíly se v majetkové sféře poškozeného. Prosté zhoršení zdravotního stavu vedoucí ke snížení pracovní způsobilosti nepostačuje k založení citovaného nároku, musí dojít ke snížení výdělku. Proto kupř. nelze považovat za reparabilní újmu *per se* ztrátu 1/3 zdravotní způsobilosti k práci. Škoda spočívající ve ztrátě na výdělku po skončení pracovní neschopnosti je majetkovou újmou odpovídající rozdílu mezi výdělkem poškozeného před vznikem škody a výdělkem po skončení pracovní neschopnosti, k němuž je třeba připočítat invalidní důchod poskytovaný z téhož důvodu.¹ Takto je kompenzováno snížení/omezení či úplná ztráta pracovní způsobilosti poškozeného a jeho neschopnost dosahovat pro následky újmy na zdraví stejného výdělku jako před poškozením.

Vzhledem k tomu, že ztráta výdělečné schopnosti je zpravidla konstatována až po delší době od vlastní škodní události, musí být při náhradě ztráty na výdělku peněžitém důchodem přihlédnuto ke změnám, k nimž došlo v mezidobí. V mezidobí až do ztráty výdělečné schopnosti mohou totiž nastat trvalé závažné změny poměrů poškozeného, jež jsou nicméně rozhodné pro určené peněžitého důchodu jako náhrady za ztracenou výdělečnou schopnost (jde zejména o změny v druhu výdělku a jeho výši).² Pokud poškozený v době vzniku újmy na zdraví nebyl v pracovním poměru či nepracoval, je možné mu přiznat náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní

---

¹ R 35/2000

² R 44/1972

neschopnosti jen v případě, pokud dostatečně prokáže, že ztratil výdělek či příjem z podnikání, který by jinak – nebýt újmy na zdraví – dosahoval.¹ Pokud poškozený svůj nárok opírá o budoucí zaměstnání, nepostačuje pro přiznání nároku na náhradu za ztrátu na výděleku pouhá možnost či eventualita určité výdělečné činnosti v budoucnu (např. nezávazný příslib zaměstnavatele), ale je vždy nutné zjištění, že k realizaci výdělečné činnosti, jež byla sjednána, nemohlo dojít právě z důvodu následků poškození zdraví, a že – nebýt újmy na zdraví – poškozený by takovou činnost skutečně vykonával.²

Překážkou přiznání náhrady za ztrátu na výděleku není dle judikatury ani fakt invalidity na straně poškozeného. Pakliže se invalidní osoba rozhodne uplatnit zbylou pracovní schopnost (pracující invalida) a utrpí-li v této době újmu na zdraví, nelze jí upírat možnost domáhat se náhrady za ztrátu na výděleku jen proto, že její původní pracovní schopnost před tím, než poškození zdraví utrpěla, byla snížena, nebo že dosahovala výděleku jen zvýšeným pracovním úsilím, popřípadě i na úkor svého zdraví.³ V praxi tohoto nároku často vznikala otázka, jak postupovat v případech, kdy poškozený ze své iniciativy a snahy dosahuje po skončení pracovní neschopnosti vyšších výdělků ovšem s vynaložením zvýšeného pracovního úsilí a překonáváním mimořádných obtíží. Při mechanickém vyčíslení ztráty na výděleku by takový poškozený již nezískal nárok na náhradu, což by ve svém důsledku znamenalo, že z jeho zvýšeného pracovního úsilí či mimořádného nasazení by měl prospěch škůdce (tj. řešení, které se nejeví spravedlivé).

Mezi evropské delikttní principy patří kromě jiného i zásada, že škůdce nemá mít z určení náhrady škody neodůvodněný prospěch či výhodu na úkor poškozeného a že náhrada v konkrétním případě by měla sledovat vyvážení takových prospěchů/výhod tak, aby přiznávaná náhrada odrážela, co nejspravedlivěji vyrovnání porušené majetkové rovnováhy. Česká rozhodovací praxe, zdá se, zaujala správný a flexibilní postoj, když konstatně dovozuje, že ta část výděleku, kterou poškozený po skončení pracovní neschopnosti získá s vynaložením zvýšeného pracovního úsilí, spojeného

---

¹ Rozh. NS ze 15.10.2001 sp.zn. 21Cdo 2618/2000

² Rozh. NS ze 29.6.2004 sp.zn. 25Cdo 1783/2003

³ Rozh. NS ze 28.2.1989 sp.zn. 1Cz 91/88

s překonáváním zdravotních obtíží jako následků újmy na zdraví, je nutno odpočítat a pro účely stanovení ztráty na výdělku k ní vůbec nepřihlížet.¹

Na stranu druhou nemůžou jít k tíži škůdce okolnosti, které jsou objektivní povahy a za něž nemůže nést odpovědnost, nebo které již nejsou v přímé souvislosti se způsobenou újmou na zdraví. Proto kupříkladu pokud poškozený – i kdyby nebylo jeho újmy na zdraví – byl od doby poklesu výdělku neschopen soustavné výdělečné činnosti proto, že jeho pracovní uplatnění vylučují sama o sobě obecná onemocnění, jimiž rovněž trpí a která již nejsou v příčinné souvislosti se škodní událostí, nemá v takovém případě nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti,² neboť újma na výdělku by poškozenému vznikla i tak z obecných příčin. Podobně je vyloučena odpovědnost škůdce za ztrátu na výdělku poškozeného v případech, kdy poškozený po skončení pracovní neschopnosti nemůže pro nedostatek vhodných pracovních příležitostí mít příjem z vlastní výdělečné činnosti nebo nemůže ze stejného důvodu nastoupit jiné zaměstnání, které by pro něj bylo vhodné z hlediska jeho schopností, kvalifikace a zdravotního stavu. Soudní praxe zkoumající tuto otázku uzavřela naznačenou problematiku konstatováním, že takto vzniklá majetková újma není způsobená následkem újmy na zdraví, ale je zapříčiněna situací na trhu práce, která ostatně postihuje všechny poškozené osoby bez zřetele na příčiny jejich snížené/omezené pracovní způsobilosti a která je řešena jinými mechanismy, jako je sociální zabezpečení osob, jež se ocitly bez práce.³

Závěrem je třeba uvést, že všechna soudní rozhodnutí, jimiž se stanovuje náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, jsou vydávána s klauzulí *rebus sic stantibus*, a dojde-li proto k podstatné změně poměrů a okolností, které jsou rozhodující pro výši a další trvání přisouzených opětuujících se plnění, může soud na návrh přistoupit k nové úpravě rozsahu nároku na náhradu za ztrátu na ucházejícím budoucím výdělku. K podstatné změně poměrů přitom dochází zpravidla na straně poškozeného: onemocnění nebo zhoršení zdravotního stavu, jež nejsou v příčinné souvislosti s vytrpěnou újmou na zdraví a jež sama o sobě vylučují jakoukoli výdělečnou

---

¹ Např. R 46/1984; R 9/1983; R 22/1992; Rozh. NS ze 29.6.2004 sp.zn. 25Cdo 1783/2003; Rozh. NS ze 2.7.2002 sp.zn. 21Cdo 1661/2001

² Rozh. NS ze 9.3.2004 sp.zn. 21Cdo 1478/2003

³ K tomu srov. rozh. NS z 1.12.2000 sp.zn. 21Cdo 2805/99; rozh. NS ze 2.7.2003 sp.zn. 21Cdo 252/2003 a rozh. NS ze 22.10.2002 sp.zn. 21Cdo 347/2002

činnost poškozeného;¹ přiznání plného invalidního důchodu namísto částečného²; přiznání nároku na výplatu starobního důchodu³; výkon vazby jako dočasná objektivní překážka znemožňující poškozenému dosahovat na trhu práce stejného výdělku jako před vznikem újmy⁴ etc.

2.3.1.2.1.4. Náhrada za ztrátu na důchodu

Náhrada za ztrátu na důchodu představuje samostatný dílčí nárok poškozeného plynoucí rovněž z újmy na zdraví. Majetková újma poškozeného zde spočívá v rozdílu mezi výší důchodu, na který mu vznikl nárok (důchod skutečně pobíraný), a výší důchodu, na který by mu vznikl nárok, kdyby do průměrného měsíčního výdělku, z něhož mu byl důchod vyměřen, byla zahrnuta i náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti, kterou poškozený pobíral v období rozhodném pro vyměření důchodu (zde je zjišťován podle předpisů o sociálním zabezpečení tzv. fiktivní důchod). Tento nárok, který je v současné době výslovně upraven v OZ (byl tam vložen až novelou č. 131/1982 Sb. s účinností od 1. 4. 1983), byl identifikován a definován soudní praxí již dříve (R 39/1973). Náhrada za ztrátu na důchodu pokrývá pouze újmu vznikající jako přímý důsledek snížení výdělku poškozeného následkem újmy na zdraví. Vylučuje proto odškodnění kvalitativně jiné újmy vznikající jinak než snížením výdělku, např. tím, že důchod poškozenému nemohl být zvýšen (valorizován).⁵

2.3.1.2.1.5. Náhrada nákladů spojených s léčením

Mezi standardní principy evropského deliktního práva patří náhrada nákladů vynaložených v souvislosti s léčbou poškozeného, přičemž tento nárok tenduje spíše k extenzivnímu výkladu. Český zákonodárce limituje náhradu léčebných nákladů toliko jejich účelností. Účelnost vynaložených nákladů třeba vykládat v kontextu léčebných postupů v širokém slova smyslu, a to především s ohledem na jejich terapeutický efekt a přispění ke zlepšení celkového stavu poškozeného, tj. jak fyzického tak

---

¹ R 29/1980

² Rozh. NS ze 22.10.2002 sp.zn. 21Cdo 347/2002

³ Rozh. NS ze 16.5.2002 sp.zn. 25Cdo 1100/2000; R 35/1996

⁴ Rozh. NS ze 21.6.2001 sp.zn. 21Cdo 1490/2000

⁵ R 13/1989

psychického.¹ Vedle léčebných výloh *stricto sensu* (cena medikamentů a léčebných zákroků), se nahrazují veškeré ostatní náklady spojené s léčením a celkovou rekonvalescencí, jako jsou výdaje na protézy, ortopedické pomůcky, rehabilitace, náklady spojené s přibráním ošetřovatele (je-li to nutné např. vzhledem k bezmocnosti poškozeného²), zvýšené náklady na stravování (dietní stravování při infekční chorobě³), ale také např. výdaje na cesty nejbližších rodinných příslušníků při návštěvě poškozeného ve zdravotnickém zařízení.⁴ Budou sem dále patřit náklady potřebné k přizpůsobení obydlí poškozeného v případě, že jeho zdravotní stav vyžaduje např. bezbariérové úpravy.⁵

Vzhledem k existenci systému veřejného zdravotního pojištění, je nutné pro účely stanovení výše náhrady nákladů spojených s léčením dle OZ odlišit důsledně ty náklady, které vynakládá zdravotní pojišťovna za léčení poškozeného formou úhrad zdravotnických výkonů zdravotnickým zařízením. Za výkony poskytované zdravotnickým zařízením bez přímé úhrady získává toto zařízení úhradu od příslušné zdravotní pojišťovny, jejímž je poškozený pojištěncem, neboť tento přispívá na výdaje zdravotního pojištění svými platbami pojistného. Poškozený platí přímo zdravotnickému zařízení pouze za ty zákonem definované úkony, které se poskytují za plnou nebo částečnou přímou finanční úhradu. Je proto zřejmé, že s ohledem na dikci § 449 (1) OZ, jsou náklady spojené s léčením jen ty výdaje, které se netýkají zdravotní péče hrazené zdravotní pojišťovnou.⁶ Pokud však poškozený uhradí ze svého náklady spojené s poskytnutím potřebné zdravotní (lázeňské) péče, ačkoli mu jinak vzniklo právo na jejich úhradu ze zdravotního pojištění, nelze – podle české judikatury – považovat takové náklady za účelně vynaložené.⁷

---

¹ Rozhodující se jeví kritérium vhodnosti a potřebnosti takových nákladů, nikoli jejich objektivní dopad na zlepšení stavu poškozeného. Dále viz Kapitánová, J. in Eliáš, K.: op. cit., str. 1034

² R 32/1963

³ R 44/1978

⁴ R 28/1980: u těchto nákladů je třeba účelnost posuzovat z hlediska toho, zda tyto návštěvy měly příznivý terapeutický vliv na psychický stav poškozeného, čímž urychlovaly celý léčebný proces. V tomto smyslu nicméně soudní praxe nabádá k určité střídmosti a doporučuje nahrazovat náklady vzniklé použitím vhodného (ve smyslu úspory) dopravního prostředku.

⁵ Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: op. cit., str. 484

⁶ Ustanovení § 449 (1) OZ dopadá jen na ty výdaje, které buď zdravotní pojištění zcela nebo zčásti nepokrývá, anebo na výdaje, které i při plně hrazené zdravotní péči poškozený vynakládá na účelné doplňky léčby. Srov. R 30/2002.

⁷ Rozh. NS ze 7.7.2005 sp.zn. 21Cdo 2697/2004

Náklady vzniklé poškozenému na jízdě a cestovním spojením s léčením následků jeho újmy na zdraví není možné *a priori* pokládat za neúčelně vynaložené jen proto, že by při poskytnutí srovnatelné zdravotní péče u jiného lékaře (lékaře blíže místu bydliště poškozeného) mohly být tyto výlohy nižší.¹

Závěrem k tomuto nároku je třeba uvést, že je – zcela konformně s evropskými úpravami a principy evropského deliktního práva – příznán zásadně tomu, kdo uváděné výdaje skutečně vynaložil bez ohledu na to, zda to byl poškozený sám, jeho rodinní příslušníci či třetí osoby bez jakéhokoli příbuzenského pouta k poškozenému. Tento druh majetkové újmy se odškodňuje i tehdy, jestliže poškozený následkem újmy na zdraví zemře, což patří rovněž mezi evropský standard.

2.3.1.2.1.6. Náklady na výživu pozůstalým

V rámci institutu náhrady újmy na životě se tradičně kompenzují náklady na výživu pozůstalým (ztráta živitele představuje zásadní majetkovou újmu), kterým poškozený výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Z hlediska oprávněných osob narazíme v některých právních řádech k výkladovým restrikcím, ale pravidlem ve většině z nich (včetně PETL) zůstává, že se tato forma náhrady poskytuje zásadně se zřetelem k faktické životní situaci v rodině či domácnosti poškozeného. Český zákonodárce v tomto smyslu žádná omezení neklade. Použitého pojmu „pozůstalí“² se záhy chopila judikatura a pojem obsahově vymezila pro účely deliktního práva svébytně.³ Je konstantně judikováno, že výraz „pozůstalí“ nemožno ztotožňovat s pojmem osob povolaných k dědění (ať již ze zákona nebo podle závěti) po zemřelém. Okruh oprávněných osob je pro účely náhrady nákladů na výživu zjišťován samostatně a závisí jen na konkrétním určení, zda, komu a v jakém rozsahu zemřelý výživu poskytoval bez ohledu na příbuzenský nebo jiný vztah k zemřelému. Tzn., že vedle manžela/partnera, společných dětí (včetně nascitura), rodičů, sourozenců sem mohou patřit i druh/družka,⁴ její děti a případně další osoby, pakliže jim zemřelý výživu reálně poskytoval. Rozhodujícím faktorem je pouze

---

¹ Argumentem pro tento závěr je právo svobodné volby lékaře příslušející zásadně všem občanům.

Viz Rozh. NS ze 2.7.2003 sp.zn. 21Cdo 424/2003

² Pojem je chápán v obecném jazykovém smyslu, tj. rozumí se jím osoba, která po zemřelém zůstala.

³ Srov. R 11/1976

⁴ R 26/1971

fakticita poskytování výživy, její důvod je druhotný. Pokud např. ve společné domácnosti se zemřelým žily také nezletilé děti družky poškozeného, které měly nárok na výživné vůči svému vlastnímu otci (a také je pravidelně dostávaly), není proto ještě vyloučeno, že jim zemřelý výživu poskytoval, byť nikoli zásadně, ale jen doplňkově nebo tzv. na přilepšenou.¹ Je-li pozůstalých více, je přitom třeba posuzovat jejich práva samostatně (z hlediska jejich vzniku, existence a trvání), neboť mezi nimi nejde o společné nároky.² Hmotněprávní podmínkou přiznání nároků je nicméně určitá pravidelnost v poskytování výživy, jen z příležitostného plnění nelze usuzovat na poskytování výživy (repetitivnost je obsažena v nedokonavé formě slovesa).³

Vedle pojmu „pozůstalí“ je ovšem třeba obsahově přesněji vymezit další neurčitý pojem, který zákonodárce zvolil při formulaci tohoto nároku, a tím je samotný výraz „výživa“. Judikatura spolu s doktrínou interpretují zde použitý výraz „výživa“ pomocí zákona o rodině a institutu vyživovací povinnosti (výživného). Výživa je proto pro účely deliktního práva chápána standardně značně široce a pokrývá tak vše, co oprávněný potřebuje k úhradě svých osobních potřeb s ohledem zejména na jeho věk, zdravotní stav, společenské postavení, životní uplatnění atd. Nelze proto výživu zužovat ani zde jen na vlastní stravování (výživa *stricto sensu*), ale je žádoucí sem zahrnovat všechna další plnění, kterými zemřelý přispíval na životní potřeby oprávněným (příspěvek na oblečení, na bydlení, školu, zájmové aktivity, kulturu a sport).

Lze uzavřít, že výše nároků na náhradu nákladů na výživu pozůstalých se řídí v občanskoprávních vztazích *grosso modo* rozsahem zákonné vyživovací povinnosti zemřelého,⁴ eventuálně rozsahem, v jakém na výživu skutečně přispíval s tím, že celková náhrada všech nákladů na výživu (součet všech náhrad všem pozůstalým) nesmí být vyšší než byl průměrný výdělek zemřelého. Vedle právě uvedeného zákonného limitu pro maximální výši náhrady nákladů na výživu pozůstalých, jenž je výslovně formulován v ustanovení § 448 (2) OZ, dospěla rozhodovací praxe ještě k aplikaci

---

¹ Tamtéž.

² Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: op.cit., str. 493

³ Rozh. NS z 23.4.2003 sp.zn. 25Cdo 78/2002

⁴ „Rozsah náhrady nákladů na výživu pozůstalému dítěti (...) je určen rozsahem **výživného**, které mu náleží ve smyslu ustanovení § 85 a § 96 ZoR i s přihlédnutím k tomu, v jaké míře zemřelý rodič dítěte o ně osobně pečoval.“ viz R 14/1973; „Určování výše nákladů na výživu, kterou zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat manželce, se řídí shodnými hledisky jako rozhodování soudu o vyživovací povinnosti mezi manželi (...).“ Srov. R 87/1968

principu proporcionality ve vztahu k přiznávané náhradě. Je správně judikováno, že částky, které zemřelý pozůstalým poskytoval, musí odpovídat charakteru výživného v souladu se zákonem o rodině. Pokud by tuto funkci neplnily a byly poskytovány k jiným účelům (příspěvek na koupi auta, zahraniční dovolené či stavbu domu) než je výživné v širším slova smyslu, nebo by byly vyšší než výživné přiměřené poměrům účastníků, tedy výživné adekvátní (proporcionální) schopnostem a možnostem zemřelého a odůvodněným potřebám oprávněného, pak by se k takovýmto plněním nepřihlíželo a pozůstalým by mohly být přiznány náklady toliko v míře odpovídající výživnému přiměřenému poměrům účastníků.¹

Stejně negativně se postavila rozhodovací praxe k otázce tzv. budoucí újmy a s tím souvisejících hypotetických nároků pozůstalých. Pozůstalí nemají právo na náhradu majetkové újmy plynoucí z toho, že jim usmrcená osoba někdy v budoucnu mohla poskytovat výživu, pomoc v zaměstnání či domácnosti nebo případně poskytovat osobní péči.² Jednalo by se o příliš hypotetickou škodu, která by nadto velmi obtížně obstála z hlediska požadavku dostatečně zjištěné kauzality, jež se zde jeví natolik vzdálená, že je prakticky neprokazatelná. Rozhodujícím faktorem musí být vždy okamžik smrti poškozeného. Jen tak je zachován požadavek spravedlivé a pro škůdce současně předvídatelné náhrady škody. Tento aspekt hraje roli i při určení výše takové náhrady. Náhrada je totiž – dle rozhodovací praxe soudů – přímo úměrná výživě, které se pozůstalým dostávalo nebo mělo dostávat od zemřelého za jeho života, a to v rozsahu ke dni smrti. Pro veškeré nároky z této újmy plynoucí je proto rozhodující stav, jaký ve vzájemných poměrech mezi zemřelým a pozůstalými existoval v době jeho úmrtí bez zřetele k tomu, zda je náhrada konkrétními pozůstalými požadována již od tohoto okamžiku nebo případně od doby pozdější.³

Starší judikatura mívala tendenci vycházet při určování výše náhrady nákladů na výživu pozůstalého manžela z tzv. *dílové teorie*. Soud podle ní postupoval tak, že sečetl všechny příjmy oprávněné osoby (pozůstalý) s výdělkem, příp.

¹ Rozh. NS z 29.7.2004 sp.zn. 25Cdo 27/2004

² Rozh. NS z 24.4.2003 sp.zn. 25Cdo 1409/2001

³ Ibid. Současná právní úprava však nereflektuje situaci, kdy od škodné události a smrti poškozeného uplyne značná doba, během níž je významně snížena nebo zcela vyloučena jakákoli výdělečná činnost poškozeného. V důsledku toho se pochopitelně i redukuje rozsah plnění, která poškozený svým blízkým poskytuje. Konceptně správnější by bylo zdůraznit okamžik vzniku újmy (přímý důsledek škodní události) na úkor okamžiku smrti poškozeného.

výdělky,¹ které dosahoval poškozený před svou smrtí, a tento součet následně vydělil dvěma. Rozsah vlastní vyživovací povinnosti zemřelého vůči pozůstalému soud následně odvíjel od rozdílu mezi uvedenou polovinou společných příjmů a tím, co ve skutečnosti pozůstalý z nějakého titulu pobírá (např. vdovský důchod). Takto mechanicky aplikované pravidlo tzv. dílové teorie se ovšem přičí ZoR a zejména smyslu jeho ustanovení o vyživovací povinnosti mezi manželi. Kritérium zásadně stejně hmotné a kulturní úrovně obou manželů ve smyslu ZoR nelze naplňovat aritmetickým průměrem jejich příjmů. Takový postup nerespektuje principy rodinného práva pro stanovení výše výživného, v jehož rámci je nutné posuzovat všechny relevantní okolnosti konkrétního případu, např. osobní péči jednoho z manželů o chod domácnosti, péči o děti atp. Velmi důvodně proto byla tzv. dílová teorie kritizována a zásadně odmítnuta judikaturou NS.² Novější judikatura ji proto již nebere v úvahu.

V souvislosti s rozhodováním o nároku pozůstalého manžela a pochopitelně i dalších osob vzniká otázka a hledisko časové. Jak dlouho má být zásadně náhrada nákladů na výživu pozůstalým poskytována, eventuálně jak zohlednit další právně významné skutečnosti, k nimž by bylo nevyhnutelně došlo, kdyby byl zemřelý zůstal naživu a výživu normálně poskytoval. Máme na mysli zejména ubývání fyzických sil a v důsledku toho i pozbytí výdělečné aktivity v určitém věku. Rozhodnutí soudu o nároku na náhradu nákladů na výživu pozůstalým jsou vydávány s klauzulí *rebus sic stantibus*, tj. při změně poměrů na straně oprávněného (pozůstalý) je možno rozhodnutí revidovat. Nadto je třeba nárok na náhradu nákladů na výživu pozůstalých chápat jako nárok odvozený od nároku poškozeného, což implikuje nutnost zohledňovat i změny na jeho straně, třebaže jde jen o hypotézy. Jeví se proto spravedlivé, aby při změnách rozsahu schopností a možností poškozeného být výdělečně činný (a tudíž poskytovat výživu v určité výši), tak jak by nevyhnutelně nastávaly v průběhu času, byl revidován i zmíněný nárok pozůstalých. Nárok

---

¹ Mezi relevantní příjmy zemřelého, od nichž se odvíjí výše náhrady nákladů na výživu pozůstalých, mohou samozřejmě patřit i nepravděelně vyplácené autorské honoráře a jiné výnosy z tvůrčí autorské činnosti. Rozh. NS ČSR z 21.3.1987 sp.zn. 1 Cz 14/87

² Rozh. NS ze 30.3.2005 sp.zn. 25Cdo 708/2004

pozůstalého na výživu musí odpadnout ve chvíli, kdy by mu sám poškozený již nebyl schopen výživu poskytovat.¹

Závěrem je i zde nutné upozornit na komplementaritu občanskoprávní odpovědnosti za škodu a systému sociálního zabezpečení. Náhradu nákladů na výživu pozůstalých hradí škůdce jen v tom rozsahu, v jakém nejsou kryty dávkami důchodového zabezpečení (zejména vdovskými a sirotčími důchody).

2.3.1.2.1.7. Náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem

V souladu s evropskými standardy deliktního práva se při usmrcení poškozeného nahrazují i přiměřené náklady související s obstaráním pohřbu. Je tím kompenzována majetková újma toho, kdo takové náklady skutečně vynaložil stejně jako je tomu u nákladů na léčení. Funkcí tohoto nároku není 100 % kompenzace veškerých nákladů vzniklých v souvislosti s pohřbem. Náklady jsou poměřovány zákonným hlediskem přiměřenosti. Korektiv přiměřenosti se promítá do současné právní úpravy náhrady nákladů spojených s pohřbem dvojitým způsobem. Pro určité druhy výdajů byl podzákonou normou pracovního práva stanoven maximální hrazený limit² a pro všechny ostatní náklady je hledisko přiměřenosti ponecháno zcela na volné úvaze soudu.³ Dřívější judikatura majíc oporu v § 37 (1) nařízení vlády č. 108/1994 Sb. považovala za náklady pohřbu zejména: náklady účtované pohřebním ústavem, hřbitovní poplatky, náklady na zřízení pomníku či desky, jakož i náklady na úpravu hrobu, dále cestovní výlohy a náklady na smuteční ošacení.⁴ Uvedený výčet byl civilní judikaturou správně chápán jako demonstrativní a další

¹ „Nelze proto uvažovat o změně poměrů na straně pozůstalé vdovy bez závislosti na změnách týkajících se zemřelého manžela. Poněvadž podle znaleckého posudku by zemřelý manžel žalobkyně nebyl schopen po 80 roce svého věku pravidelného výdělečného zaměstnání, odpadla i povinnost organizace platit žalované náhradu nákladů na její výživu (...)“. Rozh. NS ČSR z 15.7.1983 sp.zn. 6 Cz 18/83

² Nařízení vlády č. 108/1994 Sb., omezovalo náhradu nákladů pohřbu u smutečního ošacení na 1/3 jejich skutečné výše a u zřízení pomníku či desky absolutní částkou 10.000,- Kč. Toto nařízení však bylo zrušeno novým ZPr (č. 262/2006 Sb.), který obsahuje vlastní právní úpravu v ustanovení § 376 (2) ZPr, jejíž účinnost však byla omezena přijetím zvláštního zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, který nabyl účinnosti k 1.1.2008. Tento zvláštní předpis obsahuje současnou právní úpravu pro oblast pracovního práva a nároky z pracovních úrazů a při nemocech z povolání.

³ Za kritériem přiměřenosti lze především spatřovat zákonodárcovu snahu vyvážit skutečnost, že určité výdaje související s pohřbem nejsou jen jednorázové povahy a že dlouhodobě, ne-li trvale, zůstanou majetkovou hodnotou ve sféře pozůstalých: např. hrobové místo, smuteční ošacení.

⁴ Tyto náklady se hradí jen nejbližším příslušníkům rodiny a domácnosti zemřelého.

případné náklady byly zohledňovány vždy v závislosti na konkrétních okolnostech případu: za další náklady spojené s pohřbem lze bezpochyby pokládat výdaje na převoz zemřelého z místa úmrtí do jeho bydliště; podle zvyklostí v určitém místě nelze vyloučit ani přiměřené náklady na smuteční hostinu.

S ohledem na nový předpis v oblasti pracovního práva (zákon č. 266/2006 Sb. o úrazovém pojištění zaměstnanců) bude nutno zaujmout praktické stanovisko k náhradě nákladů pohřbu, neboť zmíněná nová úprava vychází nadále z taxativního výčtu hrazených nákladů spojených s pohřbem. Adjektivum „přiměřené“ vypadlo zcela a navíc je stanoven celkový maximální limit náhrady, a to jako desetinásobek tzv. pohřebního. Mezi taxativně uvedené náklady jsou zařazeny: náklady účtované pohřebním ústavem, nájem hrobového místa, náklady na zřízení pomníku či desky a úprava hrobu, cestovní výlohy a 1/3 nákladů na smuteční ošacení. Oba posledně jmenované nároky jsou přiznány toliko osobám blízkým zemřelého. Pro účely občanského práva není důvodné takto restriktivně chápat náhradu nákladů pohřbu. Civilní právo by se nemělo vzdávat svého obecného přístupu a mělo by dále setrvávat na hledisku posuzování případ od případu s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem. Jen tak lze naplnit zákonný požadavek přiměřené kompenzace majetkové újmy vzniklé v souvislosti s pohřbem. Tento požadavek totiž nutno nahlížet šířeji, a sice také prizmatem vzájemného vztahu zemřelého a pozůstalých, resp. toho, kdo obstarával pohřeb, dále osobními a společenskými poměry zemřelého, místními zvyklostmi či celkovou hodnotou zanechaného dědictví,¹ a to vše při zachování patřičné piety a důstojnosti smutečního obřadu.

I tento nárok je hrazen škůdcem jen v tom rozsahu, v jakém není krytý jednorázovým příspěvkem státní sociální podpory (tzv. pohřebné).² Naproti tomu není možné ze stejného důvodu snižovat škůdce platební povinnost o částky vyplacené pojišťovnou pozůstalým z titulu smluvního pojištění.³ Opačný přístup by totiž zcela neodůvodněně vytvářel na straně škůdce výhodu/prospěch, což je v rozporu s principem spravedlivé náhrady škody, a setřel by se tak význam tohoto občanskoprávního nároku.

---

¹ Usnesení KS Ústí nad Labem z 11.8.1970 sp.zn. 6 Co 305/1970

² Viz § 449 (2) OZ: Při usmrcení se hradí též přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebním poskytnutým podle zákona o státní sociální podpoře.

³ Usnesení KS Ústí nad Labem z 11.8.1970 sp.zn. 6 Co 305/1970

Funkcí vyplacené životní pojistky není v takovém případě pokryt pozůstalým náklady pohřbu.¹

2.3.1.2.2. Nemateriální nároky při újmě na zdraví/životě

2.3.1.2.2.1. Bolestné – náhrada za vytrpěné bolesti (pretium doloris)

Bolestné, resp. náhrada za vytrpěné bolesti, představuje zadostiučinění, jež formou peněžního plnění směřuje ke zmírnění zásadní nemateriální újmy vznikající při zásahu do tělesné či duševní integrity člověka. Zmíněná újma spočívá v bolesti: útrapy, strádání či trýzeň – ať již fyzického či duševního rázu, které poškozený vytrpěl v důsledku újmy na zdraví (tj. bolest způsobená vlastním poškozením zdraví a bolest způsobená léčením nebo odstraňováním následků poškození). Bolestné, jakožto cena za bolest, je předmětem odškodnění ve všech relevantních evropských deliktních úpravách a je vůdčím principem PETL. Bylo ukázáno, že problematickým se jeví až naplnění obsahu tohoto nároku. Česká právní úprava bolestného spočívá na třech základních principech. Český zákonodárce:

1. vychází z tzv. standardizované (paušalizované) a současně však individualizované náhrady za vytrpěnou bolest
2. důsledně sleduje zásadu vzájemné vázanosti nároku za bolest na osobu poškozeného
3. opírá se o kombinaci exaktního medicínského pohledu a volného uvážení soudu.

Odškodňování, resp. zmírňování nemateriální újmy spočívající v bolesti se v českém deliktním systému uskutečňuje podle sazeb bodového ohodnocení (jeden bod = 120,- Kč) stanoveného přílohou vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb.² Standardizace náhrad je založena na relativně podrobném neuzavřeném výčtu nejrůznějších poškození zdraví, jimž je přiřazeno různé bodové ohodnocení v závislosti na medicínsky objektivním

---

¹ Jiná by byla situace, kdyby pozůstalí měli sjednáno pojištění léčebných výloh včetně případných nákladů pohřbu, a toto by jim bylo vyplaceno. V takovém případě se lze přiklonit k závěru, že do té míry, do jaké jsou skutečné výdaje spojené s pohřbem kryty touto zvláštní pojistkou, nemohli by pozůstalí z téhož důvodu žádat po škůdci jejich plnou náhradu. Nehledě na možnost moderačního práva soudce, které bere v potaz i stupeň zavinění škůdce.

² Tato vyhláška nahradila původní podzákoný předpis (vyhl. č. 32/1965 Sb.), jenž neodpovídal společenské realitě a mzdovým poměrům a jenž limitoval výši celkové přiznané náhrady (stanovil maximální výši odškodnění).

posouzení bolestivosti různých poškození zdraví. Tímto přístupem je posilován výrazným způsobem princip právní jistoty a nediskriminace ve snaze, aby se postupovalo v případě totožných újem totožně a v případě podobných újem podobně.¹ Způsob určování bodového ohodnocení bolesti se řídí několika dílčími zásadami:

- vychází se z hodnocení akutní fáze bolesti (nejbolestivější okamžik léčby)
- rozhodujícími kritérii jsou především: rozsah a způsob poškození zdraví, závažnost, průběh léčby včetně její náročnosti a případné komplikace
- vlastní hodnocení se provádí až v okamžiku stabilizace bolesti
- bolest vzniká v souvislosti s původně nepředpokládanou operací, k níž však původní poškození zdraví vedlo, představuje nově posuzovanou bolest.

Standardizace náhrad za poškození zdraví aplikována mechanicky a rigidně by však vedla k absolutní paušalizaci, která je rovněž nežádoucí, neboť znamená oslabení principu plné a spravedlivé náhrady škody za újmu na zdraví tím, že nebere v potaz všechny relevantní okolnosti konkrétního případu, resp. že je nedokáže patřičně zohlednit. Český delikt ní systém nicméně obecný princip standardizace doplňuje o možnost individualizace přiznané náhrady. Proces individualizace přiznané náhrady škody je u bolestného dvoustupňový. **Prvotní individualizaci** náhrady může provést sám posuzující lékař zejména s ohledem na způsob léčení a následky újmy. Pokud si újma na zdraví vyžádala náročný způsob léčby,² je posuzující lékař oprávněn zvýšit bodové ohodnocení újmy na zdraví až o 50% celkové částky bodového ohodnocení. Pakliže si újma na zdraví vyžádala mimořádně náročný způsob léčení,³ může posuzující lékař přistoupit až k dvojnásobnému navýšení celkové částky bodového ohodnocení. Tato fáze individualizace se odrazí přímo v lékařském posudku, který je zpracován za účelem stanovení výše náhrady škody. Druhá možná fáze ještě **větší individualizace** je ponechána na soudu. Soudce totiž může ve zvlášť vyjimečných případech hodných mimořádného zřetele výši odškodnění stanovenou v lékařském posudku v souladu s citovanou vyhláškou přiměřeně zvýšit. Zde již

---

¹ Analýzou vybraných právních úprav bylo ukázáno, že trendem současného delikt ního vývoje se stává právě standardizace náhrad za újmu na zdraví. Efektu standardizace se dosahuje buď cestou judikatury (neoficiální tabulky) nebo je bodový systém zaveden normativní cestou (viz bod 2.1).

² Náročným způsobem se chápou zvláště infekce rány a další komplikace prodlužující jinak celkovou dobu léčení (§ 6 (1) písm. a) cit. vyhl.).

³ Za mimořádně náročný způsob léčby lze – v souladu s citovanou vyhláškou – označit především léčení zahrnující dlouhodobou plicní ventilaci, kanylací velkých cév či dialýzu. (§ 6 (1) písm. b) cit. vyhl.).

není stanoven žádný limit a je tak zcela ponecháno na jeho volné (nikoli libovolné) úvaze, které další aspekty zohlední do celkové výše přiznané náhrady škody s ohledem na specifika konkrétního skutkového stavu. Pokud lze újmu na zdraví hodnotit současně podle více položek poškození zdraví uvedených v příloze vyhlášky, jednotlivá bodová ohodnocení se sčítají.¹ Příloha vyhlášky není vyčerpávajícím seznamem všech možných poruch a poškození zdraví, a proto je výslovně stanoveno, že pokud není bodové ohodnocení posuzované újmy na zdraví přímo uvedeno v příslušné příloze, použije se bodové ohodnocení za újmu na zdraví, s níž lze posuzovanou újmu po stránce bolesti nejspíše srovnávat.

Bolestné je českou judikaturou setrvale a systematicky považováno za tzv. ryze osobní nárok. Z toho vyplývají zejména dva podstatné důsledky: újma na zdraví se odškodňuje tomu, kdo poškození zdraví utrpěl. Nepřipouští se tedy žádná reflexní újma, odškodňování nepřímých obětí a tzv. následků následků. Smutek, bolest, emoční vypětí či nervový stres pozůstalých při ztrátě blízké osoby nelze z titulu bolestného kompenzovat. Právo na bolestné se chápe jako satisfakce poskytovaná za vytrpěné bolesti a jako takové je spjato s osobou poškozeného. Právo na bolestné proto nepřechází na dědice a zaniká bez dalšího smrtí poškozeného, a to i v případě, že poškozený již zahájil soudní řízení o náhradu škody na zdraví nebo i v případě, že mu bylo právo na bolestné přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu.² Tento přísně pozitivistický přístup nejeví se ve svých důsledcích spravedlivým, a je proto důvodně kritizován doktrínou (prof. Švestka). Problematickým a nejednoznačným je fakt, že ze smrti poškozeného má nakonec škůdce majetkový prospěch v podobě nevyplaceného bolestného. Protiargumentem bývá uváděno morální hledisko, že – pokud by nárok na bolestné přešel na dědice – pozůstalí by tím *de facto* tyli z bolestí poškozeného. Domníváme se nicméně, že při kolizi těchto dvou zájmů (zájem na spravedlivé náhradě bolestí a požadavek neobohacovat bezdůvodně třetí osoby) by měla převážet hodnota plné a spravedlivé náhrady škody za újmu na zdraví ve všech jejích ohledech i přesto, že se nemusí dostat do rukou poškozeného. Je na pozůstalých, jejichž vlastní bolest a smutek ze ztráty blízké osoby jsou bez právního významu, aby případně naložili s takovou náhradou.

¹ Jedná-li se o poškození téhož orgánu, nesmí součet bodového ohodnocení převýšit bodové ohodnocení za jeho anatomickou nebo funkční ztrátu (§ 6 (2) cit. vyhl.).

² Srov. R 20/1966, R 31/1973

2.3.1.2.2.2. Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Náhrada za ztížení společenského (resp. životního) uplatnění je samostatným nárokem poškozeného nemateriální povahy. Narozdíl od bolestného, kterým se zmírňují toliko vytrpěné bolesti, pokrývá náhrada za ztížení společenského uplatnění podstatně větší škálu újem, které vznikají v různých sférách životních aktivit jedince v důsledku újmy na zdraví, a v různé intenzitě jej omezují v jeho individuální životní či společenské seberealizaci. Primárním objektem odškodnění jsou v tomto případě veškeré negativní následky újmy na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména s ohledem na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na něj, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním či sportovním, a to i vzhledem k věku poškozeného v době vzniku újmy na zdraví (§ 3 (1) cit. vyhl.).

I ztížení společenského uplatnění se odškodňuje podle sazeb bodového ohodnocení stanoveného taktéž v přílohách citované vyhlášky, přičemž výši ohodnocení stanoví posuzující lékař ve svém posudku.¹ Je-li posuzován následek, který není uveden výslovně v příslušné podzákoně normě, pak se pro účely ohodnocení použije bodové ohodnocení za následky, s nimiž lze posuzované následky nejspíše srovnávat dle jejich povahy a rozsahu. Každá újma tedy může být shlednána v tomto smyslu reparable. Jde o otevřený systém, který *a priori* nevyklučuje žádný druh nemajetkové újmy, je-li tato nepříznivým následkem újmy na zdraví, a poškozeného omezuje v jeho životní seberealizaci. Vyhláška coby podzákoný předpis toliko stanoví, že odškodnění za ztížení společenského uplatnění musí být přiměřené povaze následků a jejich předpokládanému vývoji, a to v rozsahu, v jakém jsou omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti. Kritérium přiměřenosti má zabránit excesům na obou stranách, tj. vyloučit příliš nízkou náhradu za ztížení společenského uplatnění s ohledem na celkový kontext újmy na zdraví a osoby poškozeného, stejně jako eliminovat neadekvátní, nedůvodně

---

¹ K otázkám lékařského znaleckého posudku srov. kupř. Baštecký, J.: K problematice hodnocení ztížení společenského uplatnění z pohledu psychiatra, Bulletin advokacie, č.10, 2004, str. 36 an.

vysoké náhrady za ztížení společenského uplatnění. Způsob určování bodového ohodnocení ztíženého společenského uplatnění se řídí následujícími zásadami:

- rozhodnými kritérii jsou závažnost újmy na zdraví, její další předpokládaný vývoj a průběh léčení
- nastalé zhoršení ztížení společenského uplatnění se posuzuje jako nová újma,¹ přičemž byl-li poškozený pro dřívější ztížení společenského uplatnění již odškodněn, odečte se z bodového ohodnocení nové újmy (zhoršení dosavadního ztížení společenského uplatnění) výše bodového ohodnocení dříve přiznaná
- pro účely stanovení náhrady za ztížení společenského uplatnění se hodnotí jen ty následky, které vznikly z újmy na zdraví (jsou s ní v příčinné souvislosti), případně vedly k podstatnému zhoršení předchozích změn zdravotního stavu. V potaz nemohou být brány předchozí změny zdravotního stavu nesouvisející s posuzovanou újmou na zdraví, které již samy o sobě ztěžovaly společenské uplatnění poškozeného před vznikem újmy.

Princip individualizace přiznané náhrady škody se musí uplatnit plně i při stanovení náhrady za ztížení společenského uplatnění, neboť ta musí co nejdříve reflektovat všechny okolnosti mající vliv na životní a společenské uplatnění poškozeného, tj. bere v úvahu různé okolnosti lišící se případ od případu. Individualizace náhrady za ztížení společenského uplatnění se realizuje rovněž ve dvou fázích posuzování. Prvotní individualizaci přiznané náhrady provede sám posuzující lékař v lékařském posudku, pakliže újma na zdraví vedla ke zvlášť těžkým následkům,² a zvýší bodové ohodnocení újmy na zdraví až o 50% celkové částky bodového ohodnocení. Vyšší míru individualizace očekáváme od soudce, který může ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele výši odškodnění určenou v lékařském posudku přiměřeně zvýšit. Situace analogická jako při stanovení náhrady za bolest. Ani zde není dán žádný maximální limit pro celkovou výši náhrady.

---

¹ Srov. Rozh. NS ze dne 27.7.1998 sp. zn. 3Cdon 1379/96

² Za zvlášť těžké následky při újmě na zdraví pokládáme – v souladu s citovanou vyhláškou – takové následky, které **podstatně omezují** nebo **významně mění** uplatnění v životě anebo **znemožňují** další uplatnění v životě, a to s ohledem na věk poškozeného i jeho předpokládané uplatnění v životě.

Jak se ukazuje, vyvolává v rozhodovací praxi českých soudů největší obtíže právě toto zvyšování náhrady za ztížení společenského uplatnění.¹ Judikatura obecných soudů (včetně NS) se dostává do jisté konfrontace se závěry ÚS. Ústavní soud jakoby vybízí k intenzivnější individualizaci přiznávaných náhrad za újmu na zdraví jdoucí ovšem nad rámec standardní interpretace pozitivního práva a upozadující paušalizovanou povahu této náhrady.

Civilní judikatura vychází konstantně z poznatku, že předpokladem přiměřeného zvýšení částky odpovídající základnímu počtu bodů zjištěnému lékařem je existence takových skutečností, které ospravedlňují závěr, že omezení poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním za bolest nebo ztížení společenského uplatnění, které již samo představuje náhradu za prokazatelné nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného a pro uspokojování i plnění jeho životních a společenských potřeb. Přiznání tohoto odškodnění samotného přichází v úvahu v těch případech, kdy jsou objektivně omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti.² Zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění (tj. postup podle § 6 (1) cit. vyhl.) až na příslušný násobek předpokládá existenci dalších skutečností umožňující závěr, že omezení (co do rozsahu a závažnosti) poškozeného nelze vyjádřit jen prostým základním odškodněním. Postup podle § 7 (3) cit. vyhl. (mimořádné zvýšení náhrady) dopadá pak na případy hodné mimořádného zřetele, kdy ani zvýšení základního odškodnění posuzujícím lékařem dostatečně nereflektuje všechny životní následky, které jsou do budoucna v důsledku poškození trvale omezeny nebo ztraceny, vzhledem k tomu, že např. zapojení poškozeného do kulturních, společenských a sportovních aktivit před vznikem újmy na zdraví bylo mimořádné a na vysoké úrovni³ (profesionální sportovec, činný umělec, nadějný vědec atp.). Důvodem pro mimořádné zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění bývají skutečně těžké následky újmy na zdraví, které znamenají zásadní změnu v životě poškozeného (srov. italskou koncepci „*danno esistenziale*“ ohledně omezení v rozhodování při základních životních volbách – viz bod 2.1.4.2), kdy pro následky poškození zdraví je poškozený téměř vyřazen ze života (není schopen sám se

---

¹ K analýze současného stavu viz také Jirsa, J.: Aktuální situace v soudní praxi při odškodňování bolestí a ztížení společenského uplatnění, Zdravotnictví a právo č.7-8, 2006, str. 17 an.

² Srov. R 10/1992

³ Srov. Rozh. NS z 29.1.2003 sp. zn. 25 Cdo 1593/2001

obsloužit, bezmocnost, bolestivé amputace atd.) a kdy jeho předpoklady pro seberealizaci jsou téměř ztraceny.¹ Na stranu druhou, samotná okolnost, že poškozený byl schopen se po skončení léčby vrátit do běžného života a že jeho přetrvávající zdravotní komplikace se zlepšují, není ještě dostatečným kritériem pro závěr, zda je či není na místě zvýšení přiznané náhrady škody za ztížení společenského uplatnění.² Soud musí i v takových případech důsledně vycházet (prokazatelným způsobem) ze srovnání aktivit a celkového způsobu života poškozeného před vznikem újmy se stavem po poškození zdraví s přihlédnutím k věku a osobním dispozicím poškozeného a odškodnit všechny reálné ztráty či omezení.

Ústavní soud zabývá se ústavně konformním výkladem § 7 (3) cit. vyhl. na návrh stěžovatelky, která nebyla spokojena s celkovou výší náhrady škody za újmu na zdraví (funkční ztráta ledviny v důledku nedbalého a neprofesionálního postupu operujícího lékaře), vybídl obecné soudy k intenzivnější individualizaci přiznávaných náhrad a podtrhl nutnost flexibilnějšího (ve smyslu extenzivnějšího) hodnocení případů hodných mimořádného zřetele. Sám přitom přistoupil k formulaci kritérií, která by měla být v podobných kauzách relevantní. Dle názoru Ústavního soudu³ by mělo být přihlíženo zvláště k:

1. závažnosti způsobené újmy na zdraví, tzn. zda byly zasaženy (poškozeny) životně důležité orgány;
2. možnosti vyléčení či eliminace způsobené škody, tzn. zda v důsledku újmy na zdraví je poškozený omezen ve způsobu života, zda je nucen k pravidelným kontrolám u lékařů, dalším operativním zákrokům či se v důsledku poškození zdraví stal aspoň do určité míry závislý na přístrojovém vybavení;
3. konečně mělo by se přihlížet k míře (tj. formě) zavinění škůdce, tedy nakolik došlo k odchýlení od řádného (standardního) postupu při operaci.

Jinak řečeno, Ústavní soud se neztotožnil s ustáleným způsobem bodového ohodnocení poškození zdraví, kdy existuje určitá hierarchizace a gradace mezi základním bodovým ohodnocením, jeho navýšením posuzujícím lékařem a mimořádným zvýšením soudem, a nespokojil se s kritérii vyžadovanými obvykle pro

¹ Srov. Rozh. NS z 31.8.2004 sp. zn. 25 Cdo 847/2004

² Srov. Rozh. NS z 30.11.2004 sp. zn. 25 Cdo 1875/2003

³ Viz náleží ÚS ze dne 29.9.2005 sp.zn. III.ÚS 350/2003

připuštění mimořádného navýšení náhrady škody soudem, které civilní judikatura chápe jako výjimečný institut, jemuž sluší spíše restriktivní přístup. Důsledkem zmíněného stanoviska Ústavního soudu je v podstatě několikačetné zohlednění týchž kritérií pro přiznávání náhrady škody na zdraví v konkrétním případě: poprvé lékařsky vzdělaným odborníkem při vymezení základního, event. navýšeného bodového ohodnocení, a podruhé soudem při hodnocení okolností svědčících pro mimořádné navýšení.¹

Naopak zcela jednoznačně pozitivně lze ovšem přivítat argument ÚS o nutnosti důsledně aplikovat hledisko **proporcionality** i v oblasti náhrady škody na zdraví. ÚS pokládá princip proporcionality za obecný právní princip, který – ač výslovně neobsažen v žádném právním předpise – je bezesbytku v evropské právní kultuře uplatňován.² In concreto, je nutno do výkladu a aplikace ustanovení o výši přiznávaných náhrad za způsobenou újmu na zdraví plně promítat princip proporcionality. Mezi újmou na zdraví (zde bolestné a ztížení společenského uplatnění) a přiznanou náhradou by tak měl existovat poměr proporcionality³ s ohledem na všechny relevantní okolnosti dané místním a časovým kontextem. Požadavek přiměřenosti necht' je obecným kritériem při posuzování adekvátnosti přiznané náhrady škody na zdraví. Obecné soudy zde mají prostor k úvaze a mohou přiznávat částky vyšší (zpravidla násobky stanovené náhrady škody).⁴

2.3.1.2.2.3. Jednorázová náhrada pozůstalým při usmrcení

Triádu nemateriálních nároků při újmě na zdraví/životě uzavírá zvláštní peněžitá náhrada poskytovaná jednorázově pozůstalým při usmrcení blízké osoby. Smyslem a funkcí takto koncipované náhrady je zmírnit nemajetkovou újmu pozůstalých při ztrátě blízké osoby. Nejedná se o vyjádření ceny lidského života, ale o odškodnění *sui generis* příslušející zákonem kvalifikovaným osobám. Tento nemateriální nárok vyjadřuje recentní zákonodárcův přístup (účinnost od 1.5.2004), kterým se pokusil reagovat na

¹ K tomu také Kapitánová, J. in: Eliáš, K.: op. cit. str. 996

² Srov. Nález ÚS Pl. ÚS 33/97, svazek 9 č. 163

³ K principu proporcionality srov. zejména Hrabák, J.: Princip proporcionality při rozhodování obecných soudů o škodě na zdraví aneb k jednomu nálezu Ústavního soudu, Zdravotnictví a právo č.1, 2006, str. 17 an.; Mikyska, M.: Nad jedním rozhodnutím Ústavního soudu (k výši náhrady za ztížení společenského uplatnění), Soudní rozhledy, č.3, 2006

⁴ Měly by tak činit vždy, jsou-li proto **objektivní** a **rozumné** důvody, právě s ohledem na výše uvedený požadavek přiměřenosti přiznané náhrady a újmy na zdraví. K tomu srov. také Nález ÚS č. 186, svazek 38.

společenskou a právní realitu, kdy újma na životě ve své komplexnosti nebyla pokryta ustanoveními deliktního práva a oprávněné osoby se domáhaly náhrady za ztrátu blízké osoby cestou ochrany osobnosti (§ 11-13 OZ).¹ Tvrdily totiž – a nutno říci oprávněně, že ztrátou blízké osoby došlo zásadním způsobem (mnohdy fatálním) k porušení práva na soukromí a rodinný život nevratnou destrukcí osobních a rodinných mezilidských pout. Obecné soudy jim pak přiznávaly vedle majetkových složek újmy na zdraví/životě i náhradu této specifické nemajetkové újmy.

Naznačenému štěpení náhrady újmy na zdraví/životě chtěl zákonodárce zabránit i zde formou paušalizace náhrad pozůstalým při ztrátě blízké osoby. Cestou pevně stanovených částek² usiloval o pokrytí takto vznikající újmy v závislosti na příbuzenském či faktickém poutu mezi usmrceným a pozůstalým(i). Ambice zákonodárce se nicméně do právní praxe nepromítla.³ Velmi záhy se k problematice vztahu § 444 (3) OZ a § 13 OZ vyjádřil ÚS, který shledal novou úpravu obsaženou v ustanovení § 444 (3) OZ za „natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.“⁴ Situace se tedy vrátila do původního schématu, kdy nemateriální újma plynoucí z usmrcení poškozeného není komplexně řešena v rámci deliktního práva. Řešení, které je zvoleno v české úpravě (pevně stanovená výše náhrady), se jeví neobvyklé. Nenacházíme jej v této podobě v žádném z analyzovaných právních řádů ani v PETL či DCFR.

---

¹ K tomu také viz Holub, M.: Jednorázové odškodnění při usmrcení podle novely občanského zákoníku (zák.č. 47/2004 Sb.), Bulletin advokacie, č.6, 2004, str. 46 an.

² § 444 (3) OZZa škodu usmrcením náleží pozůstalým jednorázové odškodnění, a to:

- a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč,
- b) každému dítěti 240 000 Kč,
- c) každému rodiči 240 000 Kč,
- d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,
- e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,
- f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

³ K tomu srov. Cílínková – Kuboň: Odškodnění při usmrcení osoby blízké, Bulletin advokacie č.10, 2004, str. 30 an.

⁴ Nález ÚS Pl. ÚS 16/04, č. 98/svazek 37. Blíže viz Varvařovský, P.: Ústavní soud o náhradě škody pozůstalým, Právní fórum, č.10, 2005, str. 105 an.

Spornou se v praxi ukázala být i povaha v zákoně uvedených částek. Jsou stanoveny jako neměnné paušály, které je nutno vždy přiznat pozůstalým bez dalšího, nebo se má interpretace ubírat spíše cestou jakýchsi maximálních limitů, v jejichž rozmezí může soud podle své úvahy a vzhledem k dalším okolnostem upravit přiznávanou náhradu? Jaký je vztah jednorázové náhrady a ostatních institutů deliktního práva, zejména moderačního práva soudu, spoluzavinění poškozeného atd.? Dikce zákona nasvědčuje spíše tomu, že jde o neměnné, pevně stanovené částky odškodnění, což by však v důsledku vedlo k oslabení či dokonce popření principu plné a spravedlivé náhrady škody. Rozhodovací praxe (prozatím v nárocích adhezního řízení v rámci trestního řízení¹) proto dospěla k názoru, že zákonodárcem stanovené sumy nepředstavují neměnné odškodnění, neboť je nutné brát zřetel i na systematické zařazení citovaného ustanovení do OZ a vykládat jej tedy v kontextu ostatních ustanovení deliktních partií. Paušální náhrady by tak mělo být možno snížit vzhledem k případnému spoluzavinění poškozeného či v případech, kdy jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné v souladu s ustanovením § 450 o moderačním právu soudu.

2.3.1.3. Nemajetková újma

Nemajetková (nemateriální, nepeněžitá) újma vzniká v důsledku zásahu do osobnostních (ideálních) statků a právem chráněných zájmů, jenž se nějak negativně projevuje v osobní sféře poškozeného. České pojetí imateriální újmy je v tomto ohledu velmi podobné vybraným evropským právním úpravám. Pozitivní sjednocující legální definici nenacházíme, nemateriální újma zůstává proto v českém deliktním systému zásadně rozdělena do dvou oblastí. Předně je zákonodárcem výslovně upravena nemateriální újma, resp. nároky z ní plynoucí, v případě újmy na zdraví/životě.

Jak bylo uvedeno, představuje újma na zdraví/životě v českém prostředí relativně samostatný druh újmy, který generuje jak majetkové tak nemajetkové nároky poškozeného. V rámci újmy na zdraví/životě se odškodňují následující nemateriální újmy: bolesti, ztížení společenského uplatnění a ztráta blízké osoby (jednorázové paušální odškodnění pozůstalým) – viz výše. Druhou výrazně heterogenní množinu tvoří všechny další druhy nemateriální újmy, které mohou vzniknout i bez přímé souvislosti s újmou na

---

¹ Rozh. KS v Českých Budějovicích ze dne 15.11.2005 sp. zn. 14 To 290/2005

zdraví/životě. Jedná se všechny případy neoprávněných zásahů do osobnostní sféry poškozeného (fyzická i právnická osoba). Výčet osobnostních statků je upraven v § 11 OZ, který příkladmo uvádí, vedle života a zdraví, občanskou čest, lidskou důstojnost, soukromí, jméno a projevy osobní povahy. Není pochyb, že tento demonstrativní výčet je evolutivní a zrcadlí společenský i právní vývoj odvíjející od poznávání a prosazování nových dílčích složek mnohotvárné lidské osobnosti ve všech jejích aspektech. Ryze osobním právem je kromě jiných i právo na osobní svobodu, právo na podobu a právo k podobizně a pochopitelně velmi aktuální, společensky vnímané a citlivé právo na osobní intimní sféru.

Pro účely zjištění nemateriální újmy chápeme osobnost člověka jako jeho tělesnou a duševní (morální) integritu, rozpadající se do mnoha výše naznačených dílčích osobnostních práv. Zásah nebo porušení kteréhokoli z nich je způsobilé přivodit nemateriální újmu. Každá takto vzniklá nemateriální újma je v českém deliktním systému zásadně reparabilní, jsou-li splněny předpoklady neoprávněného zásahu do osobnostní sféry. Poškozený má především právo domáhat se, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do jeho osobnosti (*nároky zdržovací*), aby byly odstraněny negativní následky protiprávního zásahu (*nároky odstraňovací*) a konečně aby mu bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění (*nároky satisfakční*). Nepostačuje-li satisfakce morální, je poškozený oprávněn domáhat se satisfakce materiální (zadostiučinění v penězích). Nikoli každá nemateriální újma je tedy reparabilní penězi, primárním (zákonodárcem privilegovaným) způsobem zadostiučinění zůstává morální satisfakce, i když praxe ukazuje, že ve většině případů bývá morální satisfakce doprovázena určitou peněžitou náhradou, neboť jsou splněny zákonné předpoklady pro její přiznání: je zejména ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti. Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích – jakožto podpůrná satisfakce – může nicméně být přiznáno i samostatně, tj. nikoli nutně v souběhu s morálním zadostiučiněním. NS nicméně trvá vždy na prokázání okolností, které dokládají, že v daném případě je namístě i finanční satisfakce, protože nepostačuje prosté morální zadostiučinění.¹ ÚS v této souvislosti spíše vybízí soudy k

---

¹ R 21/95: Při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy (§ 13 odst. 2 o. z.) musí mít soud prokázáno, že tu jsou okolnosti dokládající, že v konkrétním případě nestačí zadostiučinění podle ustanovení § 13 odst. 1 o. z., a to zejména z hlediska intenzity, trvání a rozsahu nepříznivých následků vzniklých žalobci vzhledem na postavení žalobce v rodině a společnosti.

všudypřítomnému pečlivému zkoumání, zda není žádoucí přiznat náhradu nemajetkové újmy v penězích, pokud se smysl morální satisfakce v daném případě již míjí účinkem.¹

Co se týče vlastní koncepce nemateriální újmy, je patrné, že český zákonodárce vychází z principu, že nemateriální újma se nenahrazuje automaticky vždy, když dojde ke vzniku škody, ale jen tam, kde to zákon předvídá. To souvisí s českým pojetím reparabilní škody, které je chápáno úzce jako škoda skutečná a ušlý zisk a nezahrnuje v sobě případnou nemajetkovou újmu.² Všude tam, kde OZ hovoří o škodě a její náhradě, má na mysli toliko škodu materiální. Nemajetková újma se nahrazuje jen, když je to výslovně stanoveno, jako je tomu v případě bolestného, ztížení společenského uplatnění, jednorázové náhrady pozůstalým při usmrcení blízké osoby, při zásahu do osobnostní sféry poškozeného a v některých dalších případech.³ Úzké (materialistické) pojetí škody je setrvale kritizováno doktrínou i judikaturou ÚS, avšak zákonodárce neuvažuje o celkové změně této koncepce ani de lege ferenda, i když okruh reparabilní nemajetkové újmy podstatně rozšířil (viz bod 2.3.2). PETL i DCFR v tomto smyslu považují za reparabilní škodu každou újmu, ať již materiální (ekonomické) či nemateriální (neekonomické) povahy (viz bod 2.2.1 a 2.2.2).

2.3.1.4. Škoda smluvní a mimosmluvní

V českém deliktním systému, který se de lege lata opírá o jednotný režim náhrady škody, nemá velký význam rozlišovat a koncepčně vymezovat škodu vzniklou ex contractu od škody vznikající z deliktu. Oba druhy odpovědnosti se liší toliko právním důvodem svého vzniku, nikoli rozsahem a způsobem náhrady. De lege ferenda se nicméně uvažuje o opuštění koncepce jednotnosti civilního deliktu a jednotné odpovědnosti za škodu z hlediska její úpravy (viz bod 2.3.2).

---

¹ Viz nález ÚS č. 83, sv. 22: Důvody uvedené v § 13 (2) OZ svědčící pro poskytnutí náhrady nemajetkové újmy v penězích jsou zákonem uváděny pouze demonstrativně; pokud je primární způsob zadostiučinění v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá své funkce, **je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finančního.**

² K tomu blíže Elischer, D.: Náhrada nemateriální újmy de lege ferenda s ohledem na současné trendy deliktního práva, in: Právník 10/2008, str. 1101-1107.

³ Vedle OZ a TZ je zakotveno právo na náhradu nemateriální újmy kupř. i v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci (nemateriální újma způsobená v důsledku nesprávného úředního postupu či nezákonným rozhodnutím) nebo v zákoně č. 121/2000 Sb., o právu autorském (nemateriální újma způsobená neoprávněným zásahem do autorského práva nebo práva výkonných umělců).

2.3.2. Základní východiska koncepce škody de lege ferenda

Základní koncepce škody zůstává v intenci rekonfigurujícího zákonodárce nezměněna. I nadále vychází český delikt ní model z koncepční tripartice: majetková újma, nemajetková újma a újma na zdraví/životě.

1. **Majetková újma (škoda).** Povinnost nahradit škodu může v intenci návrhu vznikat zásadně ze tří důvodů:
  - z úmyslného porušení dobrých mravů (subjektivní odpovědnost)
  - z porušení povinnosti stanovené právním předpisem – porušení zákona (subjektivní odpovědnost s presumpcí nedbalosti)
  - z porušení smluvní povinnosti (objektivní odpovědnost s liberací).¹

Do katalogu zákonem zvlášť upravovaných kategorií škod (nikoli odpovědností, jako je tomu dosud) byly nad rámec stávající úpravy zařazeny:

- ⌘ škoda způsobená osobou s nebezpečnými vlastnostmi, s níž nese solidární odpovědnost ten, kdo se jí vědomě ujal tak, že jí poskytl útulek nebo jí svěřil určitou činnost (prostá objektivní odpovědnost)
- ⌘ škoda na nemovité věci (včetně znemožnění či ztížení držby nemovité věci), za kterou je zásadně odpovědný ten, kdo provádí nebo zajišťuje práce, v jejichž důsledku škoda vznikla (prostá objektivní odpovědnost)
- ⌘ škoda způsobená zvířetem je nahrazována zásadně jeho vlastníkem, případně za ni solidárně odpovídá s osobou, které bylo zvíře svěřeno (prostá objektivní odpovědnost)
- ⌘ škoda způsobená věcí vzniklá v důsledku vady takové věci je nahrazována tím, kdo vadnou věc při plnění své povinnosti použil (prostá objektivní odpovědnost)
- ⌘ škoda způsobená vadou výrobku byla do návrhu nového OZ převzata ze zvláštního zákona (zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku)

---

¹ Nový zákonodárce odděluje smluvní a mimosmluvní náhradu škody. Pod zřejmým vlivem moderních kodifikací (občanské zákoníky Québecu, Ruska a Nizozemí) ale i starších kodexů (Španělsko, Itálie, Německo) upravuje zvláštní režim pro porušení smluvní povinnosti. Pro založení smluvní odpovědnosti za škodu se nevyžaduje zavinění, škůdce se může zprostit pouze odkazem na nepředvídatelnou a nepřekonatelnou překážku (*vis maior*) a rozsah náhrady škody je limitován předvídatelností takové škody.

- ⌘ škoda způsobená informací nebo radou, jejíž výslovná úprava patří mezi evropské principy deliktního práva (viz bod 2.2.1 PETL a 2.2.2. DCFR), zakládá odpovědnost příslušníka určitého stavu či povolání hlásícího se k odbornému výkonu („odborník“), který neúplnou/nesprávnou informací či škodlivou radu za úplatu poskytl v rámci svých znalostí nebo dovedností (prostá objektivní odpovědnost). Ostatní osoby (laici) by v takových případech odpovídali jen za škodu způsobenou informací/radou vědomě (subjektivní odpovědnost).

Majetková újma představuje – co do rozsahu – standardně škodu skutečnou (pozitivní, efektivní) a ušlý zisk (co poškozenému ušlo), přičemž se má napříště preferovat způsob její náhrady formou naturální restituce. Ovšem na žádost poškozeného, anebo není-li naturální restituce dobře možná, nahrazuje se škoda v penězích. Při určení výše škody na věci je relevantní obvyklá cena v době poškození. Zohlednit se má i to, co poškozený musel k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit. Při stanovení výše náhrady neúmyslné škody má soudce i nadále moderační právo, kterým může náhradu škody přiměřeně snížit. V úvahu přitom vezme zejména okolnosti vzniku škody, osobní a majetkové poměry škůdce i poškozeného.

2. Nemajetková újma.

Zákonodárce nevyužil příležitosti koncepčně rozšířit pojem škody i na případy nemateriální újmy a setrval na dosavadním pojetí, kdy újma nemajetková se odčítá jen v případech zvlášť stanovených zákonem, třebaže okruh případů reparablemálních nemajetkových újem byl pojat široce¹ a vlastní předpoklady vzniku práva na náhradu nemajetkové újmy jsou stanoveny totožně jako při náhradě majetkové škody. Do deliktní materie byla správně pojata i náhrada při újmě na přirozených právech člověka. Právě tento druh újmy generuje právo na odčinění nemajetkové újmy takovým zásahem způsobené. Osnova se v této části odvolává na osobnostní statky chráněné obecnou částí OZ (tj. důstojnost, život, zdraví, svoboda, čest, jméno a další osobnostní práva), což není situace odchylná od současného právního stavu. Naopak výslovné zakotvení, že jako nemajetková újma se odčítají i způsobené duševní útrapy, je novum. Vedle bolestného (náhrady za vytrpěné bolesti) tak je založena možnost domáhat se náhrady za způsobené duševní útrapy

---

¹ Kromě jiného může být povinnost k náhradě nemateriální újmy výslovně sjednána mezi stranami závazkověprávního vztahu.

(zřejmě i nervový otřes, emoční šok atp.) po tom, kdo je odpovědným za újmu na přirozených právech člověka. Z navržené právní úpravy není ale jednoznačné, zda duševní útrapy mohou být odškodňovány bez dalšího i tzv. sekundárním obětím deliktu (nepřímým poškozeným). Vzhledem k dikci § 2774 návrhu OZ, který ukládá povinnost škůdci odčinit – ovšem toliko pro případ náhrady za újmu na zdraví/životě – i duševní útrapy prožité manželem/rodičem/dítětem či jinou osobou blízkou při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví jim blízké osoby, by se dalo dovozovat, že duševní útrapy lze principiálně odčinit i při zásazích do ostatních osobnostních statků poškozeného, případně jemu blízké osoby. Rozřešení této otázky bude věcí rozhodovací praxe soudů.

Nově je upravena možnost soudu v odůvodněných případech zvýšit náhradu za újmu na přirozených právech člověka. Právo na takové zvýšení poškozenému vznikne, byla-li mu újma způsobená úmyslně, zejména lstí nebo pohrůzkou, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci či diskriminací poškozeného. Zohledněny mají být kupř. i obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, které byly vyvolány hrozbou či jinou příčinou. V tomto smyslu se do zamýšlené úpravy promítá v určité míře i angloamerický koncept „*punitive damages*“, tj. sankční náhrada škody. V rozsahu zvýšení běžné náhrady škody za nemajetkovou újmu na přirozených právech člověka se jedná o ve své podstatě o sankční prvek, kterým se trestá zavrženíhodné jednání škůdce (úmysl, lest, pohrůžka atd.). Sankční funkce náhrady škody se v osnově projevuje ještě v jednom případě, a sice při náhradě škody na věci, kterou škůdce poškodil ze svévole nebo škodolibosti. Poškozenému se má v takovém případě hradit i cena zvláštní obliby (*pretium affectionis*). Aspekt sankční náhrady škody ostatně bývá namnoze latentně přítomen i při běžné náhradě nemajetkové újmy, třebaže oficiálně to není připuštěno s poukazem na to, že náhrada škody – jakkoli vysoká – za nemateriální újmu odráží toliko právo poškozeného na spravedlivé zadostiučinění (i když *via facti* má zřetelně vést k potrestání a zastrašení škůdce a eliminaci škodlivého chování v budoucnu).

Zákonodárce ovšem stanovuje, patrně z opatrnosti, jakousi zbytkovou klauzuli vymezující poměrně obecně skutkové podstaty jednání, resp. kvalifikující okolnosti, za nichž újma vzniká, kdy se má z důvodu obecných zásad slušnosti a spravedlnosti rovněž nahrazovat nemateriální újma. Škůdce tak je zejména povinen nahradit nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou škodu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinými

způsoby odčinit (náhrada majetkové škody není vůbec možná); to však za okolností, kdy škůdce zejména poruší z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost anebo způsobí škodu úmyslně z touhy ničit či ublížit nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky (viz § 2786 návrhu OZ). Nemateriální újma tak sice zůstává dále disperzně rozptýlena v právním řádu, míra její aplikace je nicméně napříště značně rozšířena¹ a otevírá cestu rozhodovací praxi k vytvoření nových kategorií nemajetkových újem (podobně jako je tomu ve Francii) i mimo striktní legislativní rámec ochrany osobnosti.

3. Újma na zdraví/životě.

Podle terminologie osnovy „*ublížení na zdraví a usmrcení*“ představuje dále svébytnou újmu kombinující majetkové a nemajetkové aspekty náhrady. Základní pojetí této újmy, jakožto definovaného komplexu odškodnitelných nároků majetkové a nemajetkové povahy, se sice výrazně nemění, modifikace však doznalo obsahové vymezení a pojetí některých dílčích nároků. Co se týče **majetkových aspektů** při ublížení na zdraví a usmrcení, poskytují se účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti a po skončení pracovní neschopnosti, ztráta na důchodu, náhrada třetím osobám za poškozeným bezplatně poskytované práce v jejich domácnosti či závodě. Při usmrcení se hradí náklady na výživu pozůstalým a přiměřené náklady spojené s pohřbem. Oproti stávající úpravě vypadla z výčtu obecná úprava náhrady za ztrátu na výdělků (bez souvislosti s pracovní neschopností). U náhrady účelně vynaložených nákladů spojených s léčením poškozeného je výslovně upravena možnost poškozeného požádat škůdce o složení přiměřené zálohy na úhradu uvedených nákladů. Při určování výše přiměřených nákladů pohřbu se má přihlížet ke zvyklostem i okolnostem jednotlivého případu. Pro účely určení náhrady za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti je výslovně stanoveno, že se má přihlížet k vynakládání většího úsilí či zvýšené námahy poškozeného, které vyvíjí pro dosažení výdělků, a rovněž má být brán zřetel na obecnou valorizaci výdělků v daném oboru, jakož i

---

¹ Např. náhrada za ztrátu radosti z dovolené (§ 2 350 návrh OZ). V rámci úpravy zájezdu je v návrhu zakotveno právo zákazníka požadovat po pořadateli zájezdu náhradu **nemateriální újmy spočívající ve ztrátě radosti z dovolené**. Nárok na náhradu takové újmy vznikne zákazníkovi zejména tehdy, jestliže je zájed, nikoliv vinou zákazníka, zmařen nebo podstatně zkrácen.

na pravděpodobný růst výdělku konkrétního poškozeného dle rozumného očekávání. Shledá-li soud existenci vážných důvodů, může škůdci uložit povinnost zajistit pohledávku poškozeného na vyplacení peněžitého důchodu z titulu ztráty na výdělku. Konečně je výslovně stanoveno, že při vyměření náhrady za náklady na výživu pozůstalým je nutno přihlížet k tomu, jak dlouho by usmrcený pravděpodobně žil, nebýt smrtelného zranění, event. jak dlouho by usmrcený plnění či výživu pozůstalým sám pravděpodobně poskytoval. Tato drobná upřesnění a doplnění stávající úpravy jsou v převážné míře převzata ze současné ustálené judikatury ve věcech náhrady škody na zdraví (viz bod 2.3.1.2). I u těch nároků majetkové povahy, které se pravidelně poskytují formou peněžitého důchodu (renty), tj. ztráta na výdělku, ztráta na důchodu, náklady na výživu pozůstalým, je možno přiznat namísto peněžitého důchodu tzv. odbytné (tj. jednorázovou platbu náhrady). Možné to je za předpokladu, že o to poškozený sám požádá, a je-li proto současně důležitý důvod (na úvaze soudu).

Pokud jde o **nároky nemateriální** povahy, je patrné z navržené úpravy, že zákonodárce ustupuje od standardizace a paušalizace náhrad a proponuje soudcovské individuální řešení přiznané náhrady v závislosti na konkrétním případě. Mezi imateriální nároky řadí návrh OZ: náhradu za vytrpěné bolesti, náhradu za ztížení společenského uplatnění, náhradu pozůstalým za duševní útrapy a náhradu za další nemajetkové újmy.

Kritériem pro určení výše peněžité náhrady za bolest a případné další nemajetkové újmy je požadavek, aby je přiznaná náhrada plně vyvažovala. Ztížení společenského uplatnění se má nahradit, vznikne-li poškozenému překážka lepší budoucnosti, není však stanoveno žádné konkrétnější vodítko pro určení výše takové náhrady. Podpůrně je zakotveno pravidlo, že nelze-li určit výši náhrady citovanými postupy, má být stanovena dle zásad slušnosti. Analogicky zákonodárce konstruuje náhradu za duševní útrapy pozůstalých při usmrcení blízké osoby. Náhrada by měla ideálně plně vyvažovat duševní útrapy manžela/rodiče/dítěte či jiné blízké osoby a nelze-li se jí uvedeným postupem dobrat, stanoví ji soud na základě zásad slušnosti. K povaze tzv. dalších nemajetkových újem není v osnově nic bližšího řečeno. Vzniká otázka, zda se tímto pojmem mají rozumět jen újmy související bezprostředně s vytrpěnými bolestmi nebo i újmy jiné bez ohledu na fyzické či psychické strádání způsobené vlastní bolestí (kupř. újma estetická, sexuální, citová, újma ze ztráty radosti ze života atp.).

Jedním z velmi kontroverzních témat, které vskutku rozděluje odbornou veřejnost, je otázka paušalizace náhrad těchto nemateriálních újem a její zákonné vymezení. Jak bylo uvedeno, opouští zákonodárce de lege ferenda zcela ideu, že zákon by měl stanovit jakýsi sazebník obsahující výši náhrad, natož aby tak činil podzákonný předpis, jak je tomu dosud. Stěžejními argumenty kritiků systému paušalizovaných náhrad škod na zdraví jsou zejména:

- poukaz na standardní zákonné úpravy, které ponechávají řešení celé problematiky volné úvaze soudu (Švýcarsko)
- rozhodnutí v individuálním případě náhrady škody má činit moc soudní a nikoli moc zákonodárná, natož výkonná;
- soukromý život a celá soukromoprávní realita je natolik variabilní, že snaha o její nivelizaci v záležitostech bytostně individuálních jako je bolest, životní uplatnění, ztráta blízkého člověka, je kontraproduktivní a vede v praxi spíše k nespravedlivým a nepřiměřeným závěrům;
- náhrada ostatních újem nemajetkové povahy (jiné zásahy do osobní sféry poškozeného, újma způsobená nekalou soutěží či delikty proti obchodní firmě) také není přesně nikde fixována a praxe si s jejich vyčíslením dokáže poradit;
- konečně pokud již soudní praxe – uvyklá na standardizované náhrady újmy na zdraví – potřebuje podobná vodítka, nechť si je vyjudikuje a dosáhne v této oblasti kýženého soudcovského konsensu.

Zastánci standardizovaných náhrad nicméně poukazují na to, že standardizace náhrad nemateriálních nároků při újmě na zdraví představuje současný trend deliktního práva (viz bod 2.2.1) vyvolaný požadavkem právní jistoty, nediskriminace v otázkách náhrady škody a zejména předvídatelností soudního rozhodování ve sporech o náhradu újmy na zdraví.¹ Rovněž není možno přehlížet, že navrhované řešení – jakkoli elegantním se jeví – ve svém důsledku zkomplikuje přiznávání náhrad (nutnost více znaleckých posudků, jejich možné rozporování), oddálí tak okamžik vyplacení příslušných náhrad a povede k tomu, že pozůstalí budou nuceni u soudu demonstrovat hloubku svého smutku a duševních útrap. Nutno znovu připomenout, že již stávající systém standardizované náhrady

---

¹ K otázce sblížení tendencí v evropském prostoru deliktního práva srov. také Doležal, T.: Europeizace právních úprav náhrady škody na zdraví a náhrady imateriální újmy, Právník č.4, 2007, str. 423 an.

škody má v sobě obsažen mechanismus dvojí individualizace přiznávané náhrady škody, díky čemuž se lze dobrat adekvátnímu řešení v konkrétním případě (ve smyslu plné a spravedlivé náhrady škody).

Standardizovaná náhrada škody za bolest a ztížení společenského uplatnění s možností flexibilní úpravy s ohledem na všechny relevantní skutkové okolnosti se jeví být řešením přeci jen příhodnějším a právní praxi bližším. Naproti tomu neměnná paušalizace náhrad pozůstalým při usmrcení blízké osoby odstupňována navíc bez větší koherence a vnitřní logiky (není kupř. vůbec zohledněna skutečnost, že v určitých případech může být citový vztah, jehož ztráta se zde odčिňuje, vázán na prarodiče, který ve výčtu uveden není; nebo naopak přísluší náhrada rodiči dítěte, který o dítě nikdy nejevil žádný zájem) a aplikována mechanicky soudy není řešením v Evropě obvyklým a ani příliš vhodným. Řešením se zde jeví skutečně ponechat větší působnost volné soudcovské úvaze, která jediná je způsobilá *in concreto* naplnit princip plného a spravedlivého odčinění za nemateriální újmu způsobenou usmrcením blízké osoby zohledňujíc všechny skutkové okolnosti daného případu.

IV. Závěrečné shrnutí

Cílem předložené dizertační práce byla především analýza české právní úpravy, vyhodnocení její koncepce protiprávnosti a škody ve světle trendů deliktního práva, jak se vynořují ve vybraných zahraničních právních řádech (jak z hlediska stávajících úprav, judikatury a doktríny, tak s ohledem na zamýšlené revize či novelizace deliktních úprav) a zhodnotit význam principů a standardů evropského deliktního práva obsažené v dosud publikovaných výsledcích dlouholeté vědecké práce několika skupin evropských akademiků (PETL a DCFR).

Z analýzy vybraných zahraničních právních úprav jsou patrné kromě jiného stěžejní modely uplatňované v evropských deliktních úpravách, jejich vzájemné prolínání a význam, jaký je kladen domácí doktrínou či judikaturou na **aspekt protiprávnosti**. Do komparativní analýzy jsme záměrně zařadili státy a jejich národní právní úpravy dle kritéria jejich významu v evropském kontinentálním prostoru (Německo, Francie), novosti právní úpravy (Nizozemí), zamýšlené reformy či revize stávajících deliktních systémů (Švýcarsko, Francie, Rakousko) nebo vzhledem k určité zvláštní invenci a netradičnosti v přístupu k dané problematice (Itálie, Belgie).

Z rozboru vynikla zejména skutečnost, že v Evropě jsou – z hlediska koncepce protiprávnosti a škody – uplatňovány zásadně tři odchylné systémy: *anglický, francouzský a německý* s tím, že pro kontinentální Evropu jsou determinující posledně zmíněné dva modely. Ostatní právní úpravy zpravidla tendují k jednomu či druhému, eventuálně se snaží najít jakýsi průnik obou systémů a pracují tak často s hybridními schémata (Itálie, Švýcarsko, Rakousko), nebo nejrůznějším způsobem kombinují prvky obou případně všech tří modelů navzájem, aby tak dospěly k jakémusi autonomnímu národnímu modelu. Do popředí tak vystupují zásadní koncepční rozdíly mezi francouzským a německým pojetím. Zatímco v Německu proponuje doktrína „relativní“ koncepci deliktu, francouzský systém stojí na pojetí absolutním, obecném. Německá teorie spočívá v myšlence, že porušení pravidla chování se stane deliktem, a tedy generuje odpovědnost jen ve vztahu k osobám, které toto pravidlo chování má za cíl chránit a jen do té míry, kdy toto jednání způsobuje škodu, před níž tyto osoby dané pravidlo ochraňuje. Tento přístup v teorii označovaný jako **relativita akvilská** našel sice největšího praktického rozmachu právě v doktríně německé,

ale jeho přítomnost je následně patrná i v některých dalších občanských zákonících vlivu německého: zatímco ve Švýcarsku, Rakousku či Turecku tato nauka významně obohacovala a ovlivňovala zejména judikaturu a právní vědu (zřetelného legislativního vyústění se jí v těchto státech nikdy nedostalo), v Nizozemí došlo k plnému pozitivněprávnímu uznání a posvěcení této doktríny. S touto teorií do jisté míry pracují rovněž odborníci v systému Common Law, zejména při interpretaci nedbalostních deliktů a odrazila se v mnoha významných soudních rozhodnutích amerických i anglických soudů. Naproti tomu ve Francii zůstala tato doktrína bez větší odezvy. Inspirace teorií relativity akvilské se sice odrazila v některých rozhodnutích francouzských soudů ale jen marginálním způsobem.

Co se týče vlastní koncepce protiprávnosti vyplynuly z předchozí analýzy vybraných národních právních úprav – kromě jiného – zřetelně dvě skutečnosti: předně je protiprávnost chápána jako **obligatorní předpoklad** vzniku odpovědnosti za zavinění. Ve většině z nich je požadavek protiprávnosti formulován explicitně zákonodárcem přímo v základních normách deliktního práva: Rakousko (koncepce protiprávního jednání), Německo (protiprávní zásah do právem chráněných statků), Švýcarsko (škoda způsobená protiprávním způsobem), Itálie (koncepce protiprávní škody), Nizozemí (přičitatelná protiprávní jednání). Jindy je imanentní součástí pojmu „faute“ (zaviněné protiprávní jednání), jak ukazuje francouzský a belgický příklad. S různou intenzitou, s odlišnými obsahovými nároky a s různorodým teoretickým uchopením tak traktují všechny relevantní právní řády deliktní odpovědnost založenou na jednání či následku, jež se přičí objektivnímu právu (široce chápanému) a z nějž vzchází škoda. Druhý závěr syntetizující různé pohledy národních úprav pak spočívá na zjištění, že – navzdory obecně sdílenému předpokladu protiprávnosti – jednotlivé deliktní úpravy samostatně a originálně přistupují k pojmu protiprávnosti a přikládají mu různý význam s ohledem na jeho tradiční chápání. Důsledkem bývá ne vždy jednoznačné definování vzájemného vztahu mezi protiprávností a zaviněním, případně v kombinaci s přičitatelností. Zaviněné protiprávní jednání přitom bývá typicky jen podmnožinou jednání přičitatelných škůdci.

Zatímco ve všech právních řádech lze protiprávnost do velké míry charakterizovat jako **objektivní složku odpovědnostních předpokladů**, neboť spočívá na objektivním základě (standardně: porušení práva nebo právem chráněných zájmů, škodlivý stav

odporující právu) zjevně odděleném od zavinění, u některých k tomu přistupuje – v samotném předpokladu protiprávnosti – akcent na subjektivní složku odpovědnosti, a dochází tak k různým kombinacím v souvislosti s přičitatelností škodlivého jednání nebo jeho zaviněné způsobení. Konečně nelze přehlížet fakt, že koncept protiprávnosti je konfigurován z různých obsahových komponent: rozpor s objektivním právem, porušení zákonné povinnosti, porušení smluvní povinnosti, rozpor s obecným míněním a nepsanými pravidly společenského soužití, rozpor s dobrými mravy etc.

Vědomi si této variability, nejasností a koncepčních odchylek, vypracovali proto evropští akademici v rámci PETL syntézu protiprávnosti *sui generis*, v níž favorizují zásadně dvě evropské právní úpravy. Výraznou inspiraci našli ve Švýcarsku, ovšem nikoli *de lege lata*, ale v návrhu revize švýcarského deliktního práva, a v německém BGB. Pojmu protiprávnost se autoři nicméně v textu samém vyhýbají a jeho funkční potřebnost obcházejí koncepcí přičitatelnosti (švýcarský model) v korelaci s více méně přesně vymezenou množinou právem chráněných statků (německý model). Vlastní cestou se vydal druhý evropský projekt: z analýzy příslušných ustanovení DCFR vyplývá, že protiprávnost sice zůstává nezbytným předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu, její koncepce je však roztržštěna a je více intuitivní než explicitní. DCFR pracuje s pojmem tzv. **právně relevantní škody**, která může nabývat formy újmy ekonomické, neekonomické a újmy na zdraví. Jako fundamentální pravidlo DCFR stanoví, že každý kdo utrpí tuto právně relevantní škodu, má právo na její náhradu od toho, kdo škodu úmyslně nebo z nedbalosti způsobil nebo je jinak za takovou škodu odpovědný. Nikoli každá škoda, která vznikne ve sféře poškozeného, představuje reparable újmu z hlediska DCFR; jen ta, kterou lze kvalifikovat jako právně významnou.

Bylo demonstrováno, že v českém deliktním systému je protiprávnost bytostně spjata s porušením právní povinnosti. Odtud je dovozována a zde jsou pro ni hledány předpoklady, přičemž specifickou roli hraje prevenční norma. Dospěli jsme k závěru, že význam a role § 415 OZ ve vztahu k protiprávnosti je sice široký nikoli však bezbřehý. Z hlediska obecného konceptu protiprávnosti zaujímá v českém deliktním systému ústřední – a současně dvojjakou – pozici. Jde jednak o obecně formulovaný princip generální prevence ve smyslu předcházení škodám. Současně lze na obecnou prevenční klauzuli – i se zřetelem k judikatuře – pohlížet jako na český ekvivalent „*duty of care*“, „*norme général du*

comportement“, či „Verkehrspflichten“. Výsledkem tohoto procesu je pak vyjudikování standardů náležité péče v úsecích předmětné lidské činnosti. V tomto smyslu plní § 415 OZ v českém právním řádu funkci jakési „open“ delikt ní normy, tj. flexibilního, subsidiárního ustanovení, které má – za daného stavu, kdy je protiprávnost hledána v porušení právní povinnosti – nezastupitelnou roli. De lege lata je v českém delikt ní modelu každé porušení obecně chápané právní povinnosti charakterizováno jako protiprávní úkon (pojetí blízké generálnímu deliktu), tj. generuje protiprávnost jako nezbytný předpoklad odpovědnosti. De lege ferenda má však dojít k významnému zúžení pojmu protiprávního úkonu, tedy k limitaci protiprávnosti jako takové. Pod zjevným vlivem německého delikt ního systému je navrhována úprava, která představuje významný odklon od dosavadní české tradice vzhlížející ke generálnímu deliktu plně rozvinutému ve francouzském delikt ní právu a přiblížení se k německému modelu Schutzgesetze, resp. Schutznorm opírajícím se o koncepci výše zmíněné relativní protiprávnosti. Je však otázkou, jak na tento přístup bude reagovat rozhodovací praxe zvyklá na relativní otevřenost delikt ního systému z hlediska možnosti odškodnit různé újmy. Koncept protiprávnosti je nepochybně pojmem dynamickým a evolutivním. Jeho obsah je determinován zákonem a spoludotvářen významnou měrou judikaturou a různými doktrinárními přístupy, přitom reflektuje i dobové smýšlení o tom, co je po právu.

Pokud jde o koncepci škody (respektive újmy), ukazuje se zřetelně rovněž dominance dvou delikt níh modelů: francouzského a německého, mezi nimiž hledají svou cestu ostatní právní úpravy. Německé pojetí škody představuje samostatný přístup v evropské delikt ní oblasti, který se vymezoval ponejvíce vůči svému francouzskému homologu a ve srovnání s ním se jeví uzavřený a objektivistický ve smyslu hledání rovnováhy mezi sférou poškozeného a sférou škůdce. Francouzský systém má ve svém centru jednoznačně osobnost poškozeného („*pro-victim approach*“). Náhrada všech jeho myslitelných újem, jsou-li v příčinné souvislosti s jednáním škůdce, není proto nikterak vyloučena, zatímco německý BGB svým pojetím nastavuje zřejmé limity, jak z hlediska kategorie protiprávnosti, tak s ohledem na pojem škody jako takové. Zásadní východisko je přitom v obou systémech zcela totožné a je jím princip plné náhrady škody. Obě delikt ní úpravy, ostatně stejně tak i česká, jsou vybudovány na poznatku, že poškozenému se má nahradit veškerá škoda, kterou utrpěl, tj. škoda ve své úplnosti, avšak ne více a ne méně.

Přesto se dochází k rozdílným výsledkům. Ty jsou patrné jak u náhrady majetkové škody tak při odškodnění nemajetkové újmy.

Většina zkoumaných úprav (včetně PETL a DCFR) vychází – teoreticky i prakticky – primárně právě z bipartice škody materiální a nemateriální. Materiální škoda je nahrazována zpravidla absolutně (s výjimkou Rakouska, které de lege lata rozlišuje stupeň zavinění pro účely náhrady škody), tj. jak skutečná škoda tak ekvivalent ušlého zisku, aby se plně obnovila majetková sféra poškozeného. Koncepční odchylky objevíme zejména až při zkoumání metod stanovení výše utrpěné majetkové újmy (abstraktní či konkrétní kalkulace škod).

Naopak u nemateriální újmy narazíme na nejrůznější omezení a další zákonem stanovené předpoklady pro její odčinění. Jedinou výjimku v tomto smyslu představuje Francie, která nahrazuje nemateriální újmu bez dalšího, jako integrální součást legislativního pojmu škoda. Všechny ostatní právní úpravy přistupují k nemateriální újmě spíše restriktivně. Typicky je náhrada imateriální újmy vázána na zákonodárcem výslovně připuštěnou možnost takové náhrady. Imateriální újma se tedy odškodňuje jen v případě, když to zákon sám stanoví. Okruh nemateriálních statků chráněných konceptem nemajetkové újmy bývá přitom ve zkoumaných úpravách velmi podobný (osobnostní práva a tzv. nemajetkové aspekty újmy na zdraví/životě.). Pokud jde o újmu na zdraví a na životě, pracuje většina právních řádů se samostatným konceptem této újmy a řadí ji pro její specifickou povahu na pomezí majetkové a nemajetkové újmy. Podobně jako český zákonodárce, který upravuje zvláštní komplex práv majetkové a nemajetkové povahy vznikajících při újmě na zdraví/životě. Zásadní rozdíly spatřujeme až ve vlastním způsobu a především rozsahu náhrady nemateriálních aspektů újmy na zdraví. Lze nicméně říci, že trendem v náhradě této újmy je přeci jen určitá standardizace přiznávaných odškodnění.

Závěrem je možno říci, česká právní úprava protiprávnosti a škody de lege lata celkově odpovídá – až na některé drobné odchylky – evropskému deliktnímu standardu představovanému zde vybranými evropskými úpravami a celoevropskými projekty (PETL, DCFR). Okruh reparablejších újem není nijak předem limitován vázaností na zákonem vymezené chráněné statky; stávající systém tak spíše tenduje k francouzskému modelu generálního deliktu, i když de lege ferenda lze objevit snahy po přiblížení se německému

systemu.¹ Naše právní úprava má pochopitelně i své nedostatky, ale ty jsou svou povahou dílčími inkonzistencemi, nejde v zásadě o chyby koncepční. Je třeba především uvést úzké pojetí škody, nezahrnující náhradu nemateriální újmy per se, nízká hodnota bodu pro účely stanovení výše odškodnění v lékařském posudku při stanovení náhrady bolestného, chápání práva na odškodnění bolestí a ztížení společenského uplatnění jako ryze osobnostní práva poškozeného, a tudíž jeho zánik nejpozději smrtí poškozeného, nešťastné štěpení práva na náhradu újmy na zdraví z hlediska počátku běhu promlčecích dob na jednotlivé dílčí nároky a jejich samostatné posuzování soudní praxí. Z analýzy relevantní české judikatury současně vyplývá, že česká rozhodovací praxe již byla konfrontována s řadou aktuálních otázek náhrady škody, které rezonují i na evropském deliktním fóru (náhrada zmařených výdajů, kompenzace budoucí újmy, odškodňování sekundárních obětí, náhrada čistě ekonomické škody, náhrada za ztrátu pohledávky, náhrada nepředvídatelné škody, reflexní újma etc.), a že byla nucena hledat řešení odpovídající principu plné a spravedlivé náhrady škody s ohledem na požadavek proporcionality akcentovaný na mnoha místech ÚS.

---

¹ K tomu více viz Elischer, D.: Nové i staronové jevy v deliktním právu – vybrané aktuální otázky v právu odpovědnosti za škodu ve 3. tisíciletí. In Tomášek a kol.. Sborník mezinárodní konference Nové jevy v právu na počátku 21. století. Karolinum, Praha 2009

V. Résumé

Cette thèse intitulée „Illicéité et dommage comme les éléments fondamentaux de la responsabilité civile: la législation tchèque sous l’optique des tendances modernes européennes dans le domaine du droit délictuel“ traite de manière synthétique et comparative les deux notions clés de la responsabilité civile actuelle – illicéité et la conception du dommage ou préjudice. Cette approche permet de voir la problématique de façon complexe avec une vue globale et générale. On s’appuie sur les analyses des différentes législations nationales (France, Allemagne, Autriche, Belgique, Pays-Bas, Italie et Suisse) ainsi que des projets européens tels que les Principes européennes de droit délictuel ou la Proposition du Cadre commun de référence.

L’objectif de cette thèse est non seulement la comparaison de la législation tchèque dans les domaines délictuels en question par rapport aux autres législations mais aussi l’introduction des tendances modernes européennes concernant la conception de l’illicéité et du dommage. A cette fin on a défini trois objectifs partiels dont le suivi devrait assurer l’accomplissement de notre objectif principal. Tout d’abord il est nécessaire de se familiariser avec les tendances prévalantes actuelles qui émergent dans les ordres juridiques étrangers (législation, doctrine et jurisprudence) et prendre en considération toutes les réformes à envisager (Autriche, France, Suisse). Ensuite on procède à l’évaluation de l’importance et de la portée des principes et des standards européens tels que nous les trouvons dans les résultats récemment publiés par les groupes d’universitaires (PETL, DCFR).

Cette évaluation sert de base pour l’analyse de la législation tchèque qui reste au centre de notre attention. Il faut mettre en relief les conceptions très originales ou les approches progressistes, qu’elles soient résultats de la jurisprudence ou de la doctrine. Il est pertinent de souligner aussi les inconvénients et anomalies existents. Cette évaluation tient compte du projet de réforme du droit privé tchèque qui inclut un nouveau code civil.

VI. Seznam použité literatury:

1. Baštecký, J.: K problematice hodnocení ztížení společenského uplatnění z pohledu psychiatra, Bulletin advokacie, č.10, 2004
2. Bénabent, A.: Droit civil, Les obligations, 9.vyd., Montchrestian, Paris 2003
3. Bejček: Obchodní závazky, 2.vyd., MU Brno 2006
4. Bičovský, J.- Holub, M.: Náhrada škody v československém právním řádu, Panorama, Praha 1981
5. Brejcha, A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu , Codex Bohemia 2000
6. Brun, Ph.: Responsabilité civile extracontractuelle, Litec, Paris 2005
7. Busnelli, F.D.: Il danno biologico, Dal „diritto vivente“ al „diritto vigente“. Giappichelli, Studi di diritto privato, 2002
8. Busnelli – Patti: Danno e responsabilità civile, Turin 1997
9. Busnelli, F. - Giovanni Comandé: Wrongfulness in the Italian legal system, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998
10. Bydlinski, F.: System und Prinzipien des Privatrechts. Springer, Wien. 1996
11. Cadiet, L.: Le préjudice d'agrément, these doctoral, Poitiers 1983
12. Canaris, C.W.: Grundprobleme des privatrechtlichen Persönlichkeits-schutzes, Wien Springer, 1991
13. Carbasse, J.-M.: Introduction historique au droit, 2. vyd., PUF Paris 1999
14. Carbasse, J.-M.: Histoire du droit pénal et de la justice criminelle, PUF Paris, 2.vyd., 2006
15. Carbasse J.-M.: la Responsabilité du communauté en cas de „méfaits clandestins“ dans les coutumes du Midi de le France, in: Diritto comune et diritto locali nella storia dell'Europa, Milán 1980
16. Carbonnier, J.: Droit civil, dfl 4., Les obligations, 22.vyd., PUF Paris 2000
17. Cardascia, Guillaume: Réparation et peine dans les droits cunéiformes et le droit romain, in: La responsabilité à travers les âges, Economica, Paris 1989

18. Catala, P.: Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription, La Documentation française, 2006
19. Cendon, P. – Ziviz, P.: Il risarcimento del danno esistenziale, Milan, Giuffrè 2003
20. Cilínková, M. – Kuboň, D.: Odškodnění při usmrcení osoby blízké, Bulletin advokacie, č.10, 2004
21. Cornelis, L., Principes du droit belge de la responsabilité extra-contractuelle, L'acte illicite, Bruxelles, Bruylant, 1991
22. Cousy, H. : Wrongfulness in Belgian Tort Law, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998
23. Dalcq R.O. : Traité de la Responsabilité civile, sv. I : les causes de la responsabilité, 2. vyd., Larcier, Brusel 1967
24. Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí - 2. vydání ,C.H. Beck Praha 2007
25. Damohorský, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, 1. vyd., Praha, Karolinum 1999
26. Delebecque, P. – Pensier, F.: Droit des obligations, Responsabilité civile, Litec, Paris 2008
27. Descamps, O.: Les origines de la responsabilité pour faute personnelle dans le Code civil de 1804, LGDJ Paris 2004
28. Deutsch, E. - Hans-Jürgen Ahrens : Unerlaubte Handlungen, Schadenersatz, Schmerzensgeld
29. Doležal, T.: Náhrada škody za nechtěné dítě? Právní rozhledy č.21, 2006
30. Doležal, T.: Europeizace právních úprav náhrady škody na zdraví a náhrady imateriální újmy, Právník č.4, 2007
31. Ehrenzweig A.A.: Die Schuldhafung im Schadensatzrecht, 1936
32. Eliáš, K. et al: Velký akademický komentář k Občanskému zákoníku, Linde, Praha 2008
33. Elischer, D.: Náhrada nemateriální újmy de lege ferenda s ohledem na současné trendy deliktního práva, in: Právník 10/2008

34. Elischer, D.: Nové i staronové jevy v deliktním právu – vybrané aktuální otázky v právu odpovědnosti za škodu ve 3. tisíciletí. In Tomášek a kol.. Sborník mezinárodní konference Nové jevy v právu na počátku 21. století. Karolinum, Praha 2009
35. European Group on Tort Law: Principles of European Tort Law (PETL): Text and Commentary, Springer, Vídeň 2005,
36. Fabre-Magnan, M.: Droit des obligations, Responsabilité civile et quasi-contrats, PUF, 2007
37. Fauconnet Paul: La Responsabilité, étude de sociologie, Alcan 1920, Paris
38. Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, 3.vyd, Doplněk, Brno 2001
39. Flour, Jacques ; Aubert, Jean-Luc ; Savaux, Eric: Les Obligations díl.2, Le Fait Juridique (12.vyd.). Sirey, Paris 2007
40. Fröhlich, W.: Schadensbemessung und Schadenüberwälzung, 1981
41. Galand-Carval, S. : Fault under the French law , Widmer (ed.): Unification Of Tort Law (PETL): Fault, Kluwer Law International, Springer, Vídeň 2005
42. Gaudemet, Jean : Les institutions de l'Antiquité, 7.vyd., Montchrestien, Paris, 2002
43. Gazzaniga, J.-L.: Introduction historique au droit des obligations, PUF Paris, 1992
44. Gentile, G.: Danno alla persona, Enciclopedia del Diritto, sv.XVI 1962
45. Gerven, W. – Lever, J – Larouche, P.: Cases, Materials and Texts on National, Supranational and International Tort Law, Oxford, 2005
46. Gilead, I.: The Limits of Tort Liability in Negligence and Pure. Economic Loss, in: H. Hausmaninger et al. (eds.), Developments in Austrian and Israeli Private law, Wien 1999
47. Guidoni, M.: Le préjudice esthétique, These doctoral 1997
48. Holub, M. et al: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: Praktická příručka. Praha Linde, 2004
49. Holub, M.: Jednorázové odškodnění při usmrcení podle novely občanského zákoníku (zák.č. 47/2004 Sb.), Bulletin advokacie, č.6, 2004

50. Hrabák, J.: Princip proporcionality při rozhodování obecných soudů o škodě na zdraví aneb k jednomu nálezu Ústavního soudu, Zdravotnictví a právo č.1, 2006
51. Chabas, F.: La perte d'une chance en droit francais, in: Développement récents du droit de la Responsabilité civile, Genève 1991
52. Chevreau, E.a kol.: Introduction historique au droit des obligations, Litec Paris 2007
53. Jehlička – Švestka – Škárová a kol.: Komentář k Občanskému zákoníku, 10.vyd., C.H.Beck, Praha 2008
54. Jirsa, J.: Aktuální situace v soudní praxi při odškodňování bolestí a ztížení společenského uplatnění, Zdravotnictví a právo č.7-8, 2006
55. Kapitánová, J.in: Eliáš, K. et al: Velký akademický komentář k Občanskému zákoníku, Linde, Praha 2008
56. Kincl - Urfus - Skřejpek, : Římské právo, C.H.Beck Praha 1995
57. Knappová, M.: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, Academia, Praha 1968
58. Knappová – Švestka – Dvořák a kol.: Občanské právo hmotné II, 4.vyd. ASPI, Praha 2006
59. Koch, B. – Koziol, H.: Unification of tort law (PETL): Strict liability, Kluwer Law International, 2002
60. Kötz – Wagner: Deliktsrecht, Luchterhand, 9. vyd. 2001
61. Koziol H.: Damages under Austrian law, in: Magnus, U.: Unification of Tort Law (PETL): Damages, Kluwer Law International, 2001
62. Koziol, H : Wrongfulness under Austrian Law, in: Helmut Koziol (Ed.) Unification of Tort Law (PETL): Wrongfulness, Kluwer Law International, The Hague 1998
63. Koziol, H. : Österreichisches Haftpflichtrecht vol. I, Manz., 3.vyd. ,Wien 1997
64. Králík, M.: Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy, Právní fórum, č.6, 2006
65. Králík, M.:Úvod k otázkám právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy, Právník, č. 8, 2007
66. Larenz – Canaris: Lehrbuch des Schuldrechts C.H. Beck Verlag, 1987

67. Lazar, J. a kol.: Občianské právo hmotné, 3.vyd., Iuria editia, Bratislava 2006
68. Lebigre, Arlette : Quelques aspects de la responsabilité pénale en droit romain classique, PUF Paris 1967
69. Lévy, Jean-Philippe a Castaldo, André. : Histoire du droit civil, Paris, Précis Dalloz, 2002
70. Limpens, J., La Théorie de la Relativité Aquilienne en Droit Comparé. In Mélanges Savatier, Paris, Dalloz, 1965
71. Limpens, J. - R.M. Kruithof - A. Meinertzhagen-Limpens: Liability for One's Own Act, International Encyclopedia of Comparative Law, sv.XI
72. Luby, Š.: Prevencia a zodpovednosť v občianskom právu, Obzor, Bratislava 1958
73. Mach, J.: Náhrada škody za újmu na zdraví, Bulletin advokacie, č.1, 2000
74. Magnus, U. – Gerhard Seher: Fault under German Law, in: P.Widmer (ed.) – Unification of Tort Law: Fault, (PETL), Kluwer Law International, 2005
75. Magnus: Damages under German Law, in: Magnus : Unification of Tort law: Damages, Kluwer Law International 2001
76. Marty – Reynaud: Les obligations, I. díl., Les sources, 2.vyd., 1988
77. Mazeaud, H. a L., A.Tunc: Traité théorique et pratique de la Responsabilité délictuelle et contractuelle, II. díl, 6.vyd., 1970
78. Mazeaud – Chabas: Leçons de droit civil. Tome 1, Montchrestien, 9.vyd., Paris 1998
79. Mikyska, M.: Nad jedním rozhodnutím Ústavního soudu (k výši náhrady za ztížení společenského uplatnění), Soudní rozhledy, č.3, 2006
80. Monateri, P.G.: Le fonti delle obbligazioni, III, la responsabilità civile, in: Trattato di diritto civile diretto da R. Sacco, Utet, Torino, 1998
81. Monier, R.: Manuel élémentaire de droit romain, díl 2., Les Obligations, 3.vyd., Domat-Montchrestien, Paris, 1944
82. Noël Dejean de la Batie a kol.: Droit civil français, díl VI -2, Responsabilité délictuelle, Litec, Paris 1989
83. Palandt – Heinrichs: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 1999

84. Petr, B.: Ušlý zisk, vývoj právní úpravy a aktuální problémy spojené s hledáním mezí v rozhodovací činnosti soudů. In: Sborník: Vývoj práva delikt ní odpovědnosti za škodu v ČR, Rakousku a Evropě, ed. Tichý, Praha 2005
85. Petrov Jan: Protiprávnost a obecná prevenční povinnost, Právní rozhledy, č. 20, 2007
86. Penneau, J.: Faute et erreur en matiere de responsabilité médicale, Thèse Paris, LGDJ 1973
87. Planiol, M: Traité élémentaire de droit civil. Édition nouvelle refondue par Georges Ripert, avec le concours de Jean Boulanger, Paris, Pichon, 1940-42
88. Puech, M.: L'illicéité dans la responsabilité civile extra-contractuelle, LGDJ, Paris 1973
89. Ponzanelli, G.: Sei ragioni per escludere il risarcimento del danno esistenziale, Danno e responsabilita, 2000
90. Randa, Dr. Antonín rytíř: O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského s ohledem na cizozemské zákonodárství, 7.vyd., J. Otta, Praha 1912
91. Rodotà, S.: Il problema della responsabilità civile, Giuffrè, Milano 1964
92. Rouček, F., Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, V díl., Linhart, Praha 1935–1937
93. Rouxel, S.: Recherche sur la distinction du dommage et du préjudice, These doctorale, Grenoble 1994
94. Spier, J.: Wrongfulness in the Dutch context, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998
95. Starck – Roland – Boyer: Les obligations, Responsabilité délictuelle, 5.vyd., Litec, Paris 1996
96. Švestka, J.: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Academia, Praha 1966
97. Terrasson de Fougere, A.: La résurrection de la mort civil, RTD civ. 1997
98. Thunis, X.: Théorie générale de la faute, in: Responsabilités, sv. I.a II., Kluwer, Brusel 2002 a 2004.
99. Le Tourneau, Ph.: Droit de la responsabilité et des contrats, Dalloz Paris 2005

100. Le Tourneau, Ph. : La responsabilité civile des personnes atteintes d'un trouble mental, JCP éd. G, 1971, I, 2401
101. Tunc, A.: Les récents développements du droit anglais et américain sur la relation de causalité entre la faute et le dommage dont on doit réparation, RID comp., 1953
102. Tunc, A.: La Responsabilité civile, 2.vyd. Economica, Paris 1989
103. Themaat – Hettema: Netherland report in: www.ec.europa.eu
104. Van Benthem, Keulen: Country Handbook on the Netherlands, 2006
105. Varvařovský, P.: Ústavní soud o náhradě škody pozůstalým, Právní fórum, č.10, 2005
106. Vojtek, P.: K judikatuře Nejvyššího soudu trochu jinak, Soudní rozhledy č. 9/2002
107. Vojtek, P.: Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, Aspi, Praha 2006
108. Von Bar, Ch. : Verkehrspflichten : Richtliche Gefahrsteuerungsgebote Im Deutschen Deliktsrecht, Heymann, 1980
109. Viney, G.: Réflexions sur l'article 489-2 du Code civil, RTD civ., 1970
110. Viney, G.: Introduction à la Responsabilité, LGDJ, 3.vyd., Paris 2008
111. Viney, G. - P. Jourdain: Les conditions de la responsabilité, LGDJ, 3.vyd, Paris 2006
112. Widmer, P.: The Concept of Unlawfulness – function and relevance under Suisse Law, in: H. Koziol (ed.): Unification of Tort Law: Wrongfulness, (PETL), Kluwer Law International, 1998
113. Wissink, M.H. – Van Boom, W.: Damages under Dutch law in: Magnus : Unification of Tort law (PETL): Damages, Kluwer Law International 2001
114. Zweigert – Kötz: An Introduction to Comparative Law, 2. díl: The Institutions of Private Law, Oxford Press, 1998